HENRY DE
MONTHERLANT

Băieții

HENRY DE
MONTHERLANT

Băieții

Traducere din limba franceză de
VASILE SAVIN
DANIEL-PIERRE CATTANÉO

editura rao

HENRY DE MONTHERLANT
Les Garçons

© Editions Gallimard, 1969

© Editura RAO, 2013
pentru versiunea în limba română

Ilustrația copertei
© Evgenyi Gromov | Dreamstime.com

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda, nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

Două note

NOTA I

În momentul trimiterii la tipografie, în ianuarie 1969, a acestei lucrări terminate deja de doi ani, mi-am dat seama că mă lăsasem în voia unei tendințe supărătoare care îmi este proprie: aceea de a face expuneri prea lungi. În *Port-Royal,* în *Haosul și noaptea,* acțiunea începe la jumătatea volumului. La fel se întâmpla și în *Băieții.*

Băieții au fost în lucru ani numeroși. Or, am învățat din experiență care este inconvenientul grav de a lăsa o operă prea mult timp în sertar: ea se acrește. Nu am vrut să întârzii publicarea *Băieților* modificând această primă parte. Am decis, așadar, să public romanul la data fixată, în aprilie 1969, suprimând pur și simplu câteva pasaje din această primă parte prea întinsă.

Băieții, așa cum îi prezint aici, își sunt de ajuns. Unii amatori de antichități sparg brațul sau mâna unei statuete pe care au achiziționat-o intactă. Iar crăpături mari ale marmurei șterg, din loc în loc, călăreții Partenonului, îi fac să dispară, după care ei reapar. Nu se deplâng aceste absențe. Se spune că ele sunt locul visului.

NOTA II

Cele trei romane care poartă titlul general *Tinerețea lui Alban de Bricoule* desfășoară o poveste a cărei cronologie este următoarea: *Bestiarele* (tauromahia), *Băieții* (colegiul), *Visul* (războiul). Autorul își cere scuze dacă, din cauza timpului îndelungat scurs între compunerea unora dintre aceste romane – patruzeci și șapte de ani între *Visul* și *Băieții!* –, datele indicate pe parcursul intrigii nu concordă întotdeauna de la o carte la alta, și dacă există chiar câteva enormități (astfel, doamna de Bricoule, care moare în 1913 în *Băieții,* reapare în viață în 1918 de-a lungul câtorva rânduri din *Visul!)* greșeală a autorului, desigur, însă greșeală în definitiv puțin importantă, dat fiind faptul că fiecare dintre romane a fost conceput pentru a putea fi citit separat și, pe de altă parte, faptul că nu este vorba aici în niciun caz de o autobiografie, ci de un *fond prea puțin autobiografic,* aranjat în mod amplu și liber.

Se găsesc erori asemănătoare de datare la Tolstoi, Zola, Proust...

Această operă este dedicată
celor inteligenți și celor sensibili.

Dacă nu te-aș iubi atât de mult, totul ar fi fost mult mai ușor.

Băieții,
partea a doua.

Regimentul Ekaterinenburg a ocupat prin surprindere tranșeele din fața bastionului 4, i-a alungat sau ucis pe inamici și s-a retras luându-i pe răniți. Ofițerul care comanda această ieșire i-a fost prezentat marelui duce Nicolai Nicolaevici.

– Dumneavoastră sunteți eroul acestei isprăvi? l-a întrebat marele duce. Povestiți-mi cum s-a petrecut.

– După ce au părăsit bastionul, soldații, văzând tranșeea, n-au mai vrut să înainteze.

– Ce tot spuneți acolo? făcu marele duce, îndepărtându-se.

– Să vă fie rușine! zise Filosopov.

– Ia plecați de-aici! conchise Mencikov.

Tolstoi
Jurnal. *Anul 1853. XI.*
Éd. du Trianon, p. 216.

Orice privire asupra lucrurilor care nu e ciudată este falsă.

Paul Valéry
Așa cum (Lucruri nespuse).
Pléiade, t. II, p. 501.

Prefață

Acum patruzeci de ani, am petrecut câteva zile într-o mănăstire celebră. Prietenul care mă însoțea mă prevenise că se știa destul de bine faptul că abatele era necredincios „sută la sută". L-am văzut ținând slujba, om la vreo șaizeci de ani, frumos, impozant și inspirând prin tot aerul său respectul pentru religia pe care o slăvea în acest post de vază. Am fost foarte surprins. Mai pe urmă, nu doar una, ci trei sau patru persoane mi-au spus că abatele era ateu și că se mărturisise cam cu jumătate de gură unei ființe care nu putuse rezista plăcerii josnice de a divulga un secret atât de adânc.

Un preot ateu mi se părea a fi un personaj minunat. Mi-am propus să scriu romanul unui preot ateu, nu îndrăznesc să spun preot excelent, ci preotul care își îndeplinea până la capăt datoria întru binele supușilor săi și constanta lor lămurire. Era un subiect anume făcut pentru mine, eu, cel care simt creștinismul fără a avea și credința. Încă din 1929 visam la moartea preotului meu care punea în cumpănă, în clipa de pe urmă, „da"-ul și „nu"-ul, văzând că amândouă sunt în dreaptă măsură. Aceasta a fost ideea care m-a stăpânit încă înainte de a împlini treizeci de ani: moartea creștină a unui preot necredincios este un subiect care trebuia să mă bântuie toată viața. Dar oare nu ne încurajează papa Leon al XIII-lea să cercetăm fără teamă chiar elementul uman din Biserică, întrucât Dumnezeu „nu are nevoie de minciunile noastre"?

Tot în 1929, fără îndoială fiindcă tocmai îmi recitisem, în vederea apariției în prima ediție, piesa Exilul, *fapt ce mă repusese*

în exprimarea dramatică, pe care o neglijasem într-atât din 1914, în același an 1929, am scris două piese, Cretanii *și* Don Fadrique. *Aveam în sertar versiunea copilărească de la* Orașul al cărui prinț este un copil, *compusă la șaptesprezece ani.*

Atunci a început să mă bântuie dorința sau mai degrabă pofta nestăpânită de a trata același subiect în formă romanescă și în formă dramatică. Această muncă este pasionantă pentru un tehnician al artei scrierii. Și apoi, romanul poate și trebuie să meargă mai în adânc decât piesa, nefiind jenat nici de constrângerile de reprezentare, nici de necesitatea de a menaja o adunare (cât și, bineînțeles, pentru că aici nu se pot spune decât jumătăți de adevăr, însă jumătățile de adevăr sunt suficiente. Am spus asta în scris destul de des). Pe care dintre piesele mele schițate să le tratez și ca roman? Orașul *se preta cel mai bine. Iar preotul meu ateu ar fi aici abatele de Pradts!*

De altfel, Cretanii *și* Don Fadrique *au fost repede abandonate.*

În același timp, citeam Port-Royal *a lui Sainte-Beuve, care atingea sufletul în mod deosebit. Îmi flata latura riguroasă, atât prin spiritul jansenismului, cât și prin aceea că debuta cu o reformă morală – în timp ce, adolescent fiind, încercasem o reformă de felul acesta la colegiu. Mă emoționa pentru că această operă, dintre toate pe câte le citisem, încercând să mă apropii de creștinism, era singura care și-ar fi atins țelul, fiind scrisă de un necredincios. Astfel, scriind un roman al cărui nucleu ar fi subiectul din* Orașul, *mi-aș satisface trei dorințe: să tratez același subiect sub formă romanescă, dar și dramatic, să tratez caracterul unui preot ateu, să tratez o mișcare de reformă.*

Am început Băieții *(1929), am scris cam cincizeci de pagini*[1]*, apoi m-am oprit, amânând lucrul, așa cum amânam și terminarea*

[1] Apărute în 1948 sub titlul *Serge Sandrier,* ilustrate cu litografii de Mariette Lydis și tipărite în 262 de exemplare (Editura Droin, Paris) (n.a.)

Orașului, *pentru o dată când spiritul și experiența îmi vor fi mai coapte, mai ales pentru a-i zugrăvi pe preoți. Acest moment a venit în 1951 pentru* Orașul *și în 1965 pentru roman. Așa a luat naștere* Băieții, *ca fiu al* Orașului.

Or, s-a întâmplat ca în 1932 un personaj de o mare distincție spirituală, mult mai în vârstă ca mine, cu care făcusem cunoștință, să îmi dea, despre obiceiurile[1] *unui anumit colegiu din provincia franceză unde fusese crescut – în jurul anilor 1880–1881 –, amănunte extraordinare, și justificând atât de bine ceea ce gândisem dintotdeauna, despre realitatea mult mai incredibilă ca ficțiunea, încât m-am hotărât ca atunci când va veni vremea să le trec în roman; în felul acesta ar pierde tot mai mult din caracterul autobiografic al* Orașului, *fără însă a deveni o operă de invenție pură, întrucât, atât de o parte, cât și de cealaltă, elementele ar fi furnizate din abundență de către realitate. Am luat notițe din cele ce mi-a povestit interlocutorul meu și astfel s-a pregătit prezentul roman, care va fi compus din amintiri*[2]*, informații și imaginație.*

În afara celor cincizeci de pagini despre care am vorbit, Băieții *a fost scris din iulie 1965 până în martie 1967. Cum* Orașul al cărui prinț este un copil *urma să fie jucat în decembrie 1967, nu se punea problema publicării* Băieților *în 1967, dar nici în 1968, când trebuia să-mi apară în librării prima ediție curentă de*

---

[1] Așa cum toată lumea îmi confirmă, sunt obiceiuri aparținând unei epoci revolute. Însă, în mare, această epocă era asemenea celei în care mi-am situat romanul. (n.a.)

[2] Să ne înțelegem asupra sensului cuvintelor „autobiografic" și „amintiri". În ce fel își formează personajele un autor de ficțiuni? Așa cum un copac își formează ramurile. La început, există un germen. Dar, la extremitățile lor, ramurile nu mai seamănă deloc cu sămânța. E drept că ramurile arborelui mai păstrează ceva din seva inițială, pe când personajul de ficțiune nu mai păstrează întotdeauna un element din ceea ce i-a dat naștere. Să încetăm, așadar, să tot flecărim despre „modele" și „similitudini". Aceste trăncăneli nu fac decât să adauge un pic de fals la întreaga falsitate de care suntem înconjurați și acoperiți. (n.a.)

la Trandafirul de nisip *ca text integral. Așa s-a putut prevedea publicarea* Băieților *abia pentru anul 1969.*

Despre acest roman voi spune ceea ce am gândit întotdeauna despre Oraș. *Este o carte din care cititorul trebuie să iasă mai creștin, dacă este, și mai creștin ca simpatie, dacă nu este, așa cum am ieșit eu din* Port-Royalul *lui Sainte-Beuve. Bineînțeles, romanul nu a fost scris cu această intenție*[1].

Un critic american, Mr. Henry Kops, care trăiește în Statele Unite și, prin urmare, nu știe că după patru sute cincizeci de reprezentații se cunoaște că la teatrul parizian unde se joacă Orașul *vin mai multe femei decât bărbați, scrie în revista* Books abroad *că această piesă „le fascinează pe femei așa cum șarpele fascinează puicuțele". Asemenea lui Racine, care în prefața de la* Andromaca *se îndoiește de „toată finețea" spiritelor alese, încrezându-se în „sufletul Doamnei" (cumnata regelui), m-aș îndoi, dacă ar fi cazul, de o anumită uscăciune a oamenilor, lăsând totul la aprecierea acestor bunici, mame și chiar tinere care au fost întotdeauna cei mai plini de omenie și mai pătrunzători cititori ai mei. Fie ca ele să fie „fascinate" de* Băieții *așa cum se pare că ar fi de forma dramatică a acestei opere*[2].

Paris, 1969

---

[1] Încă din 1937, în prefața la *Demonul binelui,* prefață reprodusă de atunci de toate reeditările, anunțam *Băieții* ca pe o „carte religioasă". (n.a.)

[2] Deja o tânără mămică, citind în șpalturi textul integral al *Băieților,* mi-a spus: „E un basm cu zâne". Judecata mi s-a părut atât de neașteptată și de surprinzătoare, încât am dorit să o consemnez în acele șpalturi. (n.a.)

PARTEA ÎNTÂI

La paradisul copiilor

Începutul anului școlar 1912 la școala Notre-Dame du Parc. O academie de colegiu

Pentru anul școlar 1912–1913, superiorul de la școala Notre-Dame de... (numită în mod curent Notre-Dame du Parc datorită grădinilor sale frumoase), de pe bulevardul Montmorency, din Auteuil, inaugura o nouă mașinărie de guvernare: o Academie. Ea urma să se compună din zece elevi de la filozofie, din clasele întâi și a doua[1], reînnoindu-se în fiecare an prin voturile proprii – ratificate, chiar inspirate de către autorități –, având menirea să reprezinte elita colegiului în privința Literelor, a distincției spirituale și a „conduitei generale", care, evident, se subînțelegea. Se mai înființa și o clasă de „aspiranți academicieni", pentru elevii dintr-a treia, a patra și a cincea (de la doisprezece la paisprezece ani). Scopul unic al francezilor fiind, într-adevăr, acela de a deveni importanți, autoritățile nu se îndoiau că încă de la vârsta de doisprezece ani copiii, fie de la sine, fie împinși de familiile lor, dacă din nefericire erau atât de proști încât să disprețuiască vanitățile, se vor obișnui să facă ceea ce este necesar pentru

[1] În sistemul de învățământ francez, invers decât în cel românesc, clasele întâi și a doua sunt clase terminale (n.tr.)

ca într-o zi, cândva, să intre în Academie, adică să stingă ceea ce ar putea exista în ei ca element diferit și puternic, să încerce să fie plăcuți și, mai ales, să nu spună niciodată adevărul atunci când acesta putea să aducă atingere ideilor stabilite. Căci această Academie de colegiu nu era deloc după modelul instituțiilor similare ce se găsesc în societatea adulților, unde nu se accede decât prin talentele și virtuțile personale. Pe scurt, să se sfărâme caracterele și să se facă niște creaturi docile prin arivism atunci când vor vrea să facă parte din acestea, docile prin conveniență atunci când ar ajunge în ele. Acesta era scopul operațiunii polițienești ce stătea la baza Academiei. Lucrul îi încântă pe părinți. Iată că, în fine, cineva se gândea să-i facă mai deștepți pe scumpii lor copii!

Totuși, să fim corecți: această operațiune polițienească era a unei poliții blânde, fiindcă principiile școlii du Parc nu vizau severitatea.

Domnul Alban de Bricoule, în vârstă de șaisprezece ani și șase luni, persoană notabilă a colegiului, care își începea cursurile în domeniul filologiei, fu unul dintre primii șase academicieni desemnați de autorități, cu misiunea de a-i alege pe cei patru confrați ai lor.

Anunțul creării Academiei, sau mai degrabă a recrutării prin tot felul de manevre, fusese urmat de o scădere instantanee a nivelului moral în toată clasa întâi. Așa cum animalele sălbatice cele mai demne, cele mai mândre, de îndată ce sunt domesticite, se tânguie la ora dejunului. Într-o zi, la ieșire, Alban văzu îndreptându-se spre el un elev dintr-a doua, Maquet, încruntat, gata să explodeze, care îi zise dintr-o suflare:

– Sunt considerat drept un elev model. Ei bine, nu-i așa. Spune-mi ce vrei să fac pentru tine și-o voi face – orice. Dar trebuie să fac parte dintre cei aleși.

Alban se uită la el cu un fel de teamă, de parcă ar fi văzut îndreptându-se spre el cu un aer hotărât și liber, ursul-furnicar. Cum nu spunea nimic, celălalt începu să râdă nervos și, întrucât Alban continua să-l privească fără a scoate vreun cuvânt, mai râse o dată, apoi se îndepărtă și dispăru. De-ar mai fi durat câteva clipe, Alban și-ar fi făcut cruce ca la vederea unui duh. Și tocmai asta, *spiritul secolului,* era ceea ce apărea pentru prima dată la acești copii.

Abatele Prévôtel, îndrumătorul diviziunii sale, îi șopti, ca din întâmplare, numele celor care i se păreau desemnați pentru a le fi noii confrați.

Alban îi distingea clar pe cei care, cu adevărat, prin meritele lor, ar fi trebuit să fie academicieni. Dar, în această împrejurare, e vorba de un alt mod de a vedea lucrurile cu mult peste vârsta sa, și care i-ar fi adus stima celor vârstnici: vru să intre Giboy, doar pentru că îi era prieten și ar fi avut pe cineva cu care să flecărească, în timpul ședințelor de la Academie, fiindcă, în ciuda meritelor, societatea celorlalți îl cam plictisea.

Așadar, îl sacrifică pe unul dintre cei merituoși, făcând campanie pentru Giboy, care, în felul acesta, fu ales.

Cei zece academicieni au avut mai apoi de ales Președintele. Asta i-a tulburat mult. Alban se impunea. Dar gândul că așa ceva i-ar face plăcere îi deranja și îi oprea. De aceea stăteau cu gura căscată la autoritate, așteptând ca ea să-i scape de ideea de a vota după cum le dicta conștiința.

Autoritatea spuse un nume, și acela fu al lui Alban. Talerul se înclinase. Domnii Prévôtel și de Pradts, îndrumătorul diviziunii a doua – mai ales acesta –, subliniau pericolul de a da prea multă importanță cuiva nu prea sigur: a fi Președintele Academiei însemna, într-adevăr, să fii cel dintâi în colegiu. Însă superiorul, abatele Pradeau de la Halle, spuse că prin această funcție Alban se va simți

legat, iar ei dădeau un portofoliu opoziției. Chiar și superiorul vedea mai departe. Credea că discerne la Alban o înflăcărare indecisă care s-ar apleca indiferent către ce parte, spre bine sau spre rău, și că o înclinare ușoară ar fi suficientă pentru a-l îndrepta spre bine, cu condiția, totuși, ca tânărul să fie susținut în această carieră, flatându-i-se francheța prin încredere, onoarea prin responsabilități și amorul-propriu printr-un pic de strălucire; susținere absolut necesară, fără de care ușurința lui de a merge la extreme îl va împinge să iasă de pe calea cea dreaptă, fie și numai pentru a se odihni. În fine, domnului de la Halle, prin natura sa, îi plăcea riscul, în care se mișca iute precum copiii.

A doua zi seara, se votă. Alban fu ales în unanimitate, mai puțin votul său pe care îl dădu colegului său, Paul de Linsbourg.

Ca academician, i se încredințase un cordon cu roșu și galben, iar crucea avea email alb. Ca Președinte, i-a fost schimbată cu una mai mare și mai grozavă, pe care avea și culoarea verde. Evident, toate astea nu sunt mare lucru.

Doamna de Bricoule, mama lui, era nebună de bucurie. Dorea, nici mai mult, nici mai puțin, ca această cruce să fie pusă într-o vitrină din salon, alături de crucile Saint-Louis și Legiunile de Onoare ale familiei. „Doamne, își zicea Alban, ce-ar trebui să fac mai târziu ca să fie fericită!" Deja își dădea seama că aceia care te bagă într-o mizerie de mici onoruri sunt părinții, soțiile, copiii, amantele, iar aripa care te scoate este singurătatea.

Bariera

În ziua de 4 noiembrie 1912, în recreația de la ora patru, începută cam pe înserate, s-au văzut, mai mult ca de obicei, strângându-se două grupuri, unul al celor „mari"

din prima diviziune (clasele de filo, întâi și a doua – băieți între cincisprezece și șaptesprezece ani), celălalt al „mijlociilor" din diviziunea secundă, denumită *diviziunea infernală* (clasele a treia, a patra și a cincea – băieți între doisprezece și paisprezece ani), de fiecare parte a barierei care despărțea curțile celor două împărțiri. Era o simplă barieră din lemn care îți venea până la brâu, parcă anume pusă ca să te sprijini. Iar câțiva dintre cei mari și mijlocii, totdeauna aceiași, chiar o foloseau. Lăsând deoparte joaca, aveau obiceiul să se adune acolo la discuții de conciliere, care durau întreaga jumătate de oră cât ținea recreația. Asta amintea de acele cromolitografii în care îi vezi pe niște cavaleri din secolul al XVIII-lea stând galant de vorbă cu țărăncuțele frumoase, de fiecare parte a unei bariere asemănătoare. Alegerea președintelui Academiei avusese loc în ajun, iar academicienii, dintre care unii adăugau acest prestigiu la cel de a-și fi luat bacalaureatul cu vreo patru luni în urmă, erau contemplați ca niște animale curioase de către cei mai mici.

– Ar trebui să plătească doi bani ca să ne vadă, zise Paul de Linsbourg. Gata cu Schola!

– Apropo de Schola, îi zise Alban, n-ai putea să-l faci să intre în ea pe Généralet? Ți-aș rămâne îndatorat.

Aymery de La Maisonfort

Alban îi zicea Généralet micuțului Aymery de La Maisonfort, întrucât tatăl acestuia era general. Linsbourg și Giboy țineau de Schola, din care Alban nu făcea parte. Iar mijlociii și cei mici nu intrau în Schola decât prin protecția celor mari.

– Te interesează La Maisonfort?

– Ddd... a... probabil...

– Are puștiul ăsta o mutră de-ți ia piuitul.

– Nicio importanță. Știi bine că fața, și nu glasul, te face să intri în Schola. Iar La Maisonfort este șarmant. Nu poartă numele de Trémignon[1], precum castelul lui Lamennais, dar l-ar merita.

– Are picioare prea groase.

– Habar n-ai. Are niște picioare grozave. Și apoi, mi-a spus: „Îmi plac războaiele duse de romani. E ceva *delicios*!"

– Dragostea pentru romani și stăpânirea epitetelor l-ar desemna mai degrabă pentru Academie.

Pe drept sau nu, prostia lui La Maisonfort era celebră, dar era destupat la minte, și asta era suficient pentru a fi luat în considerare. Brusc, Giboy le zise mijlociilor:

– Căutați-l pe blegul ăsta, ca să vedem, după picioare, dacă știe să cânte bine.

Nu după mult timp, patru băieți aduceau în fuga mare, ținându-l de brațe, un băiețaș pe care îl opriră la barieră, unde acesta se uită întrebător la cei mari. Cu părul său blond, tenul „crin și trandafir", cu figura delicată în contrast cu gambele goale și puternice, formate, cam grosolane, părea un boboc de gâscă, dar unul frumos. Atât de pur și cu un halo de violete proaspete, părea puritatea întruchipată. Tocmai împlinise doisprezece ani.

Salins arătă spre unul din genunchii lui, dat din belșug cu iod.

– E pe bune sau ca să te dai interesant?

Un zâmbet frumos, abia schițat, mărturisea.

– Ți-ar spune ceva să faci parte din Schola?

– Eu? O, da! Dar părintele meu nu vrea. Pentru el, asta ar însemna să-mi pierd timpul. (Se întoarse spre Linsbourg.) Doar știi că i-am cerut-o deja.

– Cum! Ți s-a spus deja?

---

[1] Joc de cuvinte. Trémignon se pronunță în limba franceză la fel ca *très mignon*, „foarte drăguț". (n.tr.)

– Păi, da... de Linsbourg...

– Așa deci! Linsbourg ne face să renunțăm să-l mai băgăm pe Généralet în Schola, iar el a făcut tot felul de mișmașuri ca să intre.

Linsbourg mustăcea, cu un fals aer confuz.

– Îmi place acest „nu știu ce" care se clatină în el, zise într-un sfârșit. Galoșii ăștia mari de școlar din primară, la acest fiu de general, care vine într-o mașină cu 8 cilindri De Dion-Bouton... Și, la urma urmei, ce mai, am o slăbiciune pentru picioarele mari.

– Și Souplier? întrebă Salins, aruncând o privire maliționsă spre Alban.

– Souplier nu-i ceea ce trebuie nici pentru Academie și nici pentru Schola.

– Ia duceți-vă, le zise Linsbourg celor mijlocii, duceți-vă și spuneți-i lui Souplier că academicienii au ceva să-i zică.

Alban scoase din buzunar un carnet și spuse:

– Iată componența Grupului la data de 4 noiembrie 1912. Șase mari, șase mijlocii. Dintre cei șase mari, trei academicieni...

Începu să citească numele:

– ... *De Linsbourg, Denie.*

Salins îl întrerupse.

– Cunoaștem lista și tot colegiul o știe. Binet (profesorul de istorie) m-a întrebat ieri la oră, de la catedră: „Dar, Salins, care este protejatul dumitale?" I-am răspuns: „Domnule, nu vă pot răspunde. Secret profesional." Atunci Binet ne-a spus toate numele din Grup, pe cupluri, fără nicio greșeală.

– Bravo! Cel puțin nu se va spune că suntem conspiratori, iar eu am oroare de clandestinitate. Aici e o casă de sticlă. A făcut vreo observație Binet?

Un băiat care îi asculta sări:

– Binet i-a zis lui Salins: „Ce idee să ai ca protejat pe Brulat! Mă întreb cum de-ai putut să-l alegi pe ăla, cu urechile lui mari! Când îți alegi un protejat, îl alegi să aibă o mutrișoară frumoasă". Iar eu l-am întrebat: „Dar dumneavoastră, domnule, aveați un protejat la vârsta noastră?" Mi-a răspuns: „O! Eu am avut o grămadă!"

În acel moment, niște elevi din cursul mijlociu, care se întorceau la barieră, anunțară:

– Souplier zice că nu vrea să vină.

– Aici îi recunosc drăguțul lui caracter, zise Alban.

În curte, unde se înserase de-a binelea, se auzeau glasurile ascuțite ale celor mici, cele un pic mai groase ale unor adolescenți prematuri (monstruozitatea acestor voci de bărbat ieșind din trupurile pirpirii...) și, dimpotrivă, glasurile de copil ale unor tineri, o feminitate a vocii pe care nu o găsești decât la tinerii parizieni. Alban îl zări de departe pe Souplier, mai aferat ca de obicei, alergând de la unul la altul. Nu-l vedeai decât pe el. Mai alerga și abatele Prévôtel, îndrumătorul primei diviziuni. Făcea trei pași printre cei care jucau fotbal, apoi se oprea brusc, căci i se tăia răsuflarea, strigând aiurea: „Așa!", și totuși arătându-și atât de naiv bucuria de a sufla din greu, cu cele două capete de la brâu care îi săltau pe șolduri. Unii băieți, cel mai adesea cel mare cu cel mic, își dădeau „pedepse". Binaud, zis Fauvette, de doisprezece ani, trântit la pământ, era tras de păr, îl târau de picioare prin praf, iar el era în al nouălea cer. Unul mare îi tot răsucea mâinile unuia dintre cadeți. „Pedepsele" erau adesea o ocazie de pipăire. Doar dacă nu cumva erau, dimpotrivă, semnul unei iubiri care nu îndrăznește să se mărturisească. Dragostea pe care, spre exemplu, Maquet i-o purta lui Denie, se manifesta prin aceea că îl ținea toată recreația de brațe, ca să-l împiedice să joace. Astfel, se bucura de el blocându-i brațele și se răzbuna pe el pentru că era timid, împiedicându-l să joace. Era culmea iubirii.

Între zidul incintei și extremitatea barierei, se afla un mic spațiu gol. La Maisonfort se strecurase în gaura aceea, iar poziția respectivă părea să exprime o dorință ascunsă de a se apropia de cei mari. Bineînțeles că, mari, mici și mijlocii, erau în contact direct de multe ori pe zi. Însă bariera vecină dădea aici acestui contact un aer de o mai mare intimitate, fiindcă o barieră presupune o apărare.

Alban îl evocă pe Serge Souplier (paisprezece ani și jumătate), pe care îl cunoscuse cu un an mai înainte la școala Maucornet și care acum este elev într-a treia la Notre-Dame du Parc.

Discuția dintre superior și abatele de Pradts

Domnul abate Pradeau de la Halle, superiorul colegiului, punea la punct foile răspândite pe biroul său.

– Începutul școlii este sinonim cu anxietatea: cum ne vom regăsi copiii? Se întorc mai crescuți, întăriți, mai frumoși, cu sufletul plin de noul mediu în care au trăit aproape trei luni și cu o mentalitate care ne pune uneori pe gânduri. Acest abandon moral în care trăiesc pe timpul vacanței mari... Rareori se întâmplă ca în această perioadă goală să nu se strice ceva. Dar, odată reîntorși, sunt luați în mână. Luna octombrie a fost foarte bună. Dumnezeu ne blagoslovește lucrarea. Ca să nu mai vorbim și de creșterea numărului de elevi... Cunoașteți cifrele? Eu le am în suflet: cincizeci și patru de elevi în prima diviziune, șaizeci și opt la dumneata, optzeci și șapte în clasa a treia, o sută treizeci și unu la cei mici, nouăzeci de interni. În ansamblul său, nivelul de studii este excelent. Conduita este bună. Consolările pe care mi le dă acest colegiu nu trebuie totuși să ne facă să uităm că, dacă numărul comuniunilor este în creștere cu șaptesprezece față de luna octombrie a anului trecut, iar la capelă vin tot mai des, evlavia rămâne totuși punctul slab.

– Din păcate, acesta este punctul slab în toate așezămintele noastre.

– Când unii dintre cei mari sau foștii elevi ne vorbesc deschis și ne mărturisesc că zelul lor religios a scăzut, spun în unanimitate, după cum bine știți, că asta se datorează faptului că slujbele sunt prea lungi. Pentru ei, colegiul înseamnă mai ales așa ceva. E o prostie, e urât, dar este un fapt căruia nu-i dăm destulă atenție. Am autorizat posibilitatea de a lipsi de la unele slujbe, însă numai ca o experiență.

– În orice caz, experiența copiilor de la Frères este absolut concludentă.

– Dar nu este vorba de o experiență, zise superiorul ușor iritat. E o regulă de conduită de la care nu mă voi abate niciodată. Nu aș fi acceptat acest post dacă nu mi s-ar fi permis să o aplic aici.

Abatele Pradeau de la Halle avea o figură senină, niște ochi de un albastru curat, un păr șaten-deschis, pe care și-l tundea singur stând în genunchi spre a-și umili trupul, și o gropiță în bărbie. Abatele de Pradts, îndrumătorul cursului mijlociu, așezat în fața sa, avea un chip fin de meridional, ușor cenușiu, pe care îl acoperea o rețea complexă de riduri foarte mărunte, fruntea înaltă, niște ochi mici ciudați, de un verde-cenușiu, pătrunzători, puțin cam apropiați unul de altul, ca la maimuțe. Partea de jos a figurii se subția brusc ca și cum, la naștere, o mână de medic i-ar fi prins-o între degete. Simplificând, despre aceste două chipuri se poate spune că unul era aplecat spre idealism, iar celălalt reprezenta o figură a inteligenței, respirând știința sacră a vieții trăite. Atât la unul, cât și la altul se citea o frumusețe a seriozității. În primii săi ani la du Parc, abatele de Pradts purtase la o butonieră a sutanei o cruciuliță de argint, apoi un lănțișor de ceas din argint, chiar o panglicuță neagră înnodată la gât, dar toate dispăruseră una câte

una, atunci când înțelesese mai limpede virtutea de a nu ieși în față. Să spunem în treacăt că superiorului îi plăceau acele lucruri care marchează ceea ce desemnează: sutana, veșmântul de penitență, tonsura. Abatele nu prea iubea sutana, care îl stânjenea când juca mingea cu elevii săi. Vrusese să-i dea o notă veselă. Cu toate acestea, i s-ar fi părut ceva odios să se îmbrace în haine civile, fie chiar și pentru câteva ore.

Totuși, între acești doi oameni, asemănători prin talia subțire, alura severă a veșmântului, distincția, extrema demnitate, cel căruia i-ar fi trecut prin minte să le privească încălțările – încălțămintea îți dezvăluie omul – ar fi găsit aici o diferență: pantofii cu tureatcă ai superiorului înclinau către bocancul grosolan al soldatului (bineînțeles, nu era vorba de nicio afectare în asta; nimic din *compoziția personajului* pe care și-o face un preot care vrea să pară genul proletar), în timp ce pantofii cu tocuri mai joase ai îndrumătorului trăgeau mai degrabă spre escarpeni. La fel, cordonul superiorului era din lână, fără franjuri, în timp ce al abatelui avea franjuri. De asemenea, mâinile superiorului erau cam aspre și groase, iar ale îndrumătorului erau fine și lungi, niște mâini din acelea de madonă sau mâini de maimuță, după cum îi era starea. Superiorul avea treizeci și șase de ani, abatele de Pradts doar treizeci și trei, însă părea mai în vârstă.

Biroul superiorului era cât se poate de gol. Niciun fotoliu. Niciun obiect pe masa de lucru, în afara unei călimări și a unui prespapier, caiete, carnete, hârtii și cărți (trei cărți de rugăciuni). Nimic pe pereți, absolut nimic. Doar un crucifix și niște foi prinse cu piuneze, pe care erau scrise de mână, de către econom, orarele și programul de lucru al colegiului. Nicio bibliotecă, ci doar câteva rafturi din lemn cu niște volume broșate în stare proastă, Blondel, Goyau, Laberthonnière, Sangnier; vreo duzină

de volume legate: Lacordaire, Montalembert, Ozanam, Gratry; câteva cărți pioase, dar, în ansamblu, nicio carte anterioară perioadei Restaurației. Un scăunel de rugăciune Second Empire, cu stofa roasă. În partea de sus a pereților și în jurul celor două uși, se vedea urma stucaturilor, a unei ornamentări ce fusese distrusă, iar locul văruit rudimentar. O ușă dădea într-unul dintre culoarele colegiului, iar cealaltă spre o mică anticameră la care părinții elevilor nu ajungeau decât însoțiți de portar, ca niște prizonieri păziți cu strășnicie.

Superiorul zise:

– Școala du Parc, atunci când Providența mi-a încredințat-o, era un locaș cam pretențios. Cu aducerea elevilor de la Frères și facilitățile pe care le acordăm familiilor mai puțin înstărite, am făcut să vină un aflux de sânge nou. Fuziunea s-a făcut fără nicio dificultate. Ați văzut cum s-au petrecut lucrurile în diviziunea dumneavoastră.

– Nicio dificultate, poate la început, dar au fost niște lucruri mărunte... Și anul acesta e la fel. Am remarcat vreo doi–trei care își scoteau cascheta în fața unuia dintre camarazii lor de o altă clasă socială, sau, în mod vizibil, ezitau să le întindă ei primii mâna, ori, dacă o întindeau, o făceau lăsând ochii în jos și am auzit – în primele zile – câteva apelative de *dumneavoastră,* care ar fi trebuit să fie *tu.* Am trimis după acești copii și le-am spus ceea ce aveam de spus. Totul a reintrat în normal[1].

Frățiorii, ex-cuculi

– Cunoaștem un frățior – fiindcă așa ceva este, *un frățior* – Miral, care, întâlnit de Salins într-o duminică pe la

[1] Bineînțeles, toată această conversație trebuie citită prin optica socială a Franței din 1912. (n.a.)

amiază și invitat să meargă la cinema, s-a scuzat spunând că ar fi trebuit să se întoarcă acasă pentru a-și pune costumul de duminică, întrucât îl purta pe cel de fiecare zi. Iată felul de instinct de care trebuie să se debaraseze.

– Poate că Miral nu a vrut să meargă la cinema cu unul mare care nu-i din diviziunea sa și pe care nu-l cunoaște îndeajuns.

– Credeți? întrebă superiorul. Eu cred povestea cu costumul. Pare mult mai adevărată.

– O mică anchetă ne-ar permite...

– O anchetă! Ce să căutați? Pentru un pic de timiditate care va trece repede. Ceea ce trebuie e ca acești frățiori să fie *dezghețați*. Sensul vieții și al istoriei[1] o cer în mod imperios. Noi nu am încercat să amestecăm Auteuil cu Aubervilliers. Aceasta este treaba altora, nu a noastră. Noi am amestecat Auteuil cu Auteuil, ceea ce e în același timp mai ușor, dar și mai dificil. Copiii mai sărmani pe care îi avem noi aici sunt ai unor oameni un pic mai aparte. Există cazuri, după cum bine știți, când părinții lor muncesc la părinții camarazilor lor. Părinții lui Renouard sunt portari la un imobil în care, la etajul principal, locuiește Vautheret. Ar trebui să cunoaștem căminul tuturor elevilor noștri. E o prospectare ce ar trebui făcută sistematic.

– S-a făcut, domnule Superior, s-a făcut. Am niște fișe care nu sunt cu nimic mai prejos de ale Marelui Stat-Major. Dar asta nu se reușește doar într-o zi.

– Da. Când mă gândesc că mi-a trebuit aproape un an școlar ca să descopăr – grație domnului Prévôtel – că această denumire inacceptabilă pe care au dat-o mai întâi copiilor de la Frères nu era nepoliticoasă, ci venea din faptul că erau prea buni latiniști!

---

[1] Expresia „sensul istoriei" este (în 1969) considerată a fi foarte contemporană. Totuși, ea apărea în grupurile de studii sociale încă din 1905 și mai înainte. (n.a.)

Un zâmbet, ca o umbră, trecu peste mutra fină de vulpe a abatelui de Pradts.

Copiii de la Frères, veniți în grup odată cu sosirea superiorului, fuseseră atunci botezați de către camarazii lor burghezi cuculi. Superiorul interzisese această denumire, iar aceștia au devenit „frățiori". Abatele de Pradts zâmbea, fiindcă avea îndoieli în privința interpretării domnului Prévôtel. Desigur, *cucullus* era gluga de la mantiile romane, asemănătoare celor pe care le purtau atunci în Franța școlarii de origine modestă. Însă abatele de Pradts găsea că abatele Prévôtel dădea dovadă de prea multă erudiție, iar „cuculi", în mintea elevilor, nu însemna decât ceva trivial.

La rândul său, superiorul schiță un zâmbet, dar era unul de încântare.

– Și ne-a fost de ajuns să cerem dispariția acestei prime porecle ca să fie imediat obținută! Vedeți ce drăguți sunt! Mie îmi place acest *frățiori*. Îmi amintește denumirea de *frați* pe care și-o dădeau între ei creștinii de la Roma, în primele comunități. (Abatele de Pradts zâmbi din nou, dar numai din ochi. Era obiceiul său să zâmbească din ochi fără vreo mișcare, asemenea tuturor oamenilor de spirit.) Iar băieții noștri au găsit cuvântul just. Așa este: du Parc este o fraternitate.

Libertate, egalitate, fraternitate

De ce oamenii de dreapta sar în sus când văd scris pe bisericile noastre „libertate, egalitate, fraternitate"? Aceasta ar putea fi deviza școlii și, la nevoie, nu aș ezita să o înscriu deasupra porții de intrare a colegiului.

O umbră de încruntare se ivi pe fruntea abatelui de Pradts. O văzuse superiorul? Zise tare:

– Știu că unii au regretat cel puțin una din cele două eliminări pe care a trebuit să le fac în ultimul trimestru al anului școlar trecut. Eliminarea lui Rouget, pentru că a adus și a făcut să circule *Doamna Bovary*, a fost un lucru de înțeles. Astfel de cărți nu sunt lecturi pentru niște copii creștini; le vor cunoaște destul de repede când vor fi aruncați în mijlocul realităților vieții. Dar, pentru Margency, oamenii s-au cam agitat. Vă rog să mă credeți că știu ce fac. La niciunul dintre copiii noștri, fie că au un titlu de noblețe și sunt foarte bogați, ca Linsbourg, sau au o particulă, ca X sau Y, ori sunt superbogați, ca Bauer ori Binaud, la niciunul nu se remarcă vreodată cel mai mic semn de trufie față de vreunul dintre camarazii săi. Acest lucru nu le trece prin cap. Ar trebui să spun: nu le cade bine la inimă. Toată viața vor păstra acest *nivel* între clasele sociale pe care îl vor fi învățat la colegiu. Și poate că mai bine decât nivelul de egalitate. Toate prieteniile reținute de istorie s-au născut la colegiu ori pe câmpul de luptă. De Margency *puțea;* era insuportabil. Desigur, era tare în privința temelor, însă pe mine mă interesează mai mult sufletele decât creierul.

Să iubești mult. Să tolerezi mult. Să te rogi mult.

– Regula pe care ați dat-o sistemului nostru educațional este: „Să iubești mult. Să tolerezi mult. Să te rogi mult."[1] o aprob în totalitate...

[1] Jansenismul pare a fi foarte departe de o școală a democrației creștine. Totuși, noi ne-am inspirat din Saint-Cyran pentru a da o deviză foarte convenabilă spiritului de la N.-D. du Parc. La „Școlile mici", „el reducea, de obicei, ceea ce trebuia făcut pentru copii la trei lucruri: să vorbească puțin, să tolereze mult și să se

– Oricine are simțire pentru Cristos știe că întreg creștinismul stă în aceste trei cuvinte: credință, iubire, rugăciune.

– Sfântul Pavel a scris: „Mila rabdă totul". Însă dumneavoastră nu l-ați suportat pe de Margency.

– Dacă am fi fost singurul așezământ de învățământ privat din Paris, l-aș fi suportat, cu tot necazul pe care un astfel de lucru mi l-ar fi pricinuit. Însă la Paris există alte așezăminte creștine unde nimeni nu se teme de cei care pretind (împunsătura aceasta era îndreptată spre iezuiți, care în acea vreme erau de dreapta; iezuiții erau oaia neagră a abatelui de la Halle, iar el a lor); l-am îndrumat spre ele. Vreau să am, și am avut până acum, un colegiu *sănătos*. A fi sănătos nu înseamnă numai în privința moravurilor, ci în spirit, iar pentru un creștin nu există compromis posibil cu spiritul trufiei. Poate am să vă șochez, dar totuși am să vă spun: un elev care își copiază o dată compunerea poate, la urma urmei, să rămână de-ai noștri, după ce a fost scuturat bine, dar unul care își arată trufia față de camarazii săi nu este și nu va putea niciodată să fie unul de-ai noștri. Or, noi suntem o familie, trebuie să ne simțim bine între noi. Iar „mușteleˮ – una singură – care mor în parfum strică toată mireasma".

---

roage și mai mult". Citat, probabil de Fontaine, în Sainte-Beuve, tomul III, p. 498, Ed. Hachette.

Printre altele, Sainte-Beuve apropie, în mod curios, formula de educație a lui Saint-Cyran de cea aplicată de Lamennais și abatele Gerbet (p. 493). Spun „în mod curios" întrucât am găsit grupul lui Lamennais în biblioteca domnului Pradeau de la Halle.

Iar indiferența la „decor", pe care am văzut-o și o vom vedea de-a lungul acestei cărți la superior și la abatele de Pradts, nu poate fi apropiată de aceeași indiferență de la Port-Royal?

Totul pare să îndepărteze de Port-Royal mișcarea de la *L'Avenir* și du Parc, unde această mișcare este iubită. Și, cu toate acestea, câteodată se apropie. (n.a.)

Toate acestea erau în spiritul enciclicei *Rerum novarum*, foarte bine știută de superior. Enciclicele se succed precum cântărețele de pe discuri: câte una face un „bum" din când în când. Însă cineva care ar fi cunoscut bine colegiul numit „du Parc", pe care noi încă nu-l cunoaștem prea bine, ar fi făcut aici o gravă obiecție. Spiritul de trufie, pentru care se „despărțiseră" de tânărul Margency, regretat, se pare, de către domnul de Pradts, nu trebuia să existe între elevi. Însă el se găsea la ceea ce vom numi conducerea – adică superiorul și cei patru îndrumători de diviziuni; nu exista post de îndrumător de disciplină – față de toți cei care nu erau elevi: părinți, profesori, supraveghetori, personalul subaltern, și mai cu seamă economul, menit disprețului pentru legătura sa doar cu chestiunile pământești. Pe cât erau de recomandate discuțiile în particular între îndrumători și elevi (de obicei în timpul orelor de studiu), pe atât nu le erau îngăduite profesorilor. Uneori, chiar extemporalele corectate erau supuse, de către îndrumători, unor corectări jignitoare, din care trebuia să reiasă că elevul are dreptate, iar profesorul este un tâmpit. Discursurile fără pretenții deosebite ale academicienilor erau citite mai întâi de către îndrumători, nu de profesori, nedemni să se apropie câtuși de puțin de Academie. Doi preoți, profesori de latină și de istorie, erau tratați la fel ca profesorii laici. Cel mai mic semn de influență din partea unui supraveghetor asupra unui elev ori existența a ceva mai aparte între ei, indiferent cât de inocent ar fi fost, dar care părea indiscret, era distrus. Luat în sine, supraveghetorul nu exista. Tot ceea ce face să poți și să trebuiască să te interesezi de o ființă (situația lui familială, speranțele sale de carieră...) era ignorat în mod sistematic atunci când venea vorba de un supraveghetor. Cu patru, cu trei ani mai înainte, elev la colegiu, ar fi fost un frățior onorat și iubit de toți; „spion", era disprețuit de toată lumea. Nu mai era un „suflet", ci

un paria. Cât privește părinții, vom avea de mai multe ori ocazia să discutăm despre ei. Nu pierdeți nimic așteptând. Astfel, în acest colegiu întemeiat pe democrație și liberalism, renăștea un spirit de castă. Ai fi zis că este un ordin medieval al călugărilor-cavaleri. Casta îi cuprindea pe cei cinci preoți din conducere și apoi pe toți copiii, inclusiv pe cel al portarului. În privința celorlalți, exista doar o singură regulă: reducerea lor la tăcere și îndepărtarea. Conducerea și băieții erau legați prin surda și tenacea conștiință a superiorității avute de cei din conducere: „Noi care știm cum să-i luăm...". Doar acestora le era rezervată și am putea spune ca un drept divin, arta sfântă și subtilă a mânuirii acestor copilași.

Cam așa stăteau lucrurile, când se auzi o bătaie slabă în ușă și, fără a aștepta ca superiorul să răspundă, un băiat cam de paisprezece ani intră în încăpere. Părul, căzut pe frunte, părea să nu fi știut vreodată ce înseamnă un pieptene. Lacrimile îi curgeau pe obraji, cădeau pe pulover ca niște picături mari de ploaie. La fel ar fi plâns dacă și-ar fi pierdut mama.

– Domnule Superior, vin să vă cer permisiunea să mă bat cu Simonnot când ieșim. M-a făcut „apaș" în recreație. Nu ne vom bate în stradă, fiindcă ar fi ceva urât, ci în curte. Cum elevii ies, n-or să ne vadă.

– Ai înnebunit de tot? Dar, ia spune, cine ți-a permis să vii la mine fără *admittatur*?

– Ieri l-ați primit pe Trévier fără *admittatur*. I-ați spus că în cazurile foarte urgente...

– Destul. Domnul de Pradts vă va supraveghea în mod deosebit atitudinea la ieșire. Și la cea de azi, dar și în zilele următoare. Souplier își trăgea nasul, iar pieptul i se ridica din când în când, gemând. Și de ce nu te-ai dus să ceri această autorizație ridicolă la domnul de Pradts, în loc să mă deranjezi?

Niciun răspuns. Ca un tic, băiatul își trăgea în fiecare clipă puloverul în jos.

Chipul abatelui Pradeau de la Halle se înveseli.

– Și-apoi, ce mai poveste pentru nimic! Apașii sunt niște oameni cărora li s-a invadat teritoriul, au fost deposedați de toate bunurile, exterminați în masă când nu făceau rău nimănui. „Apaș" nu este o insultă. Este un termen de prietenie.

Se mai auzi o smiorcăitură.

– Da, dar ei tăiau părul.

– Ar fi făcut bine să-ți taie coama. Hai, pleacă și mai ales du-te să te piepteni. Când ai să ai o cărare frumoasă, n-ai să mai ai chef ca Simonnot să ți-o strice.

Smiorcăitul, care încetase, porni și mai tare.

– N-am coamă.

– Și de ce nu? Un leu e ceva foarte frumos! Acum, gata. Reîntoarce-te la studiu.

Souplier ieși. Abatele de Pradts rămăsese impasibil pe durata acestei scene. Acum clătina din cap:

– Lacrimile astea de copil, pentru un motiv atât de mărunt!

– Nu există lacrimi de care să poți râde, zise superiorul. Dar uitați-vă cum sunt! E al doilea care îmi vine fără *admittatur,* fiindcă am făcut imprudența să-l primesc pe Trévier pe nepusă masă. Zgreaptănă puțin la ușă și intră după cum îi taie capul, ca niște cățeluși care văd o ușă întredeschisă. Să părăsești studiul fără permisiune! Să se ajungă astfel la mine! În fine, prefer un pic de fantezie la niște copii înregimentați. Iată, ascultați ce vă spun: „Mai bine dezordine unde există dragoste, decât ordine fără iubire"[1].

– Hm!

---

[1] Venerabilul P. Chevrier, *Adevăratul Discipol al Dumnezeului Nostru Isus Cristos,* lucrare precedată de o scrisoare de aprobare din partea Excelenței Sale cardinalul Maurin, arhiepiscop de Lyon. Paris-Lyon, 1925 (n.a.)

– Da, hm! Aparține unui anume Père Chevrier și, mărturisesc, nu auzisem de el. Nu vă dau această frază ca pe o regulă de viață. Găsesc că este excesivă și sunt forțat să o consider astfel mai cu seamă ca director al unei comunități. Însă... ordinea... ordinea... (ceva ca o grimasă îi trecu pe chip). Spre exemplu, când sunt la Paris (du Parc era un loc ferit, o rezervație) și văd o gură de metrou, la orele de vârf, bărbații aceia, femeile, adolescenții îmi spun că există întotdeauna un moment când viața face să se spargă cadrul, face să sară în bucăți această faimoasă „ordine"... Să nu ne punem prea tare de-a curmezișul vieții. Respect libertatea umană la cel mai mic dintre copii, chiar cu și mai multă religiozitate decât la un bărbat matur, întrucât copilul este fără apărare. Și e mai bine să închizi ochii la o greșeală, fiindcă așa devii mai puternic față de altele. Să pedepsești și să aperi! Întotdeauna. Ați văzut vreodată o mamă, în Bois, cu odrasla lângă ea? Mi se întâmplă să gândesc așa când vă urmăresc partidele de fotbal. „Nu alerga! Nu te-atinge de nisip! Uite, iar te-ai murdărit pe mâini. Încă nu ți s-a spus să nu-ți ștergi mâinile de pantalonași? Ei na, acum în păr! Hai, dă în pietre! Strică-ți pantofii! Ți-am spus să nu alergi: dacă mai alergi o dată, ai s-o iei la fund." Niciuna dintre aceste interdicții nu are nici cel mai mic sens: e vorba doar de a comanda, iar a comanda înseamnă a interzice, atunci când nu ai prea multă minte. Noi trebuie să fim opusul acestor mame. Să nu le stăm tot timpul pe cap. Să avem încredere în ei, să-i respectăm și aș zice să avem încredere în ei, pentru că îi respectăm cu adevărat. A da frâu liber înseamnă a ține în mână. Cu copiii trebuie foarte adesea – nu spun „mereu" – să joci cinstit. E posibil ca așa ceva să nu aibă sorți de izbândă, însă atunci când reușește, ce lucru extraordinar! Să poți spune: „Am țintit către vârf și de aceea l-am atins!"

Adevărul se atinge mai mult prin viață și în viață decât prin rațiune și logică.

Lângă superiorul atât de călduros, abatele de Pradts, cu acea umbră de surâs nemișcat, părea înghețat. Dar nu era așa, ci fierbinte. Sub cenușiul feței, mocnea focul. Îl asculta pe superior cu o atenție mărită. S-ar fi zis că înregistra fiecare cuvânt. Iar ochii negri nu se dezlipeau de ochii albaștri, îi urmărea în fiecare mișcare a capului, așa cum tigrii, așezați placizi pe scaunele lor, urmăresc din ochi, fără a le părăsi o clipă, mișcările dresorului.

Se auziră glasurile băieților care treceau pe culoar, mergând desigur la vreo repetiție. Unul zicea (dar primul cuvânt pe care l-a pronunțat nu s-a prea auzit):

– Părintele meu (?) e un târtan...

Superiorul:

– Recunosc glasul lui Roguet. Desigur, un cuvânt grosolan: unul dintre burghezii noștri. Ați auzit vreodată un cuvânt grosolan la frățiorii noștri?

– Fiindcă se supraveghează din stimă pentru camarazii lor burghezi. Și, în acest caz, poate că ar fi bine să le dăm mai multă libertate.

Superiorul continuă ca și cum nu ar fi auzit:

– Trebuie să fii sever din iubire; e un lucru admis drept literă de evanghelie. Dar, oare, nu tolerăm și pentru că iubim? Doresc ca băieții noștri să fie fericiți în mijlocul nostru. Cred că suntem singurul colegiu din Franța unde găsești într-o dimineață scris pe tabla unei clase: „Trăiască școala noastră!"

– A! Domnul Cordère v-a povestit...

– Da. Și unul dintre puținele colegii din Franța unde există externi care ar vrea să stea la internat. Uneori câte un profesor îmi spune: „Sunt absolut insuportabili. Cum să-ți fie drag de ei?" Răspund: „Nu ne este greu să-i iubim, indiferent cine ar fi. E destul să credem în sufletul lor". Cred, cred nespus de mult în puterea afecțiunii adevărate.

Cel care este iubit are, la rândul său, tendința să iubească, măcar cât de cât. Nu este asta o pornire omenească?

– Nu sunt sigur. În orice caz, nu mereu.

– Nimic nu este „mereu" în zona sufletească, doar în eternitate. Însă nimic nu este „mereu" nicăieri. Așa cred eu. Iată, știți de ce frățiorii sunt niște elemente atât de bune aici? Pentru că atunci când au venit, erau dinainte iubiți.

– În locul acestui cuvânt – „iubire" – de care se abuzează, mai ales în mediile noastre, de ce nu am pune „afecțiune"? De ce nu doar „simpatie"? Simpatia este un lucru enorm, cu condiția să fie adevărată, să aducă dovezi.

– Oare Sfântul Ioan nu vorbea de simpatie atunci când zicea: „Cel ce nu iubește sălășluiește în moarte"? Nu mă tem de cuvinte. Când eram tânăr preot și mă ocupam de grupul Sfântul Iosif, la Grenelle, când făceam cunoștință cu un băiat de pe stradă, ca să încerc să-l aduc la noi, îl întrebam: „Ești catolic?" și îi explicam: „Ești catolic?" înseamnă „Crezi în iubire?" Și îi zâmbeam. Mai târziu, dacă devenea unul de-ai noștri, iar uneori trebuia să-l cert pentru cine știe ce, nu o făceam niciodată fără să zâmbesc la sfârșit. Faci mai mult printr-un surâs decât cu kilograme de morală. Noi, noi ne judecăm copiii după cum le auzim râsul – nu după zâmbete. Adolescenții zâmbesc uneori, copiii nu – iar această judecată după râs te face să nu te înșeli aproape niciodată. Lor le revine să ne judece după cum zâmbim. Dar mai trebuie ca zâmbetul să fie spontan, să apară pe buze așa cum se formează cercurile pe apă atunci când arunci o piatră. Un zâmbet de comandă mi-ar produce oroare. Și, în fine, dincolo de zâmbet, dincolo chiar de afecțiune sau de simpatie, există rugăciunea. Oare rugăciunea ține loc de orice? În domeniul concretului, nu. Dar fără rugăciune totul e nimic. Haideți, dragă prietene, vă trimit la studiul dumneavoastră. Nu spun „studiile"; copiii noștri studiază, dar nu ne lasă timp să studiem.

– Și când te gândești că există confrați de-ai noștri prin parohii care ne invidiază viața de îndrumător, pe care și-o imaginează plină de voioșie! Timpul nostru mereu întrerupt, prezența peste tot, și această tensiune cvasicontinuă a minții...

– „Vegheați și rugați-vă." Ea, tensiunea spiritului, se află aici, în acest mărunt cuvânt redutabil: „vegheați".

Superiorul se ridică și îl conduse pe abate. Raporturile între ei, preoții din conducere, erau reglate de o extremă curtoazie. Superiorul drept ca un „I", cu chipul său luminos, domnul de Pradts, aplecat puțin de umeri, cu fața ciudat de cenușie, traversară o sală de așteptare strâmtă care preceda biroul, unde se găseau cupe din argint fals, un atlet din bronz fals, premii obținute de colegiu în competițiile sportive, un fotoliu desfundat ca la notari, un portret al fostului superior, pus acolo în semn de penitență pentru spiritul său feudal. Biroul superiorului era pur și simplu banal. În sala de așteptare simțeai, atât din pricina micimii ei, cât și a urâțeniilor artistice înșirate pe acolo, o dorință de a se vedea clar că era o încăpere sacrificată, bună pentru vizitatori, și în special pentru părinții elevilor. Superiorul considera că un om care „crede" nu poate fi decât preot sau un tip religios: laicii erau creștini de zona a doua. Nu gândea asta în mod clar, desigur, ci vag. Sala de așteptare avea totuși detaliul ei agreabil. Pe unul dintre pereți, sus, aproape de plintă, doi îngerași în relief, care, ca îngeri, nu surprindeau pe nimeni, dar care de fapt erau doi amorași. Așezământul era o locuință de gentilom din secolul al XVIII-lea, cu siguranță o nebunie, refăcută cu ce s-a aflat la îndemână pe la sfârșitul secolului trecut. Vom vorbi mai departe despre ea. Dacă podeaua din biroul superiorului fusese odinioară ceruită, cu siguranță că de mult nu se mai făcuse așa ceva. În timp ce, în sala de așteptare, unde scândurile erau depărtate, nu fusese ceruită niciodată, poate doar cu vreo sută cincizeci de ani în

urmă. Acestea erau spălate cu apă. Iar încăperea era atât de mică încât, atunci când erau mulți vizitatori, ultimii sosiți așteptau în picioare pe culoar. Superiorul, trecând prin fața ferestrei de la această sală, ale cărei obloane nu erau închise, arătă din priviri statuia aurită a Fecioarei cu Pruncul Isus în brațe, așezată pe frontonul colegiului și pe care lumina provenind de la alte ferestre o făcea să sclipească în întuneric. Acel surâs palid reapăru.

Sfânta Fecioară a Copiilor

– Se pare că îi zic „Sfânta Fecioară a Copiilor". Nu-i minunat? Au niște invenții pe care numai ei le pot face...

Întoarcere în trecut: Serge Souplier intră la școala Maucornet (octombrie 1911)

O întoarcere în timp, vă rog.

La începutul anului școlar, în octombrie 1911, adică exact cu un an înaintea scenelor pe care tocmai le-am descris, un nou-venit s-a făcut imediat remarcat la școala domnului Maucornet (strada Izvorului, din Auteuil), prin locvacitatea sa, înclinația de a vorbi foarte tare – de *a face gură* –, limbajul grosolan, cu exprimare neglijentă, dar nu vulgară, figura smeadă, ochii săi mici negri, isteți, părul neted de un șaten-închis, căzându-i mereu pe frunte până la sprâncene, și care tresălta un pic la fiecare pas când mergea. Școala Maucornet era un mic *cuptor* de vreo șaizeci de elevi, unde toți copiii, între zece și cincisprezece ani, se cunoșteau între ei, fiindcă se întâlneau la studiu, recreații și chiar la unele cursuri – de desen, spre exemplu. Nou-venitul sosise la ora opt. La unsprezece și jumătate, la ieșire, toată școala vorbea de „Serge". La început, nu i se cunoștea numele. El era Serge. Prenumele acesta atrăgea, fiecare îl repeta de plăcere. Aducea ceva exotic și

romanesc în acest mediu foarte burghez. „Ești rus? – Nu, sunt român. – Ești român și te cheamă Souplier? – Idiotule! Cine ți-a zis că sunt român? Am trăit zece ani la București. – Ce-i tatăl tău? – Director-adjunct la o companie de asigurări." Zice că avea paisprezece ani și trei luni. „Tu, paisprezece ani! Încă mai ai caș la gură. Și apoi, dacă ai paisprezece ani și ești într-a patra înseamnă că ai rămas repetent!" Recunoscu faptul că se declarase mai bătrân cu un an. (Ar fi putut recunoaște și că nu trăise decât cinci ani la București și că tatăl său nu era decât șef de birou într-o companie de asigurări de mâna a doua.)

Souplier fu acela căruia i se lipise expresia: „Ce tip, acest...!" Un animăluț straniu. Derbedeul școlii. Căuta întruna ocazia să se maimuțărească. Trișa atât de des la jocul cu bile, încât toată lumea rămânea cu gura căscată. Punea apă în călimările de la pupitre. Iar vocabularul! Toate cuvintele grosolane treceau prin el. Încă din prima săptămână, anunțând notele în fața școlii adunate, domnul Maucornet tună: „Unii părinți s-au plâns deja de dumneata. Au venit să-mi spună: *De unde a răsărit acesta?*" Serge asculta, destul de impasibil, chiar cu un aer ușor provocator. Trecuseră deja două minute de când domnul Maucornet terminase cu el când, brusc, îl auziră cum izbucnește în hohote de plâns. Mult timp după aceea, când toată lumea credea că se potolise, se mai auzea câte un scâncet. „Să nu crezi deloc că mă înmoi cu smiorcăielile dumitale!" tună imediat domnul Maucornet. (Da, a zis *deloc.)* Însă acele sughițuri solitare se făceau auzite în continuare, incoercibile. Unii râdeau în surdină și le imitau la modul burlesc. Cineva zise: „Se preface! Nu mai poate de ciudă!" Lumea deja nu-l mai iubea.

Timp de două zile veni cu pantofii săi lustruiți de prim-comuniant, pe care nu-i aruncase încă. Pantofii lustruiți dispărură. Cineva își bătuse joc la școală, iar acasă avu loc o scenă disperată. Souplier era văzut doar în

două ipostaze; și una, și cealaltă – extreme. Făcând scandal, lăudându-se, ridicând degetul în clasă chiar și când nu „știa", dirijând jocuri pe care nu le cunoștea – „Eu vreau să te iau în echipa mea, dar, să știi, eu sunt șeful!" –, luându-se de toată lumea – „Imbecilule! Cretinule!" – atât de excitat, încât din gură îi curgea un fir de salivă, bătându-se cu o brutalitate care scandaliza în această aglomerare de mici nevolnici. Sau plângând. Plângea din nimic. Spre exemplu, dacă își rătăcise bereta sau dacă i se confiscase sticluța cu cerneală roșie. Rareori treceau două–trei zile fără să fie văzut plângând. (Totuși, trebuia să nu fii prea încrezător. Cădea și începea să plângă. „Te-ai lovit? – Nu, dar dacă nu aș fi făcut să se creadă că mă doare, șeful m-ar fi certat.") Devenise oaia neagră a profesorilor și a supraveghetorului. Orele de consemnare plouau asupra lui. I s-a dat trei la purtare, ceea ce nu se mai văzuse în școală. Dar oricât de insuportabil era, lumea îl acuza peste măsură. Dacă dispărea un penar, dacă se găsea un geam spart, era destul să auzi pe cineva zicând: „Souplier a făcut-o!", pentru ca imediat, fără vreo anchetă, să fie pedepsit. Într-o zi, pentru una dintre aceste pedepse nejustificate, Alban de Bricoule zise cu glas tare, în fața profesorilor, că „Souplier era ciuca bătăilor și plătea mereu pentru ceea ce făceau alții".

Tânărul acesta avea un simț foarte acut al dreptății. Însă, în cazul de față, era vorba și despre o chestiune mai intimă, fiindcă Bricoule, încă din prima zi, simțise un impuls pentru Serge Souplier.

Trecutul amoros al lui Alban de Bricoule la vârsta de cincisprezece ani și jumătate

La drept vorbind, acest impuls nu era decât o pornire dintr-o suită deja respectabilă de porniri de aceeași natură: la cincisprezece ani și jumătate, ești deja un îndrăgostit cu

state vechi. Prima persoană prin care Alban de Bricoule cunoscuse dragostea era îngerul său păzitor. Nu putea să-i privească imaginea, în cartea sa de la slujbă, fără ca inima să-i tresalte un pic. Este adevărat că acest înger arăta extrem de bine.

La nouă ani, simțea o emoție pentru o verișoară. După o gustare luată între copii, se votează în familie pentru alegerea „celei mai frumoase fetițe" din grup. Alban manevrează în așa fel buletinele încât să fie aleasă verișoara sa. La zece ani, cursul de catehism i-a fost fatal. A apărut „fata". Îi cunoștea numele, dar rămânea „fata". Nota într-un carnet zilele în care ea nu venea la catehism, îi descria în detaliu pălăriile, rochiile, pantofii, făcând mici crochiuri colorate cu creionul. La fel și cu hainele mamei sale, dar fără a fi colorate. La ieșirea de la curs, printr-o strategie admirabilă, o ducea pe guvernantă pe urmele „fetei" și ale mamei sale, pentru a afla adresa, pe care însă nu o putu descoperi. Doamna de Bricoule fu la curent cu „fata" și se distră grozav. Din păcate, „fata" nu era nobilă, dar avea două nume de familie legate printr-o liniuță, ceea ce, din fericire, trimitea la nobilime.

Doamna de Bricoule nu a fost la fel de încântată de episodul care urmă. Noua aprindere a lui Alban (unsprezece ani) se îndreptase spre fiul lui Agar, reprezentat complet gol, întins pe burtă, în nisipul deșertului, văzut într-o Biblie ilustrată. Adesea, pe înserat, Alban frunzărea Biblia stând lângă patul mamei sale. Tulburarea sa devenea atât de mare pe măsură ce se apropia de imaginea respectivă, încât mama își dădu seama. Odată chiar, terorizat de gândul că se va înroși, a întors două pagini deodată, între care și pe cea de care se temea. Trei săptămâni mai târziu, când Alban redeschise Biblia, văzu că cineva îi desenase fiului lui Agar un chilot cu creionul.

Până la doisprezece ani – da, doisprezece bătuți pe muchie! –, venea în patul mamei sale, o jumătate de oră,

înainte de a merge la culcare. Ea îl ținea la piept, în cămașă de noapte, cald ca un puiuț. Flecăreau, uneori citeau aceeași carte. Așa au citit împreună începutul de la *Quo vadis*. Dragostea pentru romani luă naștere sub cuvertură, ceea ce era perfect adaptat. Cât timp a avut guvernantă englezoaică, la orele nouă fix aceasta bătea la ușă: *Alby, it's time.* Doamna de Bricoule o afurisea pe guvernantă, în limbajul ei cam liber, de îndată ce aceasta pleca. Într-o zi, la doisprezece ani, fără ca măcar să știe ce face, a atins-o pe mama lui acolo unde nu trebuie. A doua zi, aceasta i-a spus: „De-acum nu mai vii la mine în pat. Ești prea mare". Îl primea fără să fie atentă, așa cum și el făcuse gestul fără să-și dea seama. Însă ei îi lipsea tare mult acest bărbățel cald.

În vacanța mare din 1910 (paisprezece ani și trei luni), trupul și mintea s-au maturizat brusc. Despre minte. Înainte, pe foile și în carnetele unde își nota sentimentele, acestea luau, sub pana sa, o expresie înflorită și falsă. Domnea locul comun. Peste tot majuscule și puncte de suspensie. Iar acest soi de fraudă față de sine însuși mergea până într-acolo încât amesteca în textul său, fără ghilimele, fraze de dragoste luate de prin romane. De la *Werther* la René Maizeroy. Scria doar pentru sine și încerca să se amăgească! La data de care vorbim, această manie dispare. Iată-l, în fine, lucid, sincer, debarasat de o execrabilă literatură. Aceeași maturizare a trupului. Observă că a crescut brusc, după nevoia de a înălța șaua de la bicicletă. Vocea i se schimbă. Simte nevoia să vorbească mai tare pentru a se asigura că acest organ face clar parte din personalitatea sa, așa cum cineva care merge pe un teren alunecos își înfige bine picioarele ca să se asigure. Este un pic neliniștit, întrebându-se dacă această stare va dura mereu. În timp ce anul școlar este favorabil pornirilor sentimentale, sigurele permise întrucât rămâi timid, vacanța mare este propice mai cu seamă

gândurilor obscene, datorită timpului liber îndelungat disponibil (aceste gânduri obscene care, cu puțin timp în urmă, printr-o copilărească neadecvare de termeni, erau denumite gânduri „profane", „hirsute" (?), ori „adultere"). Senzualitatea, chiar fără făptuire, arde tot acest putregai și hățiș de puerilități și nerozii. Iar în această trecere atât de clară, atât de sensibilă, atât de *clasică*, există ceva solemn. Da, în această vacanță din 1910 copilul încetează să mai existe.

Anul școlar 1910–1911. Cincisprezece ani. Pantalon, gulere înalte, permisiunea de a fuma. Verișoara cu care se caută o căsătorie. Pe durata căutării și a nesfârșitului minut de nemișcare de la Înălțare, acea mânuță într-a ta, care o strânge abia simțit. O altă domnișoară, de douăzeci și doi de ani. Jumătăți de îndrăzneală: o iei de talie, dar (obișnuit cu micile formate), o găsești *atât de mare!* Te cam sperie. Deși, de anul trecut, deviza, înconjurată cu semne cu pretenții ezoterice, este „A ști – a vrea – a îndrăzni – a nu spune", nu prea pui în practică al treilea dintre aceste verbe. Septembrie: moartea domnului de Bricoule. Începutul școlii în octombrie (1911): Serge.

Dar ce știa doamna de Bricoule din toate acestea? Și cum li se conforma?

Doamna de Bricoule

Doamna de Bricoule, pentru care Alban era fiul unic, părând a avea în 1911 treizeci și cinci sau treizeci și șase de ani, deși avea treizeci și opt, contractase, la nașterea fiului, o boală de care nu a mai scăpat niciodată. Stând întinsă aproape tot timpul fie în pat, fie pe un șezlong, îi era interzis să se obosească. Se plimba puțin în grădină, nu ieșea niciodată în oraș. O vreme, casa era plină de bărbați – tatăl lui Alban, bunicul său, unchii –, apoi nu mai rămăsese decât mama, tatăl și bunica, aceasta

din urmă murind și ea, de curând. În fapt, de el se ocupaseră doar mama, bunica și guvernantele. Se vorbește mult că acei copii crescuți de femeile singure sunt prost-crescuți. Se pare că prietenul nostru nu a făcut excepție de la regulă. Apropo de aceasta, să amintim: Coriolan fusese crescut de femei. Este absolută nevoie să păstrăm mereu contactul cu istoria sfântă, vreau să spun istoria romană.

Doamna de Bricoule era o persoană excepțional de liberă în privința spiritului, pentru educația pe care o primise, mediul care a produs-o și epoca pe care o retrasăm aici. Fusese o tânără foarte la modă, adorând balul, flirtul, bijuteriile, Palatul de Iarnă, echitația în Bois, Opera Comică. Toate acestea fără a depăși limitele. Dar le-ar fi sărit repede dacă nu ar fi fost ceea ce era. Frumoasă, în genul fin, extrem de încântată de subțirimea taliei și micimea cu adevărat rară a piciorului, bună creștină ca toată lumea, mândră ca un păun, cu gulereta ridicată la un nivel de necrezut astăzi și, ceea ce era probabil lucrul cel mai izbitor la ea, cu sentimentalitatea ei.

Contesa (îi dăm acest titlu din curtoazie, întrucât cu greu era contesă), aruncată de Alban din lumina care o înconjurase în recluziune și tenebre, păstrase din viața sa de fată un gust aparte pentru aventurile inimii. Exista întotdeauna și fără întrerupere cineva de care se interesa: medicul – un tip care făcuse oarecum parte dintr-un cerc, prieten al soțului –, un chitarist italian, mai degrabă o haimana, care venea să-i cânte sub fereastră. Îl chema Angelo și era irezistibil. Bătrâna sa mamă și tânărul Alban asistau la momentele aventurilor sale, care îi rămâneau întotdeauna doar în suflet. Tot ele o controlau, întrucât ea se manifesta prin ele. Toți ai casei erau la dispoziția toanelor sale.

Doamna de Bricoule își adora fiul. El o iubea. Cu toate acestea, relațiile lor erau sau mai degrabă urmau să

fie, cele dintre un cavaler și iapa lui sperioasă. Era destul ca el să pronunțe un nume de trei sau patru ori, că și înțelegea. Iar el nu se putea împiedica să-l pronunțe. Era ceva ce îl depășea. Fusese „fete", urmat de Robert M... și de Roger D... Din fericire, a survenit un grup de actrițe, fiindcă tânărul, de fiecare dată când mergea la teatru, se întorcea îndrăgostit, asemenea acelor pisici care se aprind de fiecare dată când le scoți din apartament. Decupa din reviste, apoi le lipea într-un album, fotografiile unor persoane, iar mamei sale nu-i venea mai apoi greu să-l întrebe despre domnișoarele Greuze, Nory, Ventura, Diéterle ori domnișoara de Bray. Înainte de a împlini paisprezece ani, Alban se mulțumea să se prefacă, să mintă și să înghită: tristă atitudine, dar singura permisă sărmanilor copii. La paisprezece ani îi crescură gheare și fu cel care, când s-a ivit ocazia, începu să o manipuleze pe mamă. Iată cum s-a petrecut.

Dintr-unul dintre acele motive tainice proprii geniului parental, Alban avea o bicicletă, însă nu avea voie să o folosească. Într-o zi, o încalecă și merge la școală. E în clasă când Émile (servitorul) vine să ia bicicleta. La întoarcere, mama își rearanjează întâi părul (și-l rearanja de fiecare dată când fiul intra în camera ei), apoi urmează drama. „De altfel, știu totul și sunt la curent cu toată chestia din primăvară. Nu erați trei. Erai singur cu D... Ați fost văzuți."

Prima greșeală a doamnei de Bricoule

Episod remarcabil. Pentru prima dată în viața lui, Alban o surprinde pe mamă mințind. Fiindcă nu a fost niciodată o „chestie din primăvară". E vorba că în aprilie Alban o lăsase pe mama sa să înțeleagă că petrecuse o după-amiază la Luna Park cu Roger D... și că poate, acolo, în *Scenic railway*... Nu a negat când ea îi zisese: „L-ai

sărutat?", însă pretinsese că nu fuseseă singuri, că îi însoțise un camarad, acel faimos al treilea care aranjează totul. Or, nimic nu era adevărat din toate astea. Nici Luna Park, nici, vai, săruturile. Era doar paradă măruntă, gustul de a minți și distracția de a o trimite pe mamă pe o pistă falsă. Cel mai frumos a fost că, atunci când vorbise despre acest mit, roșise.

Această ciocnire cu mama declanșă în Alban două stări. Una de excitație agresivă atât de puternică, încât o notă astfel în jurnalul său intim pe care îl ținea într-un mod lapidar. „Ce fericit sunt! Singurul lucru pe care nu-l aveam, opoziția mamei, îl am. A, vrei luptă deschisă! Accept. Vrei să mă jenezi, să fii o pietricică în calea mea. Nu-mi mai rămâne decât să-ți înfrâng rezistența, dat fiind că în minte ai doar ideea de a mă ataca. Dacă m-ai fi lăsat în pace, te-aș fi lăsat și eu. Dar mă ataci și atunci ripostez. Partida va fi frumoasă dacă ești în stare să fii la înălțime."

Rândul următor și final era, între paranteze: („Poți avea mai mult timp paisprezece ani?").

Cea de-a doua stare fu aceea de a aprecia la justa sa valoare faptul de a o fi văzut pe mamă într-o postură jalnică. Mințea. Zicea: „Știu tot" atunci când nu era nimic de știut. Pe vremea aceea apărea o revistă foarte la modă care se numea *Știu tot*. Alban își botează mama: Mama-Știe-Tot.

Toate astea au dus la trei hotărâri: 1. să se ferească și mai mult de mamă; 2. să încerce, prin bună purtare, să-i adoarmă vigilența în așteptarea reluării loviturilor deschise; 3. să-l iubească și mai mult pe Roger D..., întrucât se părea că vrea să-i interzică să-l mai vadă.

Dragostea lui Alban pentru Souplier

În octombrie sosește Serge Souplier, iar Roger D... nu mai vine la școală.

Serge. Hieratic și haimana. Șarmant, violent și persecutat. Cu părul vraiște, așa cum știu să fie copiii mici, de parcă era mai mic decât îl arăta vârsta, iar fruntea acoperită de șuvițe încâlcite, pretinzând că a văzut o cursă de tauri și că îi place să se poarte așa. De altfel, român sau spaniol, e același lucru (tenul tuciuriu). Într-un cuvânt, *diferit,* așa cum și Alban era diferit. Un pic mai mult, și ar fi fost peste măsură: spre exemplu, dacă ar fi fost într-adevăr român. Alban se îndrăgosti lulea. Săruta creionul pe care Serge i-l împrumutase, dezlipea la vestiar eticheta pe care Serge o lipise la cuier – etichetă pe care Serge o umezise cu limba! –, îi șterpelea vreo lucrare mai veche din pupitru, pe care o ducea acasă punându-și fruntea pe ea, confecționa un toc de scris identic cu al lui și le schimba pentru a păstra tocul pe care Serge îl strânsese între degetele sale, îl băgase în gură, îl morfolise. Nu putea suporta să-l aibă ca adversar în vreunul dintre jocurile școlărești – dar, dacă era vorba să se repeadă la cineva *(de-a uliul),* atunci cu Serge se ținea de mână! Într-o perioadă când Serge își vedea mai bine de studii, Alban, cu riscul de a fi dat afară dacă era zărit, pătrundea pe furiș în biroul directorului ca să-i copieze notele și să i le spună. Printr-un vicleșug – un pretins pariu –, își procurase câteva fire din părul lui și le purta într-un medalion, arătându-le tuturor, chiar și lui Serge, ca fiind păr de la pisica sa moartă (este adevărat că pe cealaltă față a medalionului avea păr de la un foxterier îndrăgit, mort și el). Serge emana un miros extraordinar, un parfum despre care, mai apoi, toată viața, Alban se întrebă de unde putea proveni. De la trupul lui? Poate de la scrobeala gulerului marinăresc? Un parfum care semăna întru câtva cu cel de piele rusească. Se simțea când treceai pe lângă el, așa cum simți mireasma unei flori. Dacă zeița Fortuna voia ca, în timpul unei ore ținute în sala de studiu, să se poată așeza în locul lui Serge, își băga din când în când capul în

pupitrul acestuia, în mirosul de acolo, iar în restul timpului își ținea mâna băgată în pupitru lăsând-o în bereta acestuia, acolo unde îi stătuse părul, și o retrăgea parfumată. „Vivien miroase frumos, mai mult ca tămâia și smirna" *(Covenans Vivien*, gestă).

Mai întâi, Alban i-a arătat că îi este drag, aruncând spre el cu pietricele în timpul recreației, apoi, atunci când se întâlneau, trăgându-l de păr sau desfăcându-i cravata ori zicându-i încet: „Idiotule!" sau trântindu-i ghiozdanul. În ziua în care puștiul se strâmbă la el, înțelese că nu-i mai era indiferent lui Serge. Urmară marile bețiii. Serge și Alban joacă bile. Când Thierry a vrut să vină să joace cu ei, Serge i-a zis: „Lasă-ne!" (acest *ne!).* Cum Serge își răsturna toate lucrurile de la desen, s-a întors imediat spre Alban. A râs, și amândoi au râs împreună. Odată, când un tip îl urmărea, s-a ascuns în spatele lui Alban și i-a zis: „Bricoule, apără-mă!" În trecere, i-a dat o palmă pe spate! „Lansând" balonul, lui i l-a trimis! (Toate aceste mici lucruri sunt ca niște vise: credeai că e ceva nemaipomenit, dar, odată trezit, nu este nimic.)

Speranțele lui Alban erau de același ordin mărunt. Să-l vadă, să-i vorbească, să fie observat de el. Să prindă o ocazie în care să-l poată apăra, proteja. Era rezultatul unei strategii profunde, adeseori reînnoite și, în fiecare săptămână, țelul unei săptămâni de așteptare, ca Serge să se așeze lângă el în timpul orei de desen linear de sâmbăta, când se adunau mai multe clase, iar elevii se așezau după cum doreau. Desenul pe care îl copiau amândoi era comun. Își împrumutau paharele sau tușul. Își spuneau multe, iar mâinile li se atingeau inocente. Când proful era ocupat în altă parte, citeau pe furiș aceeași carte, iar Serge îi punea mâna pe umăr sau capetele li se atingeau ca la cei doi băieți din *Banchetul* lui Xenofon (moment care îl cam speria pe Alban), iar Serge se amuza lovindu-l ușor cu capul. Sau picioarele care pentru o clipă rămâneau

sprijinite unul de celălalt. Și râsul acela nebun al lui Serge când, pentru un desen care avea poate cincisprezece centimetri într-o parte, el se înșela cu trei centimetri la măsurat! La sfârșitul orei, supremă dovadă de tandrețe, Alban se ducea la lavabou să-i spele paharele.

Totuși, în anumite privințe, Serge era aproape „cum trebuie": își făcuse prima comuniune în costum Eton, bereta sa purta cu litere de aur numele unui *dreadnought* englez... În ceea ce îl privește pe el, pe Alban, nu-i păsa, dar toate acestea erau excelente în cazul în care mama și-ar fi băgat nasul unde nu-i fierbea oala...

Când Serge îi trimisese bezele, însoțite de un „Bricoule, te iubesc! Te iubesc!", Alban nu se miră să-l vadă, în zilele următoare, arătându-i o indiferență absolută. Luate astfel, aceste copilării nu însemnau nimic. De altfel, așa erau toate în comportamentul lui Serge. Unul îl ataca prin vorbe, îl făcea în toate felurile: Serge nu era câtuși de puțin supărat pe el. Se bătea cu Mangain, gata-gata să-l stâlcească, îl aștepta la colțul străzii să-și ducă treaba la capăt, dar după zece minute erau mai prieteni ca niciodată. Nu-l slăbea pe Berget toată recreația, îl lua de mâini, îl mângâia, iar seara, la ieșire, o lua la goană ca să-l *semene*. Alban nu se putea obișnui cu această incoerență copilărească, care îl zăpăcea pur și simplu.

În sentimentul domnului de Bricoule era mult dezinteres față de colegul său cadet, fiindcă, în fond, el nu căuta decât să-i dea lui Souplier, nu să primească. Să-i sufle, să-l ajute la teme, să-i transmită ponturi la examenele trimestriale (dar nu la compuneri; Serge *vagabondul* spunea că n-ar copia niciodată o compunere, fiindcă ar însemna să-i lezeze pe unii camarazi. Cât îl privește pe domnul de Bricoule, acesta nu era prea delicat. Copiase de mai multe ori). Fusese o întreagă ucenicie în domeniul încrederii. În curte, când se jucau de-a uliul, îi zicea: „Treci. N-am să te prind". Micuțului i-a trebuit ceva timp ca să creadă în

loialitatea lui. Se hazarda cu teamă, dar, mai apoi, câtă blândețe când Alban văzu că se încredea în cuvântul său! Ar fi vrut să-l protejeze mereu, să-l apere. Într-o zi, Serge se maimuțărea în sala de studiu. Alban zărește ochii supraveghetorului fixați asupra lui, timp în care celălalt o face tot mai lată fără să-și dea seama. Cel mare lasă să-i cadă teancul de dicționare, zice un răsunător: „Că...!" Râsete, vânzoleală. „Bricoule! Două ore de post".

Serge este uitat. Alban i-o spune lui Serge cu multe comparații din tauromahie: un toreador atrage atenția taurului spre sine pentru a-și salva tovarășul aflat în pericol. Serge răspunde, distrat, cu vreo două vorbe. Alban știa foarte bine, în imaginație, să-și consoleze prietenul, când era prins, însă când, după o lungă tăcere, Serge izbucnea în hohote de plâns, Alban nu știa ce să spună și rămânea țeapăn. Prin asta se vede că îl iubea.

Serge, lucru vizibil, își dădea cât se poate de bine seama că Alban avea o preferință pentru el. În schimb, dintre cei trei sau patru „mari", Alban era cel pe care îl prefera. Totuși, când cineva zicea: „Ei, ia uite-l pe Bricoule; bineînțeles, cu Souplier", nu zâmbea nimeni sau, dacă zâmbea careva, nu era niciun echivoc. Iar simpatia lui Serge pentru Alban rămânea un lucru care nu avea prea mare greutate. La ieșire, îl lua pe Alban de subraț – „Ce zici, mă însoțești?" –, dar, după cinci minute de mers, îl lăsa baltă. Dacă Alban îi dădea vreun flecușteț (un condei sculptat artistic), Serge îi lua martori pe toți cei din sala de studiu – „Ia uitați-vă ce mi-a dat Bricoule! Nu l-ar fi dat altcuiva!" –, dar după o oră vedea condeiul în mâinile imbecilului de Clouzet, căruia Serge i-l făcuse cadou. Dacă, în vreo săptămână, avea note mai bune, atunci când erau anunțate public el se întorcea spre Alban, cu o privire radioasă, ca pentru a i le oferi – dar cinci minute mai târziu, în recreație, Alban luptându-se la trasul cu frânghia, Serge împingea pietriș sub piciorul

adversarului, ca să-l ajute. Altădată, la ora de desen linear, îi trăsnea prin minte chiar să părăsească acel faimos loc de lângă Alban, pe care îl cucerise cu atâtea eforturi. Alban scuza totul, zicând: „E-un puști!" și adăuga cu cea mai mare sinceritate: „Numai să fie fericit, fiindcă asta contează." Iar în sufletul său îi zicea: „Chiar dacă nu te ocupi de mine, eu te iubesc tot la fel de mult".

Noi ciocniri între mamă și fiu

La puțin timp după începerea școlii, Mama-Știe-Tot începuse din nou să-l bată la cap:

– Și ce mai face heruvimul?

– Heruvimul?

– Ei, poftim, neasemuitul, minunea minunilor. Drăcușorul de Roger.

– N-a venit la școală.

– Poftim? Și îmi spui asta așa, liniștit? Cred că minți. Da, minți. Crezi că scapi așa. Dacă aș vrea, nu mi-ar fi greu să verific.

Doamna de Bricoule „știa tot" despre o poveste care nu se petrecuse niciodată. Și credea, s-o tai și alta nu, că la școală încă se mai afla un băiat care nu mai era acolo. Pe vremea aceea, era un roman cunoscut cu titlul *Mama Petitdoigt*[1]. Doamna de Bricoule încetă să mai fie pentru fiul ei Mama-Știe-Tot, devenind Mama-Nu-Știe-Nimic[2].

N-are importanță, el era foarte atent cu sine când îl atingea pe Serge. Cu ceilalți fuseseră niște amorezări. Cu Serge era ceva nebunesc, grav și oarecum dureros, care era, dacă nu dragoste, cel puțin presentimentele ei. „Ceea ce trebuie este mai întâi să nu ajung să vorbesc despre el. Fiindcă imediat s-ar prinde." Trei săptămâni

[1] În traducere literală, *Mama Degețelulmic* (n.tr.)

[2] În original, *Maman-Doigt-dans-l'œil*, „Mama-Deget-În-Ochi" (n.tr.)

a reușit să se abțină, dar nu putu mai mult. Inventă că era unul dintre cei noi care „alerga admirabil". Serge, dimpotrivă, alerga foarte prost. Din spate, i se vedeau picioarele care o luau în toate direcțiile. Dar era în asta un pic de *quovadism:* esteții Nero, Petroniu...

După o săptămână, doamna de Bricoule îl întrebă:

– Și micul alergător?

– Care mic alergător?

– Ei, asta-i, cel care aleargă atât de bine. A, dar probabil că a părăsit și el școala.

Asta a fost totul, dar destul. Alban, stacojiu, își băgă nasul în farfurie. Doamna de Bricoule descoperise punctul nevralgic unde va putea, de fiecare dată când va avea poftă, să înțepe. Se rotea mereu în jurul „acestor lucruri", să le stârnească pentru a vedea în ce constau, așa cum se izbește de geamuri o muscă. Alban găsea că această curiozitate era una nesănătoasă.

Câteva zile mai târziu:

– Acum, că Roger a plecat...

– A, ai verificat.

– Nu, dar te cred.

– Te roade în suflet să revii asupra subiectului.

– Ne mai animă. Deci, acum că a plecat, va fi un altul. Ia să vedem, cine? Alergătorul?

– Nu-mi pasă de alergător.

– Am zis alergător ca și cum aș fi vorbit de oricine altcineva. E păcat că nu se fac fotografii de grup în această perioadă a anului. Dacă aș fi văzut unul cu figură drăguță, ți l-aș fi pus în ramă. Clasa a cincea este cu succes, așa-i? Și eu, la pension, am simțit o prietenie foarte tandră pentru o colegă de clasă.

Nu era adevărat. Nu avusese nimic. Spunea așa pentru a fi acceptată de băiat.

Desigur, vorbindu-i despre „alergător", era un fel de a-l reține și de a pătrunde în intimitatea lui. Dar, de

asemenea, pe tăcute, insidios, începea să se înfiripe în ea acea irezistibilă atracție pentru proxenetism pe care o au femeile, mai ales cele izolate, și mai cu seamă cele izolate care îmbătrânesc. (În plus, nu fusese fericită sau, mai exact, a fost fericită doar trei ani: de la nouăsprezece până i s-a născut fiul.) Iar dacă nu proxenet, cel puțin complice.

Nu-l scăpa din ochi. Această continuă, nesfârșită dorință de a-l săruta... El o privea pe furiș și își zicea prostește: „Ce anume am de merit să fiu privit?"

În aceeași perioadă, chitaristul italian se întoarse în țara lui. Ar fi făcut-o mai din timp dacă doamna de Bricoule l-ar fi ajutat cu bani. Ea nu o făcuse, nu din zgârcenie, ci pentru că voia să-l păstreze.

S-au vărsat lacrimi. De fiecare dată când Alban vedea lacrimi în ochii mamei sale, se întreba dacă era din cauza obiectului iubit în acel moment sau din cauza lui. De data aceasta era imposibil să se înșele. S-au vărsat lacrimi și mai apoi fu domnul de Chantocé, Christian, un verișor, căpitan în regimentul... de husari, detașat din garnizoana sa din est, la un birou de la Invalizi.

Chanto

În decursul povestirii noastre, vom mai da, adesea prin unele lămuriri, de numele doamnei de Bricoule și al căpitanului de Chantocé, breton cu tenul mai deschis, cu o mustață blondă mătăsoasă, cu ochi limpezi, albaștri și adânci – „ochi de ocean breton", zicea doamna de Bricoule, care nu văzuse niciodată Bretania și nici oceanul –, la drept vorbind distincția și seducția în persoană. „Amoruri", dar ce amoruri? Fără îndoială, amoruri „oneste", atât din cauza sănătății foarte șubrede a acestei dame, cât și din cauza a ceea ce era și a ceea ce se credea. Fără a mai vorbi și de o urmă de religie. Au existat

săruturi de amanți? Se presupune. Au fost intimități? Nu este necesar pentru problema noastră să știm și nici să ținem cont. Ceea ce va avea importanță vor fi umbrele lăsate de această dragoste asupra alteia, care este tocmai subiectul acestei povestiri.

Cel mai adesea, doamna de Bricoule prindea curaj să vorbească despre „Chanto" (prescurta, așa cum fac băieții) cam pe înserat, înainte de aprinderea lămpii, în penumbra favorabilă pe care nu o mai zgâria vocea hârâită a gramofonului urlând o melodie de Delmet sau *Carnavalul de la Buenos Aires*. I se întâmpla, la început, să se scuze: „N-am să-ți vorbesc decât un picuț"; sau se oprea, în timp ce vorbea, cu o urmă de confuzie: „Te plictisesc cu prostioarele mele..."; iar Alban era mișcat în acele momente de urma de umilință din vocea ei. Altădată, ea îi zicea cu acreală: „Nu m-ai întrebat cum a fost ieri-seară. Așa că nu ți-am spus. M-am gândit că nu te interesa". Și se întâmpla ca, vorbind despre Chanto, să vadă că ochii lui Alban erau duși, că nu „urmărea", și totuși continua, într-atât avea nevoie să se exprime. Era singurul în fața căruia ar fi putut s-o facă: trăia retrasă.

Așa a decurs prima perioadă a dragostei sale când s-a destăinuit fiului, mergând până acolo încât să-i ceară sfatul, fiind atât de plină de micile sale istorii, încât nici nu se mai gândea la „alergător". El însă stătea mereu la pândă. Veni o zi când avântul de la început se mai domoli, iar domnul de Chantocé nu-i mai furniza multă materie nouă în acel moment. Făcu o retrospectivă și își dădu seama cât de mult i se confesase.

– Dar alergătorul, ce se mai întâmplă cu el? Nu-mi mai spui nimic. A, te temi să nu roșești. Te refugiezi lângă Bleu...

Alban, pentru a-și ascunde tulburarea, își îngropase fața în blana lui Bleu (pisoiul lor persan albastru). Altădată, se pregătea pentru lupta de seară așa cum te pregătești

înainte de a intra la judecătorul de instrucție: versiuni false, alibiuri, aer cât se poate de mirat, reținere cât se poate de dezinvoltă – toată mașinăria clasică. Însă, adormit de monologurile în care mama nu vorbea decât de ea și de Chanto, cam ruginise.

– Da, da, trebuie să roșești! Continuă să fie drăguț cu tine? Îi faci temele?

Cu o zi mai înainte inventase că Serge îl ajutase la examen: era vorba de a-l face iubit și de a arăta că era iubit. Azi însă vântul se schimbase.

– Îl văd foarte puțin. Te asigur că situația de acum nu are nicio legătură cu ceea ce era D...

– Eu îți vorbesc de Chanto. Tu de ce nu vrei să-mi vorbești de idolul tău? Inutil să negi. Văd destule lucruri despre care nu spun nimic. Am găsit la tine în cameră ceva compromițător. Știi, sunt puțin detectiv...

Supărată, începu să caute să-l surprindă. Când spunea că va rămâne în cameră culcat toată ziua, brusc apărea; când zicea că nu va urca (din camera ei la etajul de sus unde se afla cea a lui Alban), dintr-odată deschidea ușa fără să fi bătut. Într-o seară, își făcu apariția în felul acesta în timp ce el făcea însemnări despre Serge. Foarte calm, Alban făcu hârtia ghemotoc și o introduse între picior și încălțăminte. Dar i se păru clar că maică-sa îi văzuse gestul.

Dulapul îi era deschis. Pe raftul de sus erau așezate caiete, dosare, tot felul de hârtii, fără mari probleme. Ceea ce numea el „grădina secretelor" se afla într-o cutie închisă cu cheia.

– Ce-i acolo? Nu-i nevoie să ceri, dar va trebui făcută puțină ordine într-o zi.

– N-ar fi rău.

– Și când te gândești că nu cotrobăiesc niciodată pe aici!

– Cine te oprește?

– Cred că dacă îmi arăți dulapul înseamnă că nu-i nimic în el.

– Atunci unde?

Ea zâmbi ca un cunoscător.

– În cutia aia.

El se ridică, merse decis la cutie.

– Vrei să vezi? Poftim! Cheia este în broască, trebuie doar să o răsucești. De ce nu o faci? Fă-o odată!

Cum el stătea în picioare lângă ea, așezată în fotoliu, îl luă de braț, îl făcu să se așeze pe brațul fotoliului, îl aplecă spre ea, cu mâna pe frunte.

– Ce-i în căpșorul ăsta? Ca în dulap, ca în cutie, ca peste tot, doar gânduri rele. Răule, am vrut să te sperii.

Ar fi fost o abilitate elementară să se lase dezmierdat, însă refuzul interior fu mai puternic – să faci și să nu ți se facă nimic – și se eliberă, sărind în picioare atât de repede, încât sărutarea pe care ea vru să i-o dea pe frunte se lăsă pe păr. Simțise contractarea mușchilor în efortul de a-i scăpa din mâini. Când se văzu scăpat, răsuflă scurt, ușurat. Ea îl auzi foarte bine, dar îl mai sărută o dată, cu forța.

– Te înșeli, dacă tu crezi că nu mi-e clar. Și, știi ceva, mă trec sudorile când văd toate bravadele astea ale tale. Ai să vezi odată! Am să pot să te stăpânesc. Ești drăguț numai când ești bolnav. O, atunci nu o faci pe grozavul. De îndată ce începi să te vindeci, devii iar de nesuportat.

– Ar trebui să mă zvânți în bătaie. Aș sta cu capul aplecat și aș deveni drăguț.

– Știi bine că nu sunt atât de zdravănă ca să te rup în bătaie.

Făcând această constatare disperată, doamna de Bricoule coborî.

Alban era mereu foarte afectat de aceste izbucniri de vulgaritate violentă pe care le avea uneori mama sa, atunci când se lăsa dusă de val. Ea, atât de fină, încarnare ideală a ceea ce înseamnă cuvântul „rasat", plină

de aerele sale diafane și de molatice deprimări, cu o genealogie care ajungea cel puțin până în epoca de piatră... Și, neîndoielnic, într-un anume fel, „Mă trec sudorile" era probabil tipic pentru limbajul duceselor, în secolul al XVI-lea sau al XVII-lea. Dar, dintr-un alt unghi, era limbajul de piață.

Alban era obișnuit acum cu acest regim de duș scoțian: într-o zi, cuvintele tandre, a doua zi, răutăți colorate. Într-o zi, un chip amenințător și parcă gata de orice, ca mai apoi să-i susure la ureche: „Știi bine că eu nu vreau decât ceea ce vrei tu", în timp ce își petrecea timpul interzicându-i una sau alta. Alban începu să înțeleagă că tonul era dat de starea în care se aflau la momentul respectiv relațiile mamei sale cu domnul de Chantocé.

Acesta era climatul când, în martie (1912), Alban fu victima unei *clacări:* moartea recentă a tatălui, care îl impresionase profund... calitatea personalului didactic de la școala Maucornet care, suficientă pentru clasele mijlocii, nu mai era și pentru pregătirea bacalaureatului și îl obliga pe viitorul candidat la un efort personal excesiv... Medicul prescrise repaus și distracție imediat, iar doamna de Bricoule acceptă ca fiul ei să meargă să petreacă o lună în Andaluzia, ceea ce însemna vindecare asigurată, întrucât asta îl făcea nebun de bucurie. Vom vedea sau știm deja de ce.

De câțiva ani, ca urmare a coridelor la care asistase, Alban era posedat de o patimă violentă – pe care frustrarea o făcea frenetică – pentru tauromahie. De ani de zile visa să fie inițiat în această artă cu tăurași pe măsura vârstei sale, adică de aproximativ un an și jumătate. Faptul ar fi părut pe atunci foarte surprinzător unor francezi, alții decât meridionalii, și ar fi crezut că este nevoie de mult curaj. Or, această practică era la fel de curentă la adolescenții spanioli, din orice clasă socială, ca la noi aceea de a juca fotbal. Cât despre curaj, asta cerea mai

puțin decât pentru a te lansa într-un bolid pe șosea așa cum fac toți tinerii din ziua de azi abia trecuți de șaisprezece ani. Dar deosebirea era că acel *sangre torera* („sânge de toreador") al lui Alban nu avea ceva anume pentru o artă proprie, ci era răspândit în tot ceea ce făcea. Era mai puțin vorba de a vedea coride și chiar de a participa la ele decât de un anumit comportament în fața vieții, în care se aflau la un loc gustul de a provoca și cel al riscului – care sunt, alături de tehnică, fundamentul tauromahiei –, gustul dominării, de a nu ține cont de părerea publicului, cât și ceva pe care trebuie neapărat să-l numim gustul fricii. Iar, în final, prin a avea nevoie de a satisface toate aceste gusturi cu aviditatea pe care o avem de a ne satisface de hrană sau de drog. Acesta era fondul *tauromahiei* lui Alban. Pitorescul, decorul, anecdota erau doar accesoriul.

Fericire parcă marcată de surle și trâmbițe! Să o spunem clar: Serge fu luat ca un fir de pai de torentul fericirii taurine. Însă, încă înainte de a pleca, Alban își avusese în vedere viitorul. Aflase, într-adevăr, de la Serge, că înainte de vacanța de Paști va fi retras de la Maucornet și „băgat" la școala Notre-Dame de..., important colegiu religios aflat tot în același cartier, și pregătea terenul în fața mamei sale ca să-l urmeze pe Serge. Pregătirea aceasta nu era dificilă. Având în vedere constrângerea finală de dinaintea bacalaureatului, mutarea la un mare colegiu, evident superior școlii Maucornet în privința nivelului de studii, era absolut indicată.

Alban în Spania (martie–aprilie 1912)

Alban merse în Andaluzia (martie–aprilie 1912), făcu pe toreadorul, avu o idilă cu fata unui crescător de tauri, Soledad de La Cuesta, îi refuză „darul buzelor" pe care

i-l promitea, fiindcă punea ca premiu o condiție odioasă, care nu-i stătea în putință: să lupte și să ucidă ca toreador un tăuraș de o răutate disproporționată cu vârsta și cunoștințele de tauromahie ale unui elev dintr-un colegiu francez. Am văzut toate astea în *Bestiarele*[1].

Am văzut aici și că în timpul acestei absențe a fiului său, doamna de Bricoule îi forțase cutia. Plecând, el îi întinsese cheia, pe care ea o refuzase, ripostând iute: „Dacă îmi dai cheia înseamnă că ai scos ceea ce îmi ascunzi". La care el îi răspunse: „Deschide-o și ai să vezi".

Era o repetare a primei scene, dar de data aceasta măsura era deosebită. O dată în plus, Alban se juca cu focul, „invitând-o" așa cum toreadorul „invită" taurul.

– Ah, copile, vrei să mă duci de nas! Mă sfidezi! Ei bine, mergem să vedem.

În sala de baie se afla un săculeț din pânză unde se țineau toate cheile – care nu se mai foloseau de mult – adunate de pe la toate debaralele din casa atât de vastă. Aici, ea găsise nu una, ci două chei care deschideau cutia lui Alban.

Însă atunci când descoperise, într-un dosar, un ciorchine fără boabe și uscat, pe care i-l dăduse cu câțiva ani mai înainte – cu un gest mașinal sau ca să se amuze – și pe care el nu putea să-l păstreze decât din motive sentimentale în acest colțișor al lui, ea nu numai că renunțase să-și continue percheziția, dar și să mai deschidă vreodată această cutie.

Serge și Alban încep cursurile la școala du Parc (aprilie 1912)

Când, pe 22 aprilie, Alban reveni la Paris, era vacanța de Paște. Prima mișcare a fost să-l aștepte pe Serge

[1] Primul volum al seriei *Tinerețea lui Alban de Bricoule.* El este urmat de romanele *Băieții* și *Visul.* (n.tr.)

prin preajma casei sale o întreagă dimineață de duminică, sigur că băiatul va ieși cândva ca să meargă la slujbă. Așadar, va putea să-l abordeze și să-i vorbească. Serge iese împreună cu sora sa. Alban află că va „începe" la du Parc și, în cele patru zile care au urmat, îi smulge mamei sale decizia să „înceapă" și el la aceeași școală. Nu i-a spus lui Souplier adevăratul motiv al acestei schimbări; consideră umilitor și imprudent să-i arate cât de mult ține la el. Încă nu-l iubește destul ca să-i fie egal, să-i arate cât ține la el.

Acum părăsim regiunile temperate, colinele amiciției deosebite. Iată apărând crestele și hăurile, precum și norii vânturați și furioși. Umbrele se adâncesc, atmosfera se întunecă: porniți-vă, furtuni dorite!

Întoarcere în trecut (continuare)

Domnul de Bricoule fiul, fiind împărtășit pe 26 aprilie (1912) și primind comuniunea pe 27 – dublu ritual pe două registre, analog celui al tinerilor nobili de altădată care, în ajunul zilei în care urmau să fie învestiți cavaleri, făceau o baie și primeau comuniunea –, domnul de Bricoule fiul „intră" pe 28 la Notre-Dame du Parc. Dimineață, îmbrăcat foarte frumos, ca să strălucească, deși tot în negru, ca un infante, purtând doliu după tatăl său, îl așteptă pe Serge în apropierea casei; voia ca primul drum spre du Parc să-l facă împreună, să treacă alături de el prima dată acest prag plin de necunoscut, să se prezinte pentru întâia oară în fața acestei societăți noi în compania lui. Toate, gesturi simbolice și care, gândea el, vor înclina un pic viitorul în mod favorabil. Dar așteptă zadarnic și făcu drumul cu inima strânsă de un oribil presentiment: părinții lui Serge, în ultimele zile, își schimbaseră părerea și îl lăsaseră la Maucornet!

În recreație, îl caută rătăcind, când abatele Prévôtel îl cheamă și stă de vorbă cu el în hol. Este un bărbat tânăr, ca un fel de nevăstuică, rostind cuvinte insipide, străduindu-se să fie afectuos și fiind, mai ales, intimidat. Timiditatea i se scurge pe frunte în picături de sudoare. În timp ce vorbesc, o, bucurie cerească! Apare Serge, vine spre Alban întinzându-i mâna. „A, vă cunoașteți! zice abatele. – O, da, ne cunoaștem chiar de mult, zice Serge rapid. Te-am așteptat azi-dimineață, spune Alban. – Stau la internat…"

Consternare. Ce puțin or să se vadă! Va afla un pic mai târziu: numai duminica, la orele zece, când iese toată lumea. Păstrează însă o amintire plăcută a acelui accent cald din fraza: „O, da, ne cunoaștem chiar de mult". Și e mulțumit că, încă de la prima oră de colegiu, au fost puse astfel la vedere relațiile sale cu Souplier.

Atingându-l pe abatele Prévôtel, la terminarea discuției Alban a zis oarecum supărat cu voce tare: *„Otro toro!"* Este formula prin care aficionados[1] cer un alt taur în locul celui care se arată prea lipsit de valoare.

Și, curând, l-a văzut pe Serge în recreație ba alergând de colo-colo, impetuos ca o cămilă în rut prin cireadă, ba pe niște picioroange, legându-se de copii, cu vocea sa cam dogită și neclară, simțindu-se foarte bine și „ca la el acasă", de parcă era de șase luni la colegiu – cam dezamăgitor în privința siguranței și a ușurinței de a o face…

Erau zece elevi în clasa întâi. Imediat, Alban distinse pe patru dintre ei:

Fernand Le Bey, figură agreabilă, dinți frumoși, foarte simpatic.

Jean Harlé, tip bine, șic, aer inteligent, simpatic.

Philippe Lestonnat, deosebit de conștiincios, plăcut și cordial.

Paul de Linsbourg, nu frumos, dar cu aer inteligent.

---

[1] În spaniolă, în original, *împătimiții* (n.red.)

Ceilalți păreau niște oarecare.

Simți că se va lega de aceia. Presentiment pe jumătate fals. Urma să se lege de un anume Salins și de Linsbourg, dar și de un oarecare Giboy, pe care îl luase la început drept unul dintre cei neimportanți. Și nu de tocilari. Cât îl privește pe Jean Harlé, acesta dispăru după trei zile. Se răspândi vestea că, notat prost pentru că nu ar fi jucat cum trebuie într-o reprezentație cu *Alceste* de Euripide, sărise zidul (era intern) și se întorsese acasă. Drept urmare, a fost dat afară. Acest elev, pedepsit pentru insuficient talent teatral și care o șterge acasă, avea, încă de la început, o oarecare alură, care te ducea foarte departe de școala Maucornet.

Noii săi prieteni îl primiră pe Alban cu o anumită rezervă, drept care, el fiind pasionat de viața de colegiu, suferi un pic. Ceilalți erau amabili, însă cei pe care îi remarcase, preferase, rămâneau distanți. Observă că dimineața, când sosea, niciunul nu-i întindea primul mâna. Cât despre Linsbourg, abia dacă s-au văzut pentru prima dată în cea dintâi oră de curs la care a asistat Alban și s-au măsurat din priviri. În alte vremuri, cu sânge mai iute, fie și numai pentru această privire ar fi tras săbiile. Ar fi fost o minunată scenă ridicolă: doi cocoși iritați, fără niciun motiv, vrem să spunem că fără vreun motiv întemeiat, ci doar pentru faptul că se asemănau. Nu își spuseseră niciodată vreun cuvânt, dar își cunoșteau numele, și asta era de ajuns. „Ei, Conte, am o vorbă să-ți spun." Cine ar fi crezut că acești doi băieți, din același mediu, izolați într-un cadru diferit, urmau să se întovărășească foarte curând? Or, tocmai asta îi făcea să se aricească unul la celălalt.

Contrar obiceiului de la școala Maucornet, unde, așa cum unele materii sunt amestecate ca să nu se „lege", un supraveghetor, în timpul recreațiilor, îi tot vânzolea pe elevi ca să nu se oprească din joacă, se părea că, la

du Parc, nu era nimic de spus dacă niște elevi, în pauză, stăteau de vorbă; și chiar să vorbească în doi, ceea ce, la Maucornet, ar fi provocat imediat scântei.

André Lapailly, zis Bonbon

În cea de-a cincea sa zi la du Parc, Alban se afla din întâmplare într-un grup de lângă bariera care despărțea curțile celor două prime diviziuni. Văzu venind în partea cealaltă, înconjurat de camarazi, un tânăr cu o figură frumoasă, ce părea că are exact paisprezece ani. Avea gambele goale. Cu părul său negru buclat, care, în mod natural, se oprea imediat pe ceafă, unde se află acel triunghi despre care, la noi în Sud, se spune că aduce noroc, trecând pe lângă niște urechi foarte fine și puțin ascuțite, cu ochi veseli, obrazul roz ca trandafirul proaspăt, bărbia foarte imberbă și cambrată, părea un mic faun. Veni să întindă cel dintâi mâna la cei mari, pe deasupra barierei, și zise: „Bună ziua, Bricoule" către Alban, întinzându-i mâna și lui. Alban fu oarecum surprins că un băiat dintr-o altă diviziune îi cunoaște numele și îl aborda atât de cordial. „Faunul" scoase din buzunar o cutie de caramele și începu să le împartă celor mari, inclusiv lui Alban. Dacă râdea un pic, sângele i se ridica în obraji. În scurt timp se adunară în jurul lui și alți mijlocii. Îl priveau cu o admirație și o curiozitate deosebite, ceea ce te făcea să înțelegi că era rege printre ei. Unul se sprijini cu cotul de umărul lui. Un altul îi încheia vestonul la nasturi. Altul îi scoase batista pliată la buzunar. Altcineva îi ridică mâinile luându-l de încheieturi, iar acesta se întoarse singur la joaca lor. Alban auzi că îl strigau Bonbon și își aminti că auzise această poreclă rostită de Giboy și Linsbourg. Bonbon avea cel puțin patru porecle, ceea ce arată cât de mult era iubit: Bonbon, Minouflet, Poulet Rose (fiindcă, se zicea, era

rece ca marmura, iar marmura amintea de Palatul Roz al lui Boni de Castellane, de pe bulevardul du Bois), Frimousset. Băieții îi ziceau într-un fel sau altul, de unde se vede că trebuia să fii bine inițiat pentru a înțelege ceva din cele ce se discutau la du Parc, dar noi vom păstra doar apelativul Bonbon ca să nu vă ametim.

A doua zi dimineață, pentru prima dată, Linsbourg și Giboy îi întinseră ei primii mâna lui Alban. Linsbourg ridicând prostește cotul, așa cum cerea moda: regina Angliei, dând mâna, ridicase cotul fiindcă avea un furuncul sub braț, iar de atunci toate figurile simandicoase din lume ridicau brațul strângând mâna cuiva. Iar a doua zi, Giboy, ducându-l într-o recreație în grădinile frumoase de lângă curți – și care, de când se știe, purtaseră misterioasa denumire de „Mica Speranță" –, avu cu el o discuție importantă în care dezvălui puțin din arcanele colegiului. Strângerea de mână și carameaua de la Bonbon – puștiul ăsta! – făcuseră să fie acceptat de băieții importanți din clasă. Ciudată ascensiune, dar plină de sens, după cum vom vedea în continuare.

Uzanțe și cutume la școala Notre-Dame du Parc. Există un sistem numit „Protecția", în care un băiat mai mare ia în sarcina sa protejarea unui cadet; măcar un anumit număr de băieți mai mari, care formează „Grupul". Este, dacă vreți, ceva analog cu ceea ce sunt sau erau cândva, ritualurile tradiționale ale „marilor școli" de la noi. Paul de Linsbourg este Mare Maestru al Protecției.

Portrete de diverși elevi din prima și a doua diviziune.

Iată portretul lui Guy Denie (paisprezece ani și jumătate), prieten al lui Paul de Linsbourg (șaisprezece ani și jumătate).

Denie

Guy Denie, fiul unui magazioner la o importantă firmă de țesături, Denie era răutatca întruchipată. Toate

instinctele răutății adunate în mutrișoara lui foarte vioaie, în gura prea slobodă, în ochii plini de lucruri strivite și lucitoare – cu figura cam urâtă, dar în care iradia geniul corupției. O răutate veninoasă și josnică, fără nicio măsură cu ciudățeniile alintate ale lui Serge. Dădea orologiul înainte, murdărea farfuria pe care băieții de serviciu la bucătărie tocmai o spălaseră, debranșa maneta de la contor, așa încât atunci când voia cineva să aprindă lumina se credea că săriseră siguranțele, fura cărțile surorii sale ca să le revândă, își rupea pantalonii scurți ca să i se cumpere un pantalon lung; când umbla cu cheta la capelă, atunci când veneau părinții, trecea punga prin fața lor atât de repede, încât unii nu aveau timp să dea, iar banii adunați erau puțini. Scria obscenități la WC-uri, imitând scrisul caracteristic unuia dintre camarazii săi nevinovați. Nu putea apuca un obiect fără să-l spargă sau să închidă o ușă fără să o trântească, pierzând totul și luând lucrurile altora, chiar și periuțele de dinți. Toate acestea nu erau văzute de autorități sau nu voiau să le vadă, în timp ce la Serge vedeau mai mult decât era. Denie era acoperit de Linsbourg, el însuși stând în umbra tatălui. Mai trebuie să spunem că era ipocrit, dar nu fără morgă, așa cum scrie Sainte-Beuve despre Chateaubriand că lăsa să-i cadă masca anume, din impertinență și joacă.

Când Alban venise la colegiu, doamna de Bricoule descoperise după câteva zile că aici era înscris și fiul șelarului din strada Michelangelo. Un șelar, treacă-meargă. Noblețea hipică se întinde până la șelari, ba chiar la grăjdari. Însă când veni rândul fiului de magazioner, simți că se întrecuse măsura. Luă tocul ca să-i trimită superiorului o scrisoare vehementă. Alban a trebuit să o implore. A fost o întreagă dramă. Indignarea ei crescu și ținu până la sfârșit. Alban îi iubea pe cei din popor, îi

găsea mai autentici. Trebuia să fie atent ca, la joacă sau cu orice altă ocazie, să nu ia partea celui mai modest prin naștere, cu o parțialitate instinctivă. Și nimic nu era mai caraghios ca strategia de a-i ascunde mamei demofilia de la du Parc: ba mințind cu nerușinare la eterna întrebare: „Știi cu ce se ocupă tatăl său?", ba adăugând fără să clipească o particulă nobiliară la fiul unui maistru, ba despărțind în două numele a căror primă silabă era De sau Du, ceea ce urma să dea emoții la sfârșit de an școlar, la distribuirea premiilor, când ieșea la suprafață adevărul ce trebuia ascuns cu toată tăria în fața doamnei de Bricoule.

Protecția.
Iliada Protecției. Momentele și eroii săi.

Șerpișorii lunecoși

Când ai unsprezece ani și vrei să-ți trăiești viața – ceea ce este absolut natural: nu-i timp de pierdut –, îi minți pe toți fără încetare, fiind singura formă de apărare sau cam așa ceva. Cei care se extaziau în fața perfidiei femeilor sunt din acea rasă care le dă tot felul de minuni, în bine și în rău, spre a justifica prosternarea în fața lor, cauzată de dorința față de ele. Perfidia copiilor nu-i mai mică, însă este mai puțin celebră, întrucât îi afectează mai puțin.

Maeștrii minciunii erau mai cu seamă frățiorii, fiindcă adăugau la minciuna copilului care se apără în fața adulților o îndelungată ereditate a minciunii sociale a celui slab care se apără împotriva celui gras. Mijloacele de a scăpa din aceste șerpuiri lunecoase erau procedeul dilatoriu, arta de a face totul atât de confuz de nu se mai putea descâlci nimic, cuvintele folosite anume fără sens, știința de a retracta, fereala față de partea materială pur

și simplu (toate acestea, în opinia lui Alban, evocau mai puțin niște șerpișori, cât pe acei tauri în devenire, periculoși doar prin incoerența lor, care îl dezarmau pe matador), însă, înainte de toate, mai cu seamă și mereu minciuna: fiecare dintre acești copii trăia într-o catedrală de minciuni, iar rapiditatea cu care inventau aceste minciuni, când erau atât de proști să răspundă la întrebările îngrijorătoare ale profesorilor, avea, ca și catedralele, ceva celest. Când Lefort, pe care Salins îl ajungea la „ieșire", îl întâmpina pe acesta cu un zâmbet radios, dar fiind deja pe bicicletă („– Pleci, cumva? – O, nu, vreau doar să încerc roata din față."), era o șansă din două să plece fără să se mai întoarcă, lăsându-l pe celălalt cu buza umflată. Când îi puneai mâna pe o pulpă goală: „– Mă faci să-mi fie frig! – Frig...!" Îți pipăiai mâna: ardea. Când Bernel zicea pe un ton hotărât: „Fără doar și poate", ceea ce urma să fie, fără doar și poate, era faptul că nu va face ceea ce promitea. Poate că ar fi făcut, de n-ar fi adăugat „Fără doar și poate", fiindcă, de fiecare dată când dădea amănunte, mințea: „Mama vrea să stau acasă duminică, fiindcă tocmai ne vin niște veri de la Châteauroux". Sau: „Am să vin la ora unsprezece și un sfert sau mai bine la unsprezece și douăzeci. Da, la unsprezece și douăzeci, încearcă să vii la timp". Însemna că era ferm hotărât să nu vină la întâlnire. Când afirma: „Poți conta pe mine", ți se făcea pielea de găină. La șerpișorii lunecoși, precizia în afirmație era semn indubitabil de minciună. Nefericita și fericita Protecție vâslea pe un ocean de glume.

Această bălmăjeală a șerpișorilor lunecoși nu trebuie confundată cu cea a altui fel de tipi de bună credință. „– Câți sunteți în dormitor? – Patruzeci." Erau douăzeci. „– De când ești la du Parc? – De patru ani." Erau de doi. „– Unde îți petreci vacanța? – Rămân la Paris." Întrebat după opt zile: „– Mă duc în Lozère,

la bunici. – Mi-ai zis că rămâi la Paris. – N-am zis niciodată asta." Totul foarte sincer. Uneori, așa ceva se unea cu un talent specific băieților de zece–unsprezece ani și puștoaicelor provocatoare, acela de a fi inocent și complice totodată – minunatele lucruri ascunse, minciunile, prietenia plină de tot felul de taine și apoi *nimic:* întreg aparatul „răului", fără „rău"; focul fără fum. Tipi care te pun pe jar inconștienți, dar și de bună-credință, tipi care te dezamăgesc cu amabilitate și tipi periculoși cu seninătate. „Nu știu nici ce gândesc, nici ce spun și nici ce fac", așa conchidea abatele de Pradts, după cum vom vedea odată. Ei însă știau ce vor, adică să-l trimită la plimbare pe cel mare. „– De ce nu vrei? – Așa. – Unde mergi în felul ăsta? – Nicăieri. Hai mâine la Molitor! E-un film simpatic: *Revolta elefanților.* – Nu-mi plac elefanții." Dar să ne oprim aici.

Oricum, amestecul tulbure, fabulația, sperjurul, falsa mărturie, întreaga feerie copilărească și adolescentină creată de șerpișorii inocenți sau lunecoși contribuiau mult la a întreține în școală acea vibrație continuă despre care am vorbit. Asta era clar.

Tristețea succeda entuziasmului și invers, fiindcă regimul de duș scoțian era cel pe care ți-l impuneau de obicei ăia mici. Speranța cu momentele sale, întâlnirile la care celălalt nu vine, așteptarea ființei dragi, dar și așteptările, la fel de însetate, ale confidentului căruia să i te destăinui, acea spumă de încurcări care apăreau ca ciupercile în stare endemică, renghiurile pentru a dejuca supravegherea autorităților, hazardul de orice fel, mereu raportate la Providență, deplasarea necurmată a situațiilor și a sentimentelor, te făceau să ai noutăți de dat, bilete de strecurat, în scriere cifrată sau nu, un sfat urgent de cerut, pe scurt, întrețineau în clan o surescitare nesfârșită, asemenea clipocitului perpetuu al apei în care se

varsă un izvor. Principalul lucru care îi lega pe acești băieți era acela de a-și povesti „ultima" aventură. Și aveai parte de niște adevărate scene comice – dialoguri de surzi îndrăciți – când Linsbourg și Giboy se abordau, unul abia ascultând ce spunea celălalt, bătând darabana de nerăbdare, dorind neapărat doar un singur lucru: să-și spună propria poveste. Auzeai din când în când: „O, Doamne, bine, dar lasă-mă să-ți spun!" Vorbitorul pornea povestea, apoi îl lăsa pe celălalt să o reia pe a sa. Și fiecare dintre ei o lungea, fiindcă băieții, neputând vorbi decât ca între inițiați despre problemele lor, trebuiau să se abțină mult, iar când își dădeau drumul, nu o mai terminau. O aventură trăită o dată, apoi povestită de trei ori, era trăită de patru ori: era numai profit! Nu rareori, despărțindu-se la ora șapte seara și trebuind să se revadă a doua zi la ora opt, unii își telefonau în cursul serii, vorbind pe ocolite, fiindcă mai rămăsese ceva din poveste nespus și care nu suferea amânare. Se confesau (și cereau sfatul) chiar dușmanilor. Fără a mai vorbi de noapte, când, în visele lor, se mai visau unii pe alții. Alban, grafoman, după cum se știe, făcea liste de lucruri pe care le avea de spus în ziua următoare.

Dar câte șușoteli și râsete se găseau întotdeauna în toată vorbăria aceasta! Unul dintre clișeele vremurilor de azi este că lumea modernă se plictisește. În Protecție, nimeni nu se plictisea vreodată. Se zicea că protejații se detestau între ei, însă un lucru era clar la cei mari: veselia era una dintre caracteristicile Protecției. În sala de mese, într-o sală de studiu, o clasă, într-o curte, micul grup, unde domnea o veselie nemaipomenită, era cel al Protecției. Asta îi atrăgea pe viitorii protejați. Râsul este contagios mai ales pentru copii. Când cei mari și mijlociii ori cei mici râdeau împreună, aceștia erau gata cuceriți. Acest mijloc de seducție nu era un fapt deliberat la

cei mari; se poate vorbi de șiretenia naturii. În schimb, această încântare atât de vizibilă a ceea ce erau și a ceea ce făceau era privită cu stupefacție de cei de rând. Stupefacție este puțin spus. Veselia, dacă nu seduce, supără. Atunci când ei râdeau prea mult, îi vedeai pe cei de rând luând niște aere ofuscate. Dacă unul dintre cei tolomaci se apropia și-i asculta, eroii tăceau sau schimbau discuția ori chiar se împrăștiau, iar râsetul dispărea. Totuși, astfel de râsete nu se datorau, așa cum s-ar putea crede, faptului că spuneau niște orori. În vorbele lor nu exista nimic precis, așa încât cineva ar fi putut asculta ani întregi ce vorbeau cei de la Protecție fără a ști *exact* despre ce e vorba. Triumful sfintei litote.

Pe atunci, pe strada de Rivoli (sau strada Saint-Honoré), colț cu strada Cambon, se afla un magazin de jucării pentru copii, foarte cunoscut, cu firma „La paradisul copiilor". Alban nu putea să mai vadă porticul colegiului fără a pune peste el inscripția care se găsea deasupra magazinului: „La paradisul copiilor".

Decorul acestor minunății

Am uitat ceva, anume să facem cunoscut decorul acestui colegiu plin de confesiuni fanteziste și de comuniuni-sacrilegiu, totuși colegiu foarte bun, așa cum vom judeca după cele ce urmează. Tot ce am spus mai înainte despre această instituție atât de liberală se petrecea în niște clădiri părăginite, unde se găseau scări în spirală mirosind a cetate, mici porți secrete sau zidite ce duhneau a padoc, cu gratii zdravene la ferestrele de la parter, cu iz de închisoare. De la aceste gratii ploaia scursese pe zid un lichid de aceeași culoare, care ajungea până pe trotuar. Și totuși, această clădire, mai degrabă mohorâtă, conac de secol al XVIII-lea, fusese o nebunie,

clădită pe vremea când Auteuil era un sat, însă mărită și cârpită fără gust la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cum era capela care data din 1893. Erau clase aranjate în saloane, în camere (clasa de filologie nu avea mai mult de șapte elevi). Fantezia elevilor era probabil influențată de fantezia locului. Văzut din stradă, colegiul avea două particularități. Una era aceea că, având o fațadă destul de lungă și impozantă, era situată pe o stradă foarte îngustă, încât nu exista „punct de vedere" care să-l pună în valoare (ca o biserică din Paris, cum ar fi Notre-Dame de Bonne-Nouvelle), iar cealaltă că avea doar două etaje deasupra parterului, adică era joasă. În plus, zidurile exterioare, de un galben cenușiu, se cam lăsaseră prin unele locuri, bombate ca o burtă revărsată.

Dacă Notre-Dame du Parc părea să țină de fortăreață, închisoare și padoc, era o mare înșelare, pe care o dezmințea prima destinație a locului și firma numită mai sus: *La paradisul copiilor*. Dar dacă această casă ținea și de un soi de convenție, faptul era adevărat, fiindcă era plină de grupări și de ierarhii oculte, dar și de o întreagă ceremonie neștiută, paralelă cu cea desfășurată la vedere.

Starea de degradare a școlii Notre-Dame du Parc avea legătură cu niște rațiuni onorabile: parțial, se servea de faptul ostentativ că putuse să primească la școală niște copii sărmani. Și apoi, superiorului îi plăcea această neglijență care amintea în fiecare clipă că singurul lucru important era spiritualul. Astfel, această instituție aproape „modernistă" avea, pentru a doua oară, nota sa de jansenism inconștient. Ramurile de merișor sfințit atârnate de pereți erau pline de praf, fiindcă erau preferate așa, dar, dacă numele trecute pe etichetele care ornau ușile îndrumătorilor păreau a fi scrise de un copil de opt ani, așa ceva nu era făcut dinadins. Copilăria, se pare, se infiltrase peste tot. Iar domnul abate de Pradts, fiind, din

punct de vedere moral, cel de-al doilea în ierarhia colegiului, îndrăgea și el această stare vetustă, numai că la el era printr-o vinovată deviere reacționară: tot ce evoca trecutul îi mergea la suflet, iar o urmă de murdărie, produsă sau nu de secole, era pentru el una dintre componentele, dacă nu necesară, cel puțin foarte bine-venită, a „geniului creștinismului". În fine, elevii, la rândul lor, se simțeau mai în largul lor într-un spațiu sută la sută jegos decât în niște clădiri noi. Urmele jegoșeniei îngropau și ștergeau orice urmă de altceva în ei. Neglijența locurilor le permitea să se neglijeze, veșminte și trup (unii vor adăuga: suflete, însă aici ar fi de discutat), iar Dumnezeu știe că acestea se foloseau din plin. (Domnul de Linsbourg, tatăl, foarte la modă, care pe atunci era hebertist[1], se oferise să contribuie băneș te la construirea unei piscine la colegiu, însă domnul de la Halle refuzase, îngrozit.) Altădată, dimpotrivă. Cum copiii trebuiau să se spele pe mâini înainte de masă, unii părinți protestaseră că așa ceva le producea degerături și se renunțase fără prea mare greutate la această practică.

În perioada ultimei ocupații germane, o doamnă, care conducea o societate de binefacere pentru copii, se gândi să închirieze pentru ei un castel în provincie, castel care aparținuse marchizului de Sade, confesându-i-se unui domn pe care îl cunoștea, domn priceput, care o sfătui cu multă înfocare să nu o facă. Din cauza marchizului. „– Ești chiar într-atât de superstițios? – La drept vorbind, nu, nu cred cu adevărat că mai persistă în acea locuință efluvii capabile să-i contamineze pe copiii dumneavoastră, dar îmi vine greu și mi-e aproape de nesuportat ca niște copii și adolescenți să viețuiască în niște

[1] Partizan al revoluționarului Jacques Hebert, conducător al fracțiunii ultrarevoluționare, care a exercitat o influență preponderentă asupra Comunei din Paris. (n.tr.)

încăperi în care a trăit marchizul de Sade." Doamna nu a mai închiriat castelul și bine a făcut.

Întoarcere în timp: mai 1912. Amorul lui Giboy

Fauvette

Pe 15 ale lunii iunie (1912), era sărbătoarea Sfintei Împărtășanii, despre care se spunea în cărțile cele bune că era „sărbătoarea Iubirii". La procesiune, care se desfășură în grădinile Micii Speranțe, Alban și Linsbourg duceau acoperământul pentru împărtășanie. Bonbon făcea parte dintre cei care, cu un coșuleț minuscul atârnat de gât, aruncau petale de flori în fața Sfântului Sacrament. Cei mici cântau ca niște puișori divini. După slujbă, Linsbourg, Alban și Salins merseră, după cum conveniseră, să-l aștepte la domnul Perritet, preotul capelei. Iar acolo, cum Bonbon întârzia, Linsbourg profită pentru a închina un fel de cântare în onoarea protejatului său, la Fauvette, sau Fauvette pur și simplu, de doisprezece ani și șapte luni, care tocmai fusese numit cavaler al Butonului de Aur, stadiu în care se tot poticnea, cu obstinația bovină a copiilor, nepermițându-i să depășească acest grad. Iliada Protecției era bogată în scene emoționante. Vom da, o dată pentru totdeauna, un rezumat al acesteia, în care Linsbourg îl juca pe Aed, iar Alban și Salins se mulțumeau să-și exprime sentimentele emoționate și simple, proprii Corului atunci când vorbește despre eroi.

CORUL

Prea scumpul nostru Littré, însoțitor al vegherii noastre, spune că se numește descoperitor de *fauvettes*[1], „un

[1] Substantivul *„fauvette"* se traduce, aproximativ, prin „sălbăticiune". (n.tr.)

om îndemânatic și intrigant, mai ales în probleme de femei". Mai spune că se folosește masculinul *„fauvet"*, care se găsește într-o culegere de piese galante: probabil că erau piese galante privind problemele de Protecție. Așadar, spune-ne, o, descoperitorule de *fauvettes,* unde-ai găsit a ta *fauvette* sau al tău *fauvet?*

AEDUL

Întâia oară când l-am văzut, în zilele lui ianuarie, pe când mă întorceam din vacanță, în hol, răsărea dintr-un tufiș de biciclete, tufiș de oțel în care biciclete de azur și smarald te trimiteau cu gândul la niște arbuști japonezi. Mergea, apoi țopăia câțiva pași de parcă era gata să-și ia zborul, ori șuiera câteva note, apoi amuțea și iar scotea câteva triluri. Iar aceste mici țopăieli și aceste șuierături abia auzite ori fruntea sa cu ochii mari te făceau să te gândești la o pasăre și-atunci, pe dată, i-am și zis „la Fauvette" în inima mea. Uitam să spun că „deformația școlară" [umărul stâng mai ridicat decât celălalt] îi dădea un farmec în plus. I-am pus diverse întrebări clasice: „– Ce-i tatăl tău? – Director. – Evident. Dar director la ce? – Nu știu. – Poate director de conștiință, un fel de duhovnic, ceva?" Aici, un gest vag. „– Ești bun la franceză sau la mate? – Ce-i mate? – Calculul. – Sunt foarte, *foarte* tare în mate, doar că nu știu să fac împărțirea cu virgulă. – Mă-ntreb cum de reușești să pricepi la mate. – Înțeleg foarte repede, cu condiția să mi se explice îndelung."

Un val de jubilare undui pe fețele Corului. Cu toții recunoscuseră că o nouă floare minunată tocmai se deschisese pe straturile din Mica Speranță.

AEDUL

Se află în el acel ceva debordant pe care îl au toți copiii, însă la un grad excepțional. În metrou, stând în picioare dinaintea mea, introducându-și mâna sub un rever

de la paltonul meu, sprijinindu-și capul de pieptul meu, rămâne îndelung așa; atunci îl sărut pe creștet – pe un mic triunghi vizibil lăsat de o cădere mai veche –, ce altceva vrei să fac? Dacă nu aș fi făcut nimic, cum păream? Îi zic: „– Ai mai fost sărutat așa? – Da. *(Tresar.)* – De cine? – De mama." Oamenii se uită la noi cu multă tandrețe: e atât de frumos, doi frați care se iubesc atât de mult. Iar loviturile ușoare pe care mi le dă cu capul în coaste sunt ca ghionturile pe care le dau alții cu cotul. Ori de câte ori poate, își pune palmele într-ale mele. Mă ia de mână sau de sub braț când mergem pe stradă. În ziua când va înceta să mă mai țină de mână pe stradă (primul stadiu). Iar în ziua (stadiul doi) când va înceta să mă mai ia de braț...

CORUL

Fie ca Fauvette să nu-și ia zborul de tot. Căci, știm noi, copiii sunt mereu gata de zbor.

AEDUL

Ne întâlnim aici uneori, când Perritet e plecat. Stau jos, ea sosește, cu batista ieșindu-i din buzunar. Din depărtare, întinde gâtul și chipul, făcând gesturi de sărut prin aer asemenea acelor pisici care, de departe, îți „fac cu lăbuța" în aer ca să te cheme. Îmi aranjează picioarele cum trebuie, mă-ntreb de ce, făcând asta ca să mi se așeze pe genunchi, prinzându-mă de gât. Puloverul îi este rupt la coate. „– Mereu plin de găuri! – Eu, găuri? – Dar asta? – Nu-i o gaură, e o deschidere." Dar, știi, pușstiul ăsta de bogătași, miroase a grădiniță de copii, ba nu, a doică: miroase a lapte. Nu-ți pot spune că-mi place mirosul acesta. Dar îmi place pentru că e vorba de el. Îi zic: „– Pentru un băiat de doisprezece ani, ai păr pe picioare! – De la natație. – Înotul face să crească părul? Cine ți-a spus asta? – Toată lumea." Îmi zice: „– Strânge-mă la piept. Știi că îmi place să fiu alintat. – Dar tatăl

tău nu te alintă niciun pic? – Nu, doar pe mama. O, doar o dată pe săptămână mă ia și mă saltă pe genunchi…" Îl pup pe pleoape și din nou sare: „Atât!"

CORUL

De n-ar fi fost deja poreclit Fauvette, ar trebui să-l numim „Atât" sau „Frunză de toamnă", din cauza pistruilor.

Aedul făcu o paranteză pentru a semnala că-i spusese deja lui Fauvette să nu mai zică niciodată „Tăticul" sau „Mămica", ceea ce aducea a cuculi, ci „Tata" sau „Mama". Să păstreze mereu distanță față de părinții săi. Se știe că nimeni la du Parc nu credea în inocența părinților, conducerea mai puțin ca oricine, iar Protecția, din întâmplare, împingea la roata conducerii: principiile înainte de toate.

Reluă:

AEDUL

Pletele sale de un castaniu-închis, aproape negre, deasupra unei fețe acoperite de pistrui. Cât de straniu arăta părul acesta negru cu pistruii săi! Părul lui, ca un lan de grâu, cu fire ba într-o parte, ba în alta, ca niște spice pe care vântul le-a împins în diferite direcții. Nu avea cărare și ai fi jurat că nu se pieptănase niciodată, dacă nu s-ar fi observat, la rădăcina părului, o urmă palidă, fără îndoială, semn al unei cărări foarte vechi, care nu va dispărea niciodată complet. – Porcule! Târâtură! (începuse să gândească în felul lui Perle, unul dintre cei din cursul mijlociu).

CORUL

Notez faptul că nu ne-am putut pune de acord asupra sexului care să i se dea poreclei: Fauvette sau la Fauvette, și atunci zici *el* sau *ea* vorbind de el sau de ea în interval de câteva clipe. Adevărat este că la du Parc există multe lucruri care nu sunt „fixate".

AEDUL *(strofă)*[1]

Îmi spune: „Duminică trebuia să merg la *Œdip rege*, la Trocadero, cu Domnișoara. Însă în ultimul moment, părinții s-au răzgândit. Domnișoara mi-a spus că era din cauza unei insecte"[2]. (Tipii chicotesc de plăcere.) Îmi dă fotografia în care se ridică pe vârfuri pentru a părea mai înalt. Îmi zice: „Azi-noapte te-am visat. O, ce te mai iubeam în vis! Făceam ceva pentru tine, dar nu-mi mai aduc aminte ce". Îmi zice: „– Scarpină-mi acoperișul. – Acoperiș? – Păr. Sunt zile când am ceva și zile când n-am nimic. Acolo. Mai la dreapta. Mai la stânga. Nu, nu știi unde! Da, acolo! Mai mult! Mai tare! – Dar tu nu te speli pe cap? – Ba da, în fiecare duminică. – Atunci de ce vrei să te scarpin în cap? – Fiindcă mă face să torc ca o pisică. – Nu te aud torcând. – Torc în mine".

(Antistrofă)

Îmi zice: „– După mama și tata, pe tine te iubesc cel mai mult. Îmi ești mai drag ca unchiul. Felul în care te iubesc eu perpetuează specia. – Ce vrei să spui? – Proful a spus că iubirea permite perpetuarea speciei. Știi când am simțit pentru prima dată că aveam într-adevăr sentimente de prietenie pentru tine? Că era ceva solid? Când mi-ai dat o cutie de bomboane parfumate. Le-am rontăit cât ai zice pește. – Totuși, tu ești bogat. Ce contează la tine o cutie de bomboane parfumate? – Am bani, dar nu-i pot ține. La [pensionul de unde venea] când nu mai aveam bani, îmi dădea Giraud. – Cine era Giraud? – Un

[1] Autorul știe că în tragedia greacă strofa și antistrofa aparțin Corului. Însă a crezut că poate, fără a face vreun rău, să le încredințeze Aedului, întrucât nimeni în Franța nu se sinchisește de astfel de lucruri. (n.a)

[2] Aici, *insectă* este folosit pentru *incest*. Credem că trebuie să limpezim acest lucru, neștiind nimeni în Franța de azi că în piesa *Œdip rege* apare un incest. (n.a)

prieten din clasă". Natural, m-am înnegurat. „De ce îți dădea Giraud bani? – Ca să-mi facă plăcere."

CORUL

Evident, e sublim. „– De ce îți dădea bani? – Ca să-mi facă plăcere." Ce răspuns poți da? Are sublima naturalețe a unor fraze din Homer și a unor versuri de Racine.

AEDUL

Îi zic: „– Dacă vrei să ne revedem marți ca acum, vino la aceeași oră la Perritet. Ai ceas? – Nu. – De ce? – L-aș strica. – Păi, atunci cum sosești la timp la colegiu? – Mă uit la soare." Copil sublim!

(*Chicoteli în cor*)

AEDUL

Stând tot pe genunchii mei, ea îmi zice: „Știi, cel cu mărul lui Adam mare are o grămadă de gânduri vinovate. Și cel care are o bosă după cap. Uite, pipăie, eu nu am mărul lui Adam și nici bosă. Nu știu de ce băieții nu pot spune decât obscenități. Lucrurile sexuale sunt ridicole! E ceva grotesc! Știi de ce îmi placi? Fiindcă ești cinstit". La început am crezut că își râde de mine. Dar nu era așa. Este de o puritate diabolică. La el, totul este lipsit de orice echivoc. – Otreapă! Gunoi! (iar se gândise ca Perle).

CORUL

Deja se numea Fauvette și *Angelus castitatis*. De acum se va numi *Îngerul școlii*[1].

AEDUL

Și astfel află și e mângâietor: juxtapunerea incoerentă a cunoștințelor și a lucrurilor pe care nu le știe. Grație lui,

[1] *Îngerul școlii*. Așa era supranumit Sfântul Toma. (n.a)

am aflat că există fum fără foc, fiindcă tot colegiul crede că... Ea știe și îmi zice: „Să se creadă una ca asta, când eu sunt ceea ce sunt! Dar nu-mi pasă de ce se spune despre mine".

„Ceea ce sunt!" La doisprezece ani și șapte luni! Corneille după Racine. Oricât de obișnuiți ar fi cu splendorile Protecției, Alban și Salins erau realmente uluiți de cele ce auzeau.

CORUL

Faptul este cu atât mai remarcabil cu cât Fauvette a ta este pasăre moțată, chiar una dintre familiile cele mai cu moț din colegiu: palat, limuzină cu coviltir rabatabil, guvernantă, vilă la Cabourg... Or, tocmai într-un asemenea mediu ești cel mai puțin natural. Iar el, el este sublim de natural.

AEDUL

Îți voi spune ceva: Fauvette este sublim de natural, fiindcă este puțin întârziat față de cei de vârsta sa. Să zicem: clar întârziat pentru vârsta sa. I-ai observat vestonul mereu pătat, șireturile târându-se pe jos și, în cele din urmă, ceea ce este senzațional la *Angelus castitatis,* acest îngeraș cum nu se poate mai cast, prohabul mereu descheiat? Mereu lipsindu-i același nasture... Iar, în întredeschidere, cămașa albastră între cele două margini ale pantalonului scurt, ca o felie de azur între doi nori. Nici Tăticul, nici Mămica, nici Bunica, nici Surioara, nici Domnișoara, nici servitoarele, nici șoferul, nici bucătăreasa, în fine, nimeni nu s-a putut hotărî să-i coasă nasturele, nici nu și-l coase singur. Ce-nseamnă marile familii! Sunt sigur că acasă toată lumea trebuie să fie un pic rușinată de el. Probabil se spune: „Sărmanul Philippe..." Reține că nu este un țânc părăsit. La ei, cei săraci cu duhul ori sunt tratați rău, ori, dimpotrivă, dacă părinții au un pic de inimă, sunt mai iubiți decât ceilalți, din milă. Fauvette

își iubește tare mult părinții și, după felul în care vorbește despre ei, este clar că este foarte iubit. Dacă felul său de a fi îmbrăcat este imposibil, probabil e din cauză că *nu se poate face nimic*. În fine, Fauvette nu este doar sublim de felul său pentru că este puțin rămas în urma vârstei sale, ci este în urma vârstei fiindcă este așa de afectuos. Într-un cuvânt, este sublim pentru că este întârziat. În ce mă privește, eu am fost mereu așa: îmi plac tot atât de mult retardații ca și prematurii.

Întoarcere în timp: iunie 1912. – Plimbare emoționantă a lui Alban și Souplier la un iarmaroc. Alban gata de mărturisit că iubește. Dar nu.

Alban își ia bacul

După aceea, a urmat bacul. Linsbourg primise comuniunea în ajun. Printre altele, directorul de la Orfelinii-Ucenici din Auteuil anunțase că îi va mobiliza pe toți băieții și se vor ruga pentru el. Alban nu avea nicio religie, doar, uneori, mici pâlpâiri de superstiție meschină, pentru a cere să se întâmple sau nu un anumit lucru pe care și-l dorea sau nu. Și mereu promitea lumânări, virtute, pomeni dacă rugăciunile îi erau ascultate, promisiuni pe care nu și le ținea *niciodată*.

Alban și Linsbourg fuseseră admiși cu mențiunea „Bine", Giboy cu „Satisfăcător". Iar Salins „Suficient". Era un succes.

După examen, Alban veni de trei ori să facă roata în curte la colegiu. Odată, cum ducea un pachet mare de cărți sub braț (fiecare își golea pupitrul), îl lăsa să cadă. Atunci îl zări pe Serge într-un grup care râdea de el. Aceasta fu imaginea finală pe care o luă cu sine a copilului-prieten.

Elevii se împrăștiau. Fauvette, deficientul genial, pleca într-o croazieră pe iaht. Chiar așa. Bonbon părăsise colegiul printre primii. Într-atât era de puternică „prezența" lui, încât toată diviziunea rămase dezorientată; băieți care rătăceau ca niște suflete necăjite... Ce gol imens! Iar Giboy își reluase acea privire fatală, privire bovină de înecat. Denie și Linsbourg se despărțiră cu multă emoție. Își vor scrie, iar Salins le dăduse și unuia, și celuilalt plicuri scrise de mâna lui, pentru ca părinții să creadă că scrisorile veneau de la el, cunoscut ca fiind de toată încrederea. Bonbon însuși, crudul Bonbon, îi lăsase ca amintire lui Giboy păhărelele pentru desen liniar, rigla, sacul pentru bile. Alban însă pleca auzind în urmă râsul batjocoritor al copilului-prieten.

Jurnalul său intim, pentru anul școlar, se opri pe această notă: „Îl iubesc pentru ceea ce face rău și l-aș iubi chiar de-ar face rău. Îl iubesc pentru ceea ce nu face pentru mine și l-aș iubi pentru ceea ce ar face împotriva mea".

Vacanța mare, cu nemăsurata ei lungime, era o perioadă de groază pentru toți. Pentru părinți, care se gândeau că îl vor avea pe scumpul lor copil pe cap și care, dacă le-ar fi apărut diavolul în față și le-ar fi cerut să-l lase în seama lui, i-ar fi zis extaziați: „O, mulțumim, Domnule Diavol, mulțumim că te interesezi de dragul nostru copil!" Pentru abații, care considerau vacanța ca un timp în care binefacerea morală de la colegiu scăpa din frâu. Pentru unii profesori, care cu ocazia acestui sfârșit de an școlar își pierdeau definitiv protejatul, urmând să treacă în diviziunea superioară. Pentru copii, se ghicește, cel puțin pentru cei din Protecție. Vacanța te separa de ființa iubită, îi dădea prieteni la plajă sau la țară, iar ea se distra fără tine, se dezvolta departe de tine, pierdeai înflorirea ei, iar câteodată o regăseai ireparabil urâțită de vârstă. În fine, absența, așa cum se întâmplă

mereu, risca să deregleze lucrurile care „mergeau ca unse". Septembrie era preludiul reîntoarcerii zilelor fericite. Așa cum, în lumea romană, credința populară presupunea ca marile evenimente să fie anunțate de ploi intense, ploile echinocțiului îi anunța pe copii că peste o săptămână *adevărata viață* urma să reînceapă.

Vacanță la Auteuil

Întreaga vară, Alban nu și-a părăsit grădina din Auteuil. Tocmai petrecuse trei săptămâni în Spania. În ochii doamnei de Bricoule, atât era de-ajuns. În această vacanță nu se poate spune că se plictisise, fiindcă nu se plictisea niciodată[1]. Totul îi era indiferent, în afara pasiunilor sale, dar aceste pasiuni – colegiul, Serge, taurii – îl absorbeau în așa măsură, încât era pe deplin mulțumit. Fotografii, plimbări cu bicicleta, lectură și adnotări la Marc Aureliu și la Pascal, lectură și note la manualele de tauromahie. Serge rămânea prezent în imaginația sa și poate chiar mai mult în sufletul său – mai ales acel Serge patetic și urât din iunie–iulie. Își fotografia casa. Cumpăra cărți poștale reprezentând străzile pe care avea obiceiul să-l însoțească. La Bois, căuta locurile pe unde erau împreună, astă-iarnă, în timpul „promenadelor" și al jocurilor de la școala Maucornet. Ațâța aceste amintiri de acum șase luni cu sentimentul cu care îți reînsuflețești niște amintiri de acum patruzeci de ani; într-un tufiș regăsea o coajă de portocală care se afla acolo în februarie și pe care o remarcase atunci, pentru că se răsucise ca un S... Serge! Serge! Serge! Serge! Încă de la începutul lui august, simțea apropierea începutului de an școlar după scurtarea sensibilă a zilelor.

[1] Au fost totuși câteva momente de acest fel. Vizitând, în compania unchiului Édouard, Sainte-Chapelle, tezaurul de la Notre-Dame... (n.a.)

Primi, tremurând ca nu cumva mama să le fi deschis, trei scrisori banale de la Giboy și o carte poștală încă și mai banală de la Linsbourg. Aparența era că, atunci când nu vorbeau despre lucrurile din Protecție, acești băieți nu aveau nimic să-și spună. Giboy, în semnătură, amesteca în inițialele sale pe cele ale lui Lapailly. Unul dintre aceste plicuri purta mențiunea: „Căutați destinatarul, dacă este cazul". Doamna de Bricoule găsi formula elegantă și distinsă: acțiunile școlii du Parc urcară.

„Agățarea" (stil du Parc) dintre Alban și Serge. – Într-o joi, merg împreună la Pathéphone, pe bulevarde, să asculte muzică spaniolă. – Se întorc în trăsură. – Tandrețea gravă dintre ei.

Din prudență, opriră trăsura departe de casa lui Serge. Acesta ura să-și pună cascheta, când Alban îi zise:

– Ai un pieptene de buzunar?

– Nu.

– Uite, ia-l pe-al meu. Piaptănă-te.

– Da, însă nu *prea* tare, fiindcă alor mei, dacă mă văd pieptănat bine, li s-ar părea caraghios.

La lumina unui bec, Serge își făcu din nou cărarea. Cu mare atenție, așa cum o fac copiii, dar în același timp atât de stângaci, încât Alban a trebuit să intervină. La începutul cărării, aproape de frunte, era păr foarte scurt, cam de un centimetru, doi, în toate direcțiile: un început ca un firișor doar, apoi o cărare ce se încurcă imediat. O fetiță de doisprezece ani încetini pe lângă ei, îi privi cu uimire și chiar se opri când ei se sărutară încă o dată și nu se îndepărtă decât atunci când se desprinseră unul de celălalt. Frunzele moarte de noiembrie se lăsau din copaci în lumina stâlpului, ca niște păsări rănite căzând de pe ramuri. Prăvăliile erau luminate, ca de niște raze de miere.

– Nu intra în casă imediat, zise Alban. Mi se pare că încă mai ești foarte roșu la față.

– Roșu?

– Da, din cauza sărutărilor.

Își strânseră mâna. În această strângere, Serge îi lipi de palmă guma pe care și-o scosese din gură. Chestie de rafinament.

Erau orele cinci fără zece. Alban se minună de câte se pot face dintre cele interzise în mai puțin de două ore. Acasă, cu mama, în seara aceea, își arăta fericirea atât de gravă. Neputând vorbi, așezat într-un scaun ca un suspect la comisariatul de poliție. Mama îi zise: „– Ești plictisit? Ai o figură așa de sumbră... – Nu. – Ba da, te frământă ceva. Nu vrei să-mi spui? – Dar nu mă frământă nimic! – Tu crezi că nu se vede?"

El îi spusese că își petrecuse după-amiaza la Skating Saint-Didier. Exact tot atunci, Serge îi povestea mamei sale filmul pe care îl văzuse în acea după-amiază, la „ieșirea" organizată de colegiu, la cinematograful educativ de la Sorbona. Iar Alban se gândea visând la toate mamele înșelate de fiii lor; visa, fără a emite vreo judecată morală determinată. Și ce ar fi putut gândi? Era deja destul de mult faptul că visa. (Ba da, și-ar fi putut spune: la urma urmei, de ce sunt mame dacă nu vor să fie înșelate?)

La masă, fericirea stătea dinaintea lui ca o ființă nemișcată. Neîndoielnic, pentru mai mulți dintre eroii Protecției era la fel: fericirea le stătea dinainte asemenea îngerului păzitor. Râsese auzindu-l pe Linsbourg, vorbindu-i despre Protecție, conchizând că protejații erau îngerii lor păzitori. Acum nu mai râdea.

Urcat în camera sa, merse să se privească în oglindă: voia să vadă ce figură avea când era într-atât de fericit. Văzu însă că avea figura dintotdeauna. La puțin timp după ce îl părăsise pe Serge, Alban își zicea: „Acum, tocmai minte". La masa de seară: „Acum, este tulburat și nu-i este foame". Culcat și după ce stinsese lumina, își savura fericirea. Apoi reaprinse lumina. Folosind șmirghel, șterse

imaginea reprezentând Sacré-Cœur de pe una din fețele medalionului pe care îl purta la gât și în locul ei trasă cu cerneală doi „S" înlănțuiți. Își zicea în gând: „Fericire înfricoșătoare. Îl iubesc prea mult. Am să înnebunesc dacă voi mai continua. Și îmi doresc din tot sufletul să fie așa". Mai zicea: „Cum voi mai suporta de acum clipe care să nu fie de intensitatea acestora?" Era, probabil, aceeași reacție pe care o notează Tolstoi în jurnalul său în seara zilei când s-a logodit cu Sofia Behrs: „Fericire nemărginită. Nu se poate ca totul să nu se termine decât odată cu viața".

Alban și Serge merg la cinema. Izbucnirea doamnei de Bricoule, care a aflat, „printr-un furnizor care i-a spus Mariei" (camerista) că a luat o trăsură „cu un puști". Provocat de acuzațiile insultătoare și neadevărate ale mamei, Alban hotărăște să meargă la Frontonul Basc[1] împreună cu Serge. – Merg acolo. Iată sfârșitul capitolului.

Joi seară, la orele șapte, revenind de la Frontonul Basc, Alban mergea ca o fantomă pe străzi, gândind că, orice s-ar întâmpla mai apoi, atinsese ceva extraordinar, și în acest sens nu va trece niciodată dincolo. Alban zisese: „Pentru mine, e ca un vis". Serge răspunsese: „E mai ceva ca un vis". Mai târziu, Serge spusese: „Numai așa ceva există". Afară, pe fronton, niște tipi jucau pelotă, lucru foarte ciudat la lăsatul nopții. Un câine lătra. Nu exista lumină pentru cabine, alt lucru ciudat; doar fasciculul firav de la lanterna lui Alban agățată de un cui. Pe pipăite și emoționat la culme, se rănise puțin la încheietura degetului arătător și trebuise să se bandajeze cu batista ca să oprească sângerarea. Pe jos zăcea răsucit un șarpe negru mort: cureaua lui Serge. Acum noaptea

[1] Lângă colegiu se înalță un fronton de Pelotă Bască având un anumit număr de vestiare individuale, ale căror chei le au principalii elevi ai „Grupului". (n.a.)

parcă era beată de întunericul ei. Stâlpii de iluminat public erau ameţiţi de incandescenţa lor. Băncile erau bete de abandonare. Nicio remuşcare, nicio neliniște în privinţa viitorului. Această senzaţie de plenitudine, după patru ani de idealism. Rămânea stupefiat, cu adevărat răpus de fericire, neputincios să o calmeze, neputându-se fixa asupra altui lucru. Era ca şi cum vieţii sale i s-ar fi făcut o injecţie care ar fi anesteziat-o complet, mai puţin în acel punct.

Revenit acasă, scoţându-şi mantoul, găsi o gaură imensă la dublură care, cu siguranţă, nu exista dimineaţă. Necazul trebuie să se fi întâmplat în obscuritatea cabinei şi pierzându-şi capul, înainte sau după cele întâmplate la deget. Nu o atingere la morală, ci la index şi la haină.

Doamna de Bricoule avea ochii înroşiţi şi faţa congestionată. Alban a fost destul de satisfăcut văzând-o. Cât timp a stat la Frontonul Basc, se gândise că se răzbuna pe ea făcând ceea ce făcea. Totuşi, pe drumul de întoarcere, trecând prin faţa caselor în construcţie de pe bulevardul Versailles, avu un puseu de dragoste faţă de ea, pentru că tocmai o înşelase atât de tare! O, copiii, schimbători ca marea...

Cauza ochilor roşii ai doamnei de Bricoule era Chanto care, pentru a doua oară la rând, nu venise, după ce promisese.

– Mă părăseşte, zise contesa, acum e clar. Flaconul de Fidelis pe care mi l-a dat (un parfum cu denumirea aceasta) era pentru a-şi râde de mine. Fidelis! Ce infecţi pot fi bărbaţii!

Continuă. Nu se mai punea problema ca Alban să fie un devotat. Era un confident. La sfârşit, zise:

– I-am trimis deja acum opt zile o scrisoare pneumatică, prin Maria. Nu pot să-i mai trimit alta prin ea ori prin Émile. Ar părea un lucru necurat. N-ai putea să-mi pui una la poştă?

– Ba da. Am s-o pun mâine-dimineață în drum spre colegiu.

Au mai schimbat câteva cuvinte, nu se știe pe ce subiect, față de care doamna de Bricoule era absentă. Apoi, ea zise jenată:

– Ai fi cu adevărat drăguț dacă ai duce scrisoarea imediat. Așa, va pleca mâine la șapte.

Șapte în loc de opt fără un sfert, oră la care Alban ar fi pus-o, dacă ar fi pus-o mergând la colegiu! Băiatul plecă și puse scrisoarea pneumatică.

> O, fatală mânie! O, haină Venus!
> În ce zbucium iubirea pe mama mi-a dus!

Abatele de Pradts află de la un supraveghetor de legătura lui Souplier cu Alban. Durus amor.

Domnul de Pradts și zeul Mercur

A treia zi, imediat ce Serge i se alătură lui Alban, care îl aștepta la întâlnirea matinală în stradă, îi zise:

– Aseară s-a petrecut ceva senzațional. În sala de studiu, de Pradts urcă la catedră și începe: „Știți cu ce se ocupă Domnii Filozofi în loc să se gândească la viitorul lor?" Și spune toată chestia cu Grupul: „Idioți, imbecili..." Apoi, cu glas tunător: „Nu mai vreau asocieri de felul Giboy-Lapailly, Linsbourg-Denie, Bricoule-Souplier" și toate numele. După ce-am ieșit, Denie râdea mânzește, galben. Ăi mărunți îmi ziceau: „Nu ți-e rușine?" Pentru moment, chestia asta m-a deranjat. Apoi mi-am revenit.

– Atunci, zise Alban posomorât, ce ai de gând să faci?

– Continui.

– Eu te iubesc și mai mult, întrucât, se pare, vor să ne interzică s-o facem. Continui și eu.

Giboy venea în întâmpinarea lor. Era foarte pornit.

– Suntem academicieni și uite cum suntem tratați în public, în fața unor țânci care vor spune acasă, ca să ne discrediteze peste tot!

– Scutește-ne cu Academia. Academia e-un pipi de pisică. Protec însă e altceva.

S-a simțit oare Giboy ofensat? Zise:

– Bine, dar de ce domnul de Pradts are mai mare ciudă pe tine și pe Souplier?

– Pe mine...?

– Nu ți-a spus Souplier ce-a zis de Pradts: „Dintre toate, legătura Bricoule-Souplier este cea mai neplăcută"?

– A zis el asta? (Către Serge) De ce nu mi-ai spus?

– M-am gândit că te va deranja, dar acum că știi, pot adăuga că a mai spus ceva: „Bricoule este nebun de-a binelea. Giboy, pe jumătate. Iar Linsbourg, foarte afectat".

Ajunseră la colegiu. Niște băieți care intrau îi priviră rânjind.

Cum tocmai ajungeau la clasă, Alban îi zise lui Giboy:

– La ora zece, mă duc la Pradeau de la Halle.

– Ai dreptate. Dar, indiferent ce gândești, nu uita să-i spui că de Pradts pune bețe-n roate Academiei.

Alban se duce să-l vadă pe superior, care îl îndrumă spre afecțiunea pură

La orele zece, Alban reprezentă mai ales în fața domnului de la Halle neîndemânarea de a vorbi în public despre Protecție. Colegiul avea să suporte repercusiunile. De data aceasta, domnul de la Halle se afla lângă soba amărâtă, cu o cuvertură în jurul picioarelor, sub masă. Tot ceea ce spuse veni din partea unui om înghețat. Asta nu înseamnă că a fost mai puțin priceput.

– În privința acestui subiect, sunt, într-o oarecare măsură, de părerea dumitale. Personal, aș fi vorbit în particular cu fiecare dintre voi. Dar cine a început să facă publicitate problemelor voastre? Voi înșivă, care ați făcut un lucru aparte și pe care l-ați afișat. De ce această afișare? Deja anul trecut, a fost problema acelor ridicole inele de logodnă...

– Inele de logodnă?

– Da, sunt la curent.

– Dar nu au existat niciodată inele între noi! Niciodată!

– Nu-i ceea ce mi s-a spus.

– Câteva zile am avut niște insigne, un fel de decorații... Probabil, despre asta vi s-a vorbit.

– A, da, probabil, zise superiorul, ca și cum această eroare era un detaliu fără importanță.

Alban era dezarmat. Acel „Sunt la curent" al superiorului i se părea la fel de comic ca și acel „Știu tot" al mamei sale. Dar ceea ce nu era comic, fiind mai degrabă sinistru, era ușurința cu care totul era deformat și ușurința cu care era privită această deformare. Insignele Butonului de Aur devenite niște inele de logodnă...!

– În fine, abatele de Pradts a fost exasperat, întrucât i se lua un copilandru de care se interesa... Nu știu dacă vă puteți da seama că abatele de Pradts este un om eminent. Dar și un om plin de fervoare. Nu trebuie luate întocmai acele cuvinte: „Nu mai vreau asemenea asocieri". Să nu facem din asta un capăt de țară! Nimeni nu v-a cerut să încetați (era tare), iar pe de altă parte veți fi demni de dispreț dacă veți continua ascunzându-vă. Sunt unii care... Uite, zise el dintr-odată, ca și cum ar lua o hotărâre. Iată o carte (o întoarse, ca să nu i se vadă titlul) scrisă de un preot educator, despre educarea religioasă a adolescenților. Este o carte de aproape patru sute de pagini, format mare. Ei bine, citind-o, ai putea crede

că Isus Cristos, întreaga Biserică, toată religia, tot ceea ce este fără margini, întins precum Universul, totul se reduce doar la ceea ce un nefericit de copilandru nu trebuie să facă ceea ce unii fac atunci când sunt în pat. E ceva grotesc și nu mă tem să o spun: este ceva odios. Religia înseamnă altceva, nu asta. Mai întâi, religia este milă și v-am spus-o de sute de ori. Sunteți câțiva care v-ați atașat de cei mici. Ceea ce aș dori este să faceți din influența voastră, care este reală, o influență bună, iar nu rea ori doar îndoielnică. Bunul Dumnezeu v-a dat un semn al grației Sale acordându-vă dreptul de a iubi pe cineva. Eu cred că afecțiunea este cea care face ca lucrurile să se miște pe pământ. Și de ce nu: între pământ și cer? De ce nu se vorbește de afecțiunea pe care ar fi atât de natural și de just să o avem pentru Dumnezeu? „Grație", îți spuneam, privitor la acești copilandri. Am să-ți dau acum un citat din Lacordaire: „E o mare taină să iubești pe Dumnezeu, iubind și altceva decât pe El". „Marea taină" este tocmai această grație. Să-i iubiți pe acești micuți, da, însă cu condiția ca afecțiunea voastră să fie reală, adică să le vreți binele, și mai ales să nu fie o joacă pentru voi. *A flirta!* Este deja un cuvânt destul de urât atunci când este folosit referitor la fetișcane. Dar să flirtezi cu băieți, copii ai Domnului! Vedeți voi, eu cred că aveți suflet și sunteți cinstiți: pe asta mizez. Hai să zicem: pariez. Știți ce scrie Fénelon despre binele de a trezi cât mai devreme sensibilitatea copiilor. Treziți-le-o exercitând-o pe a voastră, dar nu în maniera de a slăbi încă și mai mult niște sărmani copilași aflați în plină tulburare a pubertății. E prea ușor! Da, într-adevăr, e mult prea ușor! În timp ce nu-i ușor să-i întărești, să-i faci mai buni. Voi puteți exercita asupra lor ceea ce nu pot nici părinții și nici învățătorii; aceștia rămân întotdeauna pentru ei niște persoane de care se feresc, atunci când nu le sunt de-a dreptul ostile. Și apoi, prin vârsta voastră, printr-un contact mai

frecvent și mai intim, îi cunoașteți mai bine decât noi prin împărtășire...

Alban nu reflecta câtuși de puțin la cele spuse de superior. Asta va veni mai târziu. Se afla sub vraja lor ca în ziua aceea când un predicator vorbise la biserică despre Ioana d'Arc, când, și ca urmare a faptului că era de genul feminin, fusese într-atât de emoționat, încât dăduse zece bani la chetă. Niciodată nu-i vorbise cineva în felul acesta. Ca la o sită, ceea ce era total religios nu trecea, în schimb restul era adunat cu un respect avid. Superiorul îi flata partea morală cea mai bună, îi flata legătura și vanitatea. Acest triplu joc, care urma să ia o întorsătură atât de proastă, se prezenta ca o capodoperă de abilitate.

Cu acel mod al său de a gândi, cum că nimic rău nu se întâmplă dacă lucrurile sunt spuse deschis, în timp ce toată lumea crede că ar trebui fie să le ascundă, fie să se învârtă în jurul lor, Alban zise:

– Nimeni nu mi-a vorbit vreodată așa cum îmi vorbiți dumneavoastră. Deja – iar ceea ce vă mărturisesc are un aer cam nătâng – când am venit la du Parc și am văzut că profesorii ne spuneau „Domnule... Domnilor...", lucrul m-a emoționat profund...

– Bossuet vorbește despre „eminenta demnitate a sărmanilor din Biserică". În ceea ce vă privește, băieți de șaisprezece ani, noi credem în demnitatea voastră, întrucât nu aveți multe cunoștințe, nici experiență ori discernământ și nu-i vina voastră.

Era ceva neprevăzut. Ce ciudat, acest preot!

– O, micuțul Souplier... rosti gânditor superiorul.

Tăcu o vreme, iar inima lui Alban porni să bată foarte tare, să bată așa cum bătea inima lui Souplier în cabina de la Pelota Bască.

– O, micuțul Souplier! Câte ar fi de făcut cu el! Cine poate să spună cum va fi peste doi ani? Ne-a făcut o viață

de netolerat anul trecut, atât din punctul de vedere al muncii depuse – zero –, cât și din cel al purtării – sub zero. Au fost fapte regretabile. Și totuși, l-am păstrat. Fiindcă mă interesează. Mai întâi, este inteligent. Există în el un farmec al inteligenței. Într-o zi, i-am spus: „Ești un copil precoce". Mi-a răspuns: „Ceea ce aș vrea să știu este dacă la șaptesprezece ani voi fi tot precoce". Puștiul care răspunde în felul acesta este inteligent. Și cu toate acestea, din când în când, face eforturi...

Clopoțelul suna. Alban se ridică. Superiorul îi ținu mâna o clipă, în felul cum o făcea abatele Prévôtel, și îi zise:

– Cunoști bine Evanghelia? Nu, așa cum și credeam. Citește-i sau recitește-i o dată pe an pe cei patru evangheliști. Totul se găsește acolo. Nu îți trebuie nimic altceva.

Pe scară, îndreptându-se spre clase, Alban și Linsbourg nu avură timp să schimbe decât câteva replici.

– A fost de treabă?

– M-a surprins. Nu vrea să ne despărțim.

– Superiorul a fost pus aici ca să răstoarne totul, dar mi se pare că a căpătat foarte repede spiritul casei.

Alban fu deranjat de acest sarcasm. Primirea făcută de domnul de la Halle îl mișcase profund. Dar se ferise să-i spună lui Giboy că socotise drept grotescă și odioasă o carte care dădea prea mare importanță unor „acte carnale" (în realitate, foarte modeste). Mai prudent decât superiorul, considera că nu era de dorit să pună umărul în această direcție.

După dejun, sosi mai devreme la colegiu, îl căută pe Serge prin curte și îl chemă în hol: simțea că totul îi este permis. Îi spuse despre discuția cu superiorul cât putu de exact și de complet. Când ajunse la „Mi-a zis că nu trebuie să vă tulburăm în perioada de criză a pubertății", „O, în privința asta, știi tu!" îl întrerupse Serge, râzând.

– M-a entuziasmat atât de tare încât, pe moment, aproape că-mi ziceam că ar trebui să ne schimbăm prietenia în ceva mai pur...

Nu era un gând pe care să-l fi avut doar sub imperiul „entuziasmării", ci unul care îi rămăsese, care îl preocupa chiar în acea clipă – în timp ce, puțin cam jenat, își apăsa vârful umbrelei pe marginea tălpii de la încălțările lui Serge.

– Văd că toată chestia asta te-a cam răcit... zise Serge.

Alban se simți încurcat. A, n-o să mai scăpăm niciodată de neînțelegeri! Cum așa! Era gata să-i dea lui Serge dovada eroică de afecțiune, când rana de la deget, mărturie a ceva inefabil, încă mai durea, iar Serge vedea în asta nu o dovadă de afecțiune, ci o răcire! Clopoțelul le tăie brusc explicațiile.

Alban află că Serge este favoritul domnului de Pradts și se bucură

La orele patru, în recreație, Giboy îi zise:

– Totul se explică. Știi de ce de Pradts s-a ridicat mai ales împotriva legăturii tale cu Souplier? Pentru că Souplier este favoritul lui. Se pare că e de notorietate publică, numai tu și eu nu știam. Dacă acum trebuie să ne ținem la curent și cu Protec la abați! Cum era de așteptat, Souplier nu ți-a spus.

– Souplier mi-a spus mereu că de Pradts se interesa de el.

– Se interesează de foarte aproape...! Muller mergea să se spovedească la Prévôtel când a auzit în biroul lui de Pradts glasul lui Souplier și, cum știa că Souplier era favoritul lui, s-a uitat pe gaura cheii. De Pradts ținea fața lui Souplier în mâini, privindu-l direct în ochi, și îi vorbea cu glas scăzut. Muller s-a îndepărtat o clipă. Când s-a

uitat din nou, de Pradts continua să-i țină capul în mâini, dar îl apropiase de al său, iar frunțile lor se atingeau. La puțin timp după aceea, Souplier a ieșit și se vedea că plânsese. Muller i-a povestit toate astea lui Salins, de la care am aflat eu. Souplier i-a spus lui Denie: „De Pradts știe cum să te ia. M-a făcut să plâng." În fine, el este favoritul. Dar, ia spune, știi cum i se zice? Zilele trecute a venit cu niște bocanci de schi prea mari. Probabil, ai lui taică-su. Așa că i se zice: alintatul încălțat.

Alban se gândea: „Eu îl credeam părăsit, detestat de toți. Iar Pradeau de la Halle mi-a vorbit atât de bine despre el, și de Pradts îl iubește. Ei l-ar dori mai bun, iar eu... eu, Pelota Bască... Se pierde, se pierde din vina mea!" Presiunea gândurilor era atât de mare, încât nu putu să se abțină să nu-i spună lui Serge a doua zi. Sub un pretext oarecare, i-a cerut voie abatelui Prévôtel să rămână în sala de studiu. Îl va vedea pe Serge la plecare.

Cât a stat în sală, nu s-a putut gândi la nimic altceva.

Cum îl aștepta pe Serge la poarta colegiului, unul dintre ăia mici zise, drăguț: „Ei, ia uite-l pe Bricoule cum îl așteaptă pe Souplier!"

Plecară împreună.

– De ce nu mi-ai spus de conversația pe care ai avut-o alaltăieri cu de Pradts? Vezi, n-ai avut încredere în mine.

Serge se arătă contrariat.

– Ce discuție? Am fost să mă spovedesc numai ca să fac o mică plimbare în timpul orelor de studiu. Nu avea nicio legătură cu noi doi. Deodată, izbucni: Nu-l pot lăsa baltă pe de Pradts! Am o datorie față de el.

– Cine îți spune să-l lași baltă? Îți reproșez eu așa ceva? Dimpotrivă, găsesc că este atât de bine, că ai încredere în el și că se ocupă de tine. Regret chiar și faptul că mi-ai ascuns asta, dar nu ți-l reproșez.

– Că ți-am ascuns ce? Ai știut mereu că de Pradts se poartă frumos cu mine.

– Orice ar fi, continuă să rămâi în relații bune cu el și încearcă să-i faci pe plac. M-aș simți foarte prost dacă ar avea să se plângă și mai mult de tine de când suntem împreună.

Merseră un timp în tăcere. Într-un final, Serge zise:

– De Pradts este de treabă. Dar și tu ești. Bine, fiindcă ții, am să-ți spun ce mi-a zis.

– Nu-mi spune, dacă te deranjează.

– Ba da. Uite. Mi-a zis: „Nu mai merge bine treaba. Ai pierdut din nou terenul pe care îl câștigaseși. Mă obosești. Am să te tratez ca pe toți ceilalți. Aveam multă afecțiune față de tine. O voi răsfrânge asupra unuia dintre camarazii tăi care să răspundă mai bine la efortul pe care îl fac pentru el".

– Bătrâne, astea-s vorbe. Nu îi iei afecțiunea, așa, la comandă, ca s-o duci ca pe un pachet de la Petru la Pavel.

– Crezi? întrebă Serge cu un accent în care se simțea că ține la afecțiunea abatelui.

– Și nu ți-a vorbit de mine?

– Nu, spuse Serge, însă Alban mirosi că nu spunea adevărul: preotul îi vorbise de el și încă nu de bine.

„Ai pierdut din nou terenul pe care îl câștigaseși. Nu era destul atât? Nu era limpede? Eu sunt piatra de care se împiedică. De Pradts știe lucrul ăsta și, dacă probabil nu i-a spus deschis, l-a făcut să simtă." Spuse trist:

– Sunt sigur că de Pradts găsește că am o influență proastă asupra ta.

– Influența ta e ca și a lui.

– Cu Pelota! Ascultă, Serge, nu pot suporta ca de Pradts să creadă că influența mea o contrazice pe a lui. Ce-ai crede dacă m-aș duce la el și i-aș spune: „Considerați că am o influență asupra lui care o deranjează pe a dumneavoastră. Chiar dacă această influență nu este

rea, sunt prea multe influențe. Fiecare dintre noi îl trage spre sine. Mi-e teamă că, fără să vrem, îi facem rău cu toții. Vă propun să mă retrag".

– Și dacă te ia în serios? Dacă îți zice să nu mai ai relații cu mine, ce ar însemna? Să treci pe celălalt trotuar când mă vezi? Nu, nu vreau așa ceva!

– Te-ar afecta?

– O, bineînțeles. Pe tine nu?

„Mă iubește! gândi tânărul. Încă nu eram sigur. Mă iubește! Și probabil că nu sunt demn de el."

– Nu e vorba să te părăsesc. Și, de altfel, știi bine că superiorul a fost cât se poate de clar: „Nimeni nu s-a gândit să vă ceară să vă despărțiți". Când ziceam că mă retrag, eram obsedat de ideea că eu constitui ceva rău pentru tine. Dar nu-i chiar așa. Sunt doar în măsura în care... Asta ar trebui suprimat...

– Atunci, nici măcar să ne sărutăm?

– Ba de sărutat, da.

Un timp a fost tăcere. Ca și în ajun, Alban constata că această perspectivă nu-i făcea plăcere lui Serge, fie pentru că vedea în asta o „răcire" a prietenului său, fie pentru că pierdea ceea ce prefera în prietenia lor, fie din ambele motive.

Îi veni o idee.

– Te-a sărutat ieri de Pradts?

– Da.

– Aha. Și... unde?

– În biroul său.

– Nu, unde pe figură?

Serge puse degetul pe marginea unei sprâncene.

– Aici.

Liniște. Alban zise:

– Atunci, pentru noi, hotărâm ceva?

– Mai vorbim mâine. Am să mă gândesc la culcare.

Erau în apropiere de casa familiei Souplier. Alban întinse mâna și se îndepărtă, îngândurat, când îl auzi pe Serge strigându-l. Se opri. Sub lumina unui felinar, Alban îi văzu chipul care nu exprima fericire.

– Ești supărat pe mine.

– Cum asta? După toate cele ce ți-am spus!

– Ba da, ești supărat pe mine pentru că sunt drăguțul lui de Pradts, fiindcă nu ți-am vorbit de conversația pe care am avut-o cu el...

– În fine, mă depășește! Tot ceea ce par că fac împotriva ta, o fac fiindcă te iubesc.

– Atunci de ce nu m-ai sărutat?

Ce izbucnire! Îl trase sub un portal, rămânând îndelung îmbrățișați, sărutându-se. O îmbrățișare amoroasă care făcea gol împrejur, nemișcată în vârful oricărei uitări.

– Asta nu ni se va lua niciodată, gâfâi cel mare, desprinzându-se. Dar restul? Serge, Serge, nu-i nevoie să reflectezi în seara asta la culcare: unele chestii trebuie să înceteze. Ești de acord ca mâine să-i spun lui de Pradts?

Răspunsul veni fără viață, sfârșit:

– Dacă tu crezi că-i cel mai bine așa, spune-i.

Cum își întindeau mâna din nou, Serge îi răsuci puțin încheietura. O chestie de rafinament.

La paradisul abatelui de Pradts

În afara primilor șaisprezece ani din viață, în care religiozitatea într-un mediu creștin era inevitabilă, abatele de Pradts nu crezuse niciodată în Dumnezeu. Spiritul său nu avea nevoie de un Dumnezeu, sufletul său nu avea nevoie de un Dumnezeu. Supranaturalul era o lume care îi era la fel de închisă ca și cea a științelor, spre exemplu, sau a economiei politice: naturalul îl satisfăcea aproape pe deplin. După părerea lui, oamenii Îl inventaseră pe

Dumnezeu, întrucât marea majoritate avea nevoie de El, rațional sau sufletește. Această nevoie era, după cum credea el, una dintre caracteristicile cele mai comune ale slăbiciunii umane. Mai apoi, au lucrat neîncetat atât pentru a da un sens acestei invenții, cât și pentru a-i da prestigiu, spre a nu le fi rușine cu ea, cea care le arăta cu atâta cruzime debilitatea. Cum erau mereu în stare de ceea ce era mai bun și de ceea ce era mai rău, construiseră pe această idee de Dumnezeu, fiecare în țara și la vremea lui, un sistem plin de frumusețe și de absurdități, în parte admirabile, în parte rizibile, parțial odioase, de la care porneau tot felul de acțiuni, acestea mergând de la admirabil la odios, trecând prin rizibil. Dintre aceste edificii construite în ceruri, cel mai important era, fără îndoială, catolicismul. Acestea erau vederile abatelui de Pradts, care nu se pretindeau a fi nici originale și nici profunde.

Majoritatea preoților care au toate motivele de a se exclude sau de a fi excluși în mod concret din Biserică, pentru o chestiune de credință sau de ortodoxism, caută să nu se rupă complet, nici spiritual, iar uneori nici trupește: a divaga și a rămâne. Iată o atracție destul de puternică și care te pune pe gânduri. Nu acesta însă era cazul abatelui de Pradts, care din principiu ținea de Biserică și avea grijă să devieze în orice ar fi, afară de sine. Nu era jenat de slujbele pe care le ținea. Nu simțea că face un sacrilegiu fiindcă, după el, nu exista Dumnezeu. Nu se simțea vinovat de abuz de încredere, fiindcă niciodată (sau, mai degrabă, o singură dată, când și după patru ani încă mai avea remușcări) nu dăduse nimănui prilej să bănuiască – și mai cu seamă vreunui elev – că nu avea credință. Vorbea cât putea mai puțin despre Dumnezeu. Atunci când, cu un zâmbet interior, se surprindea vorbind despre El, atunci vorbea bine, exact așa cum fusese învățat că trebuie să vorbească. Îi venea de la izvor. Nu spunea „Asta este...", ci „Biserica ne

învață că..." Cuvintele sale se inspirau mereu din ceea ce era echivoc în Evanghelie, despre care s-a scris că parabolele erau „pentru ca privind în ele să nu se poată vedea, iar ascultând să nu se poată înțelege". În multitudinea de sensuri duble, de restricții mentale, de compromisuri, de imposturi, de citire printre rânduri, de vicleșuguri de tot felul; secretele depline ca și cele pe jumătate, adesea puerile, el se simțea atât de în largul său încât, atunci când i se întâmpla să spună ceva sincer și adevărat, îl învăluia în mister. Aceste exerciții pot părea dificile, însă tocmai grație lor își salva el onestitatea. Dacă elevii îi puneau întrebări, îi trimitea la vreun text sfânt sau le zicea, simplu, că a pune o asemenea întrebare „era faptă de trufaș". Dacă vedea pe cineva că își dă o privațiune ca pedeapsă sau întorcându-se cu lacrimi în ochi de la altar, căuta cu mare atenție să-i strice sentimentul și încerca să-l încline în așa fel încât să rămână în el atunci când nu va mai avea susținere religioasă. Îl pregătea pentru ordinul laic. (Adevărul este că astfel de elevi pioși erau puțini în diviziune; deveneau mai numeroși când se măreau.) Ritualurile erau pentru el ceea ce constituiau ritualurile mondene pe vremea adolescenței sale. Se urca la altar conștiincios și cu dorința de a face cât mai bine, așa cum, laic, s-ar fi urcat pe o estradă ca să prezideze o ceremonie. Pronunța cuvintele sacramentale ca și cum ar fi pronunțat un discurs scris de secretarul său. Ce gimnastică! Să fii preot și, timp de doisprezece ani, să-L ocolești pe Dumnezeu în cuvântul tău, dacă nu în acțiunile tale! Uimitor este că nu băga nimeni de seamă. Nimeni, la du Parc, nu-l întreba pe domnul de Pradts despre credința sa, așa cum nimeni nu-i întreba pe băieți despre viața lor particulară, altfel decât în împărtășiri de comedie despre care vom spune o vorbă mai încolo. Acești copii care nu spuneau nimic despre purtarea lor și acest preot care nu spunea

nimic despre credința sa formau o adunare de figuri voalate, ce se intersectau, un fel de bal mascat de robă neagră și de gambe albe.

Cultura sa clericală era cea a seminarului, irigată însă de o bună memorie. Trebuia să aibă cu atât mai multe citate cu cât avea mai puțină credință. Cultura sa laică era îndreptată mai degrabă spre vast. Nu citise decât cărțile care interesau temperamentul său. Iar opiniile politice erau departe de a avea virulența celor ale superiorului. Băieții îi erau suficienți, nelăsându-i aproape deloc timp pentru restul, așa cum își erau suficienți lor înșiși, concentrați în general pe Protecție și numai pe ea.

Moralmente, un preot trebuie să aibă un duhovnic. Abatele nu avea așa ceva. El se conducea după propriile vederi. În schimb, îi plăceau confesiunile altora, spre care îl purta finețea sa reală, curiozitatea și credința că era un mare psiholog. Faptul însuși că a trebuit să ia și să lase îi excita imaginația. Și se enerva că nu putea să-i întrebe pe băieți în anumite privințe, pe care trebuia să le descifreze singur. Nu avea nevoie nici de francheța lor și nici de mințirea lor. Îi plăceau cărțile sfinte, pe care le găsea a fi de o bogăție inepuizabilă, dar nu fleacurile literaturii catolice. Când își citea cartea de rugăciuni, atunci când o citea, folosea o bucată de carton fin cu care acoperea coloana unde rugăciunile erau în franceză, dar destul de prostești și de absurde, după părerea lui, ca să-l facă să-și piardă sângele rece. Citea doar textul latin de pe coloana opusă. Latina aranja lucrurile. Despre poruncile pe care le dădea gândea astfel: „Există medici care prescriu tratamente de radioterapie toată viața, fără a crede în ele". Ceea ce îi venea greu, foarte adesea, era frecventarea oamenilor care i se păreau, cu toții – în locul unde li se năștea credința –, cangrenați în inteligența lor. Se simțea uneori copleșit de ceea ce judeca drept mojicia, mediocritatea, neghiobia multor confrați. De asemenea, i se părea

că apasă greu lungimea slujbelor și timpul pierdut cu ele. Dar ce carieră nu comportă inconveniente și o oarecare nevoie de plictis? Actele și vorbele cărora oamenii de spirit nu le acordau sens erau și ele monedă curentă în multe cariere: politică, diplomație, barou, magistratură poate... Iar prefăcătoria care îi trebuia nu era mai dificilă decât cea cu care orice persoană aflată într-o funcție a fost obișnuită încă de la cea mai fragedă vârstă. Cu atât mai mult cu cât avea simpatie pentru catolicism, folosindu-l încă de la naștere. Se gândea sincer că era un creștin de dinafară, ceea ce, orice s-ar spune, era cam ciudat pentru un preot. Considera că era ceva mai bun decât nimic.

Deși necredincios și considera pe orice credincios drept un bleg, abatele de Pradts avea o idee atât de înaltă despre starea ecleziastică, încât era șocat de un preot a cărui fervoare religioasă i se părea insuficientă.

Cunoștea acel pasaj din Barrès despre un vicar care leapădă haina preoțească pentru că este lipsit de credință și în care este judecat superficial, aproape frivol, puțind a „coadă de câine" în cel mai rău sens al cuvântului. „Este, însă, o inteligență neșlefuită! De ce l-ar face să părăsească sacerdoțiul faptul că nu crede? Dimpotrivă, va fi cu atât mai bine. Va avea cu el mereu o muzică ce-l va însoți. Fiecare dintre cuvintele schimbate cu vulgul îl va traduce într-un sens metafizic. Există ceva vulgar, ceva neînălțător în a da cuvintelor sensul lor strict." De parcă despre asta ar fi vorba! Dar s-o lăsăm baltă!

De ce alesese această viață – pe care o trăia ca pe una visată? Fiindcă voise o viață în care să se ocupe doar de copii, să trăiască în mijlocul lor, și întrucât sutana era aceea care i-ar permite cel mai bine să ducă o astfel de viață. Avea vocația de a fi preot-educator, însă nu pe cea a credinței.

Pe la 1896, când s-a decis, era mult mai ușor, în fața societății, să te consacri pe deplin „tinerilor" decât în ziua de astăzi. Existau două puteri de care trebuia să te lipești cu orice preț întotdeauna, indiferent de prețul ce trebuie plătit, pentru a te sprijini pe ele în orice împrejurare: Biserica și Guvernul. Lipsit de asigurare din partea Bisericii, și-a dorit o alta. Nu a fost separarea Bisericii de Stat, ci Biserica și Statul reunite pentru această bună motivație. S-a ținut de această regulă de fier în timpul tulburărilor care au perturbat Biserica din Franța la începutul veacului – modernism, legea separației, „teroarea neagră" etc... – și care îi rămâneau perfect străine, precum războiul ruso-japonez sau Expoziția Universală. Tocmai în acel spirit, când a sosit momentul, intrase la du Parc, colegiu emanat din creștinismul de stânga pentru ca Arhiepiscopia să se desprindă de iezuiți, considerați la acea vreme ca fiind de dreapta. Superiorul era om de stânga din convingere, pe când domnul de Pradts, din necesitate și, de asemenea, din când în când, întrucât în acest sens el nu făcea decât exact atât cât estima indispensabil, fiind mai degrabă tipul omului înstărit de la țară. Astfel, în partea de jos, se afla pactul interior al Protecției, în care toată lumea era unită, iar în partea de sus, pactul dintre acest preot și două sisteme la care nu adera decât în mod bizar sau deloc.

Domnul de Pradts voia să fie în termeni buni cu masoneria. Cunoscuse ce speculații se făceau despre ea și o găsise la fel de complicată ca și teologia. Dar nu era vorba despre așa ceva. Bineînțeles că nu voia să fie mason; voia să flirteze cu masoneria, să fie considerat de ea drept un fel de mason onorific ori, cel puțin, un simpatizant, chiar cu speranța de a fi un inițiat. Să fie totul fără a fi, așa cum era catolic fără să fie. Pentru aceasta, purta de aproape trei ani o corespondență cu un venerabil căruia el îi scrisese cel dintâi; se prefăcea a fi extrem de

interesat de doctrină, făcând meandre și urmând calea acestuia. Toate acestea făceau parte din acea porție de naivitate existentă în fiecare om. Mai încolo vom vorbi și despre asta.

Un preot fără ambiție poate fi astfel ori din detașare spirituală, iar noi îl avem pe domnul de la Halle, ori fiindcă are o altă pasiune, unde îl găsim pe domnul de Pradts. Om de intrigă, făcut pentru sarcini dificile și de finețe, după cum părea să-i apară doar lui – dar probabil că era o amăgire, poate că domnul de Pradts își trăgea forța și harul numai de la „tineri" –, niciodată, nicio clipă domnul de Pradts nu-și pusese în balanță cariera și gustul pentru educația înaltă, care îl obliga să rămână în obscuritate. Totuși, ușoarele schimbări de comportament pe care le avea atunci când un confrate de vârsta sa era promovat arătau îndeajuns că, de nu ar fi avut un asemenea gust, i-ar fi plăcut să facă o carieră ca oricine altcineva. El însă își avea pasiunea sa și totul se ordona în jurul și sub steaua ei. Chiar mai mult, abatele de Pradts hotărâse că între patruzeci și patruzeci și cinci de ani se va afunda într-o viață încă și mai obscură, care îi va permite să-și fie singurul stăpân (cu banii, pe care îi avea îndestulător). Asta o vom vedea la timpul respectiv.

Bani, independență, viață obscură, om al Bisericii și, de asemenea, un bun om al Bisericii pe cât posibil, mereu în relații bune cu puterea. Acesta era, așadar, eșafodajul. O idee unică simplifică totul. La vremea când numeroși tineri mai tatonează, se înșală asupra posibilităților pe care le au și a viitorului, își pierd timpul, el nu se înșelase nici asupra sa, nici asupra căii pe care trebuia să o aleagă pentru a fi el însuși, nici asupra detaliului exact, atât în privința a ceea ce trebuia să aibă, cât și a ceea ce trebuia să sacrifice pentru a fi pe deplin el. Realizase acest plan, fără a ezita măcar o singură dată, fără vreo revenire, fără ca vreodată să se lase deturnat, fără vreo greșeală, cu

o metodă și o voință care nu-i cereau niciun zbucium, întrucât acestea se aflau în slujba pasiunii sale, pe care le-ar fi mânuit cu tot atâta ușurință dacă ele i-ar fi cerut sacrificiu. Din același motiv.

Așadar, trecuseră deja patru ani de când abatele de Pradts trăia în mijlocul copiilor, dintre care unul aici, la du Parc, unde intrase odată cu superiorul și ceilalți preoți aflați în prezent acolo, în marea reformă pe care Arhiepiscopia o impunea unui colegiu atât de celebru prin dezordine cum era primul Port-Royal al doamnei d'Estrées. Fiindcă tocmai pentru a face o reformă intraseră acești preoți în colegiu, unde fiecare dintre ei o făceau imposibilă; domnul de Pradts închizând ochii din indulgență, domnul Prévôtel aplecându-i din timiditate, iar superiorul, care îi ținea deschiși, fără a vedea, din cecitate. *Oculos habent et non videbunt.* O, era trai pe vătrai la „paradisul copiilor".

Prezența abatelui de Pradts la du Parc fusese, în definitiv, binefăcătoare. Binefăcătoare prin efortul ei de a-i înălța pe băieți, nu spre o viață creștină, ci spre una de om liber și cinstit. Unii le vorbeau de Dumnezeu, el le vorbea pe limba sa. Binefăcătoare, prin simpatia adevărată pe care le-o purta, chiar și celor care nu aveau un chip plăcut. Lucru rar întâlnit: din instinct, adică în mod instantaneu și hotărât, cât și indiferent de împrejurare, *se punea în locul lor*. Aceasta fiind situația, aproape orice din ceea ce făceau ei lui îi apărea, ținând cont de vârsta lor, ca fiind natural și normal. Totul era ca, în manifestările lor, să nu-i stânjenească prea tare pe ceilalți. Aceia dintre băieți care îl agasau cu urâțenia lor, cu importanța pe care și-o dădeau, cu prostia, cu ochelarii sau devoțiunea lor (ceea ce însemna aproape toți cei pe care Protecția îi numea „plevușcă"), și pentru aceia chiar avea o aplecare prietenoasă, o dorință vie de a-i face să evite suportarea unor nedreptăți, o înțelegere deschisă. Deasupra tuturor acestor lucruri se

găsea cel mai acut sentiment al echității, atât de drag copiilor. Cu această înțelegere, această aplecare amicală și un asemenea simț al dreptății, se poate spune fără a ezita că abatele de Pradts era binefăcător. Uneori de bunăvoie, alteori fără să vrea, făcea să i se ierte, în loialitate și serviciul religios, abundenta și supraabundenta trădare a spiritului pe care îl avea.

Ceea ce era și ceea ce reprezenta abatele de Pradts la Notre-Dame du Parc poate fi judecat printr-o singură trăsătură. În acest colegiu în care preoții, profesorii și supraveghetorii aveau cu toții o poreclă dată de elevi, abatele de Pradts și superiorul erau singurii doi lipsiți de așa ceva.

Această existență aparent monotonă și care, într-un anumit sens, chiar era, dar foarte animată într-un alt sens, fiind întreținută neîncetat de efervescența ființelor, se scurgea astfel: ascunsă de lume și violent expusă privirilor scrutătoare ale celor cincizeci de băiețandri. Pe de o parte, domnul de Pradts trăia din plin printre copii, iar pe de alta în considerația celorlalți. În plus, mai avea și tinerețea, sănătatea, binele și un spirit plin de resurse de tot felul. Cu astea se considera foarte fericit. Iar această fericire se găsea chiar în izvorul bunei sale comportări. Nu, n-ar face niciodată ceva ce ar putea să dăuneze Bisericii, când tocmai ea era aceea care făcea posibilă o viață atât de conformă gusturilor sale.

Exact în această stare de fericire intrase, în aprilie, un element al nefericirii: Serge Souplier intra la du Parc.

Un colaborator al revistei Dieu vivant[1]

Conducerea de la *Dieu vivant*, „revistă de înalte studii catolice", îi ceruse domnului de Pradts un articol „de aproximativ zece pagini la un rând și jumătate" pe următoarea

[1] În traducere – *Dumnezeu Cel Viu* (n.tr.)

temă: „Condițiile empirice și infrastructura contemplației". Oricât de predispus la bucurie ar fi fost spiritul său, abatele refuză. Atunci, i-a sugerat tema „Cine este Dumnezeu?", iar abatele a acceptat.

Instalat într-un ateism la fel de liniștit cum este credința la unii – ateismul cărbunarului –, domnul abate de Pradts, pe nouă pagini, tocmai Îl descrisese pe Dumnezeu în toate detaliile. Un astfel de mod de a acționa îi era la îndemână și pe plac. Plăcut, fiindcă îl distra să scrie alambicat. Cunoștea prea bine realul (cel puțin realul în raport cu băieții), pentru a nu pufni în râs în fața metafizicii. Uneori se flata, *in petto*, pentru faptul de a fi „devenit ateu fără teologie". Ușor, fiindcă această lume metafizică nu se revolta niciodată, putând afirma orice despre ea, cu condiția să o faci cu o prudență de calitate; or, în privința prudenței, se pricepea. Neexistând Dumnezeu, nu era nimic mai ușor să spui ce era. Puteai spune orice, inspirându-te din autorii aprobați și aliind arta preciziei, adică de a te juca cu vorbele, cu aceea de a fi vag atunci când trebuia. Iar agreabil, pentru că aceste articole îl consolidau în lumea ecleziastă, lucru care nu era lipsit de importanță pentru el și făcându-se fără a le dăuna singurelor ființe la care ținea. Căci el le scria întrucât știa că nu vor fi citite decât de adulți credincioși, adică de niște oameni care, după opinia sa, aveau o deficiență mentală. Aici se mai adaugă și faptul că prin aceste articole dorea să compenseze într-o oarecare măsură, în ochii oamenilor Bisericii, confrații săi, această imensă înșelătorie în care trăia printre ei. Le scria din motive politice, dar și întru câtva din delicatețe. Pentru a fi în regulă, înainte de a le trimite, i le arăta superiorului, care le găsea a fi un lucru foarte bun.

Domnul de Pradts considera că exista ceva de reținut împotriva catolicismului, că era suficient ca un necredincios să aibă un strop de maliționzitate pentru ca aceasta să

deschidă totul. Vorbește în limbajul credinciosului, poate confesa, scrie cărți întru edificarea oamenilor, predica, purta dispute teologice. E nevoie doar să ai acest grăunte de maliționizitate. De aici venea prezumția sa că mulți eclezиaști nu aveau credință. Prezuma – fiindcă nu se mai poate spune, din exterior, ce anume este credința religioasă a unei ființe – că nu poți spune, din exterior, ce face această ființă când mai are pe cineva în pat. Fără îndoială, ei aveau un fel de credință, aranjau cum puteau lucrurile spre a fi împăcați cu sinele lor.

După estimarea sa, o treime din preoți se aflau într-o astfel de situație. Neputând să plece, dezarmați în fața lumii, pradă benevolă a escrocilor în afaceri, ținuți, de altfel, de către Biserică în frâu sigur și lipsiți de glorie, pășteau bovin acolo unde erau priponiți. Și mai credea că mulți dintre ei trecuseră prin crize derizorii și oribile. Nu existau sfinți decât cei care, ca și el, nu crezuseră niciodată. Dar aceștia erau foarte puțini. La câțiva ani după încheierea războiului se povestea următoarea istorioară. Un anume viconte, cam scăpătat, fusese reformat pentru o rană care îi punea în pericol centrii nervoși și căruia i se aduse la cunoștință prea târziu că pensia i s-ar mări în mod considerabil dacă ar fi fost recunoscut drept nebun. Se hotărî să o facă pe nebunul. Și o făcu atât de bine, încât petrecu un an într-un azil, de unde ieși cu o pensie consistentă după cum îi fusese dorința. Spunea însă că fusese ceva îngrozitor, iar cei care nu cunoșteau cazul își scoteau pălăria în fața lui. Abatele de Pradts, pentru a-și atinge scopul pe care îl cunoaștem, avea impresia că petrecuse doisprezece ani – doisprezece ani de serviciu religios – într-o casă de nebuni. Să zicem nebuni, cei care „credeau", și seminebuni, cei care se aranjau. Catolicismul era o religie ridicolă, care nu suporta nici măcar un sfert de oră de examinare. În ziua în care Cuicui îi spusese: „Îmi place mai mult Napoleon decât

Dumnezeu, pentru că în privința lui Dumnezeu nu înțeleg nimic", avusese dorința să răspundă: „Dar, dragul meu, nu-i nimic de înțeles." Lumea aceasta ar fi fost o lume de coșmar pentru cine n-ar fi fost om de spirit sau nu ar fi avut o puternică sănătate intelectuală și fizică. Însă, ca și vicontele, abatele era și le avea pe toate acestea. Și pe urmă, era susținut de ceea ce se știe. Totul de o soliditate de nezdruncinat. Dar Pradeau, atât de credincios, și „creier" al colegiului? Dar X, și Y, și Z, confrații săi, care nu erau deloc proști? Ei bine, aceștia erau niște „inteligențe neinteligente". Hugo era cel care îi numea astfel pe cei mai distinși dintre preoți – cuvânt care ar putea fi aplicat la atâtea inteligențe laice. Cât privește conștiința, aceasta îi era foarte liniștită. Nu era un om sincer. Dar pentru ce ar fi trebuit să fie sincer? Catolicismul este o minciună. Băieții trăiau în minciună. Morala socială, atât cât o cunoștea el, era o minciună. Cine nu purta mască, exceptând pe cei sărmani cu duhul? Era la fel ca alții. Și fără a face rău nimănui.

Alban merge la domnul de Pradts

Abatele, care se întrerupsese la concluzia „Cine este Dumnezeu?", tocmai se pregătea să se apuce din nou de scris, când cineva bătu la ușă:

– Intrați!

Alban intră. Abatele nu-l văzuse niciodată în acea încăpere. Tresări.

– Ei, ia te uită! Dumneata, Bricoule! Înțeleg ce te aduce...

– Domnule abate, relațiile mele cu Souplier nu au fost întotdeauna ceea ce ar fi trebuit să fie. Vreau să vă spun că începând de azi vor fi ireproșabile. Desigur, voi continua să-l sărut (abatele tresări), dar atât. Totuși, dacă

dumneavoastră credeți că, și așa chiar, influența mea asupra lui este contrară celei pe care o aveți dumneavoastră, spuneți-mi-o, iar eu voi înceta să-l mai văd. Oricare v-ar fi răspunsul, am venit ca să vă întreb dacă doriți ca pe viitor să-mi fiți duhovnic.

Oare oferindu-se să se retragă de la Serge, Alban era pe deplin sincer? Existau cuvintele spuse de superior: „Nimeni nu s-a gândit să vă ceară să vă despărțiți". Iar a doua zi, îi spusese lui Serge: „Nu e vorba să te părăsesc". Însă era absolut sincer în promisiunea de a-și purifica prietenia.

Poate că unii dintre cititori cred că scenariul povestirii noastre, de la izbucnirea domnului de Pradts, fusese construit cu grijă. Domnul de Pradts izbucnește, îi sperie și-i jignește pe elevi. Superiorul îi îmbărbătează, îi domolește, obține din înduioșarea și din încrederea lor o ameliorare a conduitei. Rigoarea și blândețea s-au împletit, conform marilor principii. Această politică părea adevărată, dar nu era. Domnul de Pradts izbucnise într-adevăr sub imperiul mâniei și al amărăciunii, nu însă fără a-și calcula izbucnirea. În schimb, domnul Pradeau de la Halle îl poftise pe Alban să-și lase sufletul să-și vadă de-ale lui, continuând să-l supravegheze.

Ascultându-l pe tânăr, domnul de Pradts nu știa de întâlnirea pe care acesta o avusese cu superiorul. Superiorul servise masa în oraș, iar între timp fusese prins de alte griji mai importante decât aceea de a-i spune ceva legat de discuția sa. Cât despre Alban, la început nu vorbise despre această întrevedere, întrucât era mai cu seamă curios de reacția abatelui cu privire la confesiune. Prin urmare, domnul de Pradts fu atât de sufocat, încât avu reflexul unui boxer care se apără în fața unui adversar cuprins de o amenințare tulbure. Căută mai ales să câștige timp și, după ce-l pofti pe Alban să ia loc, îl întrebă dacă are un duhovnic la colegiu, „Nu, mă spovedesc

unui preot din parohie", și apoi îl întrebă cum îl cunoscuse pe Souplier. În primul moment, surprins, îngăimase: „Souplier, păi mă ocup de el fiindcă face parte din diviziunea mea. Atâta tot". Totuși, Alban băgă de seamă că preotul avea glezna fină. „O să țină", își zicea el.

Fără să știe, domnul de Pradts mijea ochii pentru a dezlega ce anume se afla în spatele acestui chip mobil. A fost un tip avizat cel care a imaginat această mașină remarcabilă? Un candid care tocmai i se aruncase în gheare? Amândoi? Oricum, e vorba de cineva care putea să-l manevreze și care trebuia manevrat. O situație nemaiauzită, din care, nebun ar fi să nu profite. Își dădu seama că își îngusta ochii și își reveni. „O, puișorule, își zicea el. Acum trebuie să mă îngrijesc de tine."

Nu-l cunoștea pe Alban decât din auzite, fapt care îl cam deranja. „Caracterial, e bine, însă spiritual este periculos." Pentru prima dată îl privea de aproape, găsindu-l altfel decât ideea pe care și-o făcuse despre el. Destul de neglijent cu sine: cu părul lăsat într-o parte, cu jiletca pe jumătate descheiată, iar hainele fără strălucire. „Trebuie să fie o atitudine pe care și-o ia." Nu putea, îi era imposibil să creadă, măcar o singură clipă, că Alban nu poza. Și încă ceva: „E destul să-l vezi ca să-ți dai seama că este singur la părinți". Rasa aceasta binecuvântată de copii unici, singurii cu care te poți înțelege pe deplin, ca urmare a inteligenței și extravaganței lor. Ori, hai să zicem, a „personalismului" lor.

Cum primul punct al politicii sale era să cucerească teren înainte de a acționa cu sânge-rece, se mulțumi să-l complimenteze pe băiat pentru „un demers care îi mărturisea bunele intenții" (să fim prudenți!). Atingând dorința lui de a se spovedi abatelui și relațiile cu Serge, abatele trebuia să discute cu superiorul. Totul dură foarte puțin și, sub un pretext oarecare, îi dădu drumul.

Alban nici măcar nu avusese timp să vorbească despre vizita sa la superior.

Operațiunile misterioase

Atât de zbuciumat era abatele, încât dorise să iasă să meargă prin curte. Își luă cartea de rugăciuni, prefăcându-se că citește. Asta i-ar da o oarecare atitudine. Ieși, merse ținând cartea invers ca să nu-l distragă cuvintele. „El crede că folosindu-se de sentimente mărețe a pus stăpânire pe mine. Ai să vezi tu, omulețule! Mai întâi că îi refuz spovedania, fiindcă asta ar complica totul. Ori este un tip deschis, obligându-mă să fiu generos, ceea ce nu-mi vine la îndemână, dar este interesant. Ori minte, iar eu sunt cel înșelat. Mi-a propus să nu-l mai vadă pe Serge. Să-l pun la încercare? Îl va vedea, iar eu voi face în așa fel încât să fie dat afară. Să-l las să o facă, să-l provoc la confidență, să-l conduc, fără a-i da impresia, și să-l duc până acolo încât să cadă singur în plasă?" Domnul de Pradts mai lua cărți din biblioteca superiorului. În corespondența lui Lacordaire găsise următoarea frază: „Îmi plac operațiunile misterioase". Și lui îi plăceau.

În privința refuzului spovedaniei, trebuie să explicăm gândul abatelui: „asta ar complica totul". Domnul de Pradts știa, de la elevii mai turbulenți din diviziunea sa – cel puțin cei care nu erau interni –, că nu primea decât mărturisiri de mâna a doua. Adică acești elevi, refuzând o comuniune-sacrilegiu, dar și să se dezvăluie preoților lor, mergeau să spună în orice confesional mai întunecos al parohiei toate greșelile, iar mai apoi îi mărturiseau unui preot de la colegiu doar greșelile mărunte, scuzabile, apoi mergeau la comuniune cu cea mai împăcată conștiință din lume. Nu se putea face nimic împotriva acestei practici, în afară de a-i cere elevului, înaintea spovedaniei,

să mărturisească dacă s-a confesat în altă parte, ceea ce i-ar incita pe unii să-și „înfrumusețeze" spovedania cu o minciună: riscul era cu mult mai mare. Iar Alban, spovedindu-se deja unui preot (sau unor preoți?) din parohie, așa cum recunoscuse deschis, ar fi cât se poate de înclinat, pretinzându-se suflet mărinimos, să-l reducă pe abatele de Pradts la rolul duhovnicului de mâna a doua. Preoții de la du Parc aveau cunoștință de o asemenea rătăcire și o tolerau, așa cum profesorul de latină știa că versiunile prezentate erau copiate din acele traduceri de doi bani care se găseau de vânzare în toate papetăriile, așa cum toți știau că alegerile la Academie erau dirijate, iar conferințele Ligii Aeriene nu erau scrise de elevul care le rostea ca și cum ar fi fost ale lui. Spovedania de mâna a doua făcea parte dintre convențiile colegiului. Însă abatele de Pradts, care o suporta la X și la Y, nu era dispus să o suporte și la Bricoule.

Îndrumătorul află de la superior că trebuie să se acomodeze cu „noua viață"

Acestea îi erau gândurile când apăru superiorul, venind din apartamentul său. Superiorul îi aduse la cunoștință conversația pe care o avusese cu Alban și libertatea pe care i-o dăduse, de a continua „fără fapte" cu Serge.

– Eu aș fi procedat altfel. Nu aș fi făcut o chestiune publică din această poveste. Puteați să le vorbiți fiecăruia în particular. Puteați să-mi spuneți. Acum Bricoule promite să fie cuminte. Am în el o încredere absolută. Știu, pentru ca intervenția lui să fie bună, îi trebuie grația autentică. Iar natura sa nu este dintre cele refractare la grație. Poate să-i convină cu atât mai mult cu cât va fi privat de acțiuni și că se va lipsi de ele din proprie inițiativă. Privațiunea este terenul supranaturalului.

Hotărârea superiorului era luată. Domnul de Pradts nu putea face altceva decât să intre în joc. Dar i-au trebuit ceva eforturi.

– Între elevi, aproape că nu am cunoscut vreodată o altfel de influență decât proastă.

Superiorul ar fi putut spune: „Nu-i chiar așa". Ceea ce ar fi fost o remarcă inteligentă. În schimb, a zis: „Iată o observație care nu este în spiritul instituției noastre". Ceea ce nu era ceva inteligent.

– Ce poate face Bricoule asupra lui Souplier? La vârsta lui, încă nu ești format, iar dumneavoastră vreți să-i formeze pe alții? *Nox nocti indicat scientiam* – „Noaptea dă nopții învățătură".

– Mă întorc la ce v-am spus mereu și nu i-am ascuns nici lui Bricoule: neformat, cum vreți dumneavoastră, dar băiatul este cel care poate face ceva asupra altui băiat, mult mai mult decât noi. Ce este o educare? O educare este o prietenie. Ceea ce vă propune Bricoule este o aventură, de acord. Are o șansă de reușită, întrucât Bricoule nu este închis față de noblețea sentimentelor, și tocmai datorită acestui lucru există în el un focar. Ține de dumneavoastră să-și găsească ocazia de a se manifesta și apoi să o folosiți. Puteți să-l considerați oricum vreți pe Bricoule, însă e loial. Dacă dă greș, vă va spune, și atunci nu aveți decât să opriți totul.

Abatele de Pradts și superiorul aveau multe trăsături în comun, și mai ales dragostea pătimașă pentru băieții lor: unul îi iubea pentru sine și pentru ei înșiși, celălalt îi iubea întru Domnul. Abatele de Pradts avea un respect afectuos pentru superior. Era singurul preot din colegiu pe care îl respecta. Respecta în el o lume necunoscută și adeseori încercase să ia din el tot ce nu avea drept bază divinul. Numai că în clipa aceea îl respecta mai puțin, văzând cât de ușor îl putea înșela.

Acum, domnul de Pradts era pe deplin angajat. El care, în comunitate, era predispus dramelor sufletești, și nu numai pentru a le vindeca, ci și a le stârni în vederea vindecării lor, asemenea bine cunoscutului pompier care dădea foc, pentru gloria de a le stinge, de data aceasta fusese surprins. Mai întâi bulversat, dar gândind mai temeinic, satisfăcut. Va fi o luptă pe cinste. Aceste trei ființe, trei bile pe masa de biliard: o perspectivă de combinații și de caramboluri nesfârșite. Manevrarea, agitare și pipăire a sufletelor, cazuri de conștiință cumplite, dezbateri elevate, lacrimi delicate, într-atât de mult sublim încât să nu știi ce să mai faci cu el, pe fond de uman și de prea omenesc. Subtil, admirabil, patetic, pe fond alunecos. Domnul abate de Pradts stătuse mult într-o civilizație rafinată care, în pofida frățiorilor și a unei urme de democrație, orice s-ar zice, impregna instituția du Parc. Stătuse în două mii de ani de înfruntare teologică și de cazuistică sfruntate, dar și în Ovidiu, Gracian, Racine, în *Istoria amoroasă a galilor*. Aceasta era materia sa, așteptând evenimentul care tocmai se anunța. Vom vedea ce va fi. Fără riscuri. Finalul era ineluctabil: Alban va da chix și va fi dat afară. Cu două zile mai înainte, domnul de Pradts se vedea lipsit de arme în fața băieților. În seara aceasta, îi vedea la mâna sa. Optica se schimbase ca vremea.

Gândul că va face să fie dat afară un băiat care era unul dintre cei mai sclipitori din colegiu, care nu făcea parte din diviziunea sa, căruia nu-i adresase vreun cuvânt înainte de tărășenia asta, numai fiindcă îl stânjenea în problema sa pasională privată, îi satisfăcea vanitatea, făcându-l să-și simtă puterea și partea întunecată din sine, întrucât trebuia să comită o faptă rea. Tulbura însă oarecum ceea ce era măreț în sufletul lui. Pentru a se elibera de această tulburare, se hotărî să atenueze sau să

suprime pedeapsa mai multor elevi. Este una dintre legile societății: crima dă naștere amnistiei.

Cea de-a doua întâlnire dintre Alban și domnul de Pradts

Câteva ore mai târziu, într-o discuție particulară cu omul care, din tot colegiul, era cel mai în stare să-i facă vreun rău și care era pornit împotriva sa, care deja îi făcuse rău și despre care el știa că-i făcuse rău, Alban gusta voluptatea puternică și echivocă, puternică tocmai pentru că era echivocă, a tuturor celor care, din pornire ori din calcul, sau din ambele la un loc, merseseră să se predea în mâinile dușmanului. Chiar și el însuși era purtat de două mii, trei mii de ani de umanism. Priam sărutând genunchii lui Ahile, Coriolan în cortul conducătorului volscilor, Temistocle refugiat la Artaxerxes, Iugurtha la Bocchus, Sylla în casa lui Marius se găseau în el și îi dădeau putere. Dacă suferise ca urmare a sacrificării plăcerii pe care o avea cu Serge, focul clipei prezente îi mistuia această suferință, așa cum plăcerea sa prezentă o devora pe cealaltă, aceea despre care totuși un glas drag îi spusese: „Doar asta există."

Domnul de Pradts realiza chiar în acele momente calitatea deosebită a acestei clipe. Era din ce în ce mai hotărât să joace jocul cu o franchețe provizorie; nu va trișa decât dacă va vedea că pierde. Simțea pentru tânărul acesta un strop de simpatie.

Așadar, porni să vorbească fără vreun gând ascuns de cel pe care îl avea în suflet. Era departe de acel „Mă ocup de Souplier fiindcă face parte din diviziunea mea, atâta tot". Indiferent cu cine, abatele vorbea acum despre Serge cât se poate de putin. Pe vremea când Serge făcea „probleme", vorbise chiar prea mult. În fapt, domnul

de Pradts era un om obișnuit să nu vorbească. Despre tot ce îl interesa. Ateismul său. Experiența sa din tinerețe. Opiniile politice de extremă dreapta. Disimularea devenise în așa măsură cea de-a doua natură a sa, încât ajungea să ascundă și ceea ce era excelent în el. În această întâlnire, găsea în adversarul său, Alban, un soi de complice, dezvăluindu-se mai degrabă în mod ciudat. Prin același mecanism, cei din Protecție se mărturiseau unii altora, iar doamna de Bricoule își vărsa povestea cu Chanto în fiul său. La urma urmelor, era vorba de o societate care recicla gunoaiele. Acum, domnul de Pradts era format din: trei sferturi nevoia de a vorbi despre Serge, iar pentru sfertul rămas, jumătate simpatie și jumătate fraudă. Foarte repede pierdu noțiunea a ceea ce putea spune și a ceea ce ar fi fost mai bine să nu spună.

– Îmi bat capul pentru un pușți. Nu mă lasă să dorm. Ar fi nevoie de cineva care este intim amestecat în viața lui. Să se întindă peste el precum Elizeu pe copilul mort, spre a-l învia... Multe lucruri în partea inteligenței și destule înspre cea a inimii... Dar tulburător, un suflet nesănătos, pe care este periculos să-l atingi, întrucât, dacă există ceva bun, atunci există și ceva rău și, nu trebuie să ni-l ascundem, mai mult rău decât bine. Peste un an, dacă nu-și revine, atunci va fi un suflet pierdut. Și, fără a vrea să vă descurajez, există nouă șanse din zece pentru ca partida să fie pierdută. Merită multă îndurare.

– Așadar, va fi precum taurul în arenă care, orice ai face, este menit, fără drept de apel, pieirii. Ei bine, nu, fiindcă nu-i chiar atât de rău! izbucni Alban aprins. Nu l-am văzut niciodată făcând ceva *cu adevărat* rău. Nu-și bate niciodată joc de lucrurile religioase. Mi-a spus că a făcut o foarte bună primă comuniune, pe care unii credeau că o va face rău, iar el o făcuse foarte bine...

Toate acestea erau adevărate. Abatele de Pradts zâmbi. Era impresionat. Dar nu și când Alban adăugă:

– Nu are principii, însă gentilețea lui ține loc de principii. Căci, făcând totul pentru a fi dezagreabil, se întâmplă să fie amabil.

– Mai are, din când în când, porniri delicate morale neașteptate. Nu-i viclean, nu-i lingușitor, așa cum sunt adesea cei mici, și minte doar atât cât trebuie...

– Nu ciupește...

(Aici e nevoie să spunem ceva despre șterpeleală ori ciupeală, la du Parc. La du Parc, cel puțin la cei de doisprezece spre treisprezece ani și mai cu seamă la micii burghezi, toată lumea ciupea: flecușțete de pe rafturi, obiecte cu o oarecare valoare de la tarabele pentru vânzări de caritate, îndeosebi la vânzarea de la Orfelinii-Ucenici din Auteuil, loc important pentru șterpelit, furturi scrioase din săculețele de la chetă, în fine, furt prin carnetele Ligii Aeriene: se scria cu creionul, sub ochii donatorului, suma adevărată ce s-a primit, apoi se ștergea și se scria cu cerneală o cifră mai mică, încasându-se diferența. Se întâmpla ca o parte din suma furată să fie dată la Conferința Saint-Vincent-de-Paul. Acești copii nu furau, în general, decât timp de șase luni, apoi redeveneau foarte cinstiți. Dar să reluăm.)

– Dacă vrei să faci ceva spre binele lui, acceptăm orice fel de colaborare. Nu îți spun: cu plăcere. Dar dumneata ești implicat, ai un oarecare atașament față de el, el are, fără îndoială, o anumită prietenie (Alban fremătă puțin), în fine, lucrurile sunt așa cum știi, iar pentru că ești aici, sunt de acord. Este o șansă care trebuie încercată. Să știi totuși că ai nevoie de har adevărat, continuă abatele, care prelua de la superior acest cuvânt frumos – „har" –, plasându-l la nevoie cu multă sensibilitate. Dacă influența dumitale nu este în mod clar și numai bună, cred că doar faptul de a fi împreună cu unul mai mare este ceva dăunător pentru el. Deși există băieți care erau idioți și care au devenit inteligenți și delicați din ziua în

care s-au cuplat. Am văzut asta. El este mai cu seamă slab. Are nevoie de multă afecțiune și mai ales fermitate de nezdruncinat din partea cuiva sigur de sine și care să nu dea greș: chirurgul nu trebuie să leșine în timpul operației. Dacă simți că ai această putere, fă-o. Decât să-i faci morală, mai bine acționează. Și nu șterge prea tare vaza, fiindcă riști să ți se spargă în mână. Când îți spun: „Nu morală", asta nu înseamnă că nu trebuie să-i vorbești serios. Nu se poate să nu-i vorbești serios cuiva care îți este drag. Ce nu merge în a le vorbi copiilor într-un limbaj care-i mai presus de vârsta lor? Există mereu o șansă să rămână ceva. E cu mult mai bine decât să te prostești vorbind ca ei. Însă, atenție! Contrar celor susținute de morala sentimentală, afecțiunea, dragostea nu au neapărat puterea de a convinge. Departe de așa ceva. Se întâmplă chiar să fie invers. Doresc să te previn față de orice surpriză. Mai trebuie să știi ceva: nu trebuie să dai manifestărilor afectuoase ale copiilor o prea mare importanță. Aceștia au – mai ales cei de treisprezece ani – o anumită bunătate a vârstei care îi face să mimeze o afecțiune pe care nu o au: ținându-te de mână pe stradă, reluând-o dacă îi dai drumul, păstrând-o îndelung în mâna sa etc.... Află că între puștiul care îți strânge mâna energic de prieten pe viață, cel care îți întinde două degete și cel care nu îți întinde mâna deloc nu-i prea mare diferență. Și se întâmplă ca tocmai cel care nu îți întinde mâna să-ți fie tocmai cel mai credincios.

– Văd că vreți să mă puneți în gardă față de amabilitatea lui Souplier. În acest sens, vă rog, continuați fără jenă.

Abatele zâmbi:

– Chiar așa? Pot să nu mă jenez?

– Bineînțeles...

– Ei bine, am să-ți mai încredințez ceva (sunt convins că ai să fii supărat pe mine). Până pe la paisprezece ani împliniți, tot ceea ce spun copiii este aproape întotdeauna

lipsit de importanță. Fie că spun lucruri îngrozitoare sau spun chestii ce te bulversează cu aparenta lor profunzime nu are nicio valoare. „Iartă-i, că nu știu ce fac." Nici ceea ce spun, nici ceea ce sunt. Sunt odioși și nu bănuiesc că sunt cu adevărat. Promit, dar nu-și țin promisiunea, însă nici măcar nu știu că au promis. În fine, încep să se cunoască pe sine cam de pe la paisprezece ani, pornind de la o anumită transformare în fiziologia lor – cotitura. De ce asta? Pentru că la paisprezece ani un băiat începe să fie propria lucrare, în loc să fie a noastră. Până la paisprezece ani, spunea: „Sunt un copil zglobiu, am un suflet sensibil etc..." Dar nu făcea decât să repete ceea ce îi ziceau părinții: „Ești vioi. Ai sufletul sensibil." De la paisprezece ani, băiatul începe să aibă o oarecare conștiință personală a ceea ce este. Și, de la o zi la alta, din inteligent devine idiot sau din idiot devine inteligent. Bun. Am profitat de faptul că era cuplat cu cineva ca să merg spre el. Am găsit o mamă năroadă, lucru deranjant pentru un fiu inteligent, și o soră guralivă. Mi-am mai dat seama că tatăl trebuia să fie mai degrabă un bleg. Nu are nimic de așteptat de la mediul în care trăiește. Cristos a zis: „Am venit să-l ridic pe fiu împotriva tatălui său, iar pe fiică împotriva mamei sale." Desigur, nu suntem în situația aceasta. E vorba mai degrabă de a-l proteja față de atmosfera familială. (Mai vag, gândea în forul său interior: acolo unde sunt părinți, totul este otrăvit.)

Unele persoane simple vor spune că acest abate cu particulă de nobil avea o vorbire destul de vulgară. Dar felul de a vorbi al domnului de Pradts nu era vulgar, poate uneori *grosier,* ceea ce e cu totul altceva. Poate că era *grosier* pentru a-și mai odihni mintea de atâta latină bisericească cețoasă sau de franceza bisericească scolastică a silogismelor. Această grosolănie intermitentă o putem apropia de cea a doamnei de Bricoule și ne putem întreba dacă nu cumva cea care vorbea era condiția lor.

Domnul de Pradts era un personaj de același calibru cu Alban. Sfârșindu-și discursul, simți nevoia să răspundă la o generozitate cu o alta. Să notăm în trecere: pe măsură ce înaintăm, avem tot mai mult tendința să împărțim lumea în două familii de ființe: ființe capabile de generozitate și cele incapabile. Toate personajele acestei povestiri erau în stare, la un moment dat, de generozitate. Așadar, domnul de Pradts vru să facă ceva pentru partea sa cea mai bună. În același timp îi va fi cu atât mai ușor să-l înfrângă pe Alban cu cât acesta va avea mai multă încredere. În el se găseau amestecate generozitatea și răutatea, fără să le putem discerne, ca două metale într-un aliaj. Ar fi fost mult mai bine să existe doar generozitate, însă, așa cum erau, era totuși ceva mai bun decât nimic.

– Vei avea posibilitatea să-i spui chiar aici, imediat, noua orientare pe care o dai raporturilor dintre voi. Voi trimite să-l cheme și vă voi lăsa singuri. Așa, rezoluția voastră va căpăta un caracter puțin mai solemn, lucru care îl va surprinde. Când veți pleca, veți închide ușa cu cheia și o veți da supraveghetorului de la diviziunea mea, aflat în sala de studii. Îi întinse mâna: „Dacă ai o impresie pe care dorești să mi-o comunici, vino să mi-o împărtășești". Ieși gândind: „Am încredere în dușmanul meu și nu am în cel care mi-e drag".

În biroul îndrumătorului, Alban îl anunță pe Serge despre „noua viață"

Alban rămase în încăperea micuță, uimit. Găsise, în sfârșit, în acești preoți niște oameni care trăiau sau care se comportau pe același plan cu el. Ce stil! După o clipă, Serge deschidea ușa, oprindu-se în prag, uluit. Purta puloverul maro și se afla într-una din zilele când era fermecător. Alban se ridicase de parcă ar fi fost pus în mișcare

de un anume respect. Au stat în picioare, mai întâi zâmbind de situația ciudată în care se aflau acolo. Pantofii lui Souplier erau plini de praf, dar cu o dungă mai întunecată de la picăturile care căzuseră când fusese la toaletă. Cravata îi ieșea de sub pulover ca un fel de panglică minusculă. Alban spuse că îl anunțase pe îndrumător despre hotărârea sa privind o nouă viață. Marca aici tot ceea ce pierdea, cunoscându-i prețul. Vorbi apoi cu o anumită căldură, venită extrem de repede, despre „răul" pe care aceste lucruri i-l puteau face lui Serge. La fel ca în seara de mai înainte, Serge asculta în tăcere. Nu se poate spune că avea un aer foarte convins. În cele din urmă, aprobă cu supunere. Alban îi rămânea dator iubindu-l îndestul pentru a accepta o înțelegere mai puțin rizibilă și, de asemenea, de a arăta prin întreaga sa atitudine că și pentru el ceea ce i se cerea să sacrifice fusese ceva foarte scump.

– Da, e mai bine, conchise Serge. Mai ales că îți face plăcere. Dacă tot Grupul ar putea face la fel!

Din toată discuția lor, în care Serge fusese cam șters, nimic nu-l impresionă mai mult pe Alban.

– Probabil că Grupul o va face. Dacă ar depinde numai de mine...

– Totuși, ceea ce face de Pradts este grozav!

„Cât mă privește, va vedea el vreodată că ceea ce am făcut eu este ceva grozav?" se întreba băiatul cel mare.

Totul dură cam zece minute. La plecare, Alban îl sărută pe Serge și, pentru ca această întrevedere atât de gravă să ia sfârșit cu un zâmbet, după ce îl sărută pe colțul sprâncenei stângi, preciză: „În același loc ca de Pradts. *Sacritissimus locus.*" „Tolomacule!" zise Serge, sărind la el.

O făcuse anume domnul de Pradts? Bănuim „senzația" stârnită de Alban și Serge intrând împreună în sala de studiu a diviziunii a doua, iar când Alban îi zise supraveghetorului: „Domnule, vă înapoiez cheia de la cabinetul domnului de Pradts, pe care ne-a încredințat-o mie și

lui Souplier". *Pas de deux,* triumf și pavană! Surle și trâmbițe pentru măreția sufletească!

Alban îi spune totul mamei sale (nu însă și detaliile)

Alban reveni cu mintea înflăcărată *(in high spirits).* Era satisfăcut de sine. Satisfăcut de superior, de abatele de Pradts, de Serge, care fuseseră buni. Satisfăcut de a fi împăcat cu toți. Satisfăcut de încrederea ce i se acordase, de cea pe care o acordase el, de datoria și răspunderea ce i se încredințaseră. Era foarte mândru la gândul îndeplinirii unei reformări a Grupului și cu o recunoștință infinită față de Serge că fusese cel care – acest turbulent contestat! – avusese cel dintâi ideea să extindă la Grup reforma lor personală, pe când el nici nu se gândea la așa ceva. O singură persoană lipsea din această adunare de nivel înalt și amicală: mama sa. Hotărî să-i spună totul chiar în aceeași seară (nu însă și detaliile). Și apoi, Serge nu fusese prea grozav. O reluare a sublimului ar fi fost bine-venită. Ziua s-ar încheia în chip fericit.

Vru să nu amestece asemenea chestiuni cu mâncarea și, pe toată durata cinei (pe care o luă, ca de obicei, în camera doamnei de Bricoule, ea în pat, iar el la o măsuță așezată alături), vorbiră de una și de alta. „Peste doi ani vei merge să trăiești în Anglia. Domnul Sinclair te va face să cunoști aristocrația orașelor, iar mătușa Aliette te va introduce în aristocrația de la țară. Viața englezească este singura ce se poate trăi în zilele noastre. Nu vei cunoaște oameni mediocri..." Această propoziție din urmă fu pentru Alban ca o lovitură. Ce era familia Souplier, ce erau familiile majorității camarazilor săi dacă nu ceea ce mama lui numea „oameni mediocri"? O dată în plus, era rănit de faptul că viața sa de colegiu, care conținea tot ce-i era lui drag pe lume, nu era *aprobată* de mamă. (Era la fel ca faptul că dorise ca legătura să-i fie *aprobată* de

preoți. Oare în această nevoie de aprobare nu se ascundea o slăbiciune?) Atmosfera era mai degrabă pâcloasă. În fine, trebuia să-i dea drumul.

– Am să-ți spun lucruri serioase. Mai întâi că zilele trecute în trăsură eram cu Souplier.

Continuă, povestind tot. Însă nu dădu și detalii, adică mai ales cele de la Frontonul Basc și sărutarea domnului de Pradts pe obrazul lui Serge. Acoperea un dușman. Doamna de Bricoule asculta în tăcere. Când păru că Alban era spre sfârșite, zise:

– Ai terminat?

– Da.

– Atunci, pupă-mă.

El o sărută, iar ea spuse:

– În toate astea, ceea ce mă necăjește cel mai mult este că nu ai încredere în mine, în timp ce eu fac tot posibilul ca să o ai. (Expresia „a avea încredere în" revenea neîncetat în această poveste, ca o obsesie.) Acum că v-ați hotărât care îți sunt relațiile cu Souplier, rămâne să încercați în această direcție. Dacă l-ai putea salva pe acest micuț, ar fi foarte bine. Deși „har adevărat", hmmmm... Și apoi, mă întreb dacă, după două săptămâni, nemaidistrându-se cu tine, nu te va părăsi. Ceea ce ar trebui este ca el să nu meargă cu toată lumea...

– Poftim? Să meargă cu toată lumea? sări Alban năucit. Dar Souplier este exact contrariul unui puști pentru cei mari; n-a fost niciodată. De altfel, celor mari nici nu le place de el. Mai ales lui Linsbourg. Uite, zicea Linsbourg mai acum câteva zile: „Am remarcat că, ieșind de la capelă, nu și-a făcut cruce".

– E cam ciudat ca numai școala să-ți regleze prieteniile. Mie nu-mi rămâne decât să urmăresc... Dar dacă eu ți-aș interzice să te mai întâlnești cu Souplier? Nimeni nu s-a gândit la asta. Mereu e la fel: întotdeauna totul se

decide în afara mea. Nu te opresc să ieși cu el, dar, te rog, cât mai puțin posibil. În orice caz, nu duminica după-amiază; cel mult, joia. Asta îți cere timp și bani. Și apoi, nu se știe niciodată unde se termină plimbările astea. De altfel, este posibil să fi mințit pentru a putea ieși cu tine. Cei de acasă trebuie să-i interzică să iasă cu un elev mai mare, dacă e bine-crescut. Însă cred că minte mult, ca și tine.

Mereu aceste chestiuni de „bună educație" ce reveneau în vorbele doamnei de Bricoule. Iar lui Alban îi venea să strige: „Nu! Să fie clar o dată pentru totdeauna: nu este bine-crescut!" Și acel „timp" și acei „bani" necesari pentru a ieși cu Serge. De parcă timpul putea fi întrebuințat cu mai mult folos decât acela de a-l face mai bun și mai fericit! Și ca și cum banii ar putea fi cheltuiți mai bine decât cu el!

Accentuarea „bună educație" fu și mai vizibilă atunci când îi spuse lui Alban: „Linsbourg aparține unui mediu bun. El poate să aibă unele alunecări, fiindcă își va recăpăta întotdeauna echilibrul. Pentru ceilalți, care nu au o bună constituție socială, e mai îndoielnic". Dar și ieșirea grosieră se făcu văzută în toată strălucirea ei: „Nu se știe niciodată unde se termină plimbările astea". Doamna de Bricoule se gândea fără drept de apel la lucruri de care fiul ei era la mii de kilometri.

Mereu se întorcea la ea, la ea și la relațiile ei cu Alban: „– De acum încolo, am să cred orbește în ceea ce îmi vei spune. Când voi afla că mă minți, te voi retrage de la colegiu. – Se va feri, cu siguranță, gândi fiul. – Îți va putea scrie în vacanța de Paște; nu voi deschide scrisorile. Mă întreb dacă, în locul tău, aș fi avut tot atâta încredere în de Pradts. Souplier este flebețea lui. Într-o zi, de Pradts va deveni gelos, dacă nu cumva și este. Iar tu, cum de nu ești gelos pe el?"

Dacă ar fi fost un tip vulgar și idiot care să se fi interesat de Souplier, fără îndoială că aș fi fost gelos. Dar nu pe o persoană bine ca de Pradts.

– Totuși, e anormal să nu fii gelos. Tu ești mereu anormal în toate.

– Oricine îi vrea binele lui Souplier e prietenul meu. Logic.

– La fel ai gândit și pentru micuța La Cuesta[1]?

– Micuța La Cuesta era o femeie.

– Crede-mă că e mai bine să fii gelos – și să iubești femeile.

– Mă voi ocupa de femei după ce voi termina cu bacul.

– Să-ți aduci aminte mereu de cele ce-ți spunea sărmanul tău tată: „Nu vreau ca fiul meu să fie un original".

Doamna de Bricoule nu era conștientă că ea era originală, că cei doi preoți care discutau în particular cu fiul său erau, și unul și celălalt, originali, că acel colegiu pe care ea îl alesese pentru el era original. Și încă în ce măsură! Dacă e să vorbim de trădarea dorinței contelui, atunci a nimerit-o din plin!

Alban trase concluzia:

– Plutarh scrie: „Se zice că dragostea pentru femei și dragostea pentru băieți sunt cu adevărat aceeași dragoste". Ascultându-te, trebuie să cred că nu-i așa.

– Într-o zi, ai să vezi, vei fi gelos pe de Pradts.

Alban ridică din umeri. Nu era nimic de făcut: când vorbea despre colegiu, doamna de Bricoule avea un ton un pic mai aparte și dincolo de ceea ce trebuia să fie. Și cât se mai felicita Alban, între altele, de a nu fi spus că abatele îl sărutase pe Serge! Totuși, până la urmă, era mulțumit că vorbise cu maică-sa. Acum avea acordul tuturor. Acum erau cu toții de acord să-l ridice pe Serge!

---

[1] Cf. *Bestiarele* (n.a.)

La pagina cu ziua respectivă din agendă, unde ea își nota de obicei doar indicații foarte concrete, doamna de Bricoule scria aceste trei cuvinte: „Scumpul meu băiat!"

Protecția, ostilă „cuplului ideal"

Contrar previziunilor și probabil speranțelor surde ale lui Alban, încă inocent în privința resorturilor sufletului omenesc, „noua viață" a lor nu trezi entuziasm în colegiu. Alban tronând în regiunile sublime ale prieteniei pure, avându-l la dreapta sa pe Serge Souplier, i-a agasat pe mulți. „Cuplul ideal!" Băieții și, împreună cu ei, profesorii și supraveghetorii, considerară nelalocul lui acest tip de etichetă pusă de conducere unui cuplu unic. „De ce ei, și nu alții? Și mai ales Souplier. Un tip care numai datorită faptului că era plăcut de cineva nu fusese dat afară de mai multe ori. Și, chiar așa și este!" Intrarea lui Alban în locul sfânt al celor mijlocii, pentru a înmâna cheia de la biroul domnului de Pradts, păru o provocare. „Îi mai rămâne să se pună bine cu de Pradts. Va costa mai ieftin decât Pelota."

Grupul abia își ascunse ironia în prezența lui Alban, însă nimic nu-l răni mai mult ca exclamația sinceră a lui Giboy: „Păi tu chiar îl iubești pe puștiul ăla?" De parcă Serge nu merita să fie iubit! „Dar... cum îl iubești?" insistase Giboy, apăsând. „Îl iubesc așa cum trebuie iubit." Și mai fusese și rânjetul lui Linsbourg atunci când Alban îi spusese că prima dată ideea de reformă venise de la Souplier.

Răutatea se rezuma la trei sentimente. Mai întâi de toate, era gelozia: „Lor, da, li se permite..." Apoi: „A trădat". Pe urmă: „Tocmai el să ne dea lecții!" Linsbourg: „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputația lui! N-o să se mai ridice în veci". Mai în profunzime, acest

amestec de prospețime și de cinism – lucru caracteristic la du Parc – nu mergea cu o morală un pic cam afectată.

S-ar fi zis că, în Grup, nu era posibil decât un singur subiect de conversație. Cu Alban, „trecut de partea cealaltă", nu se mai schimbau decât câteva cuvinte. Iar cei mărunți imitau, fără să știe de ce, din instinct de turmă.

Alban îl știa pe Linsbourg prea deasupra tuturor lucrurilor ca să-l atace la reformă. Cu atât mai mult cu cât Protecția lua în mod deschis poziție împotriva lui. Nu fără motiv. La început, Linsbourg se gândise de mai multe ori să-i ceară superiorului să alunge demonii din trupul lui Denie, dar în final renunță, preferând să ia sarcina asupra sa. Nu alungase nimic. Partea întunecată a lui Denie, am mai spus-o, îl atrăgea pe Linsbourg și îl reținea cu o forță fatală. Prin atracția contrariilor (care se manifesta și de la Alban și domnul de Pradts către Souplier și, în general, de la burghezi la frățiori, dar și invers), însă, de asemenea, supărat că această întunecime nu s-a manifestat niciodată împotriva lui: „Orice s-ar întâmpla, voi ține cont că fiind atât de rău pe cât este și având puterea pe care o are asupra mea, nu a abuzat niciodată. Îmi povestește o mulțime de glume, eu prefăcându-mă că le cred, fiindcă îl iubesc. Cred că se gândește că le înghit, dar nu-mi pasă." Denie era un *recordman* al Grupului, cu cei „patru ani" ai săi, dar care sunt și patru ani de stat pe marginea prăpastiei, fără însă a cădea vreodată, iar Denie era fiul risipitor, cel care trage tare în ceasul al doisprezecelea, vechi viciu creștin. Pe scurt, Linsbourg detesta reforma din următoarele două motive: 1. Întreaga sa viață era consacrată unei contrareforme, 2. Voise să-l reformeze pe Denie, dar sacrificase reforma pentru pasiune.

Așadar, Alban nu îi va spune lui Linsbourg. („Are inimă bună, va veni singur.") Va vorbi mai întâi cu Salins. Acesta era cel pe care și-l imagina că se va lăsa câștigat

mai ușor. Dar când reflectă la ce avea să-i spună, se simți încurcat. Îi „vorbise" lui Serge despre necesitatea reformei în biroul abatelui de Pradts: noutatea și mai ales ciudățenia împrejurării ar fi trebuit să fie suficient pentru a-l inspira. Dar, privind la rece, treaba nu era chiar atât de ușoară.

Pe scurt, încă din principiu, reforma avea nevoie de stropire, în sensul în care iarba unei peluze are nevoie să fie udată. Având tot atât de puțină cultură religioasă cât și spirit religios, nu i-a venit nicio clipă în minte faptul că istoria Bisericii era plină de reforme făcute sau încercate de oameni și de femei obsedați de ceea ce, pe drept sau nu, ei considerau drept dezordinile sale, și că nu aveau decât să aleagă dintre ele. Luă manualul de istorie romană și citi paginile 111 și 112 consacrate reformei moravurilor făcute de Augustus, fără să înțeleagă ceva.

În cele din urmă, i se păru că descoperea motivul care putea fi baza cea mai solidă a reformei. Obiceiurile de la du Parc erau un abuz de încredere față de părinți. Motivul acesta era neprevăzut, venind de la cineva care juca jocul, acela de a lua, în orice împrejurare, parte colegiului împotriva părinților. O, copiii, schimbători ca marea...

Găsi un alt motiv. Protecția era un stat în stat, lucru care nu era în ordine. Amintire bine-venită a Templierilor. Cu primul motiv, trecuse liniștit de partea inamicului ereditar: părinții. Cu cel de-al doilea, trecea de partea direcțiunii colegiului, ceea ce era, de asemenea, neprevăzut. Însă îi fusese atinsă o coardă a rigorii care niciodată nu era atinsă zadarnic și care nu urma să înceteze atât de repede să vibreze. „Incoruptibilul"...

Mai apărură și alte motive: mai întâi, acea fierbere din cadrul Protecției de care se săturase. Pe neașteptate, poate prea dintr-odată, Protecția, pe care el o vedea doar ca spectator, se arăta sub aspectul ei caricatural: cu vorbăria ei nestăvilită, cu veselia provocatoare sau cu

înfățișările dezolate, cu manevrele, șușotelile sale, cu privirile bănuitoare și râsetele nestăpânite (acea latură a pensioanelor pentru fete), cu surescitarea sa și aerul de monomanie (latura de ospiciu) și acel văl de ceață ușoară care domnea mereu peste ea. Dar, cât de greu este să încerci să-i convingi pe oameni că sunt proști...

În fine, ultimul motiv, dar nu cel mai neînsemnat: snobismul. Alban nu avusese nevoie să-i citească pe Retz, Saint-Simon, Rousseau, Napoleon, Byron, Chateaubriand, Nietzsche, care, cu toții, repetă în aceiași termeni că francezii nu au păreri, că doar se ambalează, că pentru ei nu este vorba niciodată decât de *ceea ce se face*. Văzuse asta suficient la colegiu. Câți tipi nu intraseră în Protecție doar pentru a urma moda! Prin urmare, nu era vorba de a le face morală, ci doar de a-i convinge că aceasta trecuse. Aici, Linsbourg îi furniza un exemplu și, ca un bun francez, era mulțumit, întrucât nu avea decât să copieze. Conferința Saint-Vincent-de-Paul a colegiului abia își mai ducea zilele. La începutul noului an școlar, Linsbourg, devorat de dorința de activitate și de bune sentimente, hotărâse pe nepusă masă că era șic să facă parte din ea și că nu ar fi bine văzut dacă s-ar dezinteresa. Iar tipii veniseră în număr mare. Alban nu avea decât să decidă, de pe o zi pe alta, că a fi în Protecție era ridicol. De altfel, nu intrase și el tot din afectare (excepție făcând ziua când Souplier apăruse în joc)? Alban avea, printre slăbiciunile vârstei, teama de a se singulariza. În această privință îi erau suficienți taurii, dar și despre aceștia, în fața primirii destul de ostile pe care o trezea în colegi, încetase să mai vorbească. Dacă snobism ar fi însemnat să umbli după fete, el ar fi umblat (așa cum urma să se întâmple peste doi ani).

În fine, își juca rolul și o tendință puternică ce sălășluia în el: oroarea de genul studențesc, de genul „revoltat", pe care le considera ușuratice, vulgare și stupide.

Conducerea voia să calmeze Protecția, iar el, cu niciun preț, nu va face frondă. Particularitatea lui era mai degrabă dezordinea în interiorul ordinii.

Să fie clar, deci, Protecția era ceva vulgar și ridicol.

La capătul tuturor acestor gânduri, Alban era mulțumit să arate atât tuturor, cât și lui însuși în ce măsură era obiectiv și, pornind de aici, în ce măsură era maleabil, punând, succesiv, Protecția în două lumini opuse și acționând în consecință.

Alban încearcă să-l convertească pe Salins la reformă, dar nu reușește

Salins n-a vrut să-l părăsească pe Alban fără a-i spune că chiar în dimineața aceea șterse de pe tablă, din pură camaraderie, o frază scrisă de o mână necunoscută: „Jos fățarnicii!"

Mai întâi, Alban nu înțelese. Apoi, da. Însă „Cezarii nu-i pedepseau aproape niciodată, atunci când îi găseau, pe autorii inscripțiilor injurioase scrise contra lor pe zidurile Romei", își zise el liniștit. Salins ratase efectul.

„Romanitatea" sa era sensibilă la argumentul lui Salins: Protecția era *mos maiorum,* obiceiul strămoșilor (colegiului), permanența. Bun. Dar romanitatea sa era și gust al măsurii, repulsie și neliniște față de ceea ce depășește limitele în fața excesului. Trebuia să te domini pe tine însuți așa cum erau dominați tăurașii. Protecția nu se mai domina pe sine. Se aducea o ofensă față de vechea prudență a Latiumului, rezerva sa și *dignitas.*

Alban presimțea că va fi greu să duci la bun sfârșit o reformă într-o societate în care nimeni nu se simțea vinovat. Hotărî să aducă la cunoștința tuturor, dar în special a fiecăruia dintre aspiranții academicieni, că nu va vota niciodată pentru un băiat care va avea o „conduită

proastă". Hotărâre care a fost judecată mai întâi ca fiind copilărească, iar mai apoi gravă. Fiindcă: 1. Pe ce se va baza el ca să creadă că un elev sau altul are o „conduită proastă"? Pe aparență? Ea înșală. Pe vocea publică? Aceasta inventează. Pe mărturisirile persoanei în cauză? Unii s-ar lăuda. Atunci, pe ce? Pe ce sistem inchizitorial? Pe ce cunoaștere foarte profundă a subiectului și cum căpătată? 2. Crearea Academiei, care fusese o operațiune polițienească la nivelul conducerii, devenea, prin fapta lui Alban, o operațiune polițienească la nivel de elevi. Din hăituit, devenea hăituitor. E în firea lucrurilor.

Pe 9 decembrie, în Grup a fost liniște: toți se reuniseră pentru a serba cei doisprezece ani ai lui Cuicui. Zece ani, doisprezece, paisprezece. Sunt niște date. La zece ani ești îndrăgostit. La doisprezece, ești un omuleț. La paisprezece ani ești un fel de om. Datele intermediare sunt mai puțin importante. Cum de cincisprezece luni Cuicui era în relații foarte bune cu Protecția, aceasta a vrut să-i facă un dar. Un astfel de cadou nu intra în categoria „micilor cadouri" interzise de regula clanului. Șase elevi dintre cei mari, bine intenționați, însă lipsiți de imaginație, îi oferiră lui Cuicui un stilou frumos. Având recomandarea să le spună părinților că era un dar din partea camarazilor săi, fără însă a le preciza vârsta. Această jumătate de adevăr avea parfumul delicat al jumătăților de mărturisiri de la du Parc.

Poate că Serge nu este destul de sublim

În dimineața duminicii care urmă, după slujba religioasă, Serge și Alban hoinăriră, cu câteva tăceri penibile, pe străzile din Auteuil, iar cel mare era conștient că cel mic s-ar fi distrat mai mult în compania unui prieten din clasă. La fel ca și cu acei tăurași care nu stau locului,

imposibil de țintuit, care îi fac pe toreadori să-i treacă toate sudorile, nu reușea să-l fixeze o clipă asupra subiectului noua viață. Serge se alinta ori spunea tâmpenii. Se tot găsesc cuvinte despre „instabili", însă toți băieții, fără excepție, la paisprezece ani sunt instabili. „Avea dreptate mama când îmi spunea că, odată angajat pe calea noii vieți, se va sătura de mine după vreo două săptămâni? Au fost de-ajuns cinci zile?"

Totuși, acțiunea începuse într-un mod impresionant. Serge:

– Nu aveam intenția să merg la comuniune azi. Am făcut-o fiindcă mi-ai spus tu să o fac.

– Mulțumesc. Ei, ieri ai fost la frizer... Ești mai bine azi: e un simbol al noii vieți. Tocmai voiam să-ți vorbesc... Aș vrea să devii o persoană de bine. (Era exact o vorbă a mamei sale și pe care el o prelua.)

– Stai un pic, așteptă să-mi cumpăr mai întâi o bomboană, ca să te ascult mai bine.

Intră într-o cofetărie, apoi, când se întoarse, zise:

– Ziceai tot felul de chestii, de-un frizer, nu-mi mai amintesc...

– N-are nicio importanță.

– Te-ai supărat?

– Nu, dar văd că ce-ți spun eu nu te interesează.

– Dimpotrivă, mă interesează foarte tare. Ziceai de noua cale ferată, cum spune prietenul tău Giboy.

– Hai să vorbim de prietenii mei. Acest Linsbourg, cu isteria lui cu puștii... Bonbon, michiduță ăsta, cu aerul unei cocote de music-hall...

– Da. Și Corlet și Lapradine care își țineau mâinile unele într-altele, ce proști!

„Spune ceea ce crede că trebuie spus", se gândi Alban, care găsea că Serge mergea cam repede. În fond, și ei se țineau de mână, cu câteva zile mai înainte, iar Serge nu sesizase acel „michiduță ăsta", arhaism delicat:

era într-adevăr nevoie să studieze mai profund dicționarul Littré.

În mod inconștient, simțindu-se cam vlăguit, încercă să-l prindă prin vanitate.

– Atmosfera din Protec devenise irespirabilă. Sunt niște obsedați (învățase cuvântul cu puțin timp în urmă și îl servea). Balivernele lor! Râsetele ca ale unor apucați! Știi ce-s snobii?

– Da, un trib indian.

– Nu, e Protecția. Îți dai seama într-adevăr că le suntem superiori celorlalți? Și ce merit real ai să rămâi cu mine în asemenea condiții noi?

– Denie crede că nu vom „ține". Vom vedea! Ceilalți...

Era speranța mărturisită că ceilalți rămân în urmă. Însă Alban spuse la rândul său o frază care era un pic interesată...

– Dacă faci un efort, de Pradts va crede că se datorează influenței mele.

– Va crede adevărul. Serge începu să râdă: „Imaginează-ți, am cumpărat o țigaretă și, când am vrut să fumez cu ea, mi-am dat seama că este pentru trabucuri! Am mai cumpărat și bomboane de făcut baloane ca să le ofer prietenilor".

– Mă faci să-mi fie greață.

– Le-am cumpărat, dar n-am să mă folosesc de ele.

Alban îl părăsi nesatisfăcut. Serge nu fusese destul de sublim. Ceea ce nu știa Alban era motivul pentru care Serge era puțin cam morocănos: nu că vorbele lui Alban l-ar fi plictisit, ci din cauza sarcasmelor camarazilor săi în legătură cu noua viață și a poziției false în care aceasta îl punea printre ei. Băieții de șaisprezece ani sunt mai rafinați, pe când cei de paisprezece, nu. Numai brutalitatea lui Serge îl făcuse să fie scutit de niște vorbe urâte: era temut. Când Rousselet i-a făcut pe Bricoule și pe el

niște „simpli ipocriți", a fost nevoie ca ceilalți să-i despartă. Nu-i spusese lui Alban lucrul acesta ca să nu-l necăjească. Poate că Serge nu era „sublim", dar se purta elegant în felul său, lucru pe care Alban nu-l observa întotdeauna. În cuplul bărbat-femeie, femeia, pe drept sau nu, trece ca fiind mai rafinată decât bărbatul. În cadrul Protecției, cel mic este adesea mai plin de finețe decât băiatul mai mare.

Scrisoarea trimisă superiorului de către Alban

Cu toate acestea, marți, cea de-a șaptea zi după „zilele importante", atitudinea primei diviziuni se modifică un pic față de Alban. Printre copii umbla vorba că Alban era „foarte tare". „A făcut chestia cu încrederea." Unii începură să se uite la el cu aceeași privire admirativă cu care se uitau atunci când fusese ales președintele Academiei.

La început, Alban nu observă. Or, tocmai în acea zi îi trimitea superiorului următorul bilet:

Domnule Superior,

Iertați-mă dacă am aerul că vă dau un sfat, însă, în urma ultimelor evenimente, dau de o anumită ostilitate printre camarazii mei de clasă și sunt extrem de necăjit că nu pot face nimic în rândul lor în sensul pe care îl visasem. Cred că totul s-ar schimba dacă l-ați chema pe Giboy și i-ați vorbi de Lapailly, la fel cum mi-ați vorbit mie de Souplier.

Repet, mă simt cam încurcat de libertatea pe care mi-o iau, dar nu dumneavoastră mi-ați spus că elevii se cunosc mai bine între ei decât sunt cunoscuți prin spovedanie? Tocmai aceste vorbe îmi dau curajul să vă scriu.

Vă rog să credeți, Domnule Superior, în expresia respectuosului meu devotament.

Bricoule

Dar vă rog, dacă îl convocați pe Giboy, să nu-i spuneți că v-am scris.

Superiorul îl convoacă pe Giboy

După două zile, primi din partea superiorului următoarea scrisoare:

Dragul meu prieten,

Avem cu toții, eu ca și alții, un câștig primind un sfat. Departe de a-ți „ierta" sugestia; dimpotrivă, îți mulțumesc.

L-am văzut, așadar, pe camaradul dumitale. Din ceea ce am discutat cu el îți va spune ceea ce va dori să-ți spună. Desigur, nu i-am spus de dumneata.

Te rog să crezi, dragă prietene, în sincera mea afecțiune întru D.N.I.C.[1]

Dl Pradeau de la Halle

Alban își zicea: „Ce diferență între școlile mărunte de tipul Maucornet! Negrul joacă și câștigă".

În recreație, Giboy veni la el.

– M-a chemat domnul Pradeau de la Halle și mi-a vorbit de Protec: „Acum trebuie să considerați că v-ați însărcinat cu niște suflete. Cei mici se uită la voi. Nu putem face nimic fără voi". Mi-a zis că trebuie să mă folosesc de influența mea asupra lor pentru (etc...). „Copiii fac întotdeauna ceea ce li se cere cu amabilitate. Iată-l pe micuțul vostru camarad Binaud (era vorba de Fauvette). Când își făcea temele în sala de studiu, vorbea mereu tare, comenta tot ce scria... i s-a spus că își împiedica tovarășii să studieze. A renunțat imediat la această manie pe care medicii (știți că el se comportă cam bizar) nu au reușit să i-o înlăture."

[1] Inițialele expresiei „Domnul Nostru Isus Cristos" (n.tr.)

– A vorbit Pradeau de mine? întrebă Alban, care nu se pierdea din vedere decât cu bună știință.

Giboy zise că nu. Se feri să-i spună că îi zisese superiorului, vorbind despre el: „Din ziua când l-am cunoscut, viața mi s-a transfigurat".

– Cât îl privește pe Bonbon, a fost nemaipomenit: „În privința asta, nu ne opunem la... cum să-i zic? o anumită inspirație, un oarecare entuziasm... Decât aridităteа sufletului, mai bine așa. Ceea ce trebuie, este ca micuții să nu fie considerați drept niște păpuși. Nu vă jucați, prefăcându-vă că îi iubiți: dacă îi iubiți, atunci să fie cu adevărat. Câteodată, Dumnezeu este aproape de noi prin creaturile sale. Evanghelia ne spune că cele două mari precepte *iubește-L pe Dumnezeu* și *iubește-ți aproapele* sunt asemănătoare, fiind unul și același lucru. Iar Sfântul Toma spune, odată cu Tradiția, că mila este o prietenie între om și Dumnezeu; ții bine minte cuvintele acestea: acesta este fondul spiritualității. De fiecare dată când îi spui cuiva: «Te iubesc», într-o mică măsură te adresezi și lui Dumnezeu". El nu dezaprobă câtuși de puțin legătura noastră. A avut chiar cuvinte uimitoare: „Înțeleg... are niște cârlionți frumoși, nu? Și mereu aerul acela de a se oferi... Nu te opresc să-l săruți. Acesta nici măcar nu este un sfat. Însă cred că așa ceva îi va produce un rău". Mi-a citat o expresie din Lacordaire: „o drăguță de prietenie". Da, așa-i, „o drăguță de prietenie". Totuși, ce tip grozav e Lacordaire ăsta! Atunci, m-am hotărât și eu să schimb macazul cu Bonbon. N-am să-l mai sărut. Tu ai să continui să-l săruți pe Souplier?

– N-am mai făcut-o după... povestea aceea. Dar mă gândesc...

Giboy se indignă brusc.

– Te gândești!... A, nu, dacă vom continua să-i sărutăm, atunci e o chestie neserioasă.

Alban se simți atins și zise, plusând:

– I-am spus superiorului că sunt mulți care nu se ocupă decât cu așa ceva, că sunt niște obsedați. Mi-a răspuns: „Cei care se gândesc doar la curățenia lor sunt și ei niște obsedați".

După o clipă, Alban se întrebă dacă vorbele superiorului nu cumva îl vizau și pe el. Ar fi totuși cam prea mult! Începea să se nască în el un firicel, foarte firav, de acreală, presimțind că viitorul era un șir de sacrificii și că de acum înainte fiecare dintre legături, pe rând, urma să primească eticheta oficială purtând înscrisul „sacrificiu". Sentimentul acesta însă dispăru cuprins de bucuria pe care o încercă văzând cum se schimbase figura batjocoritoare sau ostilă a lui Giboy din ultimele zile. Era atât de schimbat, încât ochii acestuia se umeziseră la un moment dat în timp ce vorbea. Iar Alban ghicise că și pentru Linsbourg se va petrece același lucru cândva. Fiindcă știa că și unul, și celălalt erau niște „sensibili" precum și tot ce se putea face asupra lor ca urmare a acestui lucru. Într-adevăr, nu după mult timp, a fost de notorietate publică faptul că Linsbourg, care se ruga cu ușurință, se ruga pentru Denie.

Un val de virtute

Din acel moment tonul fu onest. „Însărcinat cu sufletele" fusese o găselniță. Se văzu limpede că Linsbourg ardea de nerăbdare să fie și el chemat de superior. Nu-i plăcea de Souplier, dar avu totuși un cuvânt pentru care Alban i-a rămas îndatorat: „Dintre toți protejații, Souplier a înțeles cel mai bine." Și totul se opri aici. Ca niște buni francezi, ce repede acceptau deviza! Și moralitate, și snobism, la un loc, inextricabil.

Acum, ca niște mame, într-un scuar, își laudă copiii și îi compară. Printre pălăvrăgelile Grupului se lăudau,

nu fără mult exces, vorbele și acțiunile „bune" ale protejaților; iar la câte unul dintre cei mari vedeai trecându-le un nor negru pe frunte când era nevoit să audă povestindu-se o anumită trăsătură deosebită a vreunui micuț care nu era al său. Mai ales frățiorii se schimbaseră rapid. Alban afla că, atunci când se pune pe treabă, „poporul" este mai snob decât burghezii. Cuprinși de o emulație naivă, toți se urmăreau cu coada ochiului, ca niște cicliști în competiție, să nu scape vreunul care să ia prin surprindere un avans brusc față de ceilalți în acest exercițiu al bunelor sentimente. Fiecare se temea să nu-i fie disprețuit cuplul. Și cu asta, spiritul Grupului neputând muri de tot, o rămășiță de intrigi complicate, de uimitoare fereli, în care cei mari se măsurau pentru prestigiu și virtute, fără a scăpa ocazia de a se defăima un pic între ei.

La slujba de duminică, Alban, luând ca de obicei unul dintre volumele lui Plutarh în buzunar, legat ca pe vremuri, spre a-l citi în locul cărții de rugăciuni, dădu, în „Viața lui Licurg", peste următorul lucru apropo de copiii spartanilor: „Nu se cunoștea rivalitatea pasională: cei care erau îndrăgostiți de aceiași copii erau și mai porniți să se iubească între ei, străduindu-se împreună să-l facă pe cel iubit cât se poate de bun". Alban fremătă de plăcere. Îi găsise pe copiii spartani exact când trebuia. Dumnezeu e mare!

Bonbon însuși vru să se pună în slujba reformei și să facă reformă. Avea părul negru, iar doamna Lapailly se încăpățâna să-i dea cu apă oxigenată pe una dintre frumoasele șuvițe de păr buclat care îi cădeau pe frunte. „Îți stă așa de bine!" Bonbon ar fi fost mai degrabă superîncântat, chiar dacă această nuanță blondă era de origine supărătoare (maternă), însă ea făcea ca tovarășii lui de clasă să-și râdă de el, mai ales din cauza felului său pisicos de a fi. Rezistă și gemu, apoi își vopsi șuvița cu cerneală neagră. „Bine. Am să te dau cu apă oxigenată în timp ce

dormi." Nu mai putu să adoarmă. Mama cedă. Aceasta a fost principala participare a lui Bonbon la noua ordine.

Singurul care arătă o oarecare repulsie în a se angaja în reformă fu Archichou (zece ani, cel care voia să se facă misionar). „Mă întreb ce-ar face Dumnezeu în locul meu", zisese el. Cu toate astea, nu după mult timp, se alinie și el. Deveni chiar zelos; făcând o gargară de care îi era silă, pentru ca patru negri să fie botezați. Sacrificiul era rege.

Domnul de Pradts îi vorbește lui Alban despre Serge timp de o oră și zece minute

Alban merse să-l vadă pe abatele de Pradts, care îl reținu de la orele două la trei și zece, vorbind singur numai despre Serge, nu însă fără un scurt preambul în care să se arate dezinvolt, cu menirea de a-și demonstra libertatea de spirit. Nu vorbea niciodată despre sine nici superiorului, nici lui Alban sau altcuiva, fără a proceda astfel. Când Alban discuta cu domnul Prévôtel, între ei existau momente interminabile de tăcere în timpul cărora abatele – bun teolog, dar fără pricepere într-ale copiilor, și inhibat de jena pe care o avea în fața lor – ținea mâna lui Alban, descumpănit și transpirând. Nimic din toate acestea la domnul de Pradts, care era teolog doar pentru a râde și îl mânuia pe copil ca un artist. Zise:

– Aș putea să-ți numesc pe unul dintre elevii din diviziunea mea care nu este inteligent, care e amărât, chiar un pic prostuț, fără suflet – un suflet nu mai mare și nici mai blând decât un degetar – și care totuși este original și deosebit în două puncte, doar două: imoralitatea senzuală și lașitatea. Un băiat care, prin două dintre defectele sale, realizează acest paradox ce părea inimaginabil: singularitate în insignifianță.

„Totuși, părintele este fixat pe țânci", gândi Alban, uimit.

În acest sens, gătind cu libertatea de spirit, abatele se porni pe subiectul Serge, fără a-l mai slăbi.

– Are un ochi căruia nu-i scapă nimic, așa cum sunt copiii, și o memorie diabolică, la fel ca toți copiii, afară, bineînțeles, când trebuie să-și învețe lecțiile. Mai are și un orgoliu care îl împiedică să privească adânc în el, de teama a ceea ce ar găsi acolo, care îl face să creadă că poate face totul singur, determinându-l să respingă orice disciplină. Îi vorbesc, lasă capul în jos și își pune un picior pe altul. (Alban râde.) Cunoști mania asta de a pune un picior pe celălalt?

– Desigur! I-am și zis: „Nu mai sta așa ca un ucenic de cârnățar." (Abatele râse.)

– Și mai e și privirea aceea pierdută, stând fără vreun cuvânt. Îl țintuiesc cu privirea, înfigând fiecare cuvânt ca pe niște cuie într-un banc de tâmplărie și iată că jumătate din cuie cad pentru că jumătate dintre locurile unde le bătusem erau putrede. Și totuși, zilele trecute, l-am văzut emoționat. Îl adusesem la mine întrucât organizase cu multă pricepere râsetele dezlănțuite în refectoriu – toate perturbările încep în refectoriu –, apoi a trebuit să părăsesc biroul, lăsându-l înăuntru. A crezut că nu vreau să-l mai văd. Când am revenit, l-am găsit plângând și mi-a spus doar atât: „Nu mă părăsiți". Atunci i-am cerut să găsească un punct, unul singur – ținuta în sala de studiu sau la refectoriu –, asupra căruia să fie hotărât să progreseze. A venit a doua zi dimineață și mi-a zis: „N-am găsit". Copiii nu sunt deloc maleabili așa cum se crede. Au meterezele lor, pe care rezistă energic. Linia lui este lipsa de fermitate. Nu se pune problema să i se întărească voința, ci să i se creeze una. La urma urmei, trebuie să te acomodezi cu ei, ai să vezi... Nu știu de ce îl numesc un

copil: este atât puștan, cât și matur pentru vârsta sa. În orice caz, este viu, și asta înseamnă mult. (Alban se gândi la ceea ce îi spusese maică-sa: „Să vorbim despre *acest subiect*. Aduce puțină însuflețire în discuție.") Este fecund: mă fecundează. Mai este și... Am să-ți spun ceva. Există două feluri de ființe: cele cărora le poți vorbi în limbaj omenesc și cele cărora nu li se poate vorbi astfel („șerpișorii", gândi Alban). Lui Souplier poți să-i vorbești într-un limbaj omenesc, iar asta e mai rar decât se crede, la copii și la adulți.

– Știu, zise Alban.

Vedea toată dragostea pe care preotul o avea pentru Serge și îl însuflețea această dragoste.

– Și am să-ți mai spun ceva, care te va mira poate, dată fiindu-i reputația: este *sigur*.

Se lăsă tăcere, ca și cum fiecare din ei ar fi cântărit acest cuvânt frumos, atât de greu. Însă abatele făcu să se ducă totul de râpă.

– Sigur, cel puțin un sfert de oră. Știi, cu puștii, asta nu durează mult.

Alban fu cuprins și alertat de vorbele acestea. Luându-i partea, vedea cumva abatele deja „sfârșitul" lui Souplier? Dar nu-i răspunsese chiar el tovarășului său care îi spunea „Pentru totdeauna": „Pentru cât se va putea de mult timp"?

Doamna de Bricoule indiscretă?

În seara aceea, ca de fiecare dată după cină, Alban nota succint câteva cuvinte în jurnalul său – care era mai degrabă un memorandum –, când ochii îi alunecară pe rândurile scrise cu două zile în urmă: „Moda se face virtuoasă. Supralicitarea începe". Citind cuvântul „supralicitarea", ridică privirea și căzu pe gânduri.

În ajun, mama îl întrebase ce mai e nou pe la du Parc. „Cred că toți vor vrea să te imite și să te întrecă. O să fie o supralicitare." Alban îi admirase perspicacitatea.

În momentul în care ea spunea asta, el știa bine că, de câteva zile, gândise și el la fel: „supralicitarea". Dar nu își amintea să fi scris cuvântul în jurnal.

Acum îl vedea acolo și i se părea puțin cam ciudat că mama folosise același cuvânt pe care el îl scrisese – acel cuvânt care nu era unul curent.

Și își amintea cât de bizară i se păruse cu vreo zece zile în urmă acea poveste a „furnizorului" care l-ar fi văzut „sărutând un puști" pe stradă și acea atât de promptă cunoaștere a trăsurii „luate cu un puști".

În jurnalul său, în ziua în care luase o trăsură cu Serge, notase: „Patefon. Întoarcere în trăsură cu el".

Brusc, se întreba dacă nu cumva mama sa, de luni de zile, poate de ani întregi, umblând pe la biroul său, nu-i citea jurnalul. „Am antenele mele! Știu totul!" Antenele sale și perspicacitatea, flerul de mamă și cel de femeie, asta trebuie să fie, nimic altceva.

În felul acesta, zi de zi, mama i-ar urmări viața intimă, pe care se prefăcea că nu o știe și despre care îl întreba. Îl acuza că minte, iar ea mințea fără încetare. Mai era și gluma cu șerpișorii, cele cu mamele. În clipa în care făcea acel act de încredere, de a o pune la curent, total deschis, cu relațiile pe care le avea cu Serge, ea îi citea jurnalul pe ascuns cât timp se afla la colegiu!

Așa ceva i se părea monstruos – dar, ca mulți adolescenți, era la același nivel cu monstruosul. În fond, acest monstruos i se părea natural. Ce să faci? Așa sunt oamenii mari.

Totuși, trebuia să știe. Poți, spre exemplu, suporta să ai în casă un fiu care îți forțează sertarele ca să te fure, cu condiția să știi. Poți suporta ca mama să-ți strice cutia ca să-ți citească hârtiile intime, cu condiția să știi. În fond,

el nu voia altceva decât ceea ce vrusese maică-sa. Iar ea vrusese să știe. Cu orice preț.

Bănuiala încă nu se risipise din mintea lui Alban că și acoperi artistic coperta jurnalului cu praf – un strat serios de praf.

Continuă să-și țină jurnalul, însă acum introducea foile într-un plic pentru hârtie fotografică purtând mențiunea „A nu se expune la lumină", pe care îl lipea la loc de fiecare dată. Erau puține riscuri ca doamna de Bricoule să deschidă acest plic.

Plimbări prin Bois ale cuplului ideal

În duminica din ajunul Crăciunului, dimineață, în loc să hoinărească pe străzi ca de obicei, Alban și Serge merseră în Bois. De îndată ce intrai, pătrundeai în parfumul dulceag al frunzelor moarte, într-o atmosferă vătuită și tihnită, o mare armonie de gri și de verde-cenușiu, punctată câteodată de verdele crud – un verde ca al papagalilor – de la mușchiul copacilor. Unii arbori erau atât de cenușii încât parcă s-ar fi mirat de paloarea lor. Mergeau pe drumul străbătut de internii școlii (când se îndreptau spre terenul de fotbal), pe care se găseau cotoare de mere, coji de portocale și de banane pe care le aruncaseră venind de la masă. Serge își băga întruna mandarine sub pulover ca să-și facă sâni mici. În cele din urmă, zise:

– De Pradts a spus că legătura noastră este „de cea mai mare mizerie morală".

– Se poate. Dacă a spus el asta, e rău!

– Știi, nu sunt sigur că a spus chiar așa sau: „Souplier are o foarte mare mizerie morală".

– Mai degrabă asta, zise Alban un pic liniștit.

– Da, mai degrabă asta, chiar că mai degrabă asta... De Pradts mi-a spus că treaba nu merge. Vrea să mă ia

cu el opt zile la casa lui de la țară pentru vacanța de iarnă, ca să mă izoleze.

– De cine?

– Nu știu. De unii, presupun.

– Mai degrabă de familia ta, dacă va fi în perioada vacanței. Nu mi-a vorbit de așa ceva.

– Știu că chestia asta o să-mi facă bine. Da, dar douăsprezece ore de morală pe zi... Am s-o pun pe mama să-i spună că trebuie să rămân acasă că e bolnavă. Dacă o să vrea, fiindcă ei n-o să-i priască.

– De ce?

– I-ar plăcea mai mult să merg la de Pradts. „În timpul ăsta n-ai să mai folosești curentul electric. Și apoi, acasă nu faci decât prostii." Nu-i nimic, de Pradts e grozav. Mă înșelam când credeam că nu mai ține la mine.

– Ar trebui să mergi la casa lui de la țară. Te mai rog o dată, fă un efort ca să-l încurajezi; are atât de mare nevoie. Omul ăsta te iubește din tot sufletul. Iar dacă ai și cât de mult suferă când recidivezi, sunt sigur că n-ai mai face-o.

– Abia în mai mi-am dat seama că de Pradts mă privește cu alți ochi. La început, m-am înfuriat. Ziceam: „Ce mă mai calcă pe nervi individul ăsta; nu mă slăbește o clipă. Nu trebuie să se considere prieten, ci profesor și preot. Într-o zi, am să-l pun la punct". Pe urmă, încet-încet, m-am întrebat de ce mă înfurii pe el, dat fiind că nu-mi voia decât binele, fără să-mi ceară ceva în schimb, ci doar să fiu cuminte.

O frunză moartă, suflată de vânt, îi urma ca un câine. Alta se așezase pe capul lui Serge. Se simțea apropierea Grădinii de Aclimatizare după lătrăturile de la adăpostul de câini și mugetul focilor. Intrară în grădina pustie în această dimineață de iarnă. Serge se maimuțări cu animalele. Le arăta cu mâna întinsă ca un copil de câțiva anișori. Suflă fum de țigară în fața papagalilor.

Zdrăngăni la nesfârșit portița de jos a unui ocol. În fața păsărilor a vrut să se urce pe o bară de protecție ca să le vadă mai bine. Alban i-a dat mâna ca să stea în echilibru, ținând mult timp acea mână dragă într-a sa. Pasărea, zbătându-se, făcea să cadă frunzele moarte. Iepurii fură ocazia câtorva glume deocheate, care le reamintiră perioada „de-dinaintea-marilor-zile". Mai era o chestie care consta în a-l lua de bărbie pe unul dintre micuții nou-veniți, zicându-li-se cu un aer subînțeles: „Te cunosc, iepuraș"; Serge repetă această frază de vreo cincisprezece ori timp de zece minute. Apoi vorbiră despre trăsuri, zicând că o girafă „n-ar putea intra într-o trăsură decât hăcuită în mici bucăți".

Locul unde cuibăreau păsările îi stârni remarca: „Știi ceva, azi o să avem pui la masă", iar Alban tresări ca atunci când, în cabina de la Pelota Bască, văzuse un petic la cămașa lui Serge. De fiecare dată se frământa când își dădea seama că familia Souplier nu era prea înstărită. „Lui Hercule îi plac captivele" (Seneca).

Ca printr-o secretă asociere de idei, Serge zise: „Când ai să fii bătrân, poate că tu o vei duce greu, iar eu voi fi bogat. Atunci, de fiecare dată când ai să mă chemi, am să vin".

Pătrunseră în Palmarium, o seră vastă cu floră și temperatură tropicale. Singur, absolut singur în această vastitate, un domn, metis, cu ten măsliniu și păr alb, stătea pe un scaun de fier cu un trabuc impozant în gură: figură emoționantă a exilului și a nostalgiei. Serge arătă spre o grotă mai lăturalnică: „Acolo am putea să ne sărutăm." În grotă, Alban zise: „Scoate-ți pardesiul, ca să-ți simt mai bine trupul când te sărut". Serge își agăță pardesiul de un colț de piatră, apoi, cu picioarele în echilibru pe niște pietre printre care trecea un pârâiaș, în murmurul apei care curge și picură, își uniră gurile cu poftă. Gura lui Serge era profundă, mereu altfel și umedă asemenea

acelei grote. Apoi, Alban îl făcu să-și scoată bereta ca să-i simtă mirosul părului. Îl mirosea încet, cu o intensitate negrăbită, așa cum în zori aspiri mireasma preeriei.

Doamna de Bricoule indiscretă

În toate zilele anterioare, Alban, luând cu mare grijă jurnalul, verificase că praful de pe el era în continuare intact.

Abia întorcându-se de la Grădina de Aclimatizare a putut constata că praful dispăruse de pe o mare parte a copertei.

Dimineața, ei soseau foarte devreme la colegiu, își puneau servietele în bancă și ieșeau să facă un tur. În timpul unui asemenea *ocol,* într-una dintre diminețile care au urmat, Serge îi aduse la cunoștință lui Alban că, întrucât proiectul deplasării la casa de la țară eșuase, abatele de Pradts voia acum ca, la revenirea de după Anul Nou, Serge să redevină intern. Intern, apoi intern doar pe jumătate, pe urmă extern, apoi intern, ca un bolnav pe care se încearcă toate tratamentele, la noroc.

– Totuși, se zice că internii sunt mult mai răi decât ceilalți. E și părerea ta?

– O, da.

– Atunci mă întreb de ce preoții îi împing mereu pe toți să stea la internat. Pe tine, îndeosebi.

– De Pradts zice că este pentru a mă scuti de drumurile spre casă.

– Pe care jumătate le faci cu mine. E limpede: de Pradts vrea să te sustragă influenței mele.

Alban nu credea că abatele de Pradts voia să i-l fure pe Serge pentru că îl iubea sau că, din gelozie, se temea de influența lui, ci pentru că găsea această influență ca fiind proastă. Și din această cauză era amărât.

Vineri, după slujbă, elevii părăseau colegiul pentru opt zile (vacanța de Revelion). Serge și Alban se reîntoarseră la Grădina de Aclimatizare.

– S-a făcut un concurs. Cine înghite cea mai multă cretă. Am câștigat eu.

O boabă de soare se ivi pe cer. Serge:

– Nu îndrăzneam să-ți spun, dar acum că s-a arătat soarele... Ei bine, de Pradts m-a înscris la Schola. Mi-a zis că acest lucru va fi micul meu Moș Crăciun.

– Schola nu este un mediu pentru tine. E o nebunie. Sunt cei mai proști!

– Ține cont că sunt aceiași cu care mă întâlnesc în diviziunea mea. Atunci...

– Știi muzică? Optimi, bemoli, toate astea?

– Nu.

– Măcar cunoști notele pe care le înveți?

– Nu.

– I-ai spus?

– Da, dar mi-a zis că nu-i nevoie să cunoști notele ca să poți cânta.

– Nu aveai decât să refuzi.

– Nu pot refuza totul.

Plimbări tihnite prin Bois, pe cărările „noii vieți"! (Acel „sunt aceiași pe care îi văd în diviziunea mea" îl calmase cât de cât pe Alban.) Serge mergea cu ochii plecați spre covorul de frunze moarte care păstrau în vârf un pic de zăpadă și prin care el dădea cu picioarele, împingându-le dinainte de la un picior la altul, ca pe o minge. Era mai pustiu ca duminică. Viața se simțea doar în aburul gurilor lor, în apa murmurând înghețată pe jumătate, croncănitul ciorilor, vuietul unei cascade nevăzute, o pasăre neagră cu câteva pene albe ce zbura dintr-un copac într-altul.

Serge propuse să se întoarcă în grotă. Bătrânul domn sud-american era tot acolo, pe scaunul său, viu ca

o statuie a exilului și a melancoliei. Ajunseră la grotă unde se îmbătară încă o dată unul de celălalt în acel adăpost al naturii.

Serge îi dădu lui Alban o fotografie de la prima lui comuniune, pe care refuzase să i-o dea atunci când prietenia lor era prea intimă, „pentru că, spusese el, ar fi contrastat". Alban se miră de dedicația rezervată pe care i-o scrisese: „Dragului meu prieten la care țin mult". Un altul ar fi scris „Adoratului meu" sau ceva grotesc de genul acesta.

Serge spuse că va merge să-l viziteze pe abate de Anul Nou, în timpul vacanței. Alban:

– Va fi ocazia să-i vorbești de treburile noastre. Tu va trebui să insinuezi că m-am purtat bine cu tine.

– Asta seamănă a trufie.

– Înțelegi că este foarte neplăcut pentru mine să mă port frumos cu tine, iar el să nu știe nimic.

(Infatuarea lui! Micile lui șmecherii! Te uluiesc...)

– Înțeleg. Mai ales că nu te prea are la inimă. Mi-a zis că n-ai o părere bună despre mine.

– Ți-a spus el asta!

– Nu mi-a spus așa, dar am înțeles-o din ceea ce i-ai spus și mi-a repetat el: că tu crezi că după vreo opt zile am să mă satur de noua cale.

– O, Doamne, da, i-am spus ceva asemănător. Ar fi putut să nu-ți spună.

– Scrie-mi o scrisoare în vacanță și dă-mi-o când ne întoarcem. O scrisoare lungă, zece pagini, unde să-mi spui: *primo,* ce-ai să faci, *deusio,* ce trebuie să fac eu, *troisio... troisio...?*

– *Troisio,* ce cred eu despre alții, *quatresio,* ce cred despre tine. Și dacă părinții tăi dau de scrisoare?

– Scrisoarea va fi în regulă.

– Da, dar chiar și atunci când e în regulă, părinții nu înțeleg.

– Am s-o ascund în statueta Sfintei Fecioare.

– Nu, Sfânta Fecioară n-ar fi bine.

– Atunci în buzunar, sub batistă.

– Mama nu te caută prin buzunare?

– Ba da, atunci când îmi perie pantalonii, în timp ce mă spăl. Dar nu îi perie prea des.

– Scrie-mi și tu, dar prin poștă. Orice, șase rânduri, doar cât să am un semn de la tine în astea opt zile blestemate. Mama mi-a zis că nu-ți va deschide scrisorile. Numai să ai grijă să folosești un scris excentric pe plic, ca să zică: „O, e un scris inteligent". Știi, aș vrea să-ți dau și eu ceva pentru Revelion.

– Nu, ar fi aiurea. Nu vreau.

Alban îl însoți până la poartă. În timp ce se sărutau, Serge zise: „Doi pupici în plus pentru săptămâna în care nu o să ne vedem". Alban îl sărută de două ori în același loc, așa cum fac spaniolii. Apoi îi ținu mâna timp îndelungat, fericit – poate un minut întreg, în timp ce pământul își vedea de drumul lui. Așa le-a fost despărțirea, plină de promisiuni.

Crăciun 1912: scrisoare a lui Alban către Serge și plan de viață

Pentru toți membrii Protecției, aceasta era singurul lucru care îi interesa în viață (alături de studii). La fel cum, pentru Alban, căminul nu exista: căminul nu făcea decât să continue colegiul, întrucât acasă nu se gândea decât la colegiu. Cât de mult îl iubea el pe acest Serge, pe la orele cinci seara, când anume mai întârzia un pic înainte de a aprinde lumina, ca să se poată gândi mai bine la el, ajutat de înserare. Tocmai ieșind din una dintre aceste cufundări în gânduri, în mirosul lămpii de petrol care ardea, scrise următoarea scrisoare, ordonată cam în maniera compunerilor sale de la filozofie.

31 decembrie 1912

Dragă Serge,

Mi-ai cerut să-ți scriu o scrisoare lungă în care să-ți spun ce vreau să fac, iar tu, ce anume trebuie să faci cu de Pradts, cu mine și cu alții. Iată:

A. – *Ce doresc să fac.* Visasem să-ți cunosc mai bine ideile, vorbindu-ți adeseori despre tot felul de subiecte, și să te fac să le înțelegi pe ale mele, să te cunosc mai bine, să am o oarecare influență asupra ta. Dar, fără îndoială, vei fi intern; te voi mai revedea doar o singură dată pe săptămână, așa că nu trebuie să ne mai gândim la asta. Nu mă plâng că vei deveni poate intern, dat fiind că tu consideri că ar fi bine pentru tine: tot ce este bun pentru tine este bun în sine. Îți voi rămâne totuși, dacă vrei, un prieten, dar atunci va fi cu adevărat, sigur, ceva solid și fără grijă, neîntrerupt și lipsit de acele crize care însoțesc ceea ce este egoist în legăturile gen „colaj", chiar cele mai bune, având la bază o dată pentru totdeauna următorul principiu: prietenia ta rămâne mereu constantă și egală, fie că mi-o arăți sau nu, că ne vedem sau nu ne vedem.

B. – *Ceea ce trebuie să faci tu.*

I. *Cu de Pradts.* – Este inutil să-ți cer încă o dată să continui să fii amabil cu el și să nu încetezi a-i vorbi de toate aceste lucruri așa cum ai început să o faci. Nimic nu te împiedică să ai încredere atât în mine, cât și în el.

II. *Cu mine.* – Mi-ar face o mare plăcere dacă te-aș simți poate puțin mai încrezător, un pic mai în siguranță cu mine. Dar, dacă ție îți este limpede cât de mult te iubesc, lucrul acesta ar veni de la sine, așa că nu face eforturi, ci rămâi doar cel care ești de când ne-am schimbat. Fiindcă, îți dai seama sau nu, ai fost grozav. Dacă noi am pornit fără prea mare greutate pe noua cale, atunci tu ai fost cel care m-a ajutat mult continuând să fii la fel de înflăcărat, deși ne aflăm într-o situație cu siguranță mai puțin plăcută decât a fost nu demult, deși aproape că nu te mai văd, deși îți vorbesc

probabil uneori cu un pic mai multă seriozitate, deși mă forțez să nu te duc spre nimic rău, fie cât de mic, cu toate că nu dorința este cea care îmi lipsește.

III. *Cu tipii.* – Te stimez prea mult ca să nu fiu deranjat văzându-te cât de bine te simți cu ei. S-ar zice că ți se pare un lucru natural să fie urâți. Am făcut lista (am să ți-o dau) tuturor celor cu care nu aș dori să discuți. Te implor să nu te lași dus de nas de acei băieți, niciunul dintre ei nemeritându-te, dar în fața cărora apari ca neavând o mare rezistență. Ei vor să te antreneze în ceva ce nu este nici dragoste și nici prietenie, ci o măsluire și a uneia, și a alteia. Cât privește Grupul, cunoști completa schimbare de direcție. Mișcarea determinată de mine a fost urmată de Giboy, Linsbourg, Salins, ca să nu-i citez decât pe ei. Ideile noastre, noi cei patru, sunt acum exact aceleași și sunt și ale superiorului și ale îndrumătorilor. Iată un extras dintr-o scrisoare a lui Giboy, ca răspuns la una a mea în care îmi exprimam clar gândul și programul pentru când revenim din vacanță: „Doresc să cunoști modul meu de a vedea tot ceea ce s-a petrecut și tot ceea ce se va putea întâmpla pentru ca între noi să nu fie nicio jenă în privința acestui subiect și să putem rămâne prieteni ca mai înainte. *Dezaprob în totalitate* ceea ce te supără. Ultimele două luni au fost o eroare pentru noi toți. Acum îmi dau seama că Grupul, așa cum a fost conceput la începutul anului școlar, a fost o greșeală și îi dezavuez pe cei care îi continuă spiritul. Îi reneg pe protejații organizați, flirtul, decorațiile etc…"

După cum vezi, este întru totul conform gândurilor mele. Tot ceea ce contează este, de asemenea, de partea bună a lucrurilor. Ceilalți nu au decât să-și facă de cap, acum e cât se poate de rău pentru ei. Iar cei care se încăpățânează să continue să simtă că nu mai sunt urmați și nimeni nu se mai interesează de mărunțele lor povești. E treaba lor, iar noi nu mai avem nicio treabă cu haita asta.

Nu-mi mai rămâne, ca să închei, dragă Serge, decât să te îmbrățișez din toată inima și să te asigur că am pentru tine – deși nu am avut niciodată ocazia să ți-o dovedesc pe deplin – o afecțiune cu adevărat solidă în care poți avea încredere, fără a mai vorbi de acea stimă de care ți-am vorbit.

Prietenul tău,
A

Hotărâre în jurnalul său

Încrederea cerută băieților de către superior; încrederea cerută lui Alban de către mama sa; încrederea lui Alban în de Pradts; încrederea pe care Serge ar trebui să o aibă în Alban și în de Pradts. Câtă încredere! Câtă încredere!

În acea ultimă zi din an, el făcea de fiecare dată un fel de bilanț. Dar, contrar obiceiului, de data aceasta a vrut să păstreze o urmă, spre a-i da mai multă solemnitate (dar și cu o altă intenție), și iată ce scrise în jurnalul său:

Îndeplinind ceea ce îmi doream de atâta vreme și cât s-a putut (până la depășirea imaginației mele) cu cel pe care l-am iubit mereu, am făcut dovada voinței mele. Dar am dat o și mai mare dovadă renunțând la a o face. Iată ce îmi urez pentru 1913: S. să se comporte cu mine așa ca acum; eu să fiu din ce în ce mai dezinteresat de el și să-l mențin pe calea cea bună; în colegiu să înceteze chestiile de „genul" cutare, iar Giboy și Linsbourg să-și susțină intențiile; să muncesc bine și să trec cel de-al doilea bac; să mă întorc în Spania în vacanță și să mai ucid tauri.

Se opri. La etajul de jos, mama trecea pe palier fredonând. Doamna de Bricoule fredona toată ziua – valsuri, „Amorezată", „Răspuns Amorezatei", „Te iubesc și

de-aia mă sfârșesc", apoi întreaga *Manon* și tot *Werther* (despre care soțul îi spusese: „Asta trebuie să fie o poză. Nu poți fi sinceră când pretinzi că îți place această muzică de intelectuali."). O ușă se închise. Cântecul se opri. Alban, care ținuse tocul ridicat, luă rândul de la capăt și scrise:

> Dragă mamă, când îmi vei mai forța din nou caseta și vei citi aceste rânduri, te vei putea asigura că nu te înșelam când îți vorbeam de noul drum. Dar, întrucât ziua când scriu aceste rânduri este marcată de obicei de hotărâri privind viitorul, te sfătuiesc de data aceasta să profiți de vechiul nostru proverb: „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte".

În seara acelui 31 decembrie, îngenuncheat ca de fiecare dată la căpătâiul patului mamei sale, îi ceru lui Dumnezeu să-i permită să facă vreo manevră greșită care să-l ducă la pierderea lui Souplier. Îi amintea lui Dumnezeu adagiul latin: „Jupiter îi orbește pe cei pe care vrea să-i piardă". „Doamne, nu mă lăsa să am parte de cele opt secunde de orbire care fac să te ia taurul în coarne în arenă." Dumnezeu, Jupiter, Serge, taurii: așa se încheia anul.

Ca să le fac plăcere

A doua zi dimineață, zi de duminică, colegiul fiind închis, Alban merse la slujba de la ora unsprezece la biserica din Auteuil. Un băiat din cor făcu chetă „pentru daruri la copiii din cor". Pe moment, se gândi să nu dea, dar spre sfârșitul după-amiezii înfășură o monedă de douăzeci de bani într-o bucățică de hârtie, scrise (schimbându-și scrisul): „Pentru daruri la copiii din cor", reveni la biserică și strecură moneda într-o cutie a milei cu

o oarecare rușine. Dacă cineva i-ar fi spus: „Sentimentalism naiv... De ce faci asta?", ar fi răspuns: „Ca să le fac plăcere". Era răspunsul pe care i-l dăduse Fauvette lui Linsbourg care îl întrebase de ce, la școala unde fusese înainte de a veni la du Parc, camaradul său Giraud îi dădea uneori bani: „Ca să-mi facă plăcere". Alban relua fraza pur și simplu, o plagia fără niciun scrupul, fiindcă o găsise măreață prin simplitate și naturalețe. Există o anumită frumusețe care, odată oferită, aparține tuturor.

Ieșit din biserică, își zise: „Trebuie să fac ceva și pentru mama". Ce? Să-i pun o lumânare pentru sănătate. Își număra banii. Îi lipseau cinci bani. Se întoarse în biserică și îi spuse femeii: „– Aș dori să pun o lumânare pentru mama, care e bolnavă, dar îmi lipsesc cinci bani. – Vino mâine cu banii. – Dar aș vrea să fie pe 1 ianuarie. – Bine, am încredere în tine. Adu-mi cei cinci bani mâine. – Desigur." Iată cum se deschise poarta noului an.

PARTEA A DOUA

Operațiunile misterioase

Doamna de Bricoule îl convoacă pe superior, trăgându-l de urechile lui mari

Când ești bolnav, măcar să profiți un pic, nu? Doamna de Bricoule, suferind realmente, profita pentru a convoca directori de școală, profesori, oameni de afaceri și tot felul de alte persoane, dând ziua și ora, fără a-i păsa dacă le conveneau celor chemați. Și lumea *mergea* întotdeauna. Dacă cineva i-ar fi spus că este autoritară, ar fi rămas stupefiată, dezolată, indignată, în timp ce ea era imperială. Un profesor era judecat pe vecie când sosea cu mănuși din piele de culoarea melasei și, pe deasupra, cu butoni la manșetă (Culoarea melasei! Și cu butoni...! Hi, hi, hi!).

Asta făcea parte dintre acele Ritualuri când, în vacanța de sfârșit de an, doamna de Bricoule îl convoca pe directorul școlii unde se afla atunci fiul ei, pentru a face împreună bilanțul. De data aceasta, ea purta toate inelele de zile mari, perlele, diamantele. Camera fusese parfumată din belșug, arzând acele bucăți de hârtie numite „din Armenia". Trebuia să-l mustruluiască, dar să-l și seducă pe superior. Când acesta sună, ea își mușcă buzele violent ca să le îmbujoreze, adică să fie dorite.

Doamna de Bricoule trăia, cu o conștiință absolut împăcată, printre mobile false Ludovic al XIV-lea și chiar Ludovic al XIII-lea, secolul al XVIII-lea, Ludovic-Filip autentic, Second Empire adevărat, un Sèvres adevărat (ciobit), Belle Époque adevărat, înconjurându-se, din lipsă de gust și aproape cu sfințenie, de aceleași orori de care se înconjurau prin sublim preoții de Pradts și Pradeau. Aproape la fel, deasupra tuturor acestor orori sau aproape a tuturor, tronau, ca un fel de maladie misterioasă, dantele și noduri de panglică, adeseori cam uzate. Așadar, abatele Pradeau de la Halle nu fu deloc ofuscat de acest decor, care corespundea disprețului său pentru lucrurile exterioare.

Încă de la început îl lăudă foarte tare pe Alban.

– Are o influență enormă, chiar și în lucrurile cele mai mărunte: i s-a imitat felul de a-și purta cravata... felul de a râde... a marcat colegiul prin inteligența sa, felul de a fi, numele, personalitatea pe care o imprimă în tot ceea ce face. E cu adevărat fruntea colegiului. (Doamna de Bricoule fu cuprinsă de orgoliu.) Are note bune, fără a fi excepționale. (Doamna de Bricoule primi vestea cu indiferență: notele bune, după opinia ei, nu însemnau nimic și nu serveau la nimic; doar burghezii erau cei care aveau obsesia notelor bune.) A greșit amestecându-se într-o mișcare destul de supărătoare, la începerea școlii...

– Știu. M-a ținut la curent.

– A, zise superiorul cu o urmă de neplăcere în glas.

– Da, spuse doamna de Bricoule, înfoindu-se și mai mult, fiul meu îmi spune totul.

Superiorul zâmbi în sinea lui. De câte ori auzise el această frază din partea mamelor, frază ce i se părea comică, știind bine cât de puțin le împărtășesc copiii mamelor lor, chiar și cei mai deschiși. Dar, chiar și dacă ar fi simțit eroarea, doamna de Bricoule nu ar fi putut reține acest „Îmi spune totul", la fel cum mai demult nu

putea reține acel „Știu totul" pe care îl spusese atât de des fiului ei.

Abatele de la Halle îl lăudă mult pe Alban că voia „să meargă împotriva curentului". „– I s-a remarcat foarte bine schimbarea totală de câteva săptămâni încoace. Doar chipul i-a rămas același. – Dar micuțul Souplier?" întrebă doamna de Bricoule, aruncând pentru prima dată numele.

– Cum să vă spun? Este lipicios. E îngrozitor, nu muncește deloc, dar e un tip care se atașează. Încă din primăvara trecută se află pe lista elevilor pe care vreau să-i trimit în altă parte. Și totuși, niciodată nu m-am putut hotărî să expediez scrisoarea.

– A avut niște probleme astă-primăvară, nu?

– Doamnă, el a avut probleme întotdeauna și pe oriunde a fost. E cu adevărat tipul celui ce se poate numi „puștiul cu probleme". În plus, este inteligent, având uneori un fel de eleganță morală... Mai multă sensibilitate decât suflet...

– În atmosfera de la du Parc nu se poate să nu ai probleme. Mișcarea aceea pe care ei o numesc Protecție (superiorul încruntă sprâncenele) nu s-a putut dezvolta decât pentru că găsea un climat propice, care aproape că o încuraja. Acum, câțiva elevi vor să termine cu așa ceva. Dar în ansamblul colegiului cred că ar mai fi ceva de schimbat. Bine ați făcut că ați renunțat să mai puneți în scenă *Andromaca* anul trecut. Pregătirea acestor sesiuni teatrale e doar o ocazie pentru slăbirea constrângerii...

Superiorul, oricât de puțin i-ar fi iubit pe părinți, admitea, chiar provoca criticile lor privind colegiul. La nevoie, ele îi puteau face un serviciu. Dar, legat de ceea ce i-a spus, uimirea mergea până la tulburare, că doamna de Bricoule nu-i vorbea cu mai multă considerație. El era o fire „blândă și umilă sufletește", de acord, dar nu era nevoie să-l calci pe bombeu. Femeia aceasta tânără,

atât de fină, atât de blondă, atât de firavă... Ea îi văzu tulburarea și măsură amuzată puterea pe care o avea asupra bărbaților. Fiindcă, oricât de preot ar fi el, pentru ea era un bărbat, un bărbat despre care își zicea în sine: „Oare sunt mame ale unor elevi care să aibă o strălucire de iubire pentru el? E un tip bine, păcat că are urechile mari". Nu era răutăcioasă, ci râdea și își bătea puțin joc. Nu rata ocazia de a le-o face bărbaților. Superiorul îi plăcea destul de mult. Avea în el acel gen de „băiețel", de parcă toți acei copii în mijlocul cărora trăia se revărsaseră în el. Și glasul lui atât de tânăr... Acea dorință de a strănuta, fără a ajunge să o facă...a'ci'... a'ci'... a'ci'... De altfel, cei de felul lui Pradeau de la Halle nu însemnau nimic, adică: burghezie cu acte, cu acea particulă *de* care te făcea să râzi. Nicio clipă nu pierdea asta din vedere, fapt pentru care îl depășea atât de ușor.

Superiorul totuși își apăra colegiul cu un surâs blajin și încântător. De aceea nu mai era cazul să se pronunțe cuvântul „dragoste". În fond, în ce constau aceste prietenii aparte? „În a se însoți unii pe alții la ieșirea din colegiu." Se exagerase mult. Cei care aveau aceste tendințe erau neutralizați. În toată treaba era un pic de romantism... Acest „romantism" era în acord cu romantismul catolic al dragului de Lacordaire. Însă superiorul nu o spuse, gândind că doamna de Bricoule nu știa cine este Lacordaire.

Cuvântul „romantism" era adesea folosit de cei din conducerea de la du Parc, pentru a se scuza de faptele mai deosebite care se produceau în școală. Era tot atât de impropriu pe cât de posibil, fiindcă prieteniile băieților nu erau nimic mai mult decât romantice. Când una dintre ele era romantică, toată lumea era la pământ. Iubirea domnului de Pradts era romantică, dar focul se stinsese. Sentimentul lui Alban pentru Serge era rezonabil, iar el se prevala destul de asta.

– Ceea ce ne-ar trebui, domnule Abate (bineînțeles că nici măcar o singură dată ea nu-i spusese „domnule Superior"; era extrem de atentă să nu lase să-i scape acest titlu) este un pic mai multă autoritate. Alban se plânge neîncetat de lipsa de disciplină. Încă din prima zi, când a sosit la du Parc, a fost șocat de o oarecare lejeritate...

– Doamnă, vă spun cu toată sinceritatea: este cam prea mult spus! Fiul dumneavoastră este unul dintre elementele neliniștitoare ale colegiului și tot el este acela care...

Superiorul se ridică. Dar își corectă imediat nemulțumirea exprimată prin acest gest cu zâmbetul său deschis. În plus, chiar îi mulțumi tinerei femei pentru încrederea cu care ea îi vorbise. Asta însemna să fii foarte cunoscător în ale lumii pentru cineva din burghezia căpătată în timp. La drept vorbind, el nu era insensibil la acest fel deschis de a vorbi, nelăsând să se creadă că are vreo simpatie pentru ea – doar exact tot atât cât avea ea pentru el.

Alban indiscret: o mamă poetă

Doamna de Bricoule îi aduse amănunțit la cunoștință această întâlnire fiului, care se distră puțintel.

Totuși, era nevoie să se treacă la lucruri serioase. Primul era forțarea secreterului doamnei de Bricoule și aflarea tainelor sale. Nu punea în asta nicio răutate și încă și mai puțină curiozitate. Nu era decât o reglare de conturi: ochi pentru ochi. Dacă nu-și punea în execuție amenințarea, atunci nu era bărbat. De altfel, doamna de Bricoule îi forța cutia, preoții controlau pupitrele, cantinele, îmbrăcămintea internilor în timp ce dormeau. Percheziția era în obiceiuri ca altădată otrava la Veneția.

Doamna de Bricoule, oricât de bolnavă de-adevăratelea era, și retrasă, trebuia să meargă de două ori

pe săptămână la dentist. Alban își făcu rost de o dublură de la cheia secreterului prin același mod simplisim prin care ea își procurase o copie de la cheia cutiei lui și se instală în camera ei imediat după plecare. Singurul risc era ca vreun servitor să intre în cameră. Se instală așadar bărbătește lângă secreter, prefăcându-se că citește *Dama care și-a pierdut pictorul,* roman de maestrul Paul Bourget lăsat acolo de doamna de Bricoule – cu o uluitoare dezinvoltură.

De îndată ce deschise secreterul, se răspândi o mireasmă – să-i zicem parfum? – fadă și violentă, asemănătoare celei a esențelor cu care se stropesc din belșug beduinii și beduinele: o mireasmă puternică de feminitate și trecut. Se scursese deja un an de când doamna de Bricoule renunțase la Frileuse. Era numele acelui parfum. Îl folosise doar două săptămâni, înainte de a-l găsi vulgar, însă acesta persista de aproape un an. Secreterul păstra lucruri diverse legate cu panglici, carnete conținând anunțuri publicitare cândva parfumate și ele, dar al căror parfum aproape că fusese spulberat de cantitatea de șoc din Frileuse, bijuterii de duzină, flori din celuloid, dar pe care, la drept vorbind, abia le remarcai, fiindcă mai întâi vedeai doar un obiect, un obiect unic: o bucată de lumânare în care erau înfipte cinci ace. Or, cu câteva zile mai înainte, doamna de Bricoule, care își petrecea zilele citind reviste ca *Femina, La vie heureuse, Je sais tout, Le soleil du dimanche*[1], îi vorbise fiului despre un articol pe care tocmai îl citise într-una dintre ele despre practicile vrăjitorești menite să pedepsească ființa iubită pentru că nu te iubește sau nu te mai iubește și, fără îndoială, în a o incita să se întoarcă la tine. Îi vorbise despre păpuși și lumânări, ce trebuiau să reprezinte ființa iubită,

[1] În traducere – *Femina, Viața fericită, Știu tot, Soarele de duminică* (n.tr.)

pe care le străpungeai cu ace, zicând că exact așa ceva merita afurisitul de Chanto. În secreter se mai afla și o carte de rugăciuni din care se vedeau ieșind bilețelele de confesiune ale doamnei de Bricoule și ale soțului ei pe când erau logodiți și mai multe caiete cartonate. Alban deschise unul la întâmplare și dădu peste o listă de nume bărbătești, care de care mai „nobil", unele urmate de un *l* (asta însemnând: *I like him*, Îmi place), altele de un *h (I hate him*, Îl detest) și amintind foarte mult de listele protejaților cu insignele distincției lor, Ordinul Butonului de Aur, niște liste de „căutătoare de orice", numele unor persoane care veniseră la „marțea" mamei sale, fotografii de actori de la Opera Comică, liste de obiecte deosebit de misterioase („butoniere, noduri, maimuțe, lampioane, popice, pământufuri de praf"), care erau obiecte pentru cotillon. Deschise un alt caiet, mai nou. Pe prima pagină se afla:

YSEULT DE TERMOR
FEBRA SUFLETULUI
POEZII

Citi câteva versuri:

Sufletul meu, tu știi, pe Inima-ți pustie,
E veșnic legănat de ea, nendurătoare,
Ca și un copilaș pe perna-i rozalie
Zâmbind spre a sa Mamă – un răsărit de soare

Sufletul meu apare ca și un stânjenel

Poemul se oprea aici, fiind urmat de această notă: „Întrerupere având drept cauză o altă pasiune". Fiecare dintre poezii era semnată Yseult de Termor. Lucru ciudat, întrucât pe pagina de gardă se afla deja trecut acest nume. Pare-se că doamna de Bricoule fusese atât de încântată de pseudonimul său, încât ar fi dorit să-l repete la

nesfârșit. Dar locul în care ochii lui Alban, deja foarte deschiși, se căscară enorm, fu acolo unde citi:

Iată fructe, flori, frunze și ramuri,

etc. etc., celebrul sonet al lui Verlaine *fiind urmat de semnătura Yseult de Termor!* Trebuia oare să se înțeleagă de aici că doamna de Bricoule dădea în autoimpostura infantilă, practicată odinioară de fiul ei, de a copia într-un caiet confidențial și semnând cu numele său textul altcuiva? Numai scrisul doamnei de Bricoule revela multe: cel de la șaptesprezece ani era mult diferit de cel de azi, iar copierea în chestiune era, clar, de dată recentă. Doamna de Bricoule făcea la treizeci și cinci de ani ceea ce Alban făcea la doisprezece.

Frunzări caietul și găsi următoarele: „Chip drag, chip răutăcios, chip blând, pe care ai vrea să-l privești, fără a mai face altceva, o viață întreagă". De când data asta? De acum un an, în aparență. Și scris cu gândul la cine? La Chanto, desigur. Apoi își aminti că mama sa îi zicea mereu că e „răutăcios" și se întrebă... Se simți jenat și închise caietul.

A, gândea el uluit, ce derizoriu era cursul ei de psihologie „experimentală", bază a programului său de filo! Adevărata psihologie „experimentală" era forțarea unui secreter (sau cutii). Aflai mai multe în zece minute decât în șase luni de pregătire la repezeală a bacului. Dar trebuia să întrerupă urgent lucrările practice de psihologie „experimentală". Nu din teamă că ar intra un servitor, nici de sosirea unui taxi care să o aducă pe doamna de Bricoule. Fapt neprevăzut, întregul pericol venea din efluviile care se răspândeau din secreter. Dacă fiul își continua scotocirea, era imposibil ca doamna de Bricoule, intrând în cameră, să nu înțeleagă că i-a fost deschis secreterul. Așadar, îl închise la loc și chiar întredeschise o clipă fereastra, pentru a risipi mireasma.

Urcat în camera sa, cu mirosul rămas pe degete, ca aroma dulceagă pe care o simțim într-o anume circumstanță, se spălă zdravăn pe mâini, foarte satisfăcut de sine.

Niciodată Alban nu ar fi făcut așa ceva cu de Pradts, nici cu superiorul și poate cu niciunul dintre adulții pe care îi cunoștea, cum tocmai procedase cu mama lui. Era spiritul familiei.

Aceste forțări, materne și filiale, contribuie la a-i da povestirii noastre caracterul ei cu totul deosebit. Întâmplarea sau, dacă există un Dumnezeu, o Providență binevoitoare înmulțise pe lângă Alban–adolescentul ființele asemănătoare lui. Fiindcă el, Linsbourg și Denie erau niște personaje singulare, abatele de Pradts și doamna de Bricoule erau niște personaje ciudate, și mulți protejați erau niște personaje aparte, cel puțin niște monștri de inconștiență, să zicem chiar mai mult: niște enigme. Astfel, tânărul nu suferea de solitudine, așa cum se întâmplă adeseori la vârsta sa. Era perfect încadrat.

Doamna de Bricoule primește un semn că trebuie să se oprească, o cuprinde teama și inaugurează la rândul ei politica încrederii

Așadar, acel „Am poliția mea" al doamnei de Bricoule constase în forțarea cutiei personale a fiului ei. Prima dată, ne amintim, se petrecuse în martie, pe când el se afla în Spania. Însă atunci se oprise, impresionată de ciorchinele uscat. Totuși, în noiembrie reîncepuse. Ca tuturor oamenilor orbi, li se produceau iluminări neprevăzute, iar ea simțise bine că în acel noiembrie, când Alban se reconcilia cu Serge, el punea la cale ceva dubios.

Alban nu ținea propriu-zis un jurnal, ci nota în grabă principalele fapte din viața sa sentimentală și câteva comentarii, totul cu un scris atât de indescifrabil cu atâtea

prescurtări și semne criptografice, încât încifrarea nu făcea decât să o determine pe contesă să-și pună la contribuție imaginația. Cu toate acestea, când citise, fără nicio eroare posibilă, „Trăsură cu el", ea inventase povestea „furnizorului". Altceva fu atunci când, șase săptămâni mai târziu, dădu peste „aviz către cititor" care încheia anul 1912: „Dragă mamă, când îmi vei mai forța din nou caseta..."

„Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte." O cuprinse teama. Teama de el așa cum, în cazul altor întâlniri, se temuse el de ea. Chanto? Amorezările lui anterioare? Chiar Yseult de Termor și lumânarea malefică? Totuși, nu-i trecea prin minte că ar putea răspunde la o forțare cu o altă forțare. Probabil că ignora în continuare modul în care academicianul aflase că avea o mamă poetă. De asemenea, nu trebuia să-i arate – ceea ce însemna să mărturisească – faptul că citise fraza de amenințare. De ambele părți se făcu tăcere, el cu arma sa, ea cu teama.

Se gândi să și-l apropie, și, în timp ce el tocmai îi forțase secreterul, să se arate și mai încrezătoare în el. Să-i înlăture motivele de animozitate față de ea, să-l dezarmeze. Încrederea va aduce tot atât cât descinderile poliției. Și tocmai în același timp vizita superiorului ajuta la această destindere. Pentru prima dată, doamna de Bricoule auzise făcându-se un elogiu micului prieten al fiului ei și tocmai de către un om pe care, oricum, ea îl respecta. Acest om diminuase și importanța acelor faimoase, acelor teribile prietenii. Degeaba nu-l credea în totalitate, din vorbele lui rămânea ceva. Și apoi, lumea abia ieșea din atmosfera sărbătorilor de Crăciun și de Revelion, care întotdeauna, în această casă, se celebrau, conform modei, englezește, adică într-o atmosferă plăcută și cu sensibilitate. În favoarea acestui lucru, doamna de Bricoule inaugură și ea „noua cale". Adoptă politica aceea care le reușise atât de bine preoților de la Notre-Dame du Parc: politica încrederii. Brusc, într-o seară, zise:

– Aș dori tare mult să revedem acele fotografii de grup de la colegiu. Vrei să mi le arăți?

Alban își puse platoșa.

Ea le privi. „Uită-te la pacostea asta de Bonbon! Nimic de zis, e băiat frumos (folosea cuvintele pe care le utiliza pentru băieții care o luau la dans în urmă cu douăzeci de ani). Și comoara noastră națională, Serge... Ce serios e! Ia zi, continui să fii serios cu el? Dar cu ceilalți? Nu-i mai faci pe cei mici să fumeze pe ascuns?"

Alban stătea ca pe ghimpi. Nu-i recunoștea mamei sale dreptul de a-i zice lui Souplier pe numele mic. Și pe urmă îi „faci pe cei mici să fumeze pe ascuns", chiar fusese vorba de așa ceva! Mereu colegiul văzut prin oglinzile strâmbe ale părinților!

Oare doamna de Bricoule simți care era situația? Își rectifică ținta.

– Da, are un aer grav. Paisprezece ani... Ar fi putut să-mi fie un al doilea copil...

Alban se simți atins, dar nu îndrăzni să spună: „De câte ori nu m-am gândit și eu că ar fi putut să-mi fie frate!"

În săptămâna aceea, doamna de Bricoule vorbi prima despre Serge. Acum, Alban nu se mai agita când ea începea, nu-și mai băga nasul în blana pisicii persane, ca să nu i se vadă roșeața. „N-ar putea veni să ia gustarea cu noi? E normal să-l cunosc", zise ea într-o seară, așa cum ar fi zis despre o posibilă logodnică pentru fiul ei. Străbătuse ceva drum din ziua, nu atât de îndepărtată, când spunea că nu trebuie să-și piardă timpul întâlnindu-l, din cauza pregătirii pentru bac, și mai ales că nu trebuiau să iasă împreună după-amiaza.

Serge la o gustare – ideea îl tulbură foarte tare pe tânăr. Totuși, era reticent. „Să nu amestecăm părinții cu copiii." Această regulă a superiorului, a abatelui de Pradts, a întregului colegiu, era, fusese întotdeauna, și a sa. Din instinct. Și apoi, câte probleme gravisime! Dacă Serge

nu-i săruta mâna mamei? Dacă i-o întindea pe a sa și, culmea grozăviei, fără a-și scoate mănușa? Dar, altă catastrofă, poate că nici nu va avea mănuși. Și dacă i se va adresa el primul? (Doamna de Bricoule ținea eticheta de la curte, conform căreia un necunoscut nu i se adresează niciodată cel dintâi Reginei.) Iar pe de altă parte, era imposibil să-l pună pe Serge la curent cu Ritualurile. Deja Serge aruncase câteva săgeți împotriva nobililor. Așa că abandonă problema, despre care nici mama nu mai vorbi.

Cu toate acestea, dorea să o vadă pe mamă compromițându-se. „Va îndrăzni să-mi interzică ceva după ce mi-a vorbit așa?" Oricât de Incoruptibil era el, era prudent și avea grijă de viitor.

De cealaltă parte, doamna de Bricoule se felicită mult pentru faptul de a fi vorbit atât de deschis despre Souplier cu el. Cât de mult îi plăcea această atmosferă nouă! Ca o fată care caută să se mărite, pentru a păstra contactul cu el, căutase prin istoria romană și manualele de tauromahie și înlocuise vinul care se servea de obicei cu vin roșu. Mai mult ca niciodată, prin Serge, ea rămânea în viața lui. Prin Serge, îl păstra.

Alban nu primi scrisoarea pe care Serge i-o promisese. Se gândi că doar vreo împrejurare serioasă îl putuse împiedica să o scrie și fu cuprins de neliniște. În dimineața reînceperii cursurilor, îl așteptă zadarnic pe Serge în fața casei. Portarii își aeriseau cabinele, prăvăliașii își spălau trotuarele din fața dughenelor, ziua începea pentru toți, însă pentru el se sfârșise. Înțelese că Serge era la internat și era sigur că abatele de Pradts dorise să fie așa doar pentru a-l sustrage influenței sale dăunătoare. Noi știm de ce domnul de Pradts dorise asta și cu atâta tărie încât, familia Souplier ezitând și aducând în discuție

cheltuiala, el le obținuse din partea superiorului o reducere a prețului pensiunii.

În aceste opt zile, Alban nu a putut nici măcar să-l vadă pe Serge la barieră, întrucât moda comanda acum să nu se mai meargă la barieră, iar cei mai înrăiți de ieri, precum Giboy, Bonbon, când zăreau pe câte unul dintre cei mari împreună cu unul mijlociu, fie și o frântură de secundă, săreau în sus de indignare.

În prima duminică, la ieșire, Serge îi făcu semn lui Alban.

– Nu pot ieși cu tine. Sunt consemnat.

– La ce oră ieși?

Serge ridică cele zece degete, apoi un deget, pe urmă un altul îndoit: unsprezece și jumătate.

– Bine, am să te aștept.

La unsprezece și jumătate, Serge, ieșind și zărindu-l, nu zâmbi așa cum făcea de obicei, astfel că Alban se posomorî imediat.

– Ai făcut prostii?

– Am fost idiot, absolut idiot. Am tăiat banca cu cuțitul elvețian.

– Doar ți-am spus, atunci când mi l-ai arătat: „Ai să tai băncile cu el".

– Nu, ai zis „pupitrele".

– Așa îți amintești de toate vorbele pe care ți le-am spus?

– Nu de toate, doar de unele.

– Cum vrei să am influență asupra ta, dacă te văd o jumătate de oră pe săptămână? De altfel, e clar, nu se dorește să te influențez.

– Stai, mă duc să cumpăr castane.

În timp ce cumpăra castane, Serge ridică de trei ori capacul de la tigaie, ca să dea cu fum în nasul oamenilor. „Obraznicule!" zise o femeie. Alban:

– Și scrisoarea?

– Ce scrisoare?

– Scrisoarea pe care trebuia să mi-o scrii.

– N-am putut, am fost răcit. Te rog să mă scuzi.

(Era adevărat. Ai lui îi făcuseră cadou un costum nou și, ca să-i uimească pe toți, ieșise afară fără mantou. De aici răceala. De altfel, la băieți, exista un soi de regulă nespusă: pe o iarnă blândă să se iasă cu mantou și fular, iar când era ger de crăpau pietrele să se iasă în veston.)

– Te scuz. Da, te scuz!

– Ce nesuferit ești în dimineața asta! Iar eu care voiam să-ți dau ceva...

Scoase din portmoneu o fotografie, pe care i-o ceruse Alban. Acesta citi dedicația de pe verso: „Scumpului meu prieten Alban". Dar mai apoi – se vedea după culoarea diferită a cernelii –, cel care scrisese completase: „de Bricoule".

– Prima dată ai scris „Alban". Atât. Apoi ai considerat că e prea intim, prea *mincinos*, și mi-ai adăugat numele...

Mai întâi Serge roși, negând. Pe urmă:

– Da, așa-i, mi s-a părut prea intim *pentru situația noastră de acum.*

Terminase cu emoția, dacă fusese emoție.

– Da, despre situația prezentă, putem vorbi! Nu te văd niciodată trăind, eu care îți iubesc atât de mult viața. La nevoie, sacrificând plăcerea. Dar să sacrifici prezența, o, Doamne! Să fii atât de aproape și de departe totodată... Încearcă să vezi că te iubesc și atunci când ești lângă mine și când nu. N-are importanță, să fii atât de puțin al meu...

– Nu pot fi al tău mai mult decât am fost.

Cuvânt uimitor, cuvânt incredibil, vorbă de femeie la acest băiat de paisprezece ani, totuși atât de puțin feminin. Și vorbele acelea de atunci: „Dacă te-ai fi declarat în acel moment, ai fi făcut din mine ce-ai fi vrut". Unde găsea el asemenea cuvinte? Oare nu le citise undeva și le

reținuse? Nu, nu, fiindcă, în fine, nu făcea decât să spună ceea ce era adevărat.

– Ai fost să-l vezi pe de Pradts în vacanța de revelion?

– Da.

– Ce ți-a zis?

– Crezi că-mi mai aduc aminte? A fost acum zece zile! Mi-a zis: „Fii foarte discret acasă. Problemele de la colegiu sunt secret de familie".

– Și ți-a vorbit de mine?

– M-a întrebat dacă te iubesc.

– Ce i-ai răspuns?

– Că da.

– Nostim...

– De ce-i nostim?

Alban ar fi vrut să răspundă: „E nostim să zici că mă iubești, pentru că nu mă iubești". Zise:

– În două săptămâni te-ai schimbat, nu mai ești același. Probabil că nu îți mai amintești că mi-ai cerut să-ți scriu o scrisoare serioasă în care să-ți spun ce am de gând să fac, ce aș vrea să faci tu etc... o am la mine, dar cred că n-am să ți-o dau.

– Ba da, dă-mi-o.

– Nu. Am scris-o sub impresia ultimei noastre întâlniri de dinaintea vacanței, când ai fost atât de drăguț cu mine. Însă azi, nu mai merge. Ți s-ar părea foarte... foarte... afectuoasă. (Serge păru extrem de încurcat.) În fine, ți-o dau totuși. N-ai să o citești. Este foarte lungă. Șase pagini.

– Ei, nu-i mult.

Ajunseseră în fața casei lui Serge. Serge spuse la revedere cu mâna în buzunar și se îndepărtă. Cu un gest brutal, Alban îi smulse mâna din buzunar, făcându-l să se răsucească un pic. Serge dădu mâna molatic, fără o vorbă, când trupul îi era deja complet întors, gata de plecare.

Trecură opt zile fără ca Alban să-l revadă. Își zicea: „E clar, e pe cale să o termine. Absența din perioada vacanței l-a răcit și mai mult. Continuă să se prefacă din amor-propriu, așa cum prevăzusem. De ce încercarea de a face bine sfârșește întotdeauna rău?"

Giboy îi aduse la cunoștință că Salins spusese despre ei: „Sunt fericiți. Ăștia se iubesc!"

În dimineața duminicii care a urmat, Alban îl așteptă pe Serge ferindu-se un pic, ca să vadă ce va face. Serge ieși, se uită de câteva ori să vadă dacă celălalt era pe acolo, apoi plecă fără să mai aștepte. Alban îl urmă, gata să nu-l poată ajunge, de necaz, așa cum nu îndrăznise să o facă anul trecut, din timiditate. În fine, îl abordă.

– Mulțumesc că m-ai așteptat atât de mult!

– Credeam că n-ai să vii, că ești bolnav. N-ai venit ieri.

– Ei, chiar ai observat!

Plimbări în Bois. Pline de amărăciune.
O prietenie măcinată de virtute

Merseră la Grădina de Aclimatizare. Alban:

– Nu ți-e frig fără mănuși?

– Am mănuși, zise Serge și scoase din buzunar o pereche de mănuși pe care le băgă imediat la loc. Însă Alban avusese timp să observe că erau mănuși de femeie. Fără îndoială că erau ale mamei sale. Și se simți atins ca de fiecare dată când își dădea seama că familia lui Serge era strâmtorată.

Cerul era întunecat. Pământul aleilor, frunzele moarte, verdele-închis al unui firișor de apă dădeau o armonie stinsă, în care frunzele își desenau filigranul de aur și în care singura lumină era ciocul roșu al unei lebede negre.

– Te-am văzut sub acoperiș cu Denie și Perreau. Așa de bine îți stă cu ei! Iar când a sosit și Salins, l-ai salutat. De ce?

– Dau „bună ziua" cui îmi întinde mâna.

– Te-am mai văzut discutând și cu Brulard.

– Din când în când, câte unul mă bate pe umăr și-mi zice: „Te cheamă cutare" și trebuie să mă duc.

– Ba deloc, poți refuza. Dar tu n-ai voință.

– N-am s-o mai fac dacă asta îți face plăcere.

– A început vremea sacrificiilor!

– Ei, na! Mă bați la cap ca de Pradts.

– Și l-ai luat pe Rémond de braț. O, nu cred că așa ceva înseamnă mare lucru. Mă gândesc că totuși înseamnă ceva.

– Rémond mi-e tare drag... în fine, îl iubesc. E interzis și să simpatizezi pe cineva?

– Toți ăștia nu sunt mare lucru, care vor să pună laba pe tine, să te tragă la lucruri rele. Ferește-te!

Serge, nemulțumit: „Da! Desigur!".

– Și vocabularul acesta de la du Parc! Placare, colaj, cuplare, a pune-o cu un tip etc... Ai zice că suntem la Moulin Rouge. N-ai putea vorbi un pic altfel?

– Toată lumea vorbește așa pe aici. Și preoții, și profii, chiar și ăia mici, doar știi.

– Dacă ne gândim bine, e totuși ceva nesănătos. Ai putea cel puțin rezista...

– Îmi repeți ce-mi spuneai în scrisoare, numai că era mai bine în scris, fiindcă puteam reciti. Și apoi, era scrisă lizibil. Și n-am citit-o pe bucățele, seara și dimineața. Am citit-o dintr-odată, cel puțin prima oară, fiindcă a doua oară (căci am citit-o de două ori) a trecut supraveghetorul. Abia am avut timp să o strecor la ciorap.

Alban fu mulțumit că Serge găsise scrisoarea ca fiind lizibilă. Lizibilitatea juca un mare rol în scrisorile pe care le schimbau între ei tipii de la Protecție. Erau menite

întotdeauna să fie ilizibile, iar destinatarul se plângea că celălalt ar fi scris „cât mai repede cu putință, ca să scape de ea", în timp ce el era acela care adesea nu voia să se străduiască să o descifreze, ca să se debaraseze de ea.

– Pradeau de la Halle i-a zis lui Henriet că Denie, de când a început noua cale, a făcut progrese în felul de a se purta. M-ar deranja tare mult dacă s-ar dovedi că Linsbourg l-a schimbat mai mult pe Denie decât te-am schimbat eu.

– Stai fără grijă. Denie este prea orgolios și egoist. Nu are suflet.

(Se pare că Denie n-ar face progrese. Uf!)

După un oarecare timp:

– Ți-a interzis de Pradts...? O, lasă, în fond... Dacă te-ar fi interesat, mi-ai fi spus până acum.

Alban ghici că era vorba de grotă, însă o făcea pe nemulțumitul. Mai degrabă să piardă plăcerea decât să nu o facă. În fine, Serge:

– Oare n-am putea merge la grotă? Ți-a interzis de Pradts?

În grotă, se sărutară. Serge: „Ai o gură supărată". Alban:

– Am fost un prost, m-am îndoit de tine. Dar îți cer iertare.

– Îmi face plăcere să-ți ceri iertare. (Întinzând gura) Încă o dată, înainte de a pleca.

În sâmbăta următoare, Serge îi trimise un bilet. Din nou era consemnat a doua zi!

La unsprezece și un sfert, Alban îl văzu ieșind. Serge îi zise: „Ai venit anume pentru mine?" Părea foarte impresionat. „Nu, zise Alban amabil, aveam de făcut niște cumpărături. Treceam pe aici". (Așteptase o oră și jumătate, pierzând vremea pe străzi.) „Și ia zi, faci anume să te consemneze ca să nu mai mergem la Grădi!"

– Exact, așa-i!

– Ascultă, dragul meu, nu mai suport să trăiesc așa. Dacă vrei într-adevăr să ne vedem un pic, să faci în așa fel încât să nu mai fii consemnat duminica dimineața, fiindcă e singurul moment când ne putem vedea. Cel puțin, ca să ne vedem, dacă nu ca să progresezi, fiindcă se vede clar acum că nu faci niciun progres.

– Tu tocmai ai luat șase la purtare, și chiar tu acum...

Se opri brusc, simțind că mersese prea departe.

– Dacă vrei să nu ne mai vedem deloc, atunci spune-o deschis. Serge sări. „A, dac-aș vrea, te-aș omorî." Cu puțin timp mai înainte, Alban ar fi răspuns cu o totală sinceritate: „Mi-e indiferent dacă mor, dacă tu ai fi cel care ar face-o". Acum, însă: „Ei bine, răspunde! Zi orice, numai spune ceva".

– Cerul e mohorât... Ce vrei să ți se răspundă la fraze dintr-astea?

– Oricum, experiența noastră ne-a dovedit că e un eșec.

– E vina mea, dacă sunt consemnat!

– Poate că a mea. Mda, trebuie să fie a mea. Legătura noastră nu te lasă să muncești, nici pe mine, de când suntem împreună, gândindu-mă la tine în timp ce lucrez, făcându-mi munca mai grea. Joi, în loc să mă trezesc cu un sfert de oră mai devreme ca să-mi revăd tema de la mate, am stat în pat ca să mă gândesc la tine.

– Păi, atunci te împiedic să lucrezi, nu?

– O, nu-i un reproș.

– Cât despre reproșuri, numai asta îmi faci.

– Fiindcă le meriți.

Serge bombăni printre dinți:

– Ce mă mai enervează ăsta!

– Cine te enervează?

– Tu.

Alban își sfărâmă țigareta între dinți, scuipă bucățile, se întoarse și plecă, fără a mai spune vreun cuvânt.

Faptul era menit să arate că avea în sânge toată violența spaniolă. *Caramba!*

Se gândea desigur că se vor împăca, dar mai credea și altceva: „Ceea ce este *dobândit* e că, orice s-ar întâmpla de acum încolo, nu mai pot avea aceeași încredere în el ca mai înainte. Am vrut să facem ceva cum trebuie și iată rezultatul". Cu o infatuare comică, văzându-l pe Serge mai puțin afectuos, îl consideră pierdut: „Sărmanul băiat, ce fire slabă! Ce epavă va fi în curând! Nu-i port pică. Îi plâng de milă".

Seara, mama îi zise:

– Astă-noapte l-am visat pe Serge. Cobora din camera ta și trecea pe la mine să-și ia la revedere. Stătea lângă patul meu, cu figura și *man o' war suit*[1] din fotografie. Din nefericire, eu aveam bigudiuri și asta mă jena. Aș fi dorit să-i spun să rămână, dar nu eram frumoasă, și atunci l-am lăsat să plece... Ești tot în relații bune cu el?

Alban cită niște trăsături de virtute ale Grupului; le spunea fluent, întrucât erau reale. Pentru Serge, spuse câteva fraze „șic", niște fapte de „bine" – imaginare. (Astfel, încă de pe vremea când se afla la Maucornet, o făcea pe mamă să creadă că Serge, pe când aveau cursuri comune, pusese cartea între ei, în timp ce spunea lecția, ca să-l ajute.) Să mărturisească prăbușirea noii vieți? Niciodată.

– Nu o spun ca să vă împăunați, însă nu sunt mulți cei care și-ar fi revenit ca voi.

Alban, aflat pe un drum atât de fertil, a vrut să pluseze. Inventă faptul că Serge era monarhist și lipea pe ziduri fluturași ai Acțiunii Franceze. Doamna de Bricoule zise: „Sunt niște burghezi, însă caută să se ridice. E foarte bine".

Ea continuă să viseze:

---

[1] Costum de marinar englez, care pe atunci era de bonton. (n.a.)

– Avea niște picioruțe tare frumoase goale. În fond, eu cred că nu există prietenie adevărată decât cea susținută de simțuri. Se opri, realizând ce face: ... sau care a fost susținută. Ce zici?

Alban avu chef să-i răspundă că lucrul acesta nu o privea, dar spuse doar atât:

– Cred că există prietenii puternice bazate pe simțuri, iar altele, fără ele.

– Și Bonbon? Tot captivant? Fără îndoială, cu un tată care se ocupă cu parfumuri! Ar trebui să-i zici: „Bătrâne, ia exemplu de la Souplier".

Felul acesta de a vorbi, în climatul auster al relațiilor sale cu Serge, îl șocă pe tânăr. Dar trebuia să se resemneze. Pe subiectul acesta, mama lui nu păstra niciodată foarte mult timp tonul just. Încât, un cuvânt pe care îl utiliza și care era just părea să devină fals în gura ei. Alban îi zicea într-adevăr „bătrâne" lui Bonbon, însă, auzind cuvântul în gura mamei sale, i se păru dintr-odată că nu îl folosea niciodată cu el.

Domnul de Chantocé se întorsese în ajun și era foarte amabil. În acel moment, doamna de Bricoule nu mai vedea legătura fiului său într-o lumină sumbră; gândul ei ascuns ar fi fost mai degrabă: „Să fie, așadar, fericiți!"

– Chanto m-a numit: „Scumpa mea ființă..." Așa ar trebui să-i spui și tu lui Serge.

– Eu îi zic întotdeauna „Souplier", spuse Alban, foarte sec.

(Când își revăzu prietenul, din instinct, amintindu-și aceste replici, îl strigă pe Serge „Souplier". „De ce « Souplier?» întrebă celălalt. Am un prenume.")

Ca și cum nota falsă a doamnei de Bricoule rupsese armonia, Alban avu nefericita idee să-și privească ceasul. Atunci, susceptibilitatea acută a acestei mame se trezi:

– Mereu ești pe ducă. Numai la asta ți-e gândul! Știu unde îți este capul. Ești ca Chanto care îmi zice sosind:

„Va trebui să plec devreme. Aştept un telefon la orele patru". Cunoaştem asta! Ce rău e un băiat!

Miercuri, bilet de la Serge, primit prin Denie:

Dragul meu Alban,

Îți cer iertare că te-am necăjit. Nu știu ce aveam. Cred că era din cauza frigului. În orice caz, săptămâna aceasta sunt cuminte și am să fiu până la sfârșit. Îți promit. Duminică vom putea merge să vedem grota și iepurii (să nu citești căcărează de iepuri[1]).

Te sărut din toată inima.

Al tău prieten care te iubește mult.

Serge

Ai crezut că o să mă impresionezi sfărâmându-ți țigareta. N-a fost așa. Atunci nu te iubeam.

O, scrisoare, scrisoare! Alban și-o lipi de frunte, într-un gest de respect nemărginit. Orice necaz se risipise. Făcând gestul, simțise, pe hârtia scrisorii, mirosul extraordinar al lui Serge Souplier.

Dar nici duminica aceea nu fu ceea ce ar fi trebuit să fie. Mai întâi, bineînțeles, trebui să rumege trecutul.

– Dacă ți-aș fi zis: „S-a terminat, te las", ai fi plâns?

– Nu cred. Sau da, însă nu pentru mult timp. Apoi aș fi zis: „Ce jigodie! Ce nenorocit! De altfel, îmi făcea greață mai de mult. Sunt tare mulțumit..." Întotdeauna se zice așa, nu?

Toate acestea erau bune, dar în fine, de când cu noua viață, Alban nu era mai fericit, ba chiar mai puțin. Acum devenise un sâcâitor chițibușar și gelos: acuze privind trecutul, neliniști față de viitor. Timp de o oră și jumătate, revenea asupra unor teme obsedante:

---

[1] Joc de cuvinte bazat pe omofonia din limba franceză *grotte/crotte* – „grotă"/„căcărează" (n.tr.)

Tema I: „Nu înaintăm. Nu ajungem la nimic".

(Răspuns: „La ce vrei să ajungem?")

Tema II: „Când ai să mă părăsești..."

(Răspuns: „Tot repetând întruna, ai să ajungi să mă faci să am chef de așa ceva".)

Tema III: „Ți se pare că mă port cu tine așa cum ai vrea etc...?"

(Răspuns: „Bineînțeles. Cum ai vrea să fii?")

Așa mergeau ei, prin Bois, iarna, fiecare obosind și nesatisfăcându-l pe celălalt. Dacă Alban zice: „Nu mai trena așa în spatele meu", Serge începe să se grăbească. Dacă Alban zice: „Nu te duce pe gheață" (de pe lac), Serge se duce. Și merge, traversează șoselele, verifică marca fiecărei mașini care staționează, încalecă sârma care protejează peluzele. Ai zice că vrea să contrabalanseze genul sâcâitor-sentimental al lui Alban cu cel sâcâitor-copil-teribil. Iar acest Serge de iarnă nu-i deloc frumos, mereu cu *guturai,* cu nasul înroșit, cu buzele spuzite de frig, cu cascheta așezată strâmb, purtând în jurul gâtului un fular atât de folosit, încât ajunsese cât o panglică, și mergând aplecat împotriva vântului. (Alban își zise că între Madrid și Algesiras trenul este adeseori oprit din cauza zăpezii. Nu are decât să fie frig în Spania, îi este destul ca să nu mai sufere de frig la Auteuil.) Dacă Serge are câteodată fraze drăguțe, cel mai adesea însă tace. Odată chiar a căscat (așa cum face Bonbon în timp ce unul dintre cei mari îl îmbrățișează), iar Alban, care tocmai avea pe limbă în acel moment ceva „important" să-i zică, nu i-a spus – tăindu-i-se tot elanul. Serge a spus atunci, cu un aer profund: „Asta-i viața!"

– De ce spui tu: „Asta-i viața"? întrebă Alban, care găsea că-i o vorbă care te duce cu gândul la cuculi.

– Mama mi-a spus că, atunci când e un moment de liniște și nu știi ce să zici, poți spune: „Asta-i viața!"

După asemenea tăceri ale celui mic, cel mare realiza că îl plictisea și că, de altfel, era un lucru firesc ca felul său de a fi să-l plictisească. Dar nu putea să și-l schimbe și o lua mereu de la capăt rumegând și tot reluând la nesfârșit temele I, II și III. Nu demult, aveau dovezi. Acum, aceste realități lipseau, Alban nu mai avea probe ori, cel puțin, nu știa să le vadă. Nu vedea că Serge îi dădea o dovadă de prietenie adevărată suportându-l. Serge suporta răbdător această magmă sentimentalo-morală, din care nu înțelegea mare lucru. Iar legătura lor arăta, dacă vreți, o opoziție între cumințenia copilărească și exaltarea adolescenței – Serge percepând mai bine decât Alban ce anume era fals și ușor ridicol în situația lor –, de nu cumva era opoziția dintre cel care este stăpân pe sine și cel care nu-i. Cu alte cuvinte: între cel care iubește și cel care iubește un pic mai puțin.

În același timp, doamna de Bricoule își dădea seama că avea mai puține de spus fiului decât pe vremea când nu exista reforma. Glumele și micile înțepături nu își mai aveau de acum rostul. Și oare, oricât de puțin și-o permitea cu domnul de Chantocé, nu trebuia, pentru a fi în ton cu Alban (adică de a păstra un subiect de conversație cu el), să se prefacă cum că moderează înfocarea căpitanului, să-i amintească ceea ce presupuneau convenienețele, în fine să-și facă propriul incoruptibil?

Între mamă și fiu se năștеau tăceri.

– Zi ceva!

– Ce vrei să zic?

– Orice. Minte! Dar, înțeleg, acum nu mai ai ocazia să minți… (Subînțeles: „Gata cu vremurile bune.")

Astfel, reforma, care îl contraria pe Serge și îi agasa pe ăia mici, amenința să învenineze casa Bricoule.

În duminica următoare, 12 februarie (1913), Serge fu consemnat.

– Am făcut gălăgie la sport. *Îmi place* să fac gălăgie la ora de sport.

– Dar după-masă?

– După-masă mă duc la Muzeul Luvru.

– Ce naiba cauți tu la Luvru? zise președintele Academiei, cu umor. Ascultă, mă duc la de Pradts să-i cer să-ți ridice consemnul. Dat fiind că ne aprobă legătura...

– „Aprobă"? Acceptă...

– Așa crezi tu, „acceptă" numai? Mă rog, fiindcă știe că te văd doar duminica dimineața, dacă refuză înseamnă că e împotriva mea. Cel puțin vom ști, situația va fi clară.

Alban merse la abatele de Pradts, care fu de acord, aflându-se într-un moment când voia să-i arate profesorului care făcuse consemnarea că îi era superior, dar aprobă sub rezerva asentimentului domnului Pradeau de la Halle. Alban merse imediat la superior. Acesta, oricum, păru un pic sufocat.

– Dumneata îți dai seama de singularitatea demersului? Dacă te-aș asculta, ce ar spune profesorul care a dat o consemnare lui Souplier? Pe ce motiv dorești dumneata să i se ridice sancțiunea?

– Ca să-l pot vedea un pic. Nu-l văd niciodată.

Ar fi putut răspunde la fel de bine: „Pentru că îl iubesc".

Abatele, așa cum te așteptai să fie, nu putu rezista acestei candori, demne de Fauvette: colegiul du Parc era mereu extraordinar, la bine și la rău. Îi telefonă domnului de Pradts prin telefonul interior. Câteva clipe mai târziu, Alban îl aștepta pe Serge la ieșire. Serge sosi, cu chipul radios.

– Eram în sală, îmi scrisesem deja numele pe lucrare, când unul de la ăia mici a adus un bilet de la de Pradts. Totuși, de Pradts e de treabă! Și tu, îți mulțumesc. Dar tu, tu o făceai într-un fel pentru tine...

– Mă așteptam la o afirmație de genul acesta. Mereu o faci când este vorba de mine. S-o lăsăm, mi-ai mulțumit, și cum așa ceva nu se întâmplă adesea...

– Te-am supărat? întrebă Serge, ridicând capul spre el și trecându-i brațul pe sub al său. Nu zău, crezi că nu-ți mulțumesc îndeajuns? E drept că faci multe pentru mine!

Era limpede că „decolajul" îl atinsese – mai mult poate decât îl emoționaseră marile sacrificii ale prietenului său. Acum îi luase lui Alban degetul mic și i-l frământa ca să-i producă puțină durere la articulație, într-un fel de joc. Dar, din când în când, uita de joc, păstra doar degetul între ale sale și mergeau așa: alternanță de pretinsă răutate și pretinsă blândețe, asemenea pisicului care te mușcă și te linge alternativ. Însă această iluzie de blândețe încânta din plin sufletul celui mare. În cele din urmă, jocul încetă. Alban:

– Continui să ascunzi bine scrisorile mele?

– Da, în pupitru, sub cărți.

– Și dacă de Pradts scotocește?

– S-o crezi tu că face asta! De altfel, la urma urmei, ar fi ceva grozav să le găsească. Ăia mici nu, dar el... Eu nu i le-aș arăta, dar dacă le-ar găsi din întâmplare...

Brusc, figurile lor înțepeniră. O trăsură se îndrepta spre Bois și îi recunoscuseră pe Linsbourg și Denie care se uitau la ei râzând. Alban chiar găsi în acest râs ceva jignitor.

Alban și Serge iau o trăsură, în care sunt de o corectitudine exemplară, și cer să fie duși în Bois.

Protecția reia „genul"

Totuși, ca o apă care se dezgheață, unde auzi cum crapă ușor, ceea ce era contractat în Grup – noua viață – se desfăcea puțin câte puțin. Mai întâi, Alban remarcase că nu se mai vorbea la fel de mult ca altădată despre

„progresele" unuia sau altuia. Apoi, observă că băieții tăceau uneori când se apropia el, simțind că discuțiile „gen rău" se reluaseră. În fine, auzi câteva cuvinte și fu frapat de cruzimea lor: s-ar fi zis că natura, contrariată la exces, se ușura excesiv, din clipa în care nu mai era stăpânită.

Trăsura lui Alban și Serge fu recunoscută. Lumea nu se mai îndoia că acel cuplu ideal nu a descins, nici el, din empireu, dar, în loc să fie lăudat pentru faptul că a devenit asemenea celorlalte, băieții își râdeau de ei. A fost un cuvânt extrem de jignitor din partea lui Giboy, la care Alban, indignat, ripostă:

– Deci crezi și tu că am luat-o de la capăt.

– Eu, eu nu cred nimic. Dar, mă rog, știind ce este Souplier...

– Souplier este mai bun decât voi toți!

La început îi iubise de dragul lor, apoi nu-i mai iubise decât pentru că le putea vorbi de Serge, acum îl exasperau, fiindcă redeveniseră mai răi ca înainte, virulenți și mereu în acțiune ca niște bacili într-un scuipat. Pe drept sau nu, ceea ce îl izbea mai tare era ridicolul lor. Acești băieți aplecați unul spre altul, gata de bârfe interminabile, aruncând un ochi în dreapta și în stânga, uneori acoperindu-și gura ca să nu fie auziți, sub privirile extaziate ale celor mărunți... Iar el ardea de nerăbdare să le zică acestora: „Dar de ce îi admirați atâta, proștilor? Ce au mai mult decât voi? Eu, dimpotrivă, vă spun că sunt niște bătuți în cap". Într-adevăr, în cadrul Protecției exista un soi de prosteală sau cel puțin în Grup, unde fiecare povestea pentru a douăzecea oară aceeași istorioară (despre Protecție), în aceiași termeni, pe care ceilalți, de altfel, o ascultau fără a se sătura, ceea ce ne duce încă o dată la rapsozi și la *Iliada,* fiindcă și în *Iliada* e un fel de prostie. Iar acum Alban îi trata cu răceală, îi evita, strângea mâinile fără să se oprească și fără să scoată o vorbă, ori chiar trecea fără vreo strângere de mână.

Nu suferea de inamiciția lor; îi era de-ajuns Serge. Dar ceea ce le otrăvea relațiile, mai mult decât sâcâiala, era faptul că le cunoștea bănuielile. Să fii bănuit de ceva ce nu ai făcut, să nu fii crezut în ceea ce spui, asta dărâmă totul.

Astfel, încet, se îndeplinise o dramatizare a Protecției. Aceasta pornise cu amorul spectaculos al lui Giboy pentru Lapailly, continuase cu scandalul Alban-Serge, iar ultimul ei episod era reforma care interzicea să râzi de cineva, creând adevărați Incoruptibili. Cel puțin, unul.

Totuși, în același timp în care Protecția relua „genul", Conferința Saint-Vincent-de-Paul a colegiului îl serba pe cel de-al cincizeci și patrulea aderent – din cei cincizeci și patru de elevi din prima diviziune (singura care furniza membri pentru această societate)! Contrar Academiei și Ligii Aeriene, care erau inutile, Conferința Saint-Vincent-de-Paul de la du Parc era o instituție pe deplin demnă de respect. Superiorul îi dăduse spiritul, iar Linsbourg atât activitatea, cât și spiritul său. Era cu mult nucleul cel mai creștin al colegiului. Lucru ciudat: frățiorii se interesau cu tot atâta zel ca și ceilalți de niște locuri care erau din aceeași clasă socială ca ale lor. Aici, Linsbourg era sufletul. Linsbourg era unul care, la jocul cu mingea, „servea" balonul unui țânc de care nimănui nu-i pasa, fiindcă respectivul juca prost...

Promovarea lui Généralet

În vremea aceasta, Généralet[1] fu ales aspirant la Academie. Alban era supărat că îl decepționase. Cum cu Alban se purta drăgăstos, acesta îl întrebă: „Pentru Academie mă tot flatezi?" El răspunse: „Da", zâmbind ușor. Dar alteori nu se gândea deloc la Academie și părea

[1] Porecla lui Aymery de La Maisonfort, fiu de general, pe care l-am întâlnit în primele pagini. (n.a.)

căzut din cer când i se vorbea de ea. Era interesat și dezinteresat în același timp, da și nu, așa cum sunt copiii. Cu această drăgălășenie a vârstei care nu corespunde afecțiunii, dar o mimează: te ține de mână în curte sau pe stradă, o ia din nou dacă te debarasezi de ea, iar la despărțire ți-o ține mult în ale sale etc...

O compoziție senzațională îți deschidea porțile Academiei, cu titlu de aspirant. Alban își asumă sarcina lucrării: greșeli de franceză voite, greșeli de punctuație voite, erori de date voite, tot felul de enormități menite să arate că îi aparținea clar lui Généralet, dar în același timp destul de „valabilă" pentru a justifica o alegere. Confrații râseră discret, dar marșară. Se înțelegea de la sine că lucrările candidaților aspiranți erau compuse de protectorii lor, așa cum conferințele citite de strălucitii conferențiari ai Ligii Aeriene veneau gata făcute de la Ligă. (În schimb, conferințele prezentate de academicieni la Academie erau lucrări personale. Alban scrisese despre „Societatea ateniană pe vremea lui Herodot", Linsbourg ezitase între două subiecte: „Un autor și o carte uitați", „Berquin și Prietenul Copiilor", și „Conștiința morală la băieții între treisprezece și paisprezece ani". Îl alesese pe cel din urmă. Discursul său fusese remarcat. Discuțiile istorice sau de morală trăită conveneau mai bine academicienilor decât dizertațiile literare, fiindcă gusturile lor literare constau în a admira tot ceea ce e rău și a denigra tot ce este frumos.)

Invenție îndoielnică a doamnei de Bricoule

Doamna de Bricoule, care fusese cât pe ce să leșine la dentist, ceru să i se aducă șampanie, fapt nu prea obișnuit în această casă. Alban, întrucât lua cina în camera mamei sale, găsi șampania pe masă, iar pe mamă deja un pic stârnită.

– Știi, cred că l-am văzut pe Bonbon. Mă întorceam cu trăsura de la dentist, era patru și jumătate, trebuie să fi ieșit de la colegiu. Sunt sigură că era el. Nu avea mantou. Ca vara. Cu pantaloni scurți, gulerul lăsat, un veston albastru cu dungi albe. O, are toate viciile întipărite pe figură, și se privea în toate oglinzile. Trebuie să spun că e de o frumusețe minunată. Mergând, avea aerul unui astru căzut pe trotuar. (Alban se simți foarte mândru, pentru du Parc și onoarea sa, și îi mulțumi mamei în sinea lui.) Este acum pe deplin la vârsta când știe să se facă urmărit. (Bonbon avea paisprezece ani și jumătate.) Era foarte șic; cred că familia îi este bogată...

– O, da, e fazanul aurit.

Ea râse.

– De ce râzi? Ai înțeles?

– Înțeleg foarte bine. Mă iei de proastă?

Alban era aproape sigur că mama sa nu cunoștea semnificația argotică a cuvântului *fazan,* dar voia să pară a fi la curent, așa cum fac femeile atunci când încearcă să fie luate în serios de bărbați.

– Dar, mă rog, ce-am vrut să spun?

– Mă simt jignită că-mi ceri explicații.

– Spune-mi ce anume am vrut să zic sau nu voi mai lua cina în camera ta.

Doamna de Bricoule îl lovi ușor peste antebraț, gest pe care îl fac internii, midinetele, iar uneori contesele sau cele asimilate lor.

– Ești dezagreabil!

– Ce-am vrut să zic? Explică-mi.

Mămica nu știa cum să o scoată la capăt. Bâigui:

– Păi, fazanul aurit este o rasă de fazani...

– Dar ce legătură are asta cu Lapailly?

Ea izbucni:

– Dar ce știu eu!

Încă o dată, Mama-Știe-Tot nu știa nimic. Alban îi explică ce însemna *fazan*. În timpul acesta Bleu (pisica) îi sări pe genunchi. El o mângâie. Doamna de Bricoule se oțări:

– Când mângâi pisica ai niște expresii ale feței pe care nu ți le-am văzut niciodată. Te trădezi!

Doamna de Bricoule „pișcă nasul" fiului cu șampanie. Încă o dată el spune că este excedat de cei de la Protecție, al cărei comportament prost îl exagerează cu plăcere.

Triumf al doamnei de Bricoule. Ce importanță avea că el era o fire închisă, rebelă, fără afecțiune, „mic mascul" în exces, dacă un pic de lichid era suficient pentru a schimba toate acestea? Alban se gândise: „La urma urmei, destul cu forțarea obiectelor". Mămica gândea: „La urma urmei, gata cu șampania". Liber[1] nu te eliberează doar de griji, ci și de secrete. Ceea ce nu înțelegea ea era că Alban, destul de amețit ca să spună mai mult decât dorea, nu era însă suficient pentru a-și pierde luciditatea. Simțise că mama îl trăgea de limbă cu șampania, credea tot ce îi spunea el acum și, pentru a se răzbuna împreună și a-și bate joc de ea, o trimitea pe o pistă falsă. Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

Doamna de Bricoule binecuvânta șampania și deja se gândea la viitoarea ședință la dentist, urmată de o nouă rundă de mărturisiri.

O ședință agreabilă a Ligii Aeriene

Serge îl sfătuise pe Alban să se înscrie în Liga Aeriană. Această asociație se adresa elevilor din toate stabilimentele secundare și îi invita să se adune sub semnul aviației care tocmai se năștea pentru a-i permite președintelui

[1] Alt nume latinesc al lui Bacchus (n.a.)

ei să obțină Legiunea de Onoare. Un alt scop al Ligii era – am văzut deja – să le permită copiilor să facă tot felul de șmecherii cu carnetele de înscriere. O dată la două săptămâni, sediul social trimitea fiecărei instituții o lucrare despre aeroplane. Aceasta era citită, în fața membrilor Ligii, de un elev considerat ca fiind autorul acesteia. Această uimitoare ficțiune – conferențiarul fiind aplaudat și felicitat, deși orice elev, chiar din clasele cele mai mici, știa că lucrarea nu conținea niciun cuvânt al lui – era foarte potrivită în a-i obișnui pe tineri cu viața socială așa cum era ea înțeleasă de persoanele adulte. Ca și Academia colegiului, Liga Aeriană avea motivele ei profunde de a exista. S-ar fi putut crede, în fine, că avea altă rațiune de a exista, rațiune caritabilă în această instituție unde caritatea era atât de clamată, aceea de a reuni ceea ce, sub niciun pretext, nu ar fi trebuit reunit. Fiindcă aceste lecturi, care conțineau proiecții în stil lanternă magică, se țineau la vorbitor în întuneric, iar primele două diviziuni (mari și mijlocii) se aflau acolo amestecate, fiecare elev așezându-se după cum îi plăcea. Așadar, Serge îi lăudă lui Alban această reuniune care, de două ori pe lună, i-ar apropia.

– Fără îndoială că voi fi obligat să fac una dintre aceste lecturi, zise Alban.

– O, nu. Nu trebuie. N-am putea fi unul lângă altul.

Sala vorbitorului era un loc îngrozitor în zilele în care internii își întâlneau părinții, în timpul recreației. Spectacol îngrozitor al acestor copii uneori minunați, față în față cu caricatura lor derizorie care vor fi peste douăzeci de ani. Spectacolul era cu totul altul când Alban pătrunse în vorbitor pentru ședința Ligii.

În timpul ședinței Ligii Aeriene, un mare număr de elevi se comportă extrem de urât. Nu este cazul lui Alban și Serge. Alban îi spune prietenului său cât de indignat este.

În aceeași seară, Alban lua cina cu mama sa. În mâna maternă, șampania scotea bule. Alban care, imediat ce se așezase la masă, băuse ca un spart, exaltat cum era de viziunile Ligii Aeriene, povesti întreaga ședință, umflând desigur. Era sufocat, dar era totuși destul de mândru să aparțină unui colegiu unde se reconstituia, în liniștitul Auteuil și sub ochiul patern al distinselor fețe ecleziastice, orgia din *Quo vadis*. Doamna de Bricoule, însă, nu-și aducea aminte de vremurile din *Quo vadis*. Ea evoca sfârșitul balurilor ținute cu douăzeci de ani mai înainte, când mâinile se strângeau unele pe altele sau înlănțuiau o talie... ceva atât de asemănător, da, cu adevărat, atât de îngrozitor de asemănător cu ceea ce inventau *șic* acești șmecherași dezlănțuiți... În mintea ei, speriată și uluită, se amesteca totul.

– Nu putem să ne prefacem, zise Alban. Nu se poate face o reformă în condițiile actuale. Ar trebui o regulă draconică.

– Dar, cel puțin, tu și Serge erați decenți?

Doamna de Bricoule îi mai umplu o cupă.

– Cât nu se poate mai bine, băigui fiul, care deja și mai mult decât data trecută, nu mai controla foarte bine ceea ce spunea. Pusesem doar o mână pe pulpa lui, fiindcă îmi era frig la mâini, sala nefiind încălzită. (Mai goli o cupă.) Și îi simțeam inima bătând în pulpă. Atunci când ai inima în palmă, deschis, iată, el își avea inima în palma mea. Există spirite care te frapează, dar știi că există și oase care te uluiesc? (Îi puse mâna pe una din pulpe și, cu intonația lui Vatinius, în orgia din *Quo vadis*, când spune „Treizeci de legiuni? Pe legea mea, cred că sunt treizeci și două...", apoi se rostogoli sub masă și zise:) Dar – crudă enigmă – poate că nu era osul lui Souplier! Era, poate, sângele din mâna mea cel care zvâcnea...

O bătu pe mână, patern, și murmură cu un glas atât de scăzut – slavă Domnului! –, încât ea nu-l auzi:

– Cu parșiva asta de șampanie, cred că ajung să te iubesc.

Era pe jumătate conștient. Ceea ce îi dicta amețeala era că, în fond, nu avea nicio importanță că e pe cale să cedeze.

Doamna de Bricoule își detestă invenția

Mai goli o cupă, iar șampania i se scurse pe bărbie și pe gulerul de la cămașă. Ce se petrecu atunci în doamna de Bricoule? Din pat, întinse brațul și apucă hotărâtă sticla. Își *văzuse*, în cele din urmă, fiul? Își văzuse fiul la dispoziția ei, atât de trist la dispoziția ei, deschis în fața ei așa cum fusese deschisă cutia. Nu avea niciun scrupul să-i forțeze cutia: era ceva ce ținea de datoria ei. Însă pentru a cunoaște secretele, sticla... „Du-te la culcare, îi zise ea, ai nevoie."

Totuși, cum se ridica de la masă și apuca ceva de pe gheridonul aflat alături de pat, ea îi luă capul în mâini sărutându-l pe păr. Profita de faptul că era beat ca să-l dezmierde, așa cum fusese uneori sărutarea pe care i-o dădea atunci când era adormit (lucru care totuși era mai bun decât să-i dea cu apă oxigenată pe păr).

Acesta fu sfârșitul șampaniei.

A doua zi, la cină, ea îi zise:

– Aseară erai un pic „dus". E vina mea. N-o să mai facem. Nu știu, deci, dacă tot ce mi-ai spus despre reuniunea Ligii Aeriene este adevărat. (El afirmă, de bună-credință, că totul era adevărat.) O altă mamă i-ar scrie lui Prévôtel, dat fiind că se afla în asistență, și i-ar cere să vină să dea explicații, în fața ei și a fiului, asupra acestei slăbiri intolerabile a exigenței. Nu o voi face pentru că

știu că nu îți place să mă amestec în ceea ce se petrece la colegiu. Îți dau însă următorul sfat: fiindcă ești bine văzut de Pradeau de la Halle, cere-i să te primească și povestește-i ce ai văzut, fără a da vreun nume. El nu era acolo. Îi vei face un serviciu informându-l, cu condiția să simtă clar că îi spui adevărul adevărat.

Această rigoare nu concorda deloc cu complezența primei „ședințe de mărturisiri" și cu începutul celei de-a doua. Dar așa era ea, așa suntem.

Incoruptibilul fu de acord. Păstrase de la ședință o impresie înfricoșată. Nu era supărat pe mamă pentru invenția odioasă cu șampania. Lucrul făcea parte din acea atmosferă de ferocitate nevinovată în care se obișnuiseră să trăiască.

Scrisoarea fatală a lui Alban către superior

Vorbind de scrisoare, doamna de Bricoule îi atrase bine atenția: „Fii prolix și vag; asta trebuie în lume". Dar nu era nimic de făcut, el îl avea pe Tacit în sânge. Fu scurt și precis. Iată ce scrise:

> Domnule Superior,
>
> Am fost alaltăieri la ședința Ligii Aeriene, unde am văzut lucruri atât de ciudate, încât îmi permit să vă cer o întrevedere de câteva clipe. Sper să nu-mi luați în nume de rău această cerință.
>
> Vă rog să credeți etc...

Lucruri ciudate? Dar cine nu este ciudat în această poveste? Probabil că exista doar unul singur, iar el era țapul ispășitor din instituție, probabil că numai Serge Souplier nu era ciudat.

Alban se gândea că va primi un răspuns încă de a doua zi. Dar ziua trecu, și apoi încă una, pe urmă

încă trei sau patru. Și nu a existat niciodată vreun răspuns la această scrisoare bine intenționată și care urma să fie fatală.

A doua trăsură impecabilă. Alban

– Te iubesc? Să ne înțelegem. Nimic din acel lucru dezgustător care este dragostea. Am afecțiune pentru tine, nu sunt îndrăgostit de tine. Asta o știi...

– Da, o știu, zise Serge încet, așa cum îi răspunzi cuiva care o ține fix pe-a lui.

– Nu mai pot suporta această ambianță unde nu se vorbește decât despre *asta,* unde colegiul și lumea se văd numai prin asta și în funcție de *asta,* unde singurii tipi pe care îi numești, care contează, care au o existență sunt cei care sunt *așa,* unde se țin unii de alții. Nu, îți spun, nu mai pot suporta o astfel de atmosferă. Mă sufoc în Protec precum Vinicius în Roma lui Nero. Mi-e sete de altceva, ca și lui Vinicius.

– Te înțeleg, zise Serge. Și pe mine mă calcă pe nervi cu poveștile lor. (Trebuie totuși să recunoaștem că nu vorbea cu o deosebită căldură.)

– Am făcut o listă cu toți cei cu care nu aș vrea să stai de vorbă. (Îi dădu numele. Serge tresări:)

– Păi, toți...? Tu ești cel care se ocupă de ciocolată. Mergi într-una din zile, pe înserate, la remiză, zicând că vrei să mergi la toaletă. Am să vin și eu. O să ne vedem o clipă. Ne vom putea săruta. Am să-ți spun cum stau lucrurile cu noua viață în diviziunea mea. În curând nu ne vom mai putea baza pe trăsuri. Odată cu primăvara, toate vor avea coviltirul tras.

Căzură de acord pentru miercuri la orele șase și jumătate. Dacă treaba ținea, atunci Serge va face o cruce

cu creta în recreația de la ora patru, pe ușa celui de-al treilea WC din curte.

Alinarea adusă de aceste trăsuri

Serge îi ceruse fotografia lui Alban care i-o dădu. Gest incredibil: Serge o duse la buze! „Mi-a sărutat fotografia, iar în trăsură eu nu i-am căzut în genunchi!" Ce afectuos redevenise de când reluaseră mersul cu trăsura! Cum se mai schimbase totul! Oare de ce nu se gândiseră mai din timp! Această bogăție de tandrețe pe deplin castă îi liniștea, lămurea ceea ce era barbar într-un frig absolut (îmbrățișările pe fugă din grotă abia contau), recrea o atmosferă respirabilă. Dincolo de valurile înspumate, ei lunecau ca pe un lac în apele calme ale portului.

Miercuri, pe măsură ce dimineața trecea, era cuprins de temeri: teama de a nu fi surprinși în remiză. Oare un asemenea risc era răplătit de cinci minute de desfătare grăbită? Niciodată nu se petrecuse ceva în magazie de când venise superiorul, dar se spunea că mai înainte două cupluri fuseseră prinse. Era un *sacratissimus locus,* adică un loc sacru și sinistru totodată, așa cum erau unele în vechea Romă, cum erau, spre exemplu, punctele lovite de trăsnet. La orele unsprezece, fu tentat să-i trimită un bilet lui Serge ca să-i spună că renunță, dar rușinea în ceea ce privea slăbiciunea de care dădea dovadă îl opri. Își zise însă că dacă înainte de orele șase va primi vreun semn nefast, atunci va renunța. Tauromahia îi inculcase un pic de superstiție adevărată, la care adăuga puțină superstiție falsă, ca „să se dea torero", totul sfârșind prin a ajunge superstiție adevărată, atunci când îi era frică.

La orele două, imediat ce ajunse în clasă, observă că uitase acasă un caiet ce conținea toate notițele pe care le luase în vederea explicării unui text. Urma să-l explice

din memorie. Presimțire sumbră. O clipă mai târziu, își căută batista. O uitase! Aceste semne ar fi trebuit să-l oprească, dar el trecu peste ele. Așa este superstiția, incoerentă, la fel ca și restul. Totuși, cât de mult își dorea să nu vadă în recreație crucea de pe ușa WC-ului! Dar iată că era acolo. (Aceste locuri acum atât de inocente unde în seara aceasta inimile se vor preda una alteia.)

În sala de studiu, nu putea lucra, nici măcar citi. Învârtea între degete un cocoloș din chifla pe care o mâncase în recreație, pipăia în buzunar cheia de la remiză și spera ca, în ultima clipă, ceva să-l oprească pe Serge. Iată ce trebuia făcut: 1. Să îndrăznească; 2. Serge să nu vină și, în felul acesta, ar fi câștigat pe două planuri. Făcu o caricatură de rugăciune cerând să se întâmple ceva. Se întărea cu ajutorul a două motive: primul era un principiu profesat de Linsbourg, ca literă de evanghelie – atunci când ți se întâmplă ceva, să fie cu un tip de care să nu-ți pese, luat așa, nu se știe de ce, niciodată cu cineva iubit; cel de-al doilea era fraza lui Serge – „Am să-ți spun cum stau lucrurile cu noua viață în diviziunea mea"; așadar, vor merge în remiză spre a vorbi despre reforma moravurilor la colegiu. Această bunăvoință nu se putea întoarce împotriva lor. (Câtă ceață! Câtă candoare!) Alban avea, la șaisprezece ani și jumătate, o experiență a pericolului (taurii) și, prin urmare, o experiență a fricii despre care niciunul dintre camarazii săi nu avea nici cea mai vagă noțiune. Avea, mai ales, o conștiință a pericolului pe care majoritatea băieților de vârsta sa nu o aveau. În același timp, nu-i păsa ca de dracu'! Îi plăceau toate acestea: un gust fremătător al pericolului prezent și al fricii actuale... Reacția din urmă ni se pare mai mult copilărească decât adolescentină.

Îndrumătorii de la Notre-Dame du Parc jupuiseră cu unghia un colț de la un geam mat din sala de studiu și,

trăgând cu ochiul de pe culoarul foarte slab luminat, îi urmăreau pe elevi și pe supraveghetor. În acea zi de miercuri, cam pe la șase fără un sfert, abatele de Pradts, cu ochiul lipit de geam, observa sala. Toată lumea, tot timpul, era preocupată de păr. Mâinile sprijineau capetele, iar degetele se mișcau prin păr. Mâini moi, albe, împreunate, fără vlagă, ale copiilor din Paris, cu unghiile un pic cam negre, uneori cu câte o mică pată de tutun oriental pe partea interioară a mijlociului. Îi cunoștea bine. Dacă unul dintre elevi își făcea de lucru cu creionul, iar acesta aluneca pe jos, când se apleca să-l ridice îi cădea și freza pe frunte. Ridicându-se, acesta o dădea pe spate scuturând capul. Gestul devenise atât de bine un tic la unii, încât își aruncau capul pe spate chiar și atunci când părul era în regulă. Un altul își umezise una dintre șuvițele rebele ca să stea lipită și apărea mai întunecată în mijlocul părului, asemenea acelui spațiu mic pe care și-l linge gazela, mereu același, mereu același, pe direcția gâtului ei aplecat, iar când și l-a lins, crede că s-a curățat complet, adormind cu sufletul împăcat. Alții aruncau priviri atente la dreapta și la stânga, înainte de a șușoti niște fleacuri la o ureche, uneori făcând mâna pâlnie (era mai cu seamă un gest al frățiorilor), în fine, încercând prin toate modurile, după câte se pare, să arate în jur că discuția lor era dintre cele mai culpabile. Cu trei degete în gură, Denie, ca un micuț Pan ce era, părea că vrea să cânte la nai.

De obicei, când își făcea o temă sau încerca să o facă, Serge era văzut ridicând capul, fruntea i se încrunta, sprâncenele desenau un accent circumflex: căuta sensul unei fraze sau al unei probleme. Brusc, fruntea i se netezea și se apleca deasupra caietului: găsise. Astăzi avea o figură ca din zilele când urma să facă o prostie. Cu penița suspendată deasupra unei pagini pe care nu scria, morfolind capătul riglei. Apoi, dintr-odată, se lăsă peste pupitru, și el tot cu degetele în păr, apoi sprijinindu-și

bărbia în palma dată pe spate, mușcându-și buza, privind în gol. Abatele îl rezumă printr-o frază pe care și-o zise în sinea sa: „Respiră prin toți porii dezordinea sa interioară și aviditatea de a se apăra de noi cu orice preț". Se auziră pași. Pericol! Acest suflet zbuciumat se topi în semiîntunericul culoarului.

Un viciu pedepsit: curajul

La ora șase și un sfert, Alban încă mai ezita. Confuz, i se părea că destinul, în umbră, lucra împotriva lui țintindu-și acul veninos. Prévôtel stătea la pândă, îi descoperea în remiză, îi înhăța umiliți... De ce să nu stea la pupitrul său, iar mâine să-i mărturisească lui Serge că dăduse înapoi? Brusc, își aduse aminte unul dintre preceptele tauromahiei: „Când începi să te temi, există un singur remediu, unul singur – să îndrăznești și mai mult". El nu avea vicii sau nu avea decât unul: viciul curajului, cel care te împinge să faci neapărat lucrul cel mai curajos, chiar, și mai ales, când ți-e frică, fără a ceda în alte situații, fără rușine în fața fricii, într-o indiferență totală față de ce vor zice alții. Își spuse preceptul și se ridică de îndată, mergând la abatele Prévôtel să ceară un bilet de ieșire. Nu-i mai ardea să-l sărute pe Souplier. Souplier se volatilizase. Fraza aceasta îl făcuse să se ridice. Avea în nări mirosul arenei și o primea ca pe o vibrație interioară. Mergând spre closet, sorbi o gură de apă de la fântână, ca să-și umezească buzele uscate de teamă. În remiză, acoperi pe jumătate ferestruicile cu obloanele. Lumina scădea încet (era 26 martie). Orologiul bătu jumătatea orei mai zglobiu în întunericul care, în sfârșit, se lăsase. „Dacă la și treizeci și cinci nu este aici, voi pleca, iar mâine îi voi atrage atenția că nu a sosit la timp. Oricum, vine sau nu, la ora șapte, gata, totul se va sfârși." Savura momentul acesta dinainte.

Ronțăi două tablete de ciocolată, lucru recomandabil la fotbal în pauze, ca să prindă mai multă forță.

La și treizeci și trei, auzi cum cineva șuiera ușor afară aria toreadorului din *Carmen*. Trase cu ochiul și îl văzu pe Serge îndreptându-se spre remiză. Își strânse cureaua cu încă o gaură, ca înainte de a merge spre taur. În curte, câțiva băieți mergeau ferindu-se pe cataligе (la ora asta, când studiul era în toi și se întunecase de-a binelea: o, disciplină de la du Parc!), dar aceștia erau departe. Alban se gândi la băieții care jucau pelotă, în plină noapte, în timp ce ei... Brusc, Serge se năpusti înăuntru. Instinctul lui Alban fu un: „Nu, nu intra!" Dar i se păru că ar fi la fel de îngrozitor ca gestul unui toreador care, refugiat în spatele unui *burladero*[1], l-ar împiedica pe un coleg urmărit să se strecoare după el. Dar, vai, încă o dată trecu de partea curajului. Închise ușa. Cum o vrea Dumnezeu!

– Nu credeai că o să vin?

Alban îl strânse la piept, cu inima zvâcnindu-i pe buze. Serge se lăsă în voia sorții, picioarele i se înmuiară, se topi în brațele prietenoase și, ca o zdreanță lipsită de echilibru și de sprijin, păru să lesine, se prelinse printre brațele celui care abia îl ținea, ajunse pe jos, cam amețit, iar Alban îngenuncheat deasupra lui. Această îmbrățișare era cea mai nebunească din câte avuseseră de la Pelota Bască, în plus, în toate celelalte Serge își păstrase mantoul pe el, pe care nu-l avea astăzi. Alban era cuprins pe de-a-ntregul de mirosul lui ca de un leagăn de flăcări. În acea clipă, niște pași, afară, se opriră în fața remizei, iar o voce întrebă: „Cine-i acolo?" Alban recunoscu glasul tâmplarului, considerat binevoitor, îl liniști pe Serge din priviri și strigă: „Alban de Bricoule. Fac socotelile la ciocolată. Familia mea fabrică ciocolată".

[1] Un fel de scut în spatele căruia toreadorul urmărit de bestie poate să se adăpostească. (n.a.)

Băieții se ghemuiră unul lângă altul, în întuneric, lipiți de zid – stând la pândă, așa cum de Pradts, cu o oră mai devreme, pândea pe culoarul de lângă sala de studiu. Întunericul le sporea teama. Stătură așa un moment, până nu mai auziră pașii ce se îndepărtau.

– Cred c-ar fi mai bine s-o șterg, zise Serge. Mi-e frică...

– Dacă ți-e frică, pleacă, e mai bine.

Se pupară fără patimă. Amândoi erau cuprinși de panică. Serge ieși, dar nici nu puse piciorul bine afară, că reveni înnebunit – „De Pradts! Sunt sigur că vine aici. Cred că l-a anunțat tâmplarul" – și încuie ușa. „De ce o încui? E o prostie! Parcă am face ceva rău", zise Alban, care, totuși, pierzându-și capul, nu se gândi să întoarcă cheia. Serge reveni, mormăind: „Ce meserie!", dar fără țâfnă.

Se ghemuiră, apoi ridicară capetele cu prudență și din nou se aplecară. Alban vedea, lângă el, figura schimbată, ochii înspăimântați ai celui mic, iar frica aceasta atât de apropiată îl contamina. Își țineau răsuflarea. Nu mult după aceea, niște pași coborâră treptele și se auziră bătăi în ușă.

– Deschideți!

– Cine-i acolo?

– Abatele de Pradts.

Serge se lăsase în jos pe vine în fundul întunecat al încăperii. Alban îl acoperi cu două-trei scânduri, ca să-l ascundă, și deschise. În ochii cuiva care nu trecea pragul, copilul era invizibil.

– Ce faci aici?

– Calculez ciocolata. Eu fac ciocolata.

– Ciudat. De ce te-ai încuiat?

– La ora patru am observat că îmi lipseau trei franci și am venit să refac socotelile ca să știu dacă diseară trebuie să-i cer mamei trei franci. Am încuiat ca să nu fiu deranjat la socotit. Mă încurcă.

Abatele ezită o clipă, apoi se retrase.

Alban închise ușa, îi făcu semn lui Serge să nu se miște. Zise:

– Știi ce am să fac? Am să mă duc la biroul lui și-i spun totul.

– Nu, nu...

Îl zări pe fereastră pe abate oprindu-se la pisoar. În acel moment, într-o clipă de pericol extrem, avu o inspirație tainică. Cum presimțea că era ultima oară în viața sa când mai atingea obrajii acestui copil, ca și cum era avertizat că jocurile erau făcute și că nu-i mai rămânea decât să pună în loc un pic de blândețe de neuitat în ceea ce în veci nu va mai fi, se lăsă în genunchi lângă Serge. Fără să-i pese câtuși de puțin de fular, își afundă fața în încheietura gâtului cald, îi luă capul pe brațul îndoit și îl sărută pe pleoape. Totul cu încetineală, abandonându-se total destinului.

Se auziră bătăi în ușă.

Se ridică și deschise.

– E inadmisibil. La urma urmei, ce tot pui la cale aici la ora asta?

Abatele îl împinse pe Alban, care stătea în ușă, intrând hotărât. „A, asta e!" Îl apucă pe Serge de braț, dându-l la spate.

– Așa vasăzică! În timp ce ți se încredința un fel de diriguire a acestui puști, asta făceai! Șmecherașule care ești! Și mai pretindeai că îi ești prieten!

– Ce făceam? Nimic mai mult decât am promis.

– Nu! Te încuiai cu el ca să prindeți muște!

– Domnule abate, vă dau cuvântul meu de onoare, n-am făcut nimic altceva decât să-l sărut.

– Și crezi că a săruta e ceva bun pentru un puști!

– Mi-a permis superiorul. Și apoi, știți bine, îl sărutam. Doar vi se mărturisea. Sigur l-ați întrebat. Mi-ați văzut și scrisorile, și în fiecare îi trimiteam sărutări.

– Ți-am citit scrisorile, fiindcă Souplier mi le-a arătat, zise domnul de Pradts mințind pe jumătate (descoperindu-le, l-a întrebat pe Serge: „Pot să le citesc?"). De altfel, Souplier este intern. Eu țin locul familiei sale. Aceste scrisori nu erau scrisorile pe care trebuie să le scrie un tânăr unui copil.

„A, se gândea Alban, și el care credea că ar fi foarte bine ca abatele să le citească!"

– Bine, știați că îl sărutam, iar dacă asta nu vă convenea, de ce nu mi-ați interzis? Duminică i-am dat întâlnire aici. Voia să-mi spună cum este cu noua viață în diviziunea sa. Doreați să am influență asupra lui: cum, unde, când, dacă el este intern, iar eu extern? Nu ne putem vedea decât duminica dimineața, iar la fiecare două săptămâni este consemnat. Mi se spune: „Pornește!", apoi mi se pun piedici. Așa nu se poate. I-am spus doar lucruri frumoase. Cu o clipă mai înainte de a vă întoarce, eram gata să vin să vă spun că el era aici cu mine.

– Gata, nu te apăra! Ai reputația unui băiat inteligent, iar apărarea aceasta este a unui imbecil. Iar acele „lucruri frumoase" și toate celelalte...! De n-ar fi fost o atracție din partea ta către el, oare această prietenie ar fi fost de conceput? Vrei să-l vezi? Nu ai nimic să-ți reproșezi: crezi că m-ați înșelat? Întoarceți-vă în sala de studiu. Povestea asta încă nu s-a terminat.

– Orice-ar fi, îmi asum toate responsabilitățile.

– Asta mai lipsea, să nu ți le asumi! Și, te rog, să nu sufli un cuvânt mamei tale până nu se hotărăște versiunea oficială.

Cum Alban se îndrepta spre ieșire, Souplier, în trecere, îi întinse mâna. Își strânseră mâinile. Alban se îndreptă din nou spre ușă. Souplier făcu un pas spre el și, întinzându-i mâna, zise:

– Mai dă-mi mâna încă o dată.

Sacratissimus locus.

Ceea ce mi se reproșează este că am fost sensibil
François de Montherlant
în fața Tribunalului Revoluționar, 1794

Alban, mai întâi excitat și glorios

Alban reveni în sală pe cărările nocturne. Nu simțea nici mânie și nici suferință. Era doar foarte exaltat. „Trăiesc! Trăiesc!" Se simțea absolut liniștit și plin de o putere infinită.

Se știe; îi plăceau performanțele (de voință, de castitate, de curaj, de stăpânire de sine etc...). Tocmai cu titlu de performanță, și nu spre a se supune abatelui de Pradts, nu îi spuse nimic mamei sale. După cină, se arătă de o absolută libertate de spirit și, pentru că reuși, se îmbătă.

Se îmbătă și pentru faptul că, având un „necaz", nu era necăjit. Primise doar o ușoară lovitură de corn. Pentru un toreador de *sangre torera,* faptul era mai degrabă excitant decât deprimant. În fond, de ce se putea teme? Se afla în acel moment al vieții când crezi că inocența este ceva care te salvează. Cel mai rău lucru ce i se putea întâmpla era o după-amiază de consemn. Poate. Și interdicția definitivă de a-și continua prietenia cu Serge. Dar o va continua totuși, în afara colegiului. Ceea ce promisese era să renunțe la „acte" cu acesta. În această privință, se va ține de promisiune. În ceea ce privește restul, nu se angajase.

Extrem de fugitiv, îl străbătu ideea că ar putea fi dat afară – atât cât i-a trebuit să o alunge cu acel „Nu vor îndrăzni" al ducelui de Guise.

Emoțiile zilei îl biciuiseră și căpăta o oarecare plăcere. În dulcea stare creată de acel Serge afectuos din ultimele plimbări cu trăsura, fusese ceva asemănător unui somn ușor.

Își zicea că tocmai temerea lui din acea după-amiază era cea care atrăsese lovitura de corn. Se mai gândea și la faptul că drama izbucnise doar pentru că, de două ori, comisese păcatul curajului: 1. Trecând peste acea temere; 2. Nerespingându-l pe Serge, așa cum îi fusese primul reflex, când copilul năvălise în remiză. Tocmai curajul lui îl făcuse să procedeze greșit în a-L ruga pe Dumnezeu să nu-l lase să o facă. De altfel, știa deja asta prin tauromahie: uneori trebuie să fii curajos, iar alteori, nu. Nu există o regulă. Iar în concluzie: „Chiar întâmplându-se ceea ce s-a întâmplat, sunt mulțumit că am fost curajos".

A doua zi dimineață, cu mintea mai limpede, când sosi la colegiu, unii îi puseră întrebări vulgare. „– Te-a certat? – Acolo v-a prins?" Giboy i-a spus doar: „A fost tare de tot aseară?", după care merseră în clasă. El se aștepta ca Giboy să-i pună întrebări, ca de obicei, pe marginea unei cărți. Dar nu a fost așa. Din toată clasa, Linsbourg, care se afla în banca din față, nu se întoarse nici măcar o singură dată spre el. Asta l-a dezamăgit un pic. Desigur, în ultimele săptămâni i-a tratat cu răceală. Dar atâta tăcere – cu tovarășii săi, cu mama sa – începea să-l apese. Pe toți îi mânca limba să vorbească, în povestirea noastră.

La ieșire, continuau să-l „ignore". Sentimentul dominant pentru el era surpriza. „Cum? Nici măcar unul!" i se părea abia credibil ca inițiatorii Protecției să-l ostracizeze pentru un fapt normal de protecție, doar pentru că autoritățile își arătaseră puțintel colții. Ajunseseră atât de jos? Nu-i crezuse în stare. Cât privește opinia lor, văzându-l că nu suferă, își dădea seama că nu avusese niciodată vreo dovadă de prietenie pentru ei, lucru care mai degrabă îi plăcea. Conta doar Souplier. Se întreba acum dacă nu cumva îl căutau pentru a se revărsa asupra lui prin această mâncărime de care tocmai am vorbit. Iar el nici măcar nu observase că avea dușmani.

Însă când ieșiră din sala de studiu, la orele patru, se produse o scenă curioasă. Erau așezați pe două rânduri, așteptând să se îndrepte spre curte. La trei sau patru metri de ei, diviziunea a doua aștepta și ea, paralelă cu a lor. Câțiva băieți din această diviziune, urmați imediat de alții, se apropiară de Alban – în așa fel încât tot șirul se făcu un semicerc – și îl priviră, discutând între ei, râzând și cu o mimică batjocoritoare. (Din fericire, Serge nu era acolo.) Supraveghetorul refăcu rândul, dar avea un zâmbet amenințător, care le spunea celor care greșiseră că era de partea lor. În același timp, de parcă ar fi fost contaminați, cei care erau mai aproape de Alban se îndepărtară de el fără vreo vorbă, dar cu o expresie dezaprobatoare și aproape îngrozită. Iar tot rândul lor se curbă în sens invers, îndepărtându-se. Era o minune să-i vezi pe acești micuți francezi făcând la șaisprezece, la paisprezece ani, cu un instinct și o siguranță incomparabile, primii lor pași în zona lașității. A fost, deci, un moment în care Alban se trezi singur în fața celor două grupuri, asemenea taurului când face o voltă pe loc, întorcându-se spre trupă și spre adversarii săi. Atunci, pentru prima dată de la ultimele evenimente, în această apariție explozivă a dizgrației sale, avu o mișcare de mândrie, amintindu-și că era mai bun ca ei.

Sejanus statim solus

Pe urmă își aminti de Petronius, în *Quo vadis*, când mulțimea curtenilor face gol în jurul lui, fiindcă tocmai începuse să-i displacă lui Nero. Și, în Tacit, dizgrația lui Sejanus: *Sejanus statim solus et in subita vastitate trepidus*, „Sejanus se trezi imediat singur și tremurând în golul care se făcuse în jurul său". Dacă ar fi avut nevoie, aceste două amintiri ar fi fost de-ajuns ca să-l scape: cum să suferi de ceva de care a suferit Sejanus și Petronius? Dimpotrivă,

un sentiment glorios de sine se ridica în el ca un val suveran. Mai încercase de două ori, în arenă, starea că aclamațiile și huiduielile erau pentru el exact același lucru: un fapt congenital.

Alban înțelege că este eliminat și aleargă la domnul de Pradts. Discuția lor

A doua zi, sâmbătă, la orele cinci, superiorul veni ca de obicei să asculte în sala de pregătire notele săptămânale citite de îndrumător, precum și clasamentul compunerilor. Nu puțin fu surprins Alban când se citiră notele tuturor elevilor, cu excepția alor sale. Această escamotare îi făcuse pe ceilalți să ciulească urechile. Din prima bancă, Giboy se întoarse și îl privi. Apoi Linsbourg făcu la fel. El răspunse printr-un semn evaziv. Credea că este vorba despre o scăpare – doar dacă nu cumva, neputându-i da pentru „purtare" decât o notă foarte rușinoasă, Direcțiunea nu a preferat, din delicatețe, să evite a-i da vreuna.

Dar domnul Prévôtel anunța: „Clasa de filozofie. Compunere la filozofie. Primul, Giboy, 14. Al doilea, de Linsbourg, 13...

(ei, ciudat: credea că este primul la filo...)

...Al treilea, Vérniquet, 10. Al patrulea, Salins, 9. Al cincilea, Catulle, 8. Al șaselea, Frécourt, 5. Clasa întâi, compoziție la geografie..."

Alban clipi, așa cum făcea mama lui când i se întâmpla ceva rău. Brusc, înțelesese că nu mai făcea parte din colegiu. „Celor doi Blesus li se promiseseră două sacerdoții care, după dezastrele suferite, nu li s-au mai dat, dispunându-se mai apoi de ele ca dc locuri vacante. Era o înștiințare de moarte. Înțeleseră și o îndeplinire." (Tacitus)

Toată lumea se jucase cu focul: doamna de Bricoule, domnul de Pradts, superiorul, Alban. Acum focul se aprinsese.

Câteva clipe mai târziu, fără să fie anunțat, Alban intra în biroul abatelui de Pradts și iată scena care se petrecea[1]:

ALBAN: Deci, sunt alungat! Alungat ca un servitor care a furat un ceas, fără ca măcar să mi se dea cele opt zile la care am dreptul. Prezența nu-mi mai este suportată nicio oră în plus. Murdărește colegiul. Și nimeni nu are măcar curajul să mi-o spună în față. Mi se spune prin intermediul notelor. Sunteți cu toții niște lași. Și alungat, de ce? Ce-am făcut? De-atâtea ori am fost prins greșind, pentru una sau alta, dar întotdeauna am fost iertat, niciodată pedepsit. Doar o oră de consemnare într-un an, însă și aceea anulată! De ce așa de data aceasta? Și sunt dat afară exact înainte de Paște. Nu voi fi alături de camarazii mei și de colegiu la cea mai mare sărbătoare a anului. Colegiul va continua să existe fără mine! Și examenul meu pentru care m-am străduit atât?

Își șterge câteva lacrimi.

ABATELE: Liniștește-te! Nu face o tragedie din asta...

ALBAN: Dar bacul? Mă dați afară cu trei luni înainte de bac. O nouă școală, profesori noi, alte cărți, în ultima clipă! Mă faceți să pierd bacul.

ABATELE: Ești un elev strălucit. Nu vei rata bacalaureatul.

ALBAN: Sunt o mulțime de copii care au fost văzuți în remiză: nu li s-a zis nimic. De ce sunt eu cel care plătește pentru ceilalți? Dacă aș conduce eu colegiul, vă jur că nu ar exista prietenii particulare. Dumneavoastră însă închideți ochii, și pe urmă, când vă convine, îi redeschideți.

ABATELE: Deși la fel de neliniștitor ca oricare altul, noi știm totuși că dumneata iubești virtutea. Și sunt convins că ești foarte sincer când disprețuiești ceea ce poate

[1] Cele două dialoguri care urmează sunt, cu câteva modificări, scenele III și VII din actul III al piesei *Orașul al cărui prinț este un copil*. (n.a.)

exista ca indisciplină în acest colegiu, indisciplină unde dumneata erai una dintre cauzele principale și de care ai abuzat la nesfârșit.

ALBAN: Eu eram de o parte a barierei, dumneavoastră de cealaltă. Fiecare trebuie să se apere.

ABATELE: Corect.

ALBAN: Părăsit! Respins!

ABATELE: Nu lua în tragic o mică aventură care, în fond, nu depășește alte aventuri din orice colegiu. Când vei avea douăzeci de ani, vei zâmbi gândindu-te la toate astea.

ALBAN: Nu, n-am să zâmbesc niciodată.

ABATELE: Cât despre insulte, n-am auzit nimic. Uite, să rezumăm. Înainte de toate, trebuie să știi ceva care te va mira un pic, venind după cele ce ți-am spus: pleci de aici stimat de toți.

ALBAN: Dacă am stima tuturor, de ce sunt dat afară?

ABATELE: A existat un fapt: să nu revenim asupra celor ce s-au spus în remiză. Această stimă va fi cu atât mai mare cu cât vei pleca fără proteste și fără amărăciune.

ALBAN: Dar pe Souplier nu-l dați afară?

ABATELE: Din ce motiv? Aseară am vorbit mult despre problema voastră cu superiorul. Nici nu s-a prea pus problema cu Souplier. Dumneata, dumneata l-ai atras și, așa cum bine ai văzut, ești cel responsabil. A fost abuz de încredere, iar eu adaug: abuz de încredere pe toată linia, gândind la cum ai folosit acea cheie ce ți-a fost încredințată. Pentru el nu-i decât o prostie în plus în șirul interminabil de prostii pe care le face. Și – am să fiu sincer și deschis – poate că tocmai acum, când nu vei mai fi aici, vom putea face ceva pentru el. Fiindcă dovada este făcută, și s-a făcut foarte repede, dragul meu prieten, că, în pofida bunăvoinței dumitale, nu ai ce îți trebuie ca să-i faci un serviciu acestui copil. Dumneata ai întrevăzut ceva ca o lucrare de îndrumare intelectuală și morală asupra lui, însă el este prea tânăr, prea slab, prea necopt, și

dumneata prea exclusiv, prea logic și prea personal – însă și slab, trebuie spus, și nici chiar atât de sigur, căci, în fine... – pentru a rezulta ceva bun. Vina nu vă aparține vouă, ci vârstei pe care o aveți amândoi, temperamentelor voastre, calităților și defectelor voastre. Mă gândesc aproape la fel de mult la acea invenție care v-a trecut prin minte: de a porni în fruntea unui fel de reformă morală cu elementele cele mai strălucite, dar cele mai agitate din diviziunea voastră. Aici, ați înaintat prea repede și, fără a vă subestima zelul, mă tem – ne temem, fiindcă domnul Superior este de acord cu mine în acest punct – să nu vă fi împins de la spate și un pic de orgoliu. La urma urmei, noi trebuie să conducem destinul acestei instituții: fiecare cu treaba lui. Ca să revin la camaradul dumitale, am crezut un moment că prietenia pe care i-o porți i-ar putea fi de folos și mi-am dorit să o văd durând mai mult decât se părea că socoteați voi înșivă, și de aceea acceptam să tolerez – da, să tolerez doar – manifestările din acest colegiu. Am crezut-o cu adevărat? Pe cinstea mea că nu mai știu nimic... Sunt aici multe lucruri pe care trebuie să dau impresia că le cred: momentele de teatru, fotbalul, Academia, loialitatea puștilor mei... Mă rog, dacă am crezut în așa ceva, proba a arătat cât de mult mă înșelam. Și voi zice eu, în fața amărâtelor de rezultate obținute atât prin acțiunea mea, cât și a voastră, că am eu ceea ce trebuie? Numai eu trebuie să mai încerc. E rolul meu.

ALBAN: Îl veți lua cu dumneavoastră la casa de la țară în vacanța de Paște?

ABATELE: A, ți-a spus! Da, un proiect... Lucrul de care are el nevoie este o adevărată cură, asemenea neurastenicilor și drogaților. O influență care se exercită singură va fi întotdeauna mai bună, indiferent de slăbiciuni, decât o influență dublată de o alta, chiar dacă ambele se exercită în același sens. De aceea, îți repet, e bine să dispari. Doar că... ceea ce trebuie este să dispari total.

ALBAN: Cum asta?

ABATELE: Nu trebuie să-l mai vezi deloc pe Souplier.

ALBAN: Poftim? Când deja dacă rămâneam două zile fără să-l văd... Nu, nu asta vreți să spuneți...!

ABATELE: Ba tocmai asta.

ALBAN: Să nu-l mai văd... Nici măcar în afara colegiului?

ABATELE: Nu.

ALBAN: A, nu, e prea nedrept! În afara colegiului, am dreptul să fac ce vreau.

ABATELE: Un cuvânt spus de noi părinților lui și mamei dumitale va înfrânge acest drept.

ALBAN: M-ați adus în situația în care sunt și mă mai și amenințați!

ABATELE: Dacă veți rămâne demn unul de celălalt, nu vă veți strica viitorul. Pentru amândoi se va deschide o nouă cale...

ALBAN: Cunosc eu aceste căi noi!

ABATELE: Dar viitorul la care mă gândesc nu trebuie să fie unul apropiat. Nu mai trebuie să-l vezi pe Souplier până va deveni bărbat, ceva bine format, și nu acest lucru mărunt, vag și moale care rezistă fără a rezista.

ALBAN: E o atât de mare suferință...

ABATELE: Fii un bun jucător.

ALBAN: Un bun jucător! Dar despre un joc este vorba aici?

ABATELE: Nu, dar acest cuvânt „suferință" atrage după sine o potolire a ei. Amintește-ți vorba lui Talleyrand: „Tot ceea ce-i excesiv e fără valoare".

ALBAN: Da, uitasem, litota...

ABATELE: Ești generos. E ceva ce, în zilele noastre, se găsește tot mai rar la națiunea noastră. Așadar, promiți? Mărturisește, te atrage generozitatea.

ALBAN: Din păcate!

ABATELE: Îți vorbesc un limbaj care nu ți se vorbește niciodată în van.

ALBAN: Văd că ați început să mă cunoașteți.

ABATELE: Familia sufletelor ca tine îmi este cunoscută.

ALBAN, *cu glas scăzut:* Promit.

ABATELE: Ești curajos. Nu cred că va încerca să provoace o întâlnire. Dar dacă totuși s-ar lăsa dus de un asemenea act de bravadă, vei evita această întâlnire?

ALBAN: Să-l resping? O, Doamne, nu, nu se poate!

ABATELE: Și totuși, trebuie.

ALBAN: Atunci... da.

ABATELE: Dă-mi mâna. *(Alban lasă să i se ia mâna.)* Nu întoarce capul, dându-mi mâna. Și nu pleca ochii. Tinerii au o capacitate de renunțare emoționantă...

ALBAN: Mărturisiți că vi se pare că am renunțat prea repede și că scad în ochii dumneavoastră. Dar nu-i așa, dimpotrivă: îl iubesc destul ca să pot renunța la el.

ABATELE: Nu ești prima ființă pe care o fac să sufere. Pe acest scaun pe care te afli, am văzut elevi, mame, chiar și tați cu lacrimile șiroind și gâtuiți de teamă! Crede-mă că, tratându-te astfel, nu mă supun la nimic ce ar putea să miroasă a gelozie sau ranchiună. Amintirea acestei afecțiuni nu mă apasă câtuși de puțin. Niciodată nu te-am invidiat, iar dacă am făcut-o vreodată, acum am încetat să o mai fac. Acum nu mai cunosc decât acea zonă bogată și tristă unde ne înțelegem toți prin jumătăți de cuvinte. Și este adevărat că prezentul ne poate obliga să vedem unele aspecte nefericite ale acestei probleme, dar viitorul va slăvi spiritul de care a fost animat. Îți cer să crezi că în toată povestea aceasta nu am căutat decât binele acestui copil. Sacrificiul dumitale va fi probabil cel mai bun serviciu pe care i l-ai făcut. Sunt sigur că îți va fi recunoscător. Mai am un singur lucru să-ți spun. Ieri, la remiză, mi-ai prezentat o apărare în care, pe moment, nu am crezut. Scuză-mă, sunt preot, adică sunt asemenea medicilor și avocaților: nu cred niciodată că mi se spune întreg adevărul. Acum cred în acea apărare și ți-o spun.

ALBAN: Data trecută, în această încăpere, când ne-ați lăsat împreună, iar eu i-am vorbit despre noua noastră linie de conduită, mi-a spus: „Dacă tu crezi că așa e mai bine..." La rândul meu, e tot ce vă pot spune: dacă dumneavoastră credeți că așa este cel mai bine...

ABATELE: Este răul cel mai mic.

ALBAN: Doresc să se poată spune că a devenit mai bun după ce l-am părăsit. L-ați anunțat că ne cereți o ruptură totală?

ABATELE: Da. A acceptat cu minimum de mirare necesară. Nu are înfocarea dumitale. Dar a simțit cât de necăjit vei fi. I-am explicat asta.

ALBAN: Adevărat? A fost nevoie să-i explicați? Totuși, ieri, când am ieșit din remiză, ce trist mi-a întins mâna! Ce figură tulburată avea în semiîntuneric! Nu-l mai pot vedea pentru ultima oară ca să-i spun adio? Aici, spre exemplu...

ABATELE: Mi-e teamă să nu fie cam melodramatic pentru un lucru...

ALBAN: ... atât de simplu, nu?

ABATELE: Da, atât de simplu.

ALBAN, *sărind brusc:* E inutil să vă răspund. Aș spune ce nu trebuie spus. Dar să plec de aici atât de învins!

ABATELE: Vei mai fi învins și altă dată în viață.

ALBAN: A, vedeți și dumneavoastră asta!

ABATELE: Da.

Alban se ridică, fără a mai spune vreun cuvânt.
Ieșind, se întâlni cu superiorul care intră.
Fiecare evită privirea celuilalt.

SUPERIORUL: Da, iată o problemă foarte dureroasă. Sărmanii copii, iar noi îi tot tragem într-o parte sau alta, îi facem să se zbuciume... Și noi îi tulburăm, sărmanii copii, în fond atât de dezarmați în fața noastră.

ABATELE: Atât de dezarmați...!

SUPERIORUL: Da, repet: atât de lipsiți de apărare. Dumneavoastră spuneți adeseori că ei abuzează, însă noi oare nu trăim cu ei într-un continuu abuz de putere?

ABATELE: Deloc... Cât privește tulburarea pe care le-am cauza-o, ei bine, fac ei destule ca să ne-o întoarcă. Abatele de Saint-Cyran este cel care spunea că îndrumarea adolescenților este „o furtună a spiritului".

SUPERIORUL: Există uneori la acești adolescenți o putere de disprețuire înspăimântătoare în simplitatea și ideea lor de dreptate.

ABATELE: Nu văd ce anume face disprețul...

Superiorul face un gest de parcă ar vrea să se așeze pe scaunul de lângă birou. Abatele îi arată fotoliul său. Superiorul se așază pe scaunul unde, în fața lui, se aflase Alban.

SUPERIORUL: Bricoule ieșea de la dumneavoastră, nu? Cum a primit vestea?

ABATELE: Suferind în tăcere, ceea ce mi-a plăcut destul de mult. Îl vedeam cum era atras de generozitate ca de un abis – de acea patimă care ne vine atât de adesea, de a acționa împotriva propriei noastre persoane...

SUPERIORUL: Lacrimi?

ABATELE: Și le-a dominat rapid.

SUPERIORUL: Prea repede! Știu că vă place plânsul copiilor. Că vă place și plânsetul mamelor, așa cum unora le place smiorcăiala amantelor. Știu că sunteți socotit maestru în arta înrăutățirii lucrurilor.

ABATELE: Țelul nostru este de a da sentimente delicate tinerilor din învățământul secundar. Lucrul acesta nu se poate face fără a avea parte de destule conflicte nobile care sunt, la urma urmei, faptul cel mai important din această instituție. Pământul a fost arat, întors; va fi roditor. Că Bricoule l-a iubit pe Souplier, că i-a fost smuls, că a avut acest șoc cu mine, că a fost dat afară, toate acestea sunt excelente pentru formarea lui. Suferind din cauza noastră și

făcându-ne să suferim, a simțit el cine suntem. Și tocmai acest lucru va conta în cele ce i-a adus colegiul, și nu cele câteva noțiuni inutile care au putut să-i fie băgate în cap de către profesorii săi, noțiuni din care trei sferturi vor fi de altfel uitate la două săptămâni după bacalaureat.

SUPERIORUL: Ar fi contat pentru el și dacă l-am fi făcut un bun creștin.

ABATELE: Chiar ceea ce pentru noi poate părea a fi pe un plan destul de jos este de o mie de ori mai presus de ceea ce se petrece în exterior. Ceea ce se întâmplă la noi, în curând nu va mai fi nicăieri, și deja nu mai există decât în câteva locuri privilegiate. Trebuie să recunoaștem că noi avem cheile împărăției unde alții nu vor intra.

SUPERIORUL: Bine, acum că Bricoule a încetat să vă mai neliniștească, nu-i mai negați meritele. L-am văzut pe Souplier aseară. Mi-a spus că el, și nu Bricoule, a fost cel care a încuiat ușa, că Bricoule i-a zis să nu o facă și îl trata drept idiot, fiindcă nu făceau nimic rău. Totuși, când l-ați acuzat pe Bricoule că s-a încuiat, el nu a negat?

ABATELE: Nu.

SUPERIORUL: Da, așa este, a vrut să-l scoată basma curată pe micuț. E păcat că a trebuit să-l sacrific pe acest băiat din cauza comportamentului dumneavoastră de două ori indiscret. Ați dat acestei chestiuni o alură dramatică ce trebuia evitată.

ABATELE: Am creat circumstanțele. Nu aceasta este regula noastră?

SUPERIORUL: V-ați lăsat prins în propriul joc. La început, puteați să le vorbiți fiecăruia în particular. Puteați să-mi spuneți mie. Dar ați cedat în fața mâniei și ați adus fapta în văzul lumii, din cauză că vi-l lua pe Souplier. „Vai de cel ce învrăjbește!" Cel care a adus scandalul sunteți dumneavoastră. Ați uitat că elevii noștri au drept la reputația lor. Cu povestea remizei, ce putea fi înăbușită, ați mai creat încă o problemă, în urma căreia îmi era

imposibil să evit eliminarea lui Bricoule. Cel puțin, aș fi dorit să se răspândească vestea că mama lui îl retrage de la colegiu în vacanța de Paște. Dar tot dumneavoastră ați insistat ca eliminarea să fie făcută publică...

ABATELE: Această eliminare nu avea sens decât dacă era publică și chiar un pic spectaculoasă. Era nevoie de un exemplu.

SUPERIORUL: Vreți să spuneți, nu-i așa, că există duritați care sunt bune?

ABATELE: Pentru ca arborele tânăr să crească foarte înalt, e nevoie să se taie nu numai uscăturile, ci și din fruziș și din crengile sănătoase. Chiar dumneavoastră, hotărând plecarea imediată a lui Bricoule, ați acționat cu o asprime la care nu mă așteptasem.

SUPERIORUL: Am acționat așa pentru a scurta cât mai repede plângerile și comentariile lui Bricoule la adresa colegilor săi.

ABATELE: Vă rog să credeți că vă aprob, domnule Superior.

De la această replică până la sfârșit, se aude corul viitorilor ministranți care, în camera de alături, repetă, ba în grup, ba pe o singură voce de copil (sopran), Qui Lazarum resuscitasti. *Desigur, mai sunt pauze. Revine însă mai ales, reluat fără încetare, în mod obsedant, doar cu vocea copilului, laitmotivul următor:*
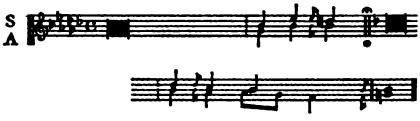
Domnul de Pradts află de la superior că Serge este eliminat

Imediat ce s-a auzit cântarea, abatele de Pradts s-a îndreptat, a ascultat o clipă, apoi a zis:

ABATELE: Souplier nu este la cor?

SUPERIORUL: De unde știți?

ABATELE: Nu-i aud glasul printre ceilalți coriști... Ce se întâmplă? E bolnav? E pedepsit? Sper că nu l-ați exclus din Schola din cauza celor întâmplate ieri. *(Brusc emoționat, pe un alt ton.)* Nu, nu se poate...

SUPERIORUL: Ba da.

ABATELE: Poftim?

SUPERIORUL: Souplier nu mai este la noi.

ABATELE: Cum? Dar ieri, când am vorbit...

SUPERIORUL: Am luat această hotărâre în dimineața asta.

ABATELE: Domnule Superior, nu veți face așa ceva!

SUPERIORUL: Scrisoarea către părinți s-a trimis acum două ore. Experiența Souplier a durat destul.

ABATELE: Dar nici măcar nu a început! Ascultați-mă! Am crezut că avem tot interesul să ne servim de Bricoule, care avea influență asupra lui. Era tentant și de a da sarcina cea mai delicată celui care ne producea îngrijorare. Speram că, încredințându-i-l pe Souplier, se va simți legat, așa cum, fără îndoială, v-ați gândit că îl vom lega făcând să fie ales de Academie...

SUPERIORUL: Erați la fel de mulțumit să găsiți pe cineva căruia să-i puteți vorbi fără vreo constrângere despre Souplier. Deja, cu mine, având sau nu vreo legătură cu ceea ce vorbeam, îi pomeneați numele...

ABATELE: Trebuia să mai mint? Să mai disimulez? Ei bine, da, numele său țâșnea din inimă spre buze. Tot sufletul meu... *(Se oprește.)*

SUPERIORUL: „Tot sufletul dumneavoastră...?"

ABATELE: Nu mai știu fraza pe care am început-o.

SUPERIORUL: Ba o știți foarte bine.

ABATELE: În orice caz, vă atrag atenția, domnule Superior, că nu eu pronunțam cel dintâi numele său.

SUPERIORUL: Așadar, vă străduiați să nu-i pronunțați primul numele! Asta spune multe! Acum câteva zile, de la

fereastra mea, v-am văzut jucând mingea cu el, deoparte, întreaga recreație. Ceilalți jucau alături. E normal?

ABATELE: Tocmai îl admonestasem mult și fără milă. De aceea am jucat mingea cu el.

SUPERIORUL: Colegii lui nu puteau cunoaște acest detaliu. Sâmbătă, intrând cu el la Schola, i-ați făcut loc să treacă înainte. Acest lucru a surprins.

ABATELE: Copiii au dreptul la o atenție deosebită.

SUPERIORUL: Este adevărat. Însă pentru Bricoule nu ați avut multă atenție.

ABATELE: Bricoule nu este un copil.

SUPERIORUL: Iată o distincție foarte subtilă.

ABATELE: Bricoule! Bricoule! Acum vedem ce a rezultat din colaborarea cu Bricoule. Contrar celor ce am crezut o clipă, nu numai Bricoule nu putea face nimic, dar nici noi nu puteam, atâta timp cât Bricoule era acolo. Fără să vrea, el destrăma puținul pe care îl făceam eu. Iar noi o vom abandona pe această ființă micuță chiar în momentul în care, pentru prima dată, condițiile sunt de așa natură încât avem o oarecare șansă să-l salvăm!

SUPERIORUL: Nu insistați, dragul meu prieten. Mi-ați expus motivele. Pentru ambele dăți când eram cât pe ce să-l elimin pe Souplier. Și, de asemenea, când, pentru a-i face pe părinți să se hotărască să-l lase la internat, ați obținut de la mine o micșorare a prețului de cazare, într-atât de mult voiați să-l aveți în mână!

ABATELE: În mâna mea? În mâna colegiului, mi se pare. Dar asta nu contează prea mult. Insist, întrucât condițiile s-au schimbat cu totul. Motivele mele sunt noi, pentru că situația este nouă.

SUPERIORUL: Vă cer imediat să nu mai insistați.

ABATELE: Ba da! Ba da! Insist! Să zicem că cer doar o amânare cu o lună a eliminării sale. O lună, Souplier fără Bricoule, și vom vedea! Dacă mi se refuză asta, domnule Superior, înseamnă că se va face împotriva mea. Cer

să mi se dea această șansă. „Bate și ți se va deschide." Bat, bat, și îmi veți deschide. Da, l-am ridicat la suprafață de zece ori pe puștiul acesta, când era gata să se scufunde, iar acum, când malul este foarte aproape, va trebui să-i dau drumul! Să-i dau drumul acum, când totul este încă posibil! „Experiența Souplier a durat destul." Dar ce știți dumneavoastră despre el? Cât timp i-ați consacrat dumneavoastră? I-ați acordat măcar de trei ori câte zece minute de un an de când este la noi?

SUPERIORUL: Vă rog! Avem aici cinci sute de copii.

ABATELE: Chiar și când va fi în iad, ceva din mine îi va acorda disperat încredere. Cred în ființa umană, înțelegeți? Cred în ființa umană! Iar cuvântul Evangheliei peste flacăra care este aproape moartă și pe care totuși este interzis să o stingem, cui să i-l aplicăm dacă nu lui? Și cine a zis: „Fiul omului a venit să caute și să-l mântuiască pe cel pierdut?" Pentru a salva un copil, este destul, uneori, să fie un om inteligent lângă el. Este o condiție rareori obținută. De aceea, când aceasta există, nu trebuie lăsată să treacă. Păcatul părăsirii sufletelor... Am păcătuit împotriva tuturor de multe ori în viața mea, dar nu voi greși împotriva acestuia. Domnule Superior, la ce bun să ascund? Recunosc pur și simplu și, de este nevoie, cu umilință, că eliminarea acestui copil va fi cea mai mare durere din viața mea sacerdotală.

SUPERIORUL: Domnule de Pradts, vă urez să aveți parte de alte dureri decât aceasta în viața dumneavoastră sacerdotală. Credeți-mă, spuneți prea multe. Înflăcărarea dumneavoastră este prea puternică: nu poate fi bună. Această solicitudine devoratoare... Văzându-vă cum vă agățați de acest lucru, înțeleg că este nevoie să vă cer un alt sacrificiu. În ajunul Săptămânii Patimilor, trebuie oare să vă aduc aminte de rodnicia unei iubiri care se jertfește? Vă cer să renunțați complet la apostolatul de pe lângă

acest băiat, în cazul în care vă gândiți să-l urmăriți după plecarea sa din colegiu.

ABATELE: Ce anume nu am făcut cum trebuie? E o pedeapsă?

SUPERIORUL: Este o precauție.

ABATELE: A, precauție! Să te supraveghezi atât de dur și tot timpul... Să nu-i fi provocat niciodată un avânt de abandon, niciodată un cuvânt sau un gest puțin prea afectuos; să nu-i fi zis niciodată *tu*, nici măcar atunci când era profund disperat ori înlăcrimat... Ba da, o singură dată.

SUPERIORUL: L-ați tutuit o dată?

ABATELE: Dormeam. I-am zis *tu* în vis...

SUPERIORUL: Există în dumneavoastră un foc, dar nu cel despre care vorbește Sfântul Bernard, ci unul care arde, și nu luminează.

ABATELE: O, Doamne! Așadar, nu l-am luminat niciodată?

SUPERIORUL: În sfârșit! Iată în sfârșit numele lui Dumnezeu care nu vă venea niciodată pe buze.

ABATELE: Nu, n-o să mi-l luați cât încă mai este în viață! Numai moartea are dreptul să ne ia ceea ce iubim într-atât.

SUPERIORUL: Mă considerați crud, inuman, așa cum, negreșit, m-a judecat și Bricoule. Nu are nicio importanță. Ceea ce contează este ca fiecare, aici, să-și facă datoria. Adică și dumneavoastră. Și v-o veți face.

ABATELE: Datoria mea se oprește la porțile acestei instituții. Cu ce drept îmi interziceți binele pe care îl pot face în afara ei? Care este acel rău din mine de care trebuie ferit cu atâta tărie?

SUPERIORUL: I-ați acordat atenție abia în iunie trecut, când a făcut prima prostie. Ați început să-l iubiți când a început să greșească.

ABATELE: Am început să-l iubesc când l-am văzut în pericol. Ce altceva vreți să spuneți?

SUPERIORUL: Dacă nu pot obține din gura dumneavoastră asigurarea că nu îl veți mai vedea, mâine, când îi vor veni părinții, le voi spune că, părăsind colegiul, el trebuie să rupă orice legătură nu numai cu toți colegii, dar și cu profesorii săi. Și vă voi numi. Dacă e nevoie, voi face să fie trimis într-un colegiu din provincie. În această privință, voi fi inflexibil. Scutiți-mă de așa ceva. Dar în același timp credeți-mă, dragă prietene, că mă mâhnește profund necazul pe care vi-l fac și Îl rog pe Dumnezeu să-l binecuvânteze.

ABATELE: Pentru o neînțelegere, ați fărâmat ceea ce era mai bun în mine: cum să nu-mi fie greu? Ce mă mai interesează acum, ce îmi mai rămâne: pedagogia, rutina, ceea ce puteam pune cu zel pe drumul pe care l-am ales? Un singur lucru contează pe lumea aceasta: afecțiunea pe care o avem pentru o ființă – nu aceea pe care v-o poartă, ci aceea pe care o avem pentru ea. Existența acestei afecțiuni este cea care dă cel mai mult ideea despre ceea ce trebuie să fie cerul. Aveam o afecțiune pentru acest copil. Ați distrus-o și, într-un fel, ați dezonorat-o. Și era atât de curată! Ar trebui să vă pot ierta, fiindcă știu că ați crezut că faceți bine... Dar nu, nu pot.

SUPERIORUL: O să mă iertați cândva, la fel cum și eu o să vă iert pentru ceea ce tocmai ați spus împotriva mea.

ABATELE, *aruncând o privire scurtă spre sutană:* Iar eu pe cine voi iubi? Pe cine pot, așadar, să iubesc? Dar pe el, cine îl va iubi? Ce se va întâmpla cu el de acum încolo? Știați totuși că era un sărman de copil. Că părinții lui nu înseamnă nimic sau și mai rău. E pierdut, iar eu îl pierd.

SUPERIORUL: Gândesc că nu i-ați spus părerea dumneavoastră despre părinții săi.

ABATELE: N... nu.

SUPERIORUL: Niciodată un copil nu trebuie ridicat împotriva părinților săi. Lupta ne este prea frumoasă.

ABATELE: Da, dar ai lui...! Din punct de vedere moral, să nu mai vorbim. Material... Timp de un an și

jumătate i-am fost și mamă, și tată. Când a venit aici cu un bagaj în care erau șosete găurite și cămăși descusute, cine s-a ocupat de repararea lor? Cine îi dădea uneori câțiva bani ca să-și cumpere săpun sau un pieptene, când părinții nu se gândeau la așa ceva? Când slăbea, când își mai revenea, cine altcineva îl vedea, în afară de mine? Lângă el eram eu – și Bricoule. Va rămâne și fără unul, și fără celălalt. Bricoule este singurul care l-a înțeles în această instituție în care, de un an de zile nu aud decât lucruri rele despre el. Niciodată să nu-i dai unui copil impresia că este clasat pentru totdeauna drept un elev rău, un paria... Zăpăcit de pedepsele date de toți profesorii, împins de ei la disperare – și eu a trebuit uneori să-l pedepsesc excesiv, pentru a le arăta clar tuturor că nu îl favorizam –, am judecat că este creștinesc și politic din partea instituției noastre să-i ofer un refugiu. L-am primit pentru că era cel mai oropsit dintre toți copiii noștri – da, nu mi-e rușine să o spun – cum nu am primit pe nimeni altul. Am Evanghelia de partea mea, se pare.

SUPERIORUL: Să lăsăm Evanghelia și milostenia, care nu prea au ce căuta aici, și să constatăm doar că, pe această pantă, ați ajuns să vă îndepărtați de alții, chiar de cei mai buni...

ABATELE: Să mă îndepărtez? El este cel care mi-a permis să-i suport. Cei pe care îi îndrumam aici, cei pe care îi voi îndruma pe viitor, toți, susținuți de el.

SUPERIORUL: Iată niște vorbe care nu sunt ale unui educator și care nu sunt nici măcar ale unui preot. Nu știu dacă se poate reuși o educație în afara cazurilor extraordinare, într-atât familia pune obstacole, de obicei, în jurul copilului celui mai binedispus. Dar lucrul de care are nevoie Souplier este supranaturalul autentic. Trebuie să recunoașteți că nu erați în măsură să-i dați așa ceva.

ABATELE: Dacă religia mea se pretează la reproșuri – și este pentru a doua oară când mi-o spuneți –, cum am

ajuns îndrumător aici? Cum de nu am fost avertizat și mai mult?

SUPERIORUL: Va veni un moment când nu vă voi mai ascunde necazurile pe care mi le faceți. Cel puțin, îi vorbeați vreun pic de Dumnezeu? Mă întreb.

ABATELE: Să zicem că aș fi putut să-i vorbesc mai des. Dacă nu am făcut-o este pentru că nu e menit ca mai târziu să aibă credință.

SUPERIORUL: Ați rezolvat asta! Iar Bricoule?

ABATELE: Nu, nici Bricoule. Dar noi am amestecat religia cu pasiunile lor. Își vor aminti mereu de pasiunile lor, iar religia va rămâne odată cu ele. Cel puțin, o urmă de religie.

SUPERIORUL: O urmă! Cum mai trageți totul de partea dumneavoastră! Doamne, este oare posibil să conduc o instituție unde credința să fie o urmă, și nu fundamentul a tot ce se face aici?

ABATELE: Necredința este pretutindeni. Sunteți înșelat de fațadă. Niște slujbe care pregătesc detașamentele de mâine. Cursuri de instrucție religioasă din care nu se reține decât obiecțiile...

SUPERIORUL: Tăceți! Ar fi... *(Vocea solistului se înalță.)* Nu, nu se poate. Cânți așa atunci când nu crezi? Glasurile lor îi înalță.

ABATELE: Cel care cântă este Delsau. Iar despre acesta, tocmai, putem vorbi! Vreți să vă spun tot ce știu despre el? Oh, frumusețile de transparență și glasurile serafice! Cu cât cântă mai răscolitor, cu atât spiritul lor este mai corupt, iar viața privată imposibilă.

SUPERIORUL: Nu este adevărat! Inventați, spuneți orice, nu gândiți ceea ce spuneți.

ABATELE: Necredință nu numai la elevi, dar și la profesori. Sau o aparență de credință.

SUPERIORUL: La profesori! Nu știu ce vă împinge... Sau, mai bine zis, știu: să sufăr și eu, așa-i? Prin urmare, m-am înșelat și am fost înșelat. Și acum mie îmi

revine – ce ironie! – această reformă pe care o visase Bricoule, pe care i-am reproșat-o și care a fost cauza eliminării sale, întrucât el se afla în remiză doar pentru a-l îndoctrina pe micuț, dacă este să cred versiunea lui, și o cred. Haideți, domnule de Pradts, să terminăm cu treaba aceasta în care sunteți prea implicat personal! Vă mai întreb pentru ultima oară: acceptați sacrificiul pe care eu îl consider necesar pentru dumneavoastră?

ABATELE: Mereu sacrificiu! Mereu să crezi că nu există generozitate decât acolo unde este sacrificiu! Am fost crescuți în asemenea instituții, acum îi creștem în ele pe alții. Lucrul acesta îmi amintește o vorbă caraghioasă a micuțului Peyssonnel: „– L-am bătut pe Sfântul Ludovic de Gonzague. – L-ați bătut...? – Am făcut mai multe sacrificii decât el". Recordul sacrificiilor! Dar Cristos a zis, și încă de două ori: „Eu vreau milă, iar nu sacrificiul".

SUPERIORUL: De data aceasta vă interzic să continuați, când ceea ce avem mai de preț pe lume, slujba noastră religioasă, este un sacrificiu! Serviciul nostru religios ne obligă să cerem multe sacrificii. Ar trebui să considerați drept un semn de grație divină obligația de a face unul. De altfel, dacă nu concepeți sacerdoțiul ca pe un perpetuu sacrificiu, iar religia noastră drept un eroism cotidian, atunci ați făcut o greșeală venind printre noi. Haideți, v-am pus o întrebare, răspundeți!

ABATELE: Accept acest sacrificiu. Dar ce dovedește acceptarea?

SUPERIORUL: Într-adevăr, nu mare lucru dacă nu este din toată inima.

ABATELE: Accept, ce vreți mai mult? Nu-l voi mai vedea niciodată pe Serge Souplier, ce doriți mai mult? Ce îmi mai cereți? Da, ghicesc, îmi veți cere să nu-l mai văd pentru ultima oară. Ar fi „prea melodramatic", nu?

SUPERIORUL, *privindu-și ceasul:* Ca și Bricoule, și pentru aceleași motive, Souplier tocmai a părăsit colegiul.

ABATELE: În timp ce dumneavoastră mă reţineaţi aici! Cum a primit el acest lucru? Ce v-a spus? A plâns?

SUPERIORUL: Mi-a zis: „Cred că nici aici nu mă va regreta nimeni. Am lăsat o amintire foarte urâtă peste tot pe unde am fost". I-am spus: „Ne laşi o amintire puternică, nu-i acelaşi lucru". Pentru dumneavoastră, amintirea care vă rămâne este a unui episod din viaţă la care vă puteţi gândi fără jenă. Prin sacrificarea lui, l-aţi purificat pe deplin.

ABATELE: Nu avea de ce să fie purificat. Şi apoi nu, nu, nicio amintire! Fotografiile acestea ale lui... *(Ia dintr-un sertar nişte fotografii, le rupe şi le aruncă la coş.)* Pierdut pentru amintire, pierdut pentru suferinţă. Vreau ca acest băiat să nu mai existe pentru mine. Da, vă rog, vă implor, trimiteţi-l într-un colegiu din provincie. Să nu risc să-l întâlnesc vreodată la colţ de stradă.

SUPERIORUL: Văd aşadar pe deplin ce înseamnă un ataşament unde nu există Dumnezeu. E îngrozitor.

ABATELE: Nu, ceea ce este îngrozitor, în opinia dumneavoastră, este că se refuză suferinţa...

SUPERIORUL: Rolul meu nu este de a vă cauza ori de a vă scuti de suferinţă, ci de a vă obliga să o suportaţi creştineşte.

ABATELE: A, ştiu ce vă lipseşte. Aveţi, cred eu, un respect pentru smerenie, pentru naivitate, pentru un caracter prea personal. Însă nu aveţi respect pentru slăbiciunea umană.

SUPERIORUL: Mâine-dimineaţă, în singurătatea altarului, voi ţine o slujbă pentru slăbiciunea dumneavoastră particulară. Tresăriţi? Ce vă face să tresăriţi?

ABATELE: La altar nu există solitudine. Avem întotdeauna un copil cu noi. În plus, când ne tămâiază, ne plecăm în faţa lui. Şi conform Evangheliei, Cartea Evangheliei, Cartea Înţelepciunii, e sprijinită pe fruntea sa.

SUPERIORUL: Acolo unde se află un copil, există şi solitudine, ştiţi bine. Duminică, în amvon, le voi cere copiilor

să se roage pentru camarazii lor de care a trebuit să ne despărțim. Dacă aș putea, le-aș cere să se roage și pentru dumneavoastră. I-aș cere mai ales lui Bricoule. *(Gest al abatelui.)* O, nu vă fie teamă, nu o voi face. Nimănui aici, nici elevilor, nici cadrelor didactice nu trebuie să le treacă prin minte că, în această problemă, a existat vreun dezacord între noi. Iar eu ar trebui să le cer copiilor să se roage și pentru mine. Oare nu am a-mi reproșa că nu v-am pus niciodată în gardă împotriva acestei bogății a naturii dumneavoastră care v-a purtat către o preferință atât de puternică? N-ar fi trebuit să vă amintesc acel verset al Ecleziastului: „Vai de orașul al cărui prinț este un copil!" Mă gândesc că în vacanța de vară v-ar prinde bine un moment de răgaz. Vom mai vorbi. Adesea, în ultimele săptămâni, când meditam seara târziu, în marea liniște a Postului Paștelui, vedeam luminată și fereastra dumneavoastră. Era ultima luminată împreună cu a mea, deasupra colegiului adormit. La ce, la cine vă gândeați? Mi se pare că acum știu. Iar eu, la ora aceea, mă gândeam la dumneavoastră. Amândoi ne gândeam la ceea ce ni se părea că se află cel mai mult în pericol. Numai că eu, eu mă rugam pentru dumneavoastră, cu o rugă pe care nu sunt sigur că veți fi făcut-o vreodată pentru acest băiat.

ABATELE: Mă rugam în felul meu: și tandrețea este o rugăciune. Dar dumneavoastră v-ați rugat, fie și numai o singură dată, pentru el?

SUPERIORUL: Domnule de Pradts, eu nu am de dat socoteală în legătură cu rugăciunile mele. Și totuși... acum că sunteți în regulă cu Dumnezeu, cu fiecare dintre noi și cu dumneavoastră înșivă, poate că a venit timpul să vă spun ceva despre mine. Am avut și eu, la începutul sacerdoțiului, un devotament prea exigent pentru un suflet prea fragil, pe care l-am obosit. Mi s-a ordonat să-l încredințez altora. Mi s-a părut un lucru foarte dur, dar am făcut-o. După șapte ani, bătrânul confesor care îl primise

fiind mort, acest suflet a considerat a fi absolut normal să vină să-mi ceară sfatul. Vremurile se schimbaseră: l-am primit. Îl veți regăsi cândva pe Serge Souplier.

ABATELE: Va fi prea târziu.

SUPERIORUL: „Prea târziu." Ce vreți să spuneți? Oare n-am cunoscut la dumneavoastră decât porniri care nu sunt creștinești? „Prea târziu!" Sufletele sunt lucruri atât de mari și atât de prețioase, și a trebuit să nu iubiți decât pe unul doar din cauza învelișului său carnal care avea gentilețe și grație! Nu ați iubit o persoană, ci ați iubit un chip. Și mărturisiți asta! Dar dragostea noastră nu este iubire pentru chipuri, lucru pe care îl știți foarte bine. Iubirea noastră este o altfel de iubire, domnule de Pradts, chiar pentru creatură. Când această iubire atinge un anumit grad în absolut, prin intensitate, perenitate și uitarea de sine, este atât de aproape de iubirea față de Dumnezeu, încât s-ar putea spune că aceasta a fost concepută doar în vederea ajungerii la Creator. Știu de ce pot spune asta. Vă urez să puteți cunoaște o astfel de iubire. Iar o astfel de iubire, înflorind, să vă poată duce până la cea din urmă și extraordinară Iubire pe lângă care restul e nimic.

Superiorul se retrage până la ușă. Abatele de Pradts merge către masă, împinge violent scăunelul de rugăciune care se află în calea sa, cade în scaun, cu capul lăsat pe brațele puse pe masă, timp în care, pentru ultima oară, glasul copilului care cântă fraza – laitmotiv din Qui Lazarum resuscitasti *– se înalță, rămâne sus și apoi coboară. Superiorul, în picioare, nemișcat lângă ușă, îl privește.*

Alban în fața mamei sale

Alban se întoarse acasă într-un soi de hipnoză: *nu avea sentimente*. Încă de la prima privire aruncată spre mama sa, știu după figura ei că fusese avertizată. Ea îi întinse o scrisoare. Superiorul o anunța pe doamna de Bricoule despre vizita pe care urma să i-o facă a doua zi la orele cinci (de data aceasta el era cel care impunea

ora!): era vorba de fapte „neplăcute și grave". O asigura de „tristul său devotament".

– Te-au dat afară?

– Da.

Alban îi spuse totul. Totul, mai puțin detaliile. Cel puțin trei detalii. Nu i-a spus un cuvânt pe care abatele de Pradts l-a repetat de două ori și care se putea întoarce împotriva celui care îl rostise: „Să nu crezi că este vorba de gelozie". Nu îi spuse nici că abatele, uitând vorbele pe care îi plăcea să le citeze – „Tot ceea ce-i excesiv e fără valoare" –, îl făcuse golan și imbecil. Nu-i spuse nici ordinul pe care i-l dăduse abatele – „Nu sufli un cuvânt mamei tale până nu se hotărăște versiunea oficială" –, adică: o disimulare a minciunii. Pe de altă parte, în durerea sa, el nu se putea împiedica să nu încerce o oarecare plăcere, fiindcă își dădea seama că ceea ce se petrecea era cu adevărat interesant. Asista cu o vie curiozitate la spectacolul dezastrului său.

– N-ai înțeles niciodată nimic din povestea asta, zise doamna de Bricoule. De Pradts era gelos pe tine și te-a lăsat să cazi pentru a avea un fapt care să-i permită eliminarea. Cel puțin, dacă ar fi luptat cu arme loiale...

– O, știi, când ești prins într-o pasiune!

– Ai grijă! Te supui unei porniri vanitoase luând mănușii pentru a nu-i purta pică.

Alban ridică din umeri.

Doamna de Bricoule, în limbajul ei fără ocolișuri, se dezlănțuie împotriva preoților de la du Parc.

Alban asculta, scandalizat. Acest limbaj era obișnuit la doamna de Bricoule și la mama ei atunci când vorbeau despre oamenii lor de afaceri, despre medicii lor, despre furnizori, chiar despre prieteni și, mai cu seamă, la doamna de Bricoule atunci când vorbea despre bărbații pe care îi iubea. Mama doamnei de Bricoule, venerabila rentieră, căreia fiica îi atrăsese atenția, într-o dimineață

a uneia dintre „zilele" sale (de primire), că perdelușele de la geam nu sunt foarte curate și că vor trebui cumpărate grabnic altele, răspunse simplu: „Sunt destul de bune pentru porcii ăștia". Dar despre preoți! Chiar în aceste momente când, atât de clar, preoții luau poziție de inamici, iar mama sa de aliată, el rămânea absolut de partea colegiului, fidel pactului nespus al Protecției, care voia ca acel colegiu – preoți, elevi, profesori – să facă în orice împrejurare front împotriva familiei, contrar acelor copii martiri care, în fața judecătorului, își apără cu îndârjire părinții.

– A vrut să te facă să crezi că lui Souplier nu-i păsa că tu suferi și să te desprindă de el. Ai fost tare prost promițându-i că nu-l vei mai revedea pe acest băiat. Nemaifiind în colegiu, relațiile tale cu el nu mai depindeau decât de permisiunea mea, și ți-aș fi dat-o. Iar dacă i-ar fi interzis să te mai vadă, aș fi chemat-o pe mama lui ca să-i deschid ochii asupra acestei probleme.

Îi răsucea cuțitul în rană. Îl împingea către Serge, așa cum, la un moment dat, de Pradts și superiorul îl împinseseră către Serge. Era într-atât de furioasă, încât prefera să-și știe fiul prieten cu Souplier, văzându-l despărțindu-se pentru a-și ține cuvântul dat unuia dintre preoții de la du Parc. Și apoi, Souplier devenise liantul aproape indispensabil între el și ea. Însă Alban rămânea foarte ferm pe această poziție: fie că era un element subversiv pentru colegiu sau că încerca să-l reformeze, rămânea mereu un element turbulent, iar superiorul își îndeplinise rolul pe care îl avea, eliminându-l. Nu exista niciun mijloc de a-l scoate din asta, și toate eforturile doamnei de Bricoule de a-l face să-și deteste preoții erau zadarnice.

Școala du Parc amenințată

Brusc, ea sări:

– Uite, spre exemplu, există unul pe care îl voi chema. Ah, dacă eram bărbat! Și dacă nu eram bolnavă! Fiindcă

va fi o anchetă de făcut. Colegiul acesta ar trebui, cu siguranță, să fie supravegheat de cei de sus.

Alban tremură. Era atât de neliniștit încât își trecu limba peste buze, într-atât i se uscaseră dintr-odată. Gura îi rămase deschisă. Ceea ce vedea în fața ochilor nu era firava aristocrată, ci o femeie transfigurată de dorința de a face rău, o *fitilistă* care voia să muște și să nu mai dea drumul, care presimțea cu o bucurie amețitoare drama așa cum adulmeci sângele. Cu gestul instinctiv al toreadorului, își puse capa între taur și șeful său aflat în pericol.

– Nu crede tot ce ți-am spus despre du Parc. Exageram, din romantism, ca să ne dăm interesanți... Voiam să fac din colegiu Roma lui Nero. Adesea era literatură...

Dezvoltă această teză. Ar fi spus orice. Un singur lucru voia: să-i protejeze pe abatele de Pradts, pe superior, pe preoți, întregul colegiu. Să-i protejeze cu orice preț. Era o rețea făcută din mii de fire diverse care îi legau pe unii de alții. O dată în plus, legătura de „colegialitate" – precum în Evul Mediu legătura de vasalitate – era mai puternică decât legătura de familie.

Urcă în camera sa. Nu plânse. Souplier era pierdut. Colegiul era pierdut. Bacul era, fără îndoială, ratat (toate astea se petreceau cu trei luni înainte de examen!) Totul era făcut praf și pulbere. Și pentru ce? Pentru ce? Ce făcuse?

Dat fiind că în fiecare dimineață era grăbit, își făcea exercițiile cu extensorul după-amiaza, când se întorcea de la colegiu. Dar nu mai avea niciun pic de vlagă și trebui să renunțe.

Înainte de cină, merse, pentru „urări" și ca să-și ia adio, la văduva Chapelle, o femeie bătrână sărmană și infirmă, care îi fusese repartizată de Conferința Saint-Vincent-de-Paul a colegiului. Nefericirea consolă o nefericire sau măcar se strădui.

La cină, doamna de Bricoule zise că Alban va lua lecții particulare până la bacalaureat. Avu o idee caritabilă:

„Imediat după bac, îți dau voie să mergi din nou în Spania". Părerea ei era că, întrucât se dovedise că fusese eliminat mai mult de lectura notelor decât de scrisoarea superiorului, nu mai trebuia să meargă, a doua zi, la colegiu. Alban fu însă de altă părere. Nu i se făcuse nicio notificare oficială în privința eliminării. Mâine-dimineață va merge la du Parc, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Hotărârea aceasta era luată nu dintr-un alt motiv decât pentru că ținea de curaj (încă o dată!). Era exact reflexul unui matador care tocmai fusese doborât, călcat, rănit și care se ridică și aleargă spre animal, chiar fără a ști ce va face.

Alban lichidat fără gălăgie

A doua zi, calculă în așa fel încât să ajungă exact la timp, spre a evita orice conversație, își luă cărțile din sala de studiu, apoi se amestecă printre colegii care mergeau la clase: totul cu graba cuiva care sosește aproape în întârziere. Dar în sfârșit era acolo, și totuși privirile *nu erau ațintite asupra lui* – nici măcar una singură. Devenise invizibil sau mai degrabă *nu exista*. În ajun, ca urmare a faptului că nu i s-a pronunțat numele la citirea notelor, deja nu mai exista, asemenea acelor oameni cărora inamicul victorios pune să li se deterioreze cu ciocanul numele de pe monumente. Azi, el nu mai exista prin priviri. Cu toate acestea, era mulțumit: un sălbatic și foarte copilăros „Singur împotriva tuturor...!" se năștea în mintea lui. În acel moment, supraveghetorul diviziunii sale, domnul Habert, îi făcu semn cu degetul să iasă din rând. În timp ce restul elevilor urcau scara, el merse la domnul Habert, un om mărunt, slab și cu ochelari, având o expresie ipocrită, care îi spuse cu un aer dulceag și jenat:

– De Bricoule, cred că ar fi preferabil să nu mergi la clasă.

– De ce?

– Nu înțelegi? Doar știi bine care este situația dumitale.

– Nu.

– Știi foarte bine că nu mai faci parte din colegiu. Am sarcina să te ajut să-ți strângi lucrurile din pupitru. Apoi te poți întoarce acasă. Am niște sfoară și vom lega împreună cărțile. Cred că vei putea lua totul odată. Ar fi mai bine să nu te mai întorci.

Alban văzu că domnul Habert avea în mână niște sfoară; era lațul pe care trebuie să-l fi ținut odinioară cei care duceau la îndeplinire muncile sinistre.

– Acționați din ordinul direcțiunii?

– Bineînțeles.

Câteva minute mai târziu, cu brațele pline de cărți – a fost un moment ridicol, de mai multe ori cărțile căzuseră –, el trecea pentru ultima oară pragul de la Notre-Dame du Parc. Iar apa care îl înghițise își refăcea suprafața liniștită.

Dar mai fusese un moment. Cel în care, fiind atât de stânjenit de cărți, le așezase, cât să mai respire un pic, pe una dintre băncile din holul de la intrare. Și, dintr-odată, micuțul Thévenot, unul dintr-a cincea, de doisprezece ani, trecuse și, în trecere, îi luase și-i strânsese mâna cu un „Bună, Bricoule", fără să se oprească, și dispăruse. Bricoule nu-l cunoștea pe acest Thévenot și fusese surprins. Așa părăsise pentru totdeauna acea instituție atât de dragă, fără a spune vreun cuvânt de rămas-bun nici lui Souplier, nici camarazilor săi, nici profesorilor și nici preoților. Dar era acest băiat mic necunoscut, care îi strânsese mâna rapid, fără vreun motiv aparent, de nu cumva poate pentru ca această sumbră ruptură să fie luminată, în pofida a orice, de un licăr de amabilitate umană.

Ce era această „zonă bogată și tristă unde ne înțelegem prin jumătăți de cuvinte" evocată de domnul de Pradts în fața lui Alban? Nimic altceva decât zona prieteniilor

mai aparte? Sau poate zona extrem de rafinată unde se găsesc cele patru principale personaje ale acestei povestiri (ei, da, inclusiv Souplier): împărăția a cărei cheie o au și unde nimeni nu va intra după ei?

Da, ei „se înțeleg prin jumătăți de cuvinte": Alban cere să i se spovedească preotului care a făcut un scandal pe numele său, mai apoi îi va lua apărarea după ce preotul îl va fi batjocorit bine; abatele îl ridică pe micul adversar pe care îl doborâse; superiorul îl menține pe abate în postul său de încredere din colegiu; nu îl elimină pe Souplier fără a-l onora cu un compliment foarte flatant: „Nu ne lași o amintire urâtă, ci una puternică" (mereu nuanțele). Cei patru protagoniști sunt oameni de bună companie: inteligența și virtuțile sufletești: fiecare dovedește că le deține și le mărturisește prin ceilalți trei (ceea ce nu împiedică întru nimic atrocitățile mascate, cel puțin din partea adulților). Bună companie? Oare nu-i altceva, sau este vârful extrem al bunei companii? Există la du Parc un climat de extravaganță care amintește extravaganța eroică a cavalerismului persan, japonez și creștin.

Dar iată-i pe preoți la doamna de Bricoule. Climatul se va schimba.

Discuția doamnei de Bricoule cu superiorul

Pentru motive ușor de ghicit, superiorul nu avea, în privința băieților – și mai ales a unora dintre ei –, cunoașterea pătrunzătoare pe care o deținea abatele de Pradts. Cunoașterea pe care o avea el despre fiecare dintre ei era oarecum sumară și aproximativă. Despre Alban ar fi putut spune: „Un băiat capabil la șaisprezece ani de un asemenea gest de abnegație va fi mai târziu un bărbat". Dar nu era așa. Alban îi aducea superiorului în memorie o mulțime de amintiri neplăcute: 1. Întotdeauna fusese

la colegiu prea independent și prea important; 2. Fusese eminența cenușie a genului rău; 3. Fusese cauza izbucnirii domnului de Pradts; 4. Se făcuse cenzorul colegiului, al cărui perturbator fusese; 5. Pe deasupra, avea scrisoarea privind „lucrurile ciudate" care s-ar fi petrecut la ședința Ligii Aeriene, scrisoare de turnător josnic, scrisoare inadmisibilă (rolul tulbure și marile aere în același timp. Era prea mult!). Pentru actul de a le spune părinților sau profesorilor adevărul, băieții inventaseră cuvântul „a ciripi"; uneori, profesorii reiau cuvântul și, în consecință, se pare, trebuie să reia și sentimentul care l-a inspirat. Acea scrisoare fatală a lui Alban, scrisă dintr-o atât de bună pornire și la sfatul mamei sale, se întorcea acum împotriva lui. Lucru de necrezut, dar care *exista,* Pradeau îi reproșa același lucru pe care i-l reproșau și ceilalți, adică acela de a fi vrut să-i facă pe alții și pe el însuși mai buni; 6. Pentru a încheia, comisese un delict caracterizat, după capetele multiple de acuzare, în episodul cu remiza. La toate acestea se adăuga sentimentul confuz că lumea nu se purtase prea bine cu el, purtându-i pică pentru această remușcare. Așadar, superiorul sosise la doamna de Bricoule cu intenția foarte clară de a fi *caritabil, ferm* și *concis: Sermo cum mulieribus rarus, brevis et austerus* (Conciliul de la Trento). Convorbirea-cu-părinții-unui-elev-dat-afară era o ceremonie rituală. Într-o asemenea situație trebuiau neapărat evitate atacurile bine cunoscute împotriva colegiului și, o dată în plus, melodramaticul.

Cvasimpatia și mila pe care le încerca pentru Alban erau adevărate; ele se văzuseră în discuția avută cu de Pradts, pe care am redat-o. Dar situația deveni încordată încă de la prima frază a doamnei de Bricoule. Și iată cum. Doamna de Bricoule își jurase că nu va merge prea departe, că nu va spune cuvântul ireparabil. Spre exemplu, nu va spune: „Așadar, v-ați atins scopul!" Acuzația era prea gravă. Dar abia intrase superiorul, că ea fu atrasă ca

de o prăpastie chiar de fraza pe care era hotărâtă să nu o zică, și tocmai pe aceea o spusese încă de la început, după cuvintele de politețe schimbate între ei:

– Așadar, domnule Abate, ați ajuns la ceea ce doreați!

– Ce voiam, doamnă? Să fac din Alban un creștin. Trebuie să recunosc că nu am găsit un teren prea pregătit.

„De ce continuă să-i spună Alban? se gândea doamna de Bricoule, care detesta familiaritatea. Fie, mă rog, atunci când făcea parte din colegiu... Dar după ce l-a dat afară!"

– Nu cred că exemplele pe care le-a găsit la du Parc să fi fost de natură a pregăti acest teren.

– Știu că întotdeauna ați gândit mult de rău despre Notre-Dame de... Atunci, de ce îl lăsați aici?

– Speram că spiritul colegiului se va schimba.

– Grație fiului dumneavoastră! Însemna să-i cereți ceea ce el nu poate da.

Asta îi stătea lui în gât: băiatul care voia să le dea lor lecții, mama aceasta care deja, în vacanța de Revelion, vrusese să le dea lecții. Cele câteva replici fuseseră de ajuns pentru ca superiorul să nu mai aibă decât un singur gând: găsirea unui pretext spre a se retrage cât mai grabnic posibil.

Pentru doamna de Bricoule, Alban era unic. Iubirea și vanitatea sa conlucrau ca să-l facă unic. În plus, cu cât se vorbea mai rău despre el, cu atât îl iubea mai mult. Pentru superior, el nu era decât unul printre ceilalți, cu unele merite, dar pe termen lung, îngrozitor. Iar această femeie nu era, în fond, decât o mamă între atâtea altele: un *părinte*, adică ceva *nu prea important*. Domnul de Pradts detesta tagma părinților cu o animozitate geloasă care îi venea din rărunchi. Familii, vă urăsc! Domnul de la Halle se mulțumea să disprețuiască aproape inconștient, chiar fără a avea nevoie să-și amintească de faptul că Isus vorbise despre mama sa într-un mod îngrozitor. „Sufletele",

aceștia erau băieții – *da mihi animas* –, preoții, câțiva bărbați, foarte puțini; ceata femeilor rămânea într-o zonă secundară, inferioară, un fel de limb: tocmai din aceeași stare de spirit la biserica din Auteuil, dacă cinci sau șase femei așteptau să se mărturisească, era pus să treacă înaintea lor un bărbat sau vreun terchea-berchea care se prezenta ultimul. Oare trebuie spus „femeile"? Limbul era lumea. Mondenii vor să-l uite, însă Isus nu a încetat să blesteme lumea. S-ar umple pagini întregi de i s-ar transcrie blestemele. Pentru superior existau băieții, care îl interesau de la zece la douăzeci de ani, apoi aceștia deveneau soldați (avea oroare de armată), alergau după fuste, se logodeau, se căsătoreau, ajungeau persoane importante. Erau lumea, adică ceea ce afurisea Isus. Nimic nu putea face ca superiorul să nu împartă societatea în două grupuri: băieții între zece și douăzeci de ani și ecleziaștii, pe urmă restul. „Între preot și un om onest oarecare trebuie să existe tot atâta diferență ca între cer și pământ."[1] Oricât de exact era el în îndeplinirea îndatoririlor serviciului său cu toții fără vreo deosebire, numai pentru aceste grupuri avea cu adevărat afecțiune și stimă. Pe abatele de Pradts însă nu-l interesau decât băieții între doisprezece și cincisprezece ani, lucru care făcea ca acești doi oameni să aibă interese parțial identice, deși, mai profund, erau cu totul diferiți – cel puțin în două puncte – în privința esențialului.

Conversația devie o clipă spre Serge. Superiorul îi aduse la cunoștință doamnei de Bricoule că acesta era eliminat și că familia urma să-l înscrie la un liceu.

– Neîndoielnic, dumneavoastră aveți motive să vă debarasați de acest băiat. Dar îmi alungați fiul pentru o comportare pe care o cunoșteați și aprobați de câteva luni!

– Nu am aprobat niciodată să se dea întâlniri echivoce într-o încăpere a cărei cheie o aveau pentru motive

[1] Papa Pius al X-lea. Exortația *Hoerent animo,* alineatul 14

de serviciu. Noi numim aceasta abuz de încredere. Iar când spui că ai venit în remiză pentru a face socotelile privind ciocolata, când de fapt aici ai venit ca să întâlnești un băiat mai mic, noi numim aceasta o minciună.

– Fiul meu nu a comis niciodată un abuz de încredere și nu este un mincinos!

Răspunsul – abia audibil și chiar mai mult decât atât – îl supără pe superior, care simți dincolo de el o întreagă literatură fanfaronardă: „Un Bricoule nu este un trădător!" etc... Superiorul era omul iubirii lui Dumnezeu, iar pentru el, se știe, iubirea lui Dumnezeu nu este o iubire de dreapta. În timp ce abatele de Pradts era deghizat în om de stânga prin metodă, domnul de la Halle, în pofida numelui său comportând curenți de aer, era om de stânga cu adevărat, cu o antipatie instinctivă pentru tot ce mirosea a condiție (de câte ori nu i-a spus interlocutorului său: „Știți, în ciuda particulei *de,* nu sunt nobil!"). De acum, pentru el totul se reducea la o pagină ce trebuia întoarsă cât mai repede; un înecat de la care nu se aștepta nimic, cu excepția revenirii la suprafață.

Cu figura umflată, cu ochii strânși de uimire, doamna de Bricoule, întinzând mâna spre sonerie, zise:

– Am să-l chem pe băiat și îi veți spune că a comis un abuz de încredere.

Superiorul, foarte mulțumit de acest gest, se ridică. Oricum, avea oroare de mania părinților de a se constitui ca terță persoană atunci când el vorbea cu copiii lor. Așadar, ce fenomen este acela care face ca frazele spuse de un copil unui străin să fie lipsite de vlagă atunci când le rostește în fața unuia din părinți? Sunt aceleași fraze care te-ar izbi dacă le-ai spune doar în fața ta singur, și acum iată-le ca moarte, pentru că... În plus, mai este și fiul care își privește mama, ca să știe ce anume trebuie să răspundă unui terț... Copilul era redus ca dimensiune de către părinți exact cum bărbatul era micșorat de

femeia sa.[1] Dincolo de aceasta, mai era și faptul că superiorul, la fel ca și abatele de Pradts, nu se simțea la locul lui printre adulți, mai ales femei.

– Nu, doamnă, nu-l chemați. Încă nu este stăpân pe cele ce spune. Având și sprijinul dumneavoastră, va fi încă și mai puțin. Nu cred că ați dori să aveți parte de un moment neplăcut. Nu am de ce să-l văd pe fiul dumneavoastră. Domnul de Pradts i-a spus ceea ce aveam noi să-i spunem. Îi veți spune ceea ce v-am spus.

– Așadar, refuzați să-l vedeți! Nici măcar îndrumătorul de diviziune nu i-a vorbit de când s-a produs incidentul: e culmea! V-ați întâlnit cu el când intrați la abatele de Pradts și nu i-ați spus niciun cuvânt. Ați pus să fie condus la poartă de un supraveghetor, și încă repede: „Hai, gata! Nu mai trebuie să vedeți pe nimeni!" Nu aveți nici măcar curajul să-l priviți în față. Vă e teamă de el. Doamna de Bricoule se înroșise. Ochii i se tiviră cu lacrimi. Avea dreptul să se explice în fața unui cunoscător: dumneavoastră sau îndrumătorul. Însă nu a vorbit decât cu abatele de Pradts, care nu este îndrumătorul lui și nu are nici măcar cât negru sub unghie de-a face cu povestea aceasta.

– Doamnă, nu voi permite...

– Dar notele sale? Să le treceți sub tăcere în sala de studiu pentru ca umilirea să fie cât se poate de răsunătoare! Cât rafinament în răutate! Și să-l eliminați cu trei luni înainte de bacalaureat, cu riscul de a-l face să eșueze. Și să-l dați afară cu o săptămână înainte de vacanța de Paște, când era atât de simplu să nu se mai întoarcă la reînceperea cursurilor. Problema s-ar fi rezolvat ușor și în mod decent. Însă abatele de Pradts a vrut scandalul, iar dumneavoastră voiați șifonarea lui în public. Oare i se

[1] „Bărbatul renunță la mult din demnitatea sa în ziua când se prinde la brațul unei femei." Ozanam, *Scrisori*, t. I, p. 292. Ozanam, fondatorul Conferinței Saint-Vincent-de-Paul, era, după cum am văzut, unul dintre autorii de căpătâi ai superiorului. (n.a.)

aplică un asemenea șoc unui băiat de vârsta lui și despre care mi-ați spus chiar aici că era „fruntea colegiului"? Modul în care ați acționat nu poate fi calificat.

– Doamnă, cuvintele elevilor eliminați și ale părinților elevilor eliminați nu au niciun fel de importanță. Nu ating pe nimeni. Respectele mele!

Când domnul Pradeau de la Halle se despărțea de părinții unui elev eliminat, sfârșea de obicei prin clasica: „Mă voi ruga pentru el". El chiar se rugase pentru Alban în seara când i se hotărâse eliminarea. Însă în fața atitudinii mamei sale, această formulă de politețe pălea.

Se îndreptă spre ușă. Doamna de Bricoule sună pentru a fi condus.

Superiorul ar fi acționat cu totul altfel, desigur, dacă doamna de Bricoule ar fi fost o persoană puternică. Însă lui nu-i era greu să o simtă abandonată și inofensivă. Alban, în momentul eliminării, făcuse prima cunoștință cu viața în societate. Contezi sau nu. El nu conta. Cât despre doamna de Bricoule, ea uitase ceea ce nu trebuie uitat niciând: că trebuie să fii de temut și așa să rămâi până la sfârșitul vieții. Și chiar mai apoi.

Doamna de Bricoule dă liber unor noi fantome

Când doamna de Bricoule îi spusese fiului ei că îl va chema pe abatele de Pradts, era o zi de marți. Tot marți pronunțase cuvintele „cei de sus" și îi scrisese abatelui pentru a-l ruga să vină joi. De marți până joi, Alban trăi inhibat de durere și frică: durerea care îi fusese transmisă de către învățătorii săi, iar frica pe care i-o transmisese mama. Adevărul este că niciodată nu avusese vreo durere comparabilă cu cea cauzată de despărțirea de Serge. Cât privește frica, desigur fusese cuprins de câte o teamă vecină cu panica, în orele de dinaintea intrării în arenă, dar de data aceasta era altceva, era ceva, dacă se poate spune,

o frică sfântă, era *teama cea bună*. Ceea ce descoperea acum era frica socială, teama pe care o are omul față de fratele său omul. Și tocmai pe aceasta i-o revela mama sa. Maică-sa dădea drumul și arunca spre el, copil, spectrele, larvele și duhurile morților care îngheață viața adulților.

Era într-atât de emoționat încât, mergând, călca greșit, se izbea de mobile sau de tocurile ușilor ca un om beat. Atunci rămânea pe pat, cu gura amară, cu limba albă, obrajii fierbinți, degetele reci, mergând din când în când să bea apă din cană sau să facă pipi, un pipi alb ca apa aceea. La fel de neputincios ca a se gândi la ceva, era incapabil să mănânce la masă. Voise să-și facă temele. Avea scrisul tremurat. În final, anxietatea îi devora chiar și durerea. I se întâmplă să-și împreuneze mâinile, într-una dintre acele licăriri de pietate dubioasă care îl cuprindea uneori. I se întâmplă, vorbindu-i mamei, să încurce cuvintele, să aibă un glas atât de scăzut de teamă încât ea să-i zică: „Ți se duce glasul?" Abia înțelegea ce spune. Nu se punea problema fumatului. Încercase o țigară care era, totuși, din tutun blond. I se stinsese de trei ori; nu putea „să tragă".

Colegiul era ce era, dar numai pe un anumit plan. Doamna de Bricoule, cu un singur cuvânt, îl făcuse să treacă pe un plan sordid și înspăimântător. Oricât s-a străduit „să fie în ton", ea nu a putut niciodată să se miște decât pe un alt plan decât al colegiului – un plan mai vulgar și mai grosolan. Ea fusese aceea care, prin insinuări, îi dăduse lui Alban ideea unui *act* cu Serge – cel de la Frontonul Basc –, act la care el nu se gândea, drept care nu avea dorință. Ea fusese aceea care începuse seria spargerilor. Ea îi arătase fiului, pentru prima dată în viața lui, acea figură de neînchipuit și îngrozitoare a unei „iubiri" în care îi dorești ceva rău celui pe care îl „iubești". Ea aruncase la întâmplare tot felul de prostii medicale, chiar medico-legale, pe care tocmai le scosese cu o zi înainte din

dicționarul ei de medicină, în imaginația acestui băiețandru, tulburându-i-o în pofida bunului-simț. Ea pronunțase expresia neliniștitoare „cei de sus". Ce era acest „sus"? Ecleziastic? Civil? Există multe „susuri". Ea era cu bănuielile insultătoare. Ea era cu ura față de preoți. Era ceva îngrozitor această mamă care, cu toată dragostea ei maternă, cu întreaga ei onestitate, cu toată vioiciunea ei de spirit, toată „educația" ei, nu intră aproape niciodată în viața fiului ei decât pentru a-l înjosi ori a-l zăpăci. Dar de unde! Era greșeala ei, ori doar adulții, indiferent ce-ar face ei, nu fac niciodată altceva decât să le strice adolescența și copilăria? Marți și miercuri, Alban avu, spre seară, 38 cu 4 și 38 cu 2, de care nu spuse nimic (pe vremea aceea, în *familiile noastre,* din pudoare, termometrul se punea sub braț). Miercuri își primise prin poștă ultimele teme pe care profesorii nu avuseseră timp să i le dea corectate. Erau cele de istorie și franceză. 7/20 și 9/20...! Note pe care nici măcar o singură dată nu le avusese în viața lui de școlar. Iar pe lucrarea de franceză, ce aprecieri! „Proastă lucrare. Stilul dumitale înflorit este deplasat pentru acest subiect, iar imaginile căutate, pe care pari a le aprecia mult, denotă doar prostul gust." Și nici tonul acesta nu fusese vreodată folosit pentru el. Ce îndelungată vendetă refulată țâșnea acum, când nu mai era menajat! Și tot pentru prima dată, Alban descoperea că sentimentul său în fața josniciei era de stupefacție.

Joi dimineață, îi telefonă abatelui de Pradts dintr-o cabină de la poștă. (Familia Bricoule nu avea telefon, invenție prea republicană.)

– Domnule abate, mama este foarte pornită împotriva dumneavoastră. Îmi permit să vă reamintesc principiul dumneavoastră, acela de a nu amesteca familia cu colegiul.

Urmă un moment de tăcere, însă lui i se păru că la celălalt capăt al firului se auzea o respirație grea. Un suflu

amplificat de emoție. Alban chemă din nou: „Alo!" Vocea abatelui, foarte controlată, zise:

– Acesta este un principiu general de educație. O experiență îndelungată ne-a dovedit temeinicia lui. Îl urmăm în toate cazurile, fără deosebire între ele. De altfel nu are nimic deranjant pentru familii. Iar noi nu cerem nimic mai mult decât să fim priviți cu aceeași reciprocitate.

După aceste fraze alese, urmară câteva cuvinte banale despre modul în care Alban își va urma studiile, apoi se salutară politicos, iar abatele închise destul de repede. Alban devenise clar prețul pe care toți își șterg picioarele.

Nu se poate! Luă istoria romană, Suetonius, Sallustius, căutându-i pe acei romani care fuseseră dați afară pentru vreo faptă. Dumnezeu știe că așa ceva există, însă bineînțeles că nu găsi. Așa este întotdeauna când cauți.

Superiorul îl sfătuise pe domnul de Pradts să renunțe la vizita pe care urma să i-o facă doamnei de Bricoule, reproducându-i câteva dintre vorbele acesteia. Însă domnul de Pradts, vânător rasat, era obișnuit cu curajul, și apoi îi plăcea jocul. Nu renunță și merse la ea în pas vioi.

Întâlnirea ei cu domnul de Pradts

Doamna de Bricoule, întinsă pe șezlong, îi vorbi la început cu o oarecare jenă: clipit de pleoape și încrețit de nas. Ea expuse din nou argumentele cunoscute: un elev atât de strălucit, o prietenie care era bine văzută de direcțiune etc... El, tăcut, o lăsa să-și epuizeze forțele. O privea în ochi, fără dificultate, iar ea, nu, atât din adversitatea sufletească, cât și din cauza jenei pe care o simțea. Fie și numai din acest detaliu s-ar fi putut ghici finalul luptei. Poate și din faptul că el stătea jos, drept, iar ea întinsă deja pe spate ca un animal răsturnat gata să-și dea duhul. Ea, sclipind de inele și de tot felul de flecușteațe aflate pe

rochia de casă, crustaceu de pe o tejghea, pe jumătate mort, dar care încă mai zvâcnea. El îmbrăcat în negru, cu mănuși negre, totul fără strălucire și tocmai de aceea cu atât mai teribil.

Ea tăcu. Atunci el reduse totul la o chestiune concretă: „Au existat o serie de fapte, însoțite de scandal". În trecere, mai spuse despre Alban că „ignoranța lui întru cele religioase era, trebuie spus, fără egal într-un colegiu ca al nostru", ceea ce nu era rău pentru un ateu.

– Dar, mă rog, domnule Abate, în fond ce s-a întâmplat atât de grav?

– De obicei, doamnă, mamele elevilor noștri, când li se aduce la cunoștință o poveste de genul acesta, au o tresărire...

– Eu nu sunt surprinsă, întrucât îmi cunosc băiatul. Este incapabil de ceva rău în genul acesta.

– Și totuși, doamnă, acum câteva luni... Și-a recunoscut faptele.

– Știu, domnule Abate, sunt la curent. Dar dacă în decembrie au existat niște „fapte", după cum spuneți, acestea încetaseră. Și adaug că Alban nu le-ar fi comis dacă nu ar fi fost la du Parc. La Maucornet, prieteniile particulare erau strict interzise și nu existau. La du Parc...

Superiorul își scurtase într-atât de mult vizita din ziua precedentă, încât doamna de Bricoule, după ce el plecase, își dăduse seama că nu-i spusese nimic din ceea ce voia să-i spună. De data aceasta, goli ce avea pe suflet. Acum îl privea pe bărbat în ochi, concentrându-și toată forța, ca ochii ei să nu-l ocolească. De câte ori nu se pornise abatele împotriva mamelor, doar din cauza naivității lor! De data aceasta, era enervat împotriva acesteia, pentru că nu era naivă.

Abatele de Pradts profită de afirmațiile făcute de doamna de Bricoule, poate pentru a treia oară, că „era la curent cu totul", ca să o întrerupă și să-i repete aceleași

lucruri ca și superiorul. În povestea aceasta, toată lumea spunea câte ceva. Lucru inevitabil.

– Doamnă, dacă erați la curent, de ce nu v-ați retras fiul de la un colegiu atât de malefic? De ce așteptați să ne acuzați că noi îl eliminăm, și îl eliminăm tocmai pentru că felul lui de a fi era cel pe care îl condamnați?

Mai întâi, doamna de Bricoule nu răspunse. Și într-adevăr, ce să zică? Era acuzată chiar de ceea ce îl acuza ea pe preot, lucru pentru care era vinovată tot atât cât și el. Și unul, și celălalt conlucraseră. Atât unul, cât și celălalt îl lăsaseră pe Alban în legea lui. Ieși din încurcătură doar mințind.

– De-abia de câteva zile știu de la Alban fondul problemei. În schimb, am fost mereu la curent cu ce se petrece cu băiețelul acela, Souplier, și cu interesul pe care i-l purtați.

Abatele nu schiță niciun gest. Disimularea devenise la el o a doua natură, ca la copii. Cu aerul cel mai degajat din lume – și cu același ton folosit cu trei luni mai înainte. când îi spusese lui Alban: „Souplier? Mă ocup eu de el, fiindcă e din diviziunea mea, și gata" –, răspunse:

– Datoria noastră apostolică ne poruncește să ne aplecăm mai cu seamă asupra cazurilor disperate. Acesta era unul dintre ele. Și apoi, pierdem unul, dar regăsim zece.

Expediind în cuvinte obiectul atâtor alarme, abatele, la fel ca și superiorul în ajun, începu să apere colegiul, fără ca doamna de Bricoule să aibă îndrăzneala de a continua. Își imagina clar tot ce ar fi putut spune, dar nu se imagina spunându-le.

Apărarea colegiului de către abatele de Pradts

În timp ce el dezvolta subiectul, doamna de Bricoule își dădu seama că îi lucea nasul. Lucirea aceasta care i se

producea la nas era una dintre grijile contesei. Mai întâi o stingea ștergându-se cu o foiță de țigară, apoi își pudra nasul. În fața abatelui, nu îndrăzni să folosească foița de țigară, însă își pudră nasul fără rușine, cu pudra Rêve de Mignon. În același timp, observă în oglinjoara pudrierei cele două riduri ce coborau de la nas și, cu degetul mare și mijlociul, le întinse. Nu putuse rezista. Pe urmă șterse veselă pudra care, ca de obicei, îi căzuse pe jabou. Domnul de Pradts văzu cele trei gesturi și fu cuprins de dispreț. Indiferent cât dispreț avea doamna de Bricoule pentru preoți, aceasta nu însemna o patimă de la o specie la alta. Însă ura lui față de ea nu era (sau era doar puțin) ura născută dintr-o situație aparte. Nu era nici cea a preotului împotriva femeii, nu, ci a bărbatului împotriva Femeii și Mamei. Era cu adevărat ura unei specii față de o alta, ura junglei. Domnul de Pradts, ridicat în fața doamnei de Bricoule așa cum ea se ridicase în fața lui, apăra ordinul, întreg ordinul, sau mai degrabă apăra ambele ordine. El era conștient de superioritatea propriei persoane asupra persoanei ei, a superiorității stării sale asupra ei, a superiorității vieții sale, și până la falsitatea pe care o punea în ea. El avea asupra tuturor o dublă superioritate: cea de a fi preot și cea de a nu crede și de a nu fi crezut niciodată. Și totuși, celor ca el, lui îi adresase Cristos, prin apostolii Săi, aceste formidabile cuvinte: „V-am ales și v-am despărțit de lume. Sunteți sarea pământului". Era un preot bizar? Da, dar era totuși preot, avea onoarea de a fi preot, și *in aeternum*. Era preot, era *despărțit de lume,* ceea ce înseamnă că trăia într-o lume nobilă, lumea spiritului, a problemelor sufletești, a dificultăților morale, a liturghici, a artei religioase, chiar, dacă vrem, a marilor interese politice ale Bisericii, cărora, ținea doar de el, să le dea mâna, atunci când i s-a oferit ocazia. Și era ferit de orice griji sordide. Fără îndoială că divinitatea nu exista, dar dacă din întâmplare ar exista, el era în comunicare

directă cu ceea ce ea dăduse naștere mai grandios, mai rar, mai sublim, mai extravagant, despre care oameni ca acești Bricoule nu aveau nici măcar simpla noțiune. Iar în ceea ce privește cunoașterea băieților, ehei! Mamele erau mai puerile decât copiii pe care îi creșteau. Tații le consacrau fiilor un sfert de oră pe zi. Medicii nu înțelegeau nimic din psihologie. Scoși din terapeutica lor, cei mai buni erau niște proști. În timp ce preotul... Nu, într-adevăr, nu exista nimic între el și o văduvă mondenă, sclipitoare și dându-și ochii peste cap, încorsetată în casta ei. Era numai bine cazul de a mai spune o dată că el avea cheile unei împărății în care această femeie nu va intra niciodată. În fine, nu se mai putu reține și i-o tăie scurt:

– Doamnă, este zadarnic să mai continui, fiindcă ne aflăm pe un plan unde dumneavoastră nu mă puteți urma.

Avu chef să adauge: „Ceea ce vi se ascunde este nemărginit", gândit de el într-un sens teologic, deși nu credea în teologie, dar pe care l-ar fi spus într-un sens omenesc. Se feri să o facă.

– Ba, dimpotrivă, vă pot urma... bâigui sărmana de ea.

Doamna de Bricoule era conștientă de disprețul lui și se simțea răvășită, crispată în rezervarea ei nesățioasă și suferindă. Nu se putea face nimic. Omul acela se impune în fața ei: subțire, încordat, perspicace, sever, imaginea însăși a demnității și a certitudinii ecleziastice, în fine abatele de Pradts i se părea a fi tot ceea ce credea el că este: un personaj de o esență superioară. (Ce-ar fi fost de-ar fi avut în față veșmântul teatral al nu știu cărui ordin religios!) De nouăsprezece secole lucrul acesta se petrecea astfel: venea un moment când omul triumfa, întrucât era învesmântat în felul acesta aparte. Dacă ni se permite o comparație ciudată: sutana sau roba sa era ca un spărgător de gheață care îi permitea să înainteze pretutindeni. În *Iliada* (cea a lui Homer), zeii îl protejează pe

câte un combatant: învins, iată că un zeu intervine și-l face învingător. În Iliada Protecției, era destul o referire la un zeu și nu puteai fi învins: sutana era armura magică ce te face invulnerabil. Ei: „Avem o faptă". Ea, nu, ci doar bârfe, lucruri vagi, mărturisiri studiate, explicații fără vreo noimă pentru ea, totul i se prefira printre degete. Însă de-ar fi avut un fapt, nu s-ar fi servit de el. Spusese prea mult, vorbise cu o franchețe fără vreo bază. Era dominată, știa lucrul acesta, și se înclina fremătând. Doamna de Bricoule nici măcar nu-și mai ridica ori cobora brățara, așa cum făcuse la început, cu atitudinea cu care leoaica bate pământul cu capătul cozii. Forța îi scăzuse așa cum se potolește vântul.

Superiorul nu se ocupa de lume, fiindcă lumea nu îl interesa, vomată de Evanghelie; abatele, pentru că lumea nu-l interesa, băieții săi fiind în afara lumii, mergea în ea doar atunci când era nevoie, în vreo problemă privind vreun băiat. Situația de față era încheiată; se grăbea să ajungă din nou în bârlogul său îndrăgit. Nu mai stătu mult timp, se ridică și, după câteva cuvinte de curtoazie și zâmbete convenționale, ieși.

Imediat, doamna de Bricoule se băgă în pat cu o migrenă îngrozitoare. Cu perdelele trase, cu ochii închiși în fundul cearcănelor imense apărute de îndată. Așa o găsi fiul. În camera întunecată, ea îi spuse direct:

– Mi-ai zis că e un tip bine. E bine, dar nu *foarte* bine. Arată de parcă ar fi un hipocamp.

Atât află Alban în ziua aceea despre întrevederea mamei sale cu abatele de Pradts.

Exact după cinci minute, i-a revenit saliva, înlocuind spuma acră și galbenă pe care o avea de două zile: asfixiatul revenea la viață. Încă cinci minute și, trezit de această transformare, avu curiozitatea să-și ia temperatura: febra dispăruse. Se întinse pe pat. Dormi puțin, epuizat fizic și moral.

Seara însă, după cină (pe care a servit-o singur în sufragerie, maică-sa nevrând să vadă pe nimeni), se afla în camera sa, scriindu-i lui Serge scrisoarea de adio, când ușa se deschise. Era doamna de Bricoule, cu fața răvășită și în cămașă de noapte.

Reînvierea Mamei-Nu-Știe-Nimic

– Un lucru nu-mi dă pace. Vreau să știu. Trebuie să fii cât se poate de sincer. De Pradts s-a purtat totdeauna corect cu tine?

– Cum... „corect"?

– Mă rog... în fine... nu a avut vreodată o atitudine echivocă?

– Ești nebună...!

– Te rog să fii politicos. Pentru că, mă întrebam... după Souplier...

– Abatele de Pradts nu a căutat niciodată decât să-i facă bine lui Souplier! Mi-a spus-o Souplier adeseori. Ești nebună...!

Ca un bidon de petrol care ia brusc foc la contactul cu un chibrit, el se înflăcărase dintr-odată, de indignare.

– Atunci, dacă îmi spui tu, te cred.

Doamna de Bricoule dispăru, apariție shakespeariană a Confuziei de Idei și a Dezordinii de Spirit, lăsându-l pe Alban uimit, de parcă ar fi avut o vedenie sau ar fi avut-o realmente în fața sa pe mama nebună. De fapt, ce se întâmplase? Doamna de Bricoule redevenise, pentru o clipă, Mama-Nu-Știe-Nimic. Dar oare era numai ea? Oare băieții nu credeau în falsitatea lui Alban privind noua viață? Nu credeau că inocentul Fauvette...? Oare, nu de mult, La Maisonfort nu credea că Alban și Giboy...? Ne vedem de drum liniștiți, siguri de evidența a ceea ce suntem și a ceea ce este. Însă nimic absurd, despre noi,

care să nu fie presupus și crezut. Evidența? Nu am știință despre așa ceva.

Scrisoare a lui Alban către Serge

Scrisoare a lui Alban către Serge

30 martie 1913

Scumpul meu copil,

(Îți spun așa, cum nu ți-am zis niciodată, fiindcă așa îmi spune mama în scrisori.)

Doream să te mai văd o dată și să-ți spun adio, însă abatele de Pradts nu mi-a dat voie, zicând că ar fi „prea melodramatic pentru un lucru atât de simplu". Atât de simplu!

Căci trebuie, desigur, să te părăsesc pentru totdeauna: abatele de Pradts a obținut această promisiune de la mine. Mi-a spus că tolerase – doar tolerase – prietenia noastră, că „pretinsesem a fi prietenul tău", că îl împiedicasem să-ți facă vreun bine. Se pare că am greșit față de tine. Dacă e așa, atunci faptul îmi produce mult mai mult rău decât ți-au adus greșelile mele. Iar dacă ți-am provocat vreun rău, alții ar fi făcut și mai mult.

Dar se pare că am greșit față de toată lumea! Tovarășii mei au considerat că „trădam" în momentul reformei, abatele de Pradts mi-a spus că „pretindeam" a-ți fi prieten, superiorul m-a acuzat de „abuz de încredere", și încă în fața mamei! Iată cum, cu toate bunele mele intenții și cu ceea ce am sacrificat, am pierdut stima celor care o aveau sau se prefăceau că o au față de mine. Mi se pare că Soarta mi-a fost potrivnică.

În *tristețea*[1] mea am două consolări. Una este cea a conștiinței mele, care nu îmi reproșează nimic; cealaltă

[1] Alban scrisese mai întâi „îngrozitoarea mea tristețe". Dar, amintindu-și de sfatul dat recent de abatele de Pradts, tăie „îngrozitoarea". Domnul de Pradts inspira până și exprimarea frumoasă în catastrofele pe care le punea la cale. (n.a.)

este certitudinea pe care o am că mă iubeai. Abatele mi-a spus că „voi zâmbi de toate astea când voi avea douăzeci de ani". Eu însă zic că pe patul de moarte îmi voi aduce aminte de ultimul tău gest, atunci când abatele te ducea și când tu te-ai întors ca să-mi întinzi mâna.

Dragă Serge, nu mai pot continua, aș spune ceea ce nu trebuie spus. Și există destule. Te rog și te implor să fii foarte atent cu tine și să nu te lași influențat, în școala unde te vei duce, de cei mai îndoielnici. Pentru ultima oară îți cer ceea ce ți-am cerut întotdeauna – știi asta – din tot sufletul: să reziști mai bine și să devii ceea ce ar trebui să fii, chiar de ți se va spune că ai devenit mai bun din ziua când te-am părăsit.

Adio, dragă Serge, scumpul meu iubit. Dă-mi voie să te mai sărut o dată, să te strâng mult la piept, cu o tandrețe și o tristețe pe care nu le poți înțelege și pe care nu le înțeleg bine nici eu. La începutul prieteniei noastre, îți mai amintești, mi-ai spus: „Pentru totdeauna", iar eu am rectificat: „Pentru cât se va putea de mult timp". Astăzi, când te părăsesc, abia acum știu că pot spune și eu: pentru totdeauna. Nu, nu cred că voi renega vreodată în toată viața mea ceea ce ai fost și ceea ce ești pentru mine. Dacă nu te-aș iubi atât de mult, totul ar fi fost mult mai ușor. Cât de mult țineam la tine! Câtă dreptate am avut să te iubesc!

Nu-mi răspunde. N-ar face decât să stârnească toate aceste lucruri și abia mai pot de atâta rău cât îmi fac.

Prietenul tău,

ALBAN

Alban puse scrisoarea (sub plic) într-un plic pe numele de Lapradine, elev dintr-a treia, mesager obișnuit între el și Serge, și se duse la ieșirea de la colegiu ca să-i ceară unuia dintre externi să i-o dea.

Lapradine știa că Serge fusese eliminat și nu mai venea la școală. Dar, fie din inconștiență, fie pentru a se face bine văzut, ori că cedă împotrivirii generale a celor mărunți față de elevii eliminați, i-o dădu domnului de Pradts.

Acesta o citi și găsi că este corectă: sentimentele frumoase îi făceau întotdeauna plăcere. După care o aruncă la gunoi. Ce altceva să facă?

Încrederea, această posibilitate divină a omului...

H.M.

Serviciu inutil, *Prefață, 1934*

Există un demon numit Încredere.

H.M.

Don Juan, *actul III, scena I, 1958*

Abatele de Pradts fusese prevenit de superior că, problema Souplier fiind închisă, era necesară o nouă întrevedere între ei, „atingând doar spiritualul". Această întrevedere fusese fixată joia următoare, adică în Joia Mare. O frază strecurată în dezbaterea lor despre Souplier îl făcuse pe domnul de Pradts să creadă că era vorba de soliditatea credinței sale. În mediile ecleziastice nu se pun niciodată întrebări privind credința; era nevoie de imensa candoare a abatelui de la Halle pentru a se aventura pe acest teren interzis. Abatele de Pradts se simțea foarte liniștit. Vedea clar ce întorsătură va lua acest fapt, și nici măcar nu se gândi dinainte, ceea ce îi permise să se gândească la Souplier.

Va trebui făcut un studiu asupra naivității, studiu care, din câte se pare, nu se făcuse niciodată. Acesta este unul dintre mecanismele capitale ale bunului mers al lumii. În definitiv, tocmai prin el toate merg ca unse. Ce ar fi o lume fără oameni care se înșală? Dar iată că numeroși oameni care prin abilitate și viclenie s-au cățărat în vârful micuței lor piramide au și ei momentele lor de naivitate, în afara ori înăuntrul grupului. Este ceva surprinzător. Sunt foarte rari oamenii care nu au *niciodată* un moment de naivitate. Domnul de Pradts era unul dintre aceștia (dacă excepțăm ipocrizia cu francmasoneria). Superiorul,

care se simțea în naivitate ca peștele în mare sau mai degrabă, ca să trecem în alte sfere, ca o pasăre în văzduh. Lucrul acesta îi jucase deja câteva renghiuri, fără însă a-l vindeca. Fiindcă e mai ușor să-i speli cuiva creierul ori să-i pui o inimă artificială decât să-l vindeci de naivitate.

Porumbița și șarpele

Cum povestirea noastră se numește *Băieții,* nu avem de ce să ne întindem peste măsură asupra a ceea ce fu această întrevedere, în care nu băieții erau în discuție. A fost întrevederea dintre un om inteligent și unul mai puțin inteligent. Domnul abate de Pradts se jucă cu superiorul ca șoarecele cu pisica sau, mai degrabă, dacă Biserica, așa cum o dorea Isus, trebuie să fie „simplă ca o porumbiță și prudentă ca un șarpe", ar fi mai bine să spunem că, în această întâlnire, superiorul era porumbița, iar abatele șarpele (prin șarpe înțelegându-se nu că era un om rău, ci lunecos): mereu acel suflet cenușiu și acel suflet deschis. Superiorul avea latura sa de copilandru, pe care doamna de Bricoule o văzuse bine; abatele avea și el acea latură de băiețandru. Acesta aluneca asemenea unui pui de șarpe unduios, recunoscând pe jumătate că nu crede, iar după cinci minute făcea o analiză admirabilă la ceea ce ar trebui să fie preotul ideal, afirmând că o treime din preoți sunt atei, apoi că „Biserica Catolică este un lucru atât de mare, ce nu va pieri în veci" și blamându-i pe cei care au hulit-o; zicând un lucru, iar cinci minute mai târziu protestând că nu-l spusese. În fine, era absolut cu totul un șerpișor lunecos: ai fi zis că se lupta cu unul mare.

Superiorul nu abordase direct obiectul dezbaterii lor. Alban ar fi spus, cu siguranță, că încercase să-l abordeze așa cum un banderilero abordează un taur ca să-i înfigă banderilele în greabăn, descriind un larg arc de cerc, ce se dorea a fi estetic, în realitate însemnând prudență.

– Mi-ați spus că unii profesori nu au credință. Ce dovezi aveți?

– Nu sunt în conștiința lor. E mai degrabă o intuiție.

Capa superiorului, pe care, intrând, tocmai o pusese pe un scaun cu spătar de piele ușor convex, alunecă de la sine și căzu asemenea unei petale. Ciudat.

– Mi-ați spus: „Necredință nu numai la elevi, dar și la profesori. Sau o aparență de credință". Oare nu era doar o intuiție?

– Am spus eu asta?

– Textual. Sunt vorbe care nu se uită.

– Poate am exagerat sub efectul bulversării în care mă aduseserăți.

– Dacă avem la noi profesori care vorbesc împotriva religiei, am dreptul și datoria să știu cine sunt. Temelia religiei noastre este formată din credință și milostenie, după cum ne-o spune mereu Evanghelia. Cât privește speranța, e cam același lucru cu credința, adăugă el cu modestie, amorsând cele ce aveau să urmeze.

– Profesorii noștri sunt oameni merituoși, plătiți într-un mod derizoriu, având adesea familii numeroase, care vin aici aproape din devotament. Presupunând că aș avea nume, oare mi-ar permite mila să vi le spun pentru ca dumneavoastră să-i dați afară pe acești sărmani diavoli?

– Credința e mai presus de milă. Și de conduită. Mai bine un mare pescar care crede în Domnul și care Îl iubește decât un tip de ispravă care crede „așa" și nu-L iubește. Și apoi, vorbeați de devotament. Dacă profesorii noștri vin aici din devotament înseamnă că ei cred în lucrul întru care se devotează.

De Pradts nu răspunse, dar zâmbi *in petto*. Existau oameni care iubeau această instituție, i se devotau, și care nu credeau în ceea ce stătea la baza ei.

Superiorul vedea că are de-a face cu cineva bine pregătit. Dacă de Pradts nu voia să vorbească despre credința

altora, cum să vorbească despre a sa? Totuși, încercă să câștige teren.

– Când vorbiți de la catedră, când am venit să ascult discuția[1] pe care o purtați cu elevii, m-a izbit faptul că enunțați o morală care ar fi putut fi foarte bine una laică. Lucrul nu e rău în sine, dar este într-o instituție de educație creștină. „Mergeți și propovăduiți tuturor neamurilor." Noi trebuie să le predăm adevărul, care este creștin. V-ați gândit destul la asta?

– Pentru mine, religia nu este o obsesie, zise abatele, care avea un dram de insolență naturală.

– Dacă religia nu este o obsesie, atunci nu-i deloc, zise superiorul, care putea să înțepe și el atunci când trebuia.

– Vă comunic întotdeauna articolele pe care le dau la *Dieu vivant*. Ce altceva am făcut decât să transmit învățături?

– Eu vă vorbesc de învățătura concretă, practică, de fiecare zi, pe care trebuie să o dați elevilor noștri.

– Oricum, ei vor deveni niște semicredincioși. Nu ne-am exprimat noi până la sațietate comuniunea de idei privind părinții din punct de vedere religios? Copiii vor deveni părinți și vor deveni ceea ce sunt părinții lor. M-am gândit că este mai eficace să pun accentul pe credință decât pe ceea ce aș putea numi: morala curentă. Ceea ce s-a grefat pe morală va rămâne mai mult în ei decât ceea ce s-a grefat pe credință, pentru că morala va dăinui mai mult în ei decât credința. V-am spus deja asta zilele trecute.

Nu era deloc așa. El spusese: „Am amestecat religia cu pasiunile lor. Își vor aminti mereu de pasiunile lor, iar religia va rămâne cu ele". Dar era inutil și inoportun să se revină acum asupra pasiunilor; chestiunea pasiunilor fusese epuizată zilele trecute. Acesta era, fără îndoială, și

[1] Discuție liberă zilnică pe care îndrumătorul diviziunii o avea cu elevii între orele patru și jumătate și cinci fără un sfert, înainte de studiu. (n.a.)

avizul superiorului, care nu ridică problema inexactității, deși o remarcase.

Prin minte, ca un cărăbuș ce se zbate, îi tot trecea o frază pe care o auzise spunându-i-se monseniorului L..., episcop de...: „Cel mai mare serviciu pe care noi îl putem aduce dogmelor este acela de a vorbi cât mai puțin posibil despre ele". Oare nu asta gândea domnul de Pradts?

Acesta scoase din buzunar un carnet legat în negru și citi:

– Un pedagog englez a scris: „Eu pot forma oameni creștini, însă nu adolescenți creștini".

Superiorul tresări.

– Tot ceea ce știu, tot ce am văzut contestă această afirmație. Am văzut luând naștere la băieți de cincisprezece ani vocații ce s-au confirmat mai apoi.

Abatele răsfoi câteva pagini ale carnetului.

– Fénelon îi spunea unei mame care se plângea că fiul nu o asculta atunci când îi vorbea despre Dumnezeu: „Doamnă, vă sfătuiesc să-i vorbiți mai degrabă lui Dumnezeu despre fiul dumneavoastră decât lui despre Dumnezeu."

– Una nu o exclude pe cealaltă! Dumneavoastră aveți un carnețel pentru a nota toate obiecțiile la o educație creștină. E ceva de necrezut!

– Mi se aduc obiecții. O parte a carnetului conține răspunsurile ce se dau la obiecții.

Mai dădu două pagini și citi, cu multă seriozitate:

„... Că acest ceasornic există și nu are ceasornicar."

Superiorul continua să tresară în sufletul său. Pentru o clipă rămase tăcut, apoi zise cu un glas schimbat:

Dar Fiul Omului, când va veni...

– „Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi, oare, credință pe pământ?" Cristos este cel care a rostit această

vorbă sfâșietoare – poate cea mai sfâșietoare care a ieșit din sânul creștinismului. Ați meditat vreodată asupra ei?

– Va fi mereu credință pe pământ, zise domnul de Pradts, convins și tulburat. Tulburarea superiorului îl cuprinse și pe el. „Va exista mereu creștinism pentru cei care vor fi demni de el."

Și continuară astfel. Fusese ușor să-i spună abatelui, prăbușit din cauza poveștii cu Souplier, că această încercare îi era salutară, dar nu era ușor să-i spună ceva legat de credința sa îndoielnică, întrucât se părea că el nu vedea aici nicio încercare. Ceea ce-i frapant este că nicio clipă superiorul nu avu curajul să-i spună abatelui, privindu-l direct în ochi: „Mă rog, da sau nu, credeți în Dumnezeu, și dacă da, atunci credeți că acest Dumnezeu este Isus din Nazaret?" Superiorul nu avea dreptul să-i ordone să i se mărturisească, dar, oare nu avea dreptul de a ști în ce măsură preotul care îndruma sub conducerea sa credea în ceea ce făcea? În orice caz, întrebarea îi venise pe buze, dar nu se făcea auzită: era ceva îngrozitor. Mai presimțea și că, în mărturisire chiar, abatele ar fi continuat să disimuleze (da, asemenea elevilor, însă superiorul nu cunoștea practica semimărturisirilor). Rămase așadar în zona vagului, vagul recomandat pentru „întrebările iritante". Nu se aflase niciodată în fața unui necredincios, să încerce să-i inculce credința, iar aflându-se – și acest om era un preot! –, cuvintele nu-i veneau, se simțea mai prejos de sarcina sa, fapt care îl cobora și mai mult. Ceea ce îl dezarma era mai degrabă stilul abatelui – ușurința acestuia – decât răspunsurile lui.

Abatele de Pradts prevăzuse acest lucru salvator. Și nu ezitase – de l-ar fi întrebat dacă are credință, ar fi spus mai întâi ceva confuz, e atât de ușor: „La urma urmei, ce înseamnă credință?" sau: „A crede că pot da socoteală din plin ca urmare a poziției mele religioase, iată ceva ce ar dovedi că mi-am pierdut credința". Dacă l-ar fi constrâns,

ar fi răspuns că, în mod hotărât, el „credea". Așa cum îi învăța Linsbourg pe copii: „Totul, dar nu adevărul". N-ar spune ceea ce îl ardea pe buze, unde se vedea întotdeauna o ciudățenie de impertinență și de mărturisire: „Sunt un creștin fără credință; nu-i ceva mai bun decât nimic?" Sau, mai degrabă, de data aceasta serios: „Am transmis elevilor o morală laică, dar bună. Pentru ce ar trebui să am și credință? Ce ar schimba un astfel de lucru? Mi-am îndeplinit corect îndatoririle slujbei și am transmis binele cu inima curată. Cu siguranță că asta se aștepta de la mine. Cât privește relațiile dintre mine și un pretins Dumnezeu, este un lucru ce mă privește doar pe mine și pe nimeni altcineva". Nu, nu ar spune așa ceva, ci ar spune pur și simplu că are credință. Tot ceea ce construise timp de doisprezece ani depindea de acest „da". Iar un superior destul de lipsit de finețe și care, pentru că nu înțelesese că era o întrebare ce nu se pune, nu merita decât o minciună. Pe de altă parte, un „nu" spus superiorului l-ar răni. Lucru pe care abatele nu voia să-l facă. Făcea parte din acea categorie de oameni în care stima diluează imediat aversiunea. Nu avea mai multă aversiune față de el, omul care îl smulsese de lângă Souplier, decât avusese pentru Alban la sfârșitul ultimei lor întrevederi.

Superiorul fusese victorios cu opt zile în urmă. Atunci, el era legat de mâini și de picioare. Necazurile din cursul săptămânii îi aduseseră pe buze un herpes urât, care se refăcea ori de câte ori avea o problemă, iar acesta (pe care de Pradts nici măcar nu îl vedea) îl punea într-o situație de inferioritate într-o confruntare pe care ar fi vrut-o solemnă. Își fixase ca această întâlnire să dureze o oră și jumătate. Înainte de a-l primi pe abate, ca om al rugăciunii ce era, se rugase Duhului Sfânt. După treizeci și cinci de minute, se simțea sfârșit. Spuse:

– Roagă-te, prietene (vocea i se schimbă din nou). Încredințează-te orbește grației divine (constantul său apel

la supranatural îl făcea mai „superior" decât „director"). Lasă-te, cu umilință, în mâinile Domnului. El e mai răbdător ca noi și te iubește. Va ști să găsească momentul potrivit. Isus i-a spus lui Petru: „M-am rugat pentru tine, să nu piară credința ta." Mă voi ruga pentru dumneata. Faceți-o pentru aceia dintre copiii noștri care au nefericirea de a avea o credință fragilă – faceți-o, de sunteți în stare să o faceți.

– Sunt în stare și o voi face, zise abatele pe un ton hotărât. Era absolut sincer. Sinceritatea și nesinceritatea se succedaseră în el la fel cum lumina și umbra străzii nocturne se alternau în trăsura lui Alban și Serge.

Școlii du Parc îi place să încerce pericolul

În aparență, superiorul abia dacă păruse că-l bănuiește pe domnul de Pradts de necredință. Crezuse că putea fi ispitit, dar n-a mers mai departe: „Aveți grijă la nuanțe". Renăștea afacerea Souplier: „Nu onestitatea dumitale este în discuție, ci soliditatea". Școlii du Parc îi plăcea să se afle pe marginea prăpastiei. Superiorul fusese tot timpul orb, însă, de data aceasta, ca la un fir de lumină ce se năștea, va strânge din pleoape spre a fi și mai orb. Domnul de Pradts rămânea om al credinței. Trebuia. Mâine, poimâine, fulgerul superiorului va cădea asupra elevilor ori a profesorilor sau supraveghetorilor. Dar va fi în probleme de conduită, iar nu de credință, socotite de el infinit mai grave, și dintre cele ce trebuie să rămână în cele mai tainice ascunzișuri (dar atunci, de ce le pusese pe tapet?). Oricum, nu va cădea asupra acestui preot stimat de toți, atât în colegiu, cât și în oraș, într-o vreme când oamenii ieșiți din comun erau atât de puțini în Biserica de azi. Chiar de-ar fi fost chestiuni doar de exterior, dacă inspirau respect, Biserica nu putea fi privată de ele. Și, de altfel, el știa binele pe care abatele îl făcuse; știa că era ceva mai mult decât aparențe. Altceva: dacă abatele dispărea,

fie chiar și la reînceperea cursurilor, nimeni nu va pune la îndoială, după povestea cu Souplier, că dispărea din cauza unei „imprudențe". Or, nu era așa, și ar fi fost ceva cumplit să se creadă că era vorba despre un asemenea lucru. Și ce ar fi gândit iezuiții despre du Parc? Ar triumfa. În fine, dacă superiorul nu ar înăbuși-o, altcineva ar face-o în locul său. La tăcere, tăcere și jumătate. Tăcere în sus, tăcere în jos, tăcere împrejur. În limbajul de azi a intrat expresia „Biserica tăcerii", cu un sens politic definit, însă toate Bisericile sunt niște Biserici ale tăcerii. Dar oare nu-i așa în toată lumea? De o parte acel blablabla voit, iar de cealaltă tăcerea voită. Între ele, nimic. Nu a existat nici confesiune, nici iertare automată care să pună capăt acelor semimărturisiri ale copiilor: să-l cheme la spovedanie? Pentru nimic în lume! Au fost doar formule pioase – „Mergeți adesea la altar" etc. – și sfatul de a se retrage o perioadă în vacanța mare, la Solesmes, perspectivă care displăcu foarte tare abatelui, el dorind să stea puțin deoparte de religie și să se vindece de Souplier într-o tabără de vacanță. Acesta fu singurul său necaz în această înfruntare atât de moderată, fiindcă întotdeauna fusese sigur că, oricare ar fi finalul, nu se vor atinge de el.

– Bun, zise în cele din urmă superiorul, ridicându-se, cred că cineva poate fi un suflet mare în afara creștinismului, însă tot ce se va pierde pentru creștinism va fi pierdut și pentru sufletele mari. Aceasta este, mai mult decât restul, ceea ce dă *dimensiunea*.

– Știu. V-am spus-o acum opt zile.

Abatele nu spusese nimic asemănător la astfel de cuvinte uimitoare, dar pornise să amestece totul voit sau involuntar, și acum continua.

Superiorul își scoase ceasul și se mișcă în scaun. Timpul nu îi era măsurat, voia doar ca discuția să ia sfârșit. Când domnul de Pradts se ridică, domnul de la Halle îl apucă de braț, de bicepși, îl privi, apoi îl sărută cu un

sărut ecleziastic, dar solid, pe care abatele i-l întoarse din tot sufletul. Tocmai din această sărutare înțelese abatele de Pradts că superiorul pătrunsese în sufletul său și știa că nu are credință.

Domnul de Pradts se retrase după ce se înclină. Abatele de la Halle transpirase în jiletca sa flanelată. Scoase din sutană, din partea inimii, unde îl purta întotdeauna, un crucifix destul de mare, murmurând invocarea sa favorită: „Dumnezeul meu viu este adevărat!" –, apoi îl sărută. În acest ajun, de Vinerea Mare, și el se afla pe cruce.

„Ucenicul preaiubit al lui Isus": astfel fusese desemnat Ioan de cinci ori (ceea ce era destul de supărător pentru ceilalți discipoli). Iar el, singur, se odihnise la pieptul lui Isus. Și, ca din întâmplare, era *cel mai tânăr* dintre Cei Doisprezece: o adevărată fecioară, de-ar fi să-i credem pe pictori. Și misterioasa patimă din Evanghelia sa... Din viața plină de suferință a lui Isus, abatele de Pradts nu era emoționat decât de faptul că Evanghelia era pentru el o fabulă seducătoare, asemănătoare cu *Teogonia, Iliada, Odiseea, O mie și una de nopți*. Cât despre Alban, personajul Patimilor pentru care avea o slăbiciune era Pilat din Pont, acest roman rătăcit printre orientalii pe care nu-i înțelegea și care totuși se străduia cu încăpățânare să-l salveze pe unul dintre ei, simțind că este curat. Dar venea un moment când înceta să mai fie curajos, pe jumătate ca urmare a sfatului dat de soție (detaliu savuros), pe jumătate pentru că „m-am săturat până peste cap de toate poveștile astea cu rege sau nerege al evreilor. Cine este regele evreilor: pot eu să știu? Am făcut destul. N-au decât să se descurce între ei. A, ca să mă pedepsească pentru ce (dar cred că ghicesc: nu am mers destul de departe în problema Servilius). De aceea m-au trimis în fundătura asta?" Ponțiu Pilat nu era un erou, însă făcea parte dintre cei pe care îngerii îi numiseră „oameni de bună voință".

Pentru Alban, acest Quirit drept și disprețuitor era cu adevărat un prieten.

Cu totul altele erau sentimentele superiorului în fața Pătimirii. Încă din copilărie o aborda nu fără să-l răscolească. Om, preot, el nu se oprea timp îndelungat la ea, în mod expres, de-a lungul anului, decât atât cât trebuia, pentru a o regăsi proaspătă la fiecare sfârșit de postire, și de fiecare dată, regăsind-o, simțea un nod în gât ca atunci când începi să plângi. Astăzi, îngenuncheat pe scăunelul de rugăciune, după plecarea abatelui... Dar trebuie să ne întoarcem cu câteva zile în urmă pentru a înțelege ce anume se petrecea în sufletul lui.

Năvălesc gândacii

La colegiu, Alban era admirat și oarecum iubit, fără ca totuși să existe vreo animozitate împotriva lui. Linsbourg era iubit și foarte admirat pentru succesele sale atât școlare, cât și protecționiste. Atât cadrele didactice, cât și elevii închideau ochii la excentricitățile lui. Însă, din ziua în care Alban fusese eliminat, nedreptatea, față de care, s-a tot spus adesea, băieții sunt foarte sensibili, deschisese gurile și, brusc, se trezise pasiunea noastră națională care ne-a împins să facem atâtea lucruri mari: invidia. Odinioară se zicea că Linsbourg era protejat de tupeul său, iar acum de tatăl său. Era de neatins, întrucât tatăl făcea parte din Consiliul de Administrație al școlii, fiind un important acționar și binefăcător al instituției, lucru care a fost acceptat foarte mult timp. Și, brusc, nu mai era. Dintr-odată se păru că Linsbourg era admirat și iubit de prea mult timp (opt ani, față de treisprezece luni pentru Alban), în așa măsură încât cuvântul „prusac" apăru din nou așa cum un gândac scârbos iese de sub pietre când le miști. Lumea începea să înceteze a-l mai acoperi pe Linsbourg. Și înceta să mai fie și Denie, care nu fusese acoperit decât datorită

ui Linsbourg. Du Parc nu era câtuși de puțin un loc al deațiunii. Însă nu trebuie să dai drumul la robinet. Protecția nceta de a mai fi protejată. Se vânturau niște nume. De :levi, a doi profesori, ale portarilor, al *sacratissima loca.* Un profesor de la prima diviziune, domnul Bidel, om excelent, adusese la cunoștința superiorului niște fapte insuportabile (dar de ce așteptase el să urle lupii, pentru a urla cu ei?) Nu numai neîncrederea domnea peste tot, ci și imoralitatea. Superiorul ieșea din visare. Împrejurul cavalerului loial și fără prihană apăreau de pretutindeni n pădure niște drăcușori ciudați, cu ochi de jăratic. Clinatul tulbure de la du Parc susținea că, în fond, între băieți, asta nu avea mare importanță, dar că era abominabil cu femeia. Totul se schimbase brusc. Domnul de la Halle avea ceva din instabilitatea care le este proprie copiilor ce-l înconjurau (o, copiii, schimbători ca marea...)

Când domnul Bidel i-a vorbit, primul sentiment al superiorului fusese umilința și rușinea. Chiar să se fi înșelat atât de tare? Să fi fost într-atât de înșelat? „Veți auzi cu urechile voastre și nu veți înțelege; veți privi cu ochii voștri și nu veți vedea." Cu două zile mai înainte spunea despre domnul Cordère, unul dintre profesorii incriminați, cu umilință: „E atât de amabil! E un om perfect etc..." Da, cu două zile mai înainte. Ridicol. Bufon. El, preotul, adică „un alt Cristos", *„alter Christus"*, el, superiorul colegiului Notre-Dame... un personaj bufon. Superior! Superior în ce? „O, Doamne! Sunt un nimic. Dar îți ofer acest nimic." Iar elevii...! Dacă se înșela astfel asupra unui punct, oare asupra a câte altele nu se putea înșela! Exista oare un singur copil al păcii în această instituție pe care să se poată odihni[1]? Nu, niciunul. Și pe care adult? Brusc, se ferea de toți și de sine. Societatea

[1] „Iar în orice casă veți intra, întâi ziceți: «Pace casei acesteia!» Și de va fi acolo un fiu al păcii, pacea voastră se va odihni peste el." Luca, X, 5 (n.a.)

care, de obicei, îi inspira mai degrabă bunăvoință, acum îi apărea hidoasă. Lumea își schimbase chipul. Nu mai era posibil să spui ceva de bine despre oricine ar fi după lucrurile bune pe care le spusese despre domnul Cordère, să spui doar despre cineva: „E atât de amabil..." Cine fusese drept? Cine fals? Nu mai înțelegea nimic. Era ca un om care a fost furat în casa lui și care bănuiește, vag, pe oricine din anturaj, chiar și pe cei mai siguri. Viața îi este otrăvită. Își iubise colegiul, băieții, voise să poată continua să-i iubească. Așadar, era clar că aceștia nu făceau nimic rău (tot acest mecanism inconștient, bineînțeles). Îi plăcuse prea mult încrederea pe care o avea în copiii săi și în învățătorii lor. Iubise prea mult încrederea în ea însăși. Din păcate, vai, acesta era principiul pe care pusese bazele colegiului care era adus în discuție și se zdruncina. Cu trei ani în urmă, un om pe care îl iubea fără a face parte din grupul său fusese condamnat de Roma. În acel moment s-a simțit condamnat în postul pe care îl avea, care era același cu al respectivului om. Astăzi, tot ca el, era condamnat în acțiunea sa. Tot ceea ce făcuse cât mai curat și mai profund creștinește – fapte de care, pentru moment, fusese sigur de autenticitatea creștină – acum nu i se mai părea decât o absurditate derizorie.

De atunci, încercase să-și revină: „Mi-au dat încrederea, mi-au împărtășit micile lor necazuri, câteodată pe cele ale căminului lor, alteori chiar cele mai mici nevolnicii fizice, mi-au spus lucruri pe care nu le spun părinților. Mi-au dat încrederea lor, iar eu le-am dat-o pe a mea. Nu se poate să fi greșit. Oare Biserica nu face un imens act de încredere atunci când cere credință?" Dar imediat, mai apoi: „M-am înșelat, iar atunci când te înșeli întotdeauna greșești. Oare nu sunt prea tânăr pentru această sarcină? Nu cumva iezuiții aveau dreptate? Atunci, pentru ce, Doamne, nu mi-ai dat un semn? Era atât de simplu... Dar și Tu, dacă pot gândi astfel fără sfruntare, Te-ai înșelat,

e-ai înșelat din prea multă încredere. Și Tu, Doamne,
u, Stăpâne al meu... din prea multă încredere... «Ve-
ați și vă rugați». Mai întâi au adormit – de două ori –,
mai apoi au fugit. Iar ei erau aleșii. Și tocmai cel că-
i-ai încredințat puținul tău avut e cel care Te-a pre-
Ai mei nu vegheau, că așa erau, și nu se rugau, fiindcă
linta lor era doar pe jumătate".

Astfel, de la colegiu până la familia Bricoule, totul co-
undea într-un mod tulburător: superiorul voise din tot
etul să aibă încredere în elevii săi, doamna de Bricoule
ise din toată inima ca Alban să aibă încredere în ea.
aceste două tulburătoare nevoi de încredere se pre-
mbau, atât una, cât și cealaltă, în dezordine. Dorința
avea încrederea fiului său o împinsese pe doamna de
oule la politica sa aventuroasă privitoare la Souplier.
nța de a avea încredere cu orice preț în elevii săi îl îm-
sese pe superior la politica sa aventuroasă în privința
teniilor dintre ei. Încrederea, „această posibilitate di-
ă a omului", a scris un autor... Divină? Pe care zeu îl
ea ea, în această întâlnire? Să zicem cel puțin atât –
niște zei diferiți:

Știu diferența dintre zeii serviți de noi.

Această semicredință ori mai degrabă această ab-
ță de credință pe care domnul de Pradts tocmai i-o
rturisise prin piruetele sale, mai adăuga ceva la neca-
superiorului. Și va trebui să trăiască alături de... To-
părea să continue ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.
ceva „exista" – „exista" în mod îngrozitor. Fără îndo-
că Cristos nu-l respinsese pe Toma, care mai întâi nu
zuse, încredințându-i lui Petru Biserica, Petru care îl
egase de trei ori. Iar dacă de Pradts aproape că măr-
isise că trăda, Iuda mărturisise implicit că trăda, iar
s continuase să mănânce cu el. Desigur, desigur... Însă
stos avea o parte omenească – pe care o arătase în

Pătimirile Sale, unde fusese cu adevărat „Fiul Omului" –, iar această parte se zbătea în acel *alter Christus* care medita pe scăunelul lui de rugăciune prăpădit. Voia să renoveze colegiul, iar „brațul său drept" era un om care avea nevoie să fie renovat pe de-a-ntregul. Voia să taie crengile uscate, și nu o tăiase pe aceasta, chiar pe cea pe care visa să se mai sprijine. Să se sprijine? Pe cine se va sprijini el, între domnul Prévôtel care nu vedea și domnul de Pradts care nu voia să vadă, iar uneori nu voia să vorbească? Pe domnul Bidel, bunul denunțător? Dar domnul de la Halle nu era în stare, fizic, să suporte ca un laic să se amestece în conducerea instituției. Și, la urma urmei, nu avea încredere nici în domnul Bidel.

Nimeni care să-și înmoaie degetul în apă ca să-ți răcorească buzele. Pe drept, era ciuruit de umilințe ca de niște lovituri de pumnal. Umilit de a se fi lăsat înșelat de cei mari și de cei mici, umilit de faptul că a acționat neelegant cu Bricoule, umilit de a-l fi suportat atât de mult pe Linsbourg din rațiuni nedemne, umilit de a-l fi priceput pe abatele de Pradts și de a-l suporta și pe el, umilit pentru faptul de a nu fi știut să se facă ajutat și de a fi atât de singur într-o atare criză, umilit de a-l fi ales și de a fi vrut să-l aibă alături pe abatele Prévôtel de care, în pofida meritelor, va trebui să se despartă la începutul noului an școlar. A fi umil sufletește și a fi umilit nu înseamnă chiar același lucru, iar celui care este umil sufletește, și e din toată inima, poate să nu-i mai pese de umilință.

Superiorul avea oroare de ostentație, chiar de tot ce poate părea un pic ieșit din normal. El își voala dragostea de Dumnezeu așa cum domnul de Pradts își ascundea dragostea pentru copiii mici. Pe când era seminarist, în internat, nu-și făcea rugăciunea îngenuncheat lângă pat, desigur că nu din lașitate, ci din scârbă față de ceva care ar semăna a sfidare spectaculoasă într-un grup care în acele zile era foarte anticlerical. O făcea în pat. Astăzi,

obosit trupește și sufletește de ziua avută, își părăsi cu multă simplitate scăunelul de rugăciune, continuându-și meditația în pat, cu mâinile împreunate – acea jumătate de oră pe care și-o rezerva în fiecare zi, indiferent de împrejurări. Mai fusese obligat să-și părăsească scaunul și de frig. Din indiferență față de astfel de lucruri, din neglijența copiilor care se ocupau de încăpere, micuța sobă din camera sa funcționa încă și mai rău decât cea din birou (tot din asemenea motive, becurile erau prea slabe).

Noaptea în care lui Isus I-a fost frig

Trecu ușor de la oboseala cauzată de oameni la colocviul interior, în care totul era ușor. Tot ceea ce era supranatural era ușor pentru el și *mergea de la sine*; Isus Cristos era un aer pe care îl respira; era foarte departe, cu siguranță, de metodele combative preluate din oratia ignațiană: nu exista metodă de rugăciune pentru că nu exista metodă de iubire (iubirea și rugăciunea de acest fel sunt tot atât de incomunicabile elevilor, dar oare își dădea el destul seama de asta?). În noaptea ce se comemora atunci, la ora când întunericul era stăpân, Apostolii, întorcându-se de pe Muntele Măslinilor, se încălziseră la focul din curtea lui Caiafa. Iar a doua zi, lui Isus, pe cruce, în afară de alte suferințe, trebuie să-I fi fost frig. Faptul că a fost împuns de lance nu era un lucru deosebit, însă faptul că I-a fost frig era – lucru pe care nu l-a spus nimeni. Superiorul, deși alunga, ca indecentă, orice analogie posibilă între încercarea prin care trecea el și cea a lui Cristos (trădarea celor din jur, sudoarea sa...), nu se putea împiedica să nu vadă apropieri care îl binedispuneau un pic, așa cum – păstrând proporțiile – Giboy se simțea tare când se socotea a fi Werther, iar Cuicui – Napoleon. Problemele colegiului îi răpeau libertatea de spirit când ar fi trebuit să o aibă în întregime pentru a se gândi la

Dumnezeu. Îl regăsea pe Domnul, amestecându-se cu el: „Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?" Disperarea i se pusese pe chip asemenea acelor măști de argilă pe care și le pun unele femei drăguțe ca să fie frumoase. Se afla aici solitudinea acestei mari instituții, goală în Joia Mare, pe care copiii o părăsiseră, și era singurătatea acestei instituții atunci când era plină și când, în acele momente, el era cel părăsit. Și tristețea de a se fi crezut iubit și de a-și da seama că nu era.

Pustiul fără margini al orașului Auteuil cufundat în noapte nu era traversat decât din când în când, la intervale mari, de tropotul unor copite ale cailor de la trăsuri sau de huruitul unui automobil mergând încet. Cine erau acești bărbați și aceste femei care treceau în noapte? Cei pentru care a doua zi – Vinerea Mare – era o zi ca oricare alta, cei care nici măcar nu știau că a doua zi era Vinerea Mare, cei care nu știau ce este Vinerea Mare. Printre ei, probabil, se aflau și părinți ai unor elevi de la du Parc sau foști elevi, indiferenți și puși pe glume, în noaptea în care Isus a îndurat frigul. „Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi, oare, credință pe pământ?"

Dreptatea nu va domni decât după dragoste.
Paul Renaudin *(fondator, împreună cu Marc Sangnier, al revistei Sillon)*

Revista Le Sillon, *nr. 5 din 1895*

Slujba de Înviere

Era cel de-al doilea an de când superiorul conducea colegiul, iar slujba de Paști era ținută, așa cum fusese ținută în anul precedent, cu simplitatea specifică școlii – spirit de simplitate al instituției, spirit de simplitate al superiorului –, într-o capelă care nu era nici frumoasă, nici urâtă, ci una oarecare. La fel ca și domnul de Pradts, superiorul nu ținea ca ideea de frumusețe să fie legată de ideea de religie.

Superiorul ținea slujba singur, ajutat de patru școlari ministranți[1]. Corul nu avea staluri. Altarul era împodobit cu patru vaze cu garoafe mari albe, concesie făcută lucrurilor trecătoare, care arăta că superiorul, în austeritatea sa, nu punea afectare. Câteva ramuri stufoase luate din „parc", adică din grădini, încadrau altarul, așezate în niște vase puse jos, ascunse de o fâșie de catifea verde. În spatele frunzișului acestui boschet se zăreau, cu câteva clipe înainte de începerea slujbei, sutanele roșii ale copiilor din cor, care păreau a se mișca într-o pădure sacră.

În partea dinspre Evanghelie se afla lumânarea pascală. În ajun, superiorul binecuvântase focul „scos din piatră" și îl stropise de trei ori cu apă. Un diacon, Mulard, elev dintr-a doua, pusese cărbuni în cădelniță, preotul pusese tămâie și tămâiase focul de trei ori, după care aprinse lumânarea cu foc nou. Iar jos, la sanctuar, se afla acum lumânarea purtând în vârf focul masculin, focul care la începuturi semnificase Taurul și principiul fecundator, și care azi semnifică Isus, rival fericit al Taurului, devenit în locul său lumină și fecundare a lumii[2]. Alban nu asistase niciodată la veghea de Paști. În liturghia focului creștinat, Dumnezeu știe tot ce a văzut, ce nu era nevoie să vadă, el care deja, în momentele sale bune, identifica Soarele cu Isus așa cum făceau, la începutul creștinismului, numeroși oameni din lumea elenistică, el care, la șapte sau opt ani, îngenuncheat lângă patul mamei pentru rugăciunea de seară, se încăpățâna să zică: „Slavă ție, Marie, plină de grație, Soarele este cu tine". Mama îl corecta, dar

[1] Autorul, pentru a scrie un capitol care să frapeze imaginația, a trebuit ca în câteva locuri, așa cum este și aici, să trișeze un pic. În 1913, la fel ca și azi, slujba de Paști la un colegiu era ținută în mod privat. Elevii erau în vacanță și mergeau la slujbă, împreună cu părinții, la biserica pe care o alegeau. (n.a.)

[2] În piatra mănăstirii din Vaison se află săpat un cap de Cristos cu două coarne mari de taur. (n.a.)

degeaba[1]. Însă acest sincretism era cu mult mai puțin serios decât cel ce domnea la colegiu, a cărui dorință era de a concilia ceea ce nu se putea concilia pe un plan mai terestru, iar lumânarea, la piciorul căreia urmau să se deruleze amestecându-se meandrele contrare ale unora și altora, evoca mai puțin sincretismul primelor secole cât o vorbă pe care Alban i-o spusese într-o zi lui Giboy: „Nu Dumnezeul unic, ci mai degrabă zeița Dublei Vieți ale cărei taine se celebrează aici".

Părinții intrară cei dintâi; dreapta cea mai proastă din lume se instală în ultimele rânduri ale capelei. Dreapta cea mai proastă din lume își trimisese fiii într-un colegiu de stânga. De atunci trecuseră doi ani, dar ea încă nu pricepuse că era un colegiu de stânga. Urmară elevii, cu obișnuitul dram de busculadă pentru a se strecura și a se așeza nu departe, dacă nu lângă un obiect iubit, sau doar pentru că un anume loc de pe o bancă însemna răspunsul la o întrebare secretă ce îi fusese pusă. Biletelele treceau din mână în mână și se citeau între foile din cartea de rugăciuni. Se vedeau felurite moduri de a întoarce capul și a zâmbi, care dădeau viață unor inimi îndurerate, moduri de a sta în picioare, cu mâinile la spate, în timp ce unul dintre băieții mari se lăsa în genunchi, cu fața în palme, așa încât mâinile sale le atingeau pe ale celui mic, iar asta fusese aranjat între ei dinainte. Fiecare îndrumător de diviziune stătea în picioare în flancul diviziunii, veghind la buna sa ordine imaginară. Abatele de Pradts, aflat la marginea grupului său, regla cu clacheta mișcările de „sus", „jos", „în genunchi" ale întregii școli, mișcări care, după cum am văzut, ex-președintele Academiei pretindea că îl epuizează fizic. Abatele se folosea de instrument ca și cum l-ar fi mângâiat, adică atât de blând

[1] Acest paragraf nu poate fi înțeles bine decât de un cititor al cărții *Bestiarele*. (n.a.)

ıcât de-abia îl auzeai, în afară de capetele blonde învă-ıte cu subtilitățile. Era ceva de artă. Cu majuscule.

În acea dimineață de Paște erau *mijlocii* care, obișnuiți u pantaloni și mai ales cu ciorapi, veniseră cu picioarele oale aproape până la buric (un fel de a spune), pentru că aștii însemnau primăvară, însemnau, în principiu, „căluri", dar în același timp mănuși groase de piele (răs-ânte la încheietura mâinii), dacă nu îmblănite, cel puțin ublate pe interior. Aceste picioare de vară extremă însoind aceste mănuși de iarnă extremă nu mirau pe nimeni: ısemnau, de o parte și de alta, *ceea ce se făcea*.

De regulă, cei din „Schola", în costume de oraș, cân-ıu în amvon, cocoțați deasupra ușii de la intrare. De săr-ători, ei se îmbrăcau în alb în amvon, și tot în alb defilau e culoarul central de la naos până la primele trei rânduri le naosului care în acele zile le erau rezervate, cu cei mici ı față. Defilau pe două rânduri, iar pentru camarazii lor, rin mijlocul cărora treceau, care le cunoșteau totuși toate xtravagațele (Schola era deosebit de extravagantă), in-'aseră deja într-un fel de mister prin această îmbrăcă-ıinte albă și pasul folosit la procesiune. Zadarnic îi tinseseră pe tovarășii lor, această îmbrăcăminte aproape :minină le dădea un aer de depărtare și enigmatic, iar ăieții priveau curioși și cu un pic de respect aceste chi-uri ale companionilor lor de fiecare zi. Înălțimea unde îi ıcingea cordonul – acel cordon care simboliza subjuga-:a cărnii – indica lungimea picioarelor. Cei care stăteau șezați la marginea culoarului central pluteau câteva clipe ı mireasma veșmintelor albe, care le plăceau celor mai ıfinați din Protecție. Era o ușoară mireasmă de lenjerie u foarte curată, sfântă și îndoielnică totodată, care era xact mirosul colegiului. Când, vara, îl vedeai pe cel care i ștergea palmele transpirate de pulpele îmbrăcate în alb ıu, și mai mult, pe cel care își ștergea fața plină de broboane e sudoare cu una din mânecile veșmântului, înțelegeai de

ce mirosul acestor veșminte era un pic îndoielnic. De altfel, veșmintele acestea serveau la toate, precum acel *chech* al arabilor: se ștergea praful de pe pantofi cu pulpana interioară, se primeau bilețele în patrafir, iar dacă nu se ștergeau la nas cu el, nici nu mai era mult până să o facă. Nu se pot imagina veșminte mai bine gândite.

În acea duminică de Paște 1913, mulțimea nu era atât de numeroasă ca în duminicile obișnuite, din cauza vacanței, care îndepărtase câteva familii, dar nu multe. Obișnuința de a absenta în timpul vacanțelor era pe atunci mai puțin răspândită decât astăzi.

Imediat ce intrară, mai multe fețe simandicoase tușiră cu emfază. Capela, într-adevăr, era destul de rece, dar aceste tusete erau concertate, așa cum, la „generală", amicii autorului tușesc de îndată ce s-a ridicat cortina, pentru a face ca piesa să cadă. Își frecară și mâinile în mod vizibil, apoi totul dispăru și muri.

Exact la orele zece („ca la cursele de tauri, pentru exactitate", se tot gândea Alban; însă jurăm să-l scutim de acum înainte pe scumpul nostru public de analogiile obsesive pe care le găsea acest tânăr între slujbă și coridă), superiorul, în odăjdii aurite, se ivi din boschetul verde sau, mai degrabă, din sacristia pe care acesta o masca, ocoli corul pe la stânga de-a lungul Sfintei Mese și urcă spre altar, precedat de Fauvette[1], de La Maisonfort, de Denie și de Mulard, acesta din urmă făcând oficiul de deschizător al slujbei. Odată cu ei pătrunseseră miresmele de tămâie și

[1] Protejații, pe măsură ce creșteau, își schimbau adesea porecla, de nu cumva porecla se altera pur și simplu. Astfel, Binaud, atât masculin, cât și feminin prin *la Fauvette* sau *Fauvette* pur și simplu, sfârșise prin a-și găsi sexul cu *le Fauvetton*, fără a mai vorbi de sexul îngerilor pe care îl avea prin porecla *Angelus castitatis*. În acest capitol vom păstra *la Fauvette*, pentru a nu complica mai mult, însă alternând *el* și *ea* cum se făcea la du Parc atunci când se vorbea de Binaud (înainte de a se fixa pe *el* cu porecla definitivă). Tot ce precedă fiind foarte important, în cazul în care ați avea vreo îndoială. (n.a.)

o atmosferă de sfințenie, în timp ce enoriașii se ridicau („cum ar trebui să se ridice când cuadrila defilează intrând în arenă", își zicea Alban... dar, o dată pentru totdeauna, să terminăm cu aceste curse de tauri). Afară era destul de întuneric. Candelabrele erau aprinse, iar superiorul strălucea cu tot aurul său.

Preotul sărută altarul. Puse tămâie în cădelniță și tămâie altarul. Copiii din cor, îngenuncheați în fața altarului, își răsfrângeau cu grijă sutanele peste pantofii lor roșii, conform bunei reguli, ca și cum ar fi fost ceva indecent. Și poate că erau prin întâlnirile pe la care aveau obiceiul să alerge.

Gesturile superiorului care ba binecuvânta, ba deschidea și închidea brațele într-o îmbrățișare paternă, ba le întindea pentru rugăciune, în gestul care, înainte de a fi cel al lui Cristos în formă de cruce, fusese gestul cel mai antic și mai venerabil al adorării și pe care el îl făcea cu o tendință naturală dându-și un pic capul pe spate și închizând pleoapele, respirau o credință și o fervoare atât de evidente, încât înșiși copiii o acceptau cu respect. Iar recitativele, rugăciunile cântate aminteau acea frază scrisă de Alban într-una dintre temele sale – „Când aud vorbindu-se latinește, mi se pare întotdeauna că sunt cuvinte de dragoste" –, frază care le făcuse mare plăcere forurilor înalte. Dar când superiorul intonase „Gloria", în timp ce clopotul colegiului suna triumfal ca să anunțe Învierea lui Cristos, sensul pe care i-l dădea acestei slujbe izbucni și el, și pe care urma să-l aprofundeze câteva minute mai târziu.

Despre camarazii *vârstei adecvate,* Linsbourg avea o părere foarte clară: ori erau șarmanți, ori aveau aerul unor viței. Copiii din cor aflați în scenă astăzi confirmau acest verdict: Fauvette și La Maisonfort erau încântători, Denie era impresionant, Mulard părea un vițel. Totuși, acest vițel, al cărui tată conducea o micuță întreprindere artizanală de spălătorie de geamuri, avea (împreunate) acele

mâini lungi și fine, mâini „aristocratice" pe care le găsești atât de des la tinerii băieți din proletariatul parizian. Să mai amintim și că, printre ministranți, doi erau neprihăniți și trebuiau ca mai târziu să păstreze credința – Mulard și Fauvette –, iar doi erau stricați și trebuiau să nu o păstreze – La Maisonfort și Denie.

Mulard, miop cu lornion, era hărăzit preoției. La Maisonfort manevrase în așa fel încât să fie ministrant, fără niciun motiv, și mustăcea că este, tot așa, fără niciun motiv. Drăguțul nostru de retardat, Fauvette, era ministrant pentru că așa doriseră părinții lui. Pentru el era o distracție. O făcea, așa cum făcea totul, cu amabilitatea lui dintotdeauna. Zero în privința studiilor, reușea totuși să participe la slujba divină, fiindcă era iubit de Dumnezeu.

În ochii oricui era la curent cu viața internă a colegiului și atât de hotărât, încât să nu ia în tragic ceea ce se petrecea în el, faptul că Denie ar fi fost ales ca fiind demn pentru o ceremonie de o asemenea natură însemna o nebunie. Linsbourg, aflat în rândul al treilea al cântăreților, tremura. Așa cum se spune în *Michel Strogoff:* „Deschide ochii bine! Privește!", Linsbourg cunoștea din surse sigure combinațiile lingușitorului. Denie cosând patrafirul preotului în așa fel încât acesta, în ultima clipă, nu mai putea intra. Denie urinând trei picături în vinul pentru slujbă. Denie când, alături de un camarad și foarte apropiat de preotul slujitor, îi întindea sticluța, trăgând un vânt, încât preotul, care nu se mișca, era și asfixiat, dar și dezarmat, nehotărât pe care să-l considere vinovat. Denie cățărându-se pe frânghia de la clopot și încercând să o taie. Denie aruncând la closet cruciulița pe care maică-sa i-o pusese la gât și înlocuind-o cu cheia dulapului de la Frontonul Basc: de două ori sacrilegiu – acela de a arunca cruciulița și de a purta la gât, cu religiozitate, emblema impurității. Iar Linsbourg își amintea acea legendă din Evul Mediu... Odată, la o slujbă, un copil

ecunoscut din cor uimise întreaga adunare cu ciudățeni-
e sale, cântând când nu trebuia, prezentând sticla cu
in goală... În fine, în momentul în care preotul ridicase
stia, copilul se repezise asupra lui și îl sugrumase: copilul
lin cor era diavolul. Desigur, Denie, pe dinafară, își făcea
reaba în mod exemplar, dar chiar și aici, când îl cunoș-
ai, puteai să-l găsești că este diabolic.

Încă o dată, cel puțin pentru cei mari, care cunosc
ucrarea lui Plutarh, avem în cazul de față două *vieți*
aralele, viața aparenței și viața adevărată, suprapuse una
este alta, și din frecarea celor două vieți lua naștere
căldură și ceva ca o mireasmă deosebit de prețioase și
rimejdioase, cu condiția să ai nasul fin, desigur.

Afară, cerul se limpezise. În capelă, un timp, soarele
e luptase cu lumina electrică a lustrelor. Apoi acestea au
ost stinse.

În timpul cântului și la aleluia au fost aduse sfeșnicele și
cădelniță. Superiorul puse tămâie pe jar, binecuvân-
ându-l cu aceste cuvinte pline de sensuri diferite și pro-
unde: „Fii binecuvântat de Cel în onoarea Căruia vei
rde". La Maisonfort, ca să se amuze, sufla în flacăra de la
feșnicul său, încât aceasta abia se mai ținea. În jurul taber-
acolului, florile își întindeau chipurile tinere. Urmă acea
lipă evocată mai înainte de abatele de Pradts, care pe
ună dreptate (și din rațiuni personale), o considera gran-
lioasă, dar care la prezenta întâlnire era mai mult decât
iudată: superiorul se înclină în fața drăcușorului Denie.

Atunci se arătă predicatorul – un străin de colegiu –,
are dispăru imediat, purtat de două aripi mari ale vani-
ății și neroziei sonore. Nimeni din adunare, de la supe-
ior până la cei mai mici, trecând prin preoți și profesori,
u a existat nimeni care să nu își fi dat imediat seama de
ceastă mediocritate perfectă, unii pentru a fi conster-
ați, ceilalți ca să râdă pe înfundate. În cor și în naos,
oată lumea era așezată. Superiorul își puse capul în

mâini. Ministranții, așezați în șir de o parte și de alta pe niște taburete (puteai să le iei profilul în anfiladă), își puseseră mai întâi palmele pe genunchi, dar imediat începură să bată ușor, de nerăbdare, iar cei doi mai mici își mișcară șosetele albe și ghetele roșii atârnând în gol ca niște măgari care, legați în rând, își flutură cozile, iar unora, din rândul întâi, li se vedeau degetele de la picior mișcându-se în încălțări. În fine, predica se lungea, iar cei mai serioși, cu mâinile băgate în manșete se scărpinau la coate, Fauvette își bagă degetul mic în ureche, La Maisonfort își încrucișă picioarele acoperite de sutană și chiar își legănă un picior cu un aer degajat, chiar își suflă nasul, ceea ce, în acest sanctuar și în fața Domnului, era la fel și chiar mai stânjenitor decât un actor care își suflă nasul pe scenă. Denie ba își mânca degetele pieziș, ba și le băga adânc în gură, le scotea, se uita un pic la ele cu poftă și literalmente se arunca asupra lor ca să le afunde din nou în gură. La Maisonfort căscă, iar căscatul său îl molipsi pe Fauvette. Printre „scholiști" vedeai cum unele capete obosite se înclinau; mâinile se jucau cu faimoasele cordoane de castitate, care tresăltau ca niște șerpișori. Rigal își tot sufleca mânecile de la sutană de parcă erau prea lungi, apoi le lăsa la loc în jos. Se vedeau ochi înălțându-se, ca pentru a căpăta sprijin sau inspirație, spre o statuie despre care nimeni nu știa ce sfântă reprezintă, dar ochii ei aplecați, aerul său modest, alipite de o burtă bine bombată, făcuseră să fie botezată de către elevi Sfânta Nitouche[1], iar în ierarhia puterilor protectoare ale colegiului ea se afla imediat după Notre-Dame des Gosses.

Cu fața în mâinile sale reci, superiorul se gândea. Criza pe care o declanșase problema Bricoule-Souplier se răsfrângea asupra acestei slujbe oarecum providențiale, care îi permitea superiorului să adauge un nou etaj de simboluri la catedrala de simboluri care era deja slujba

[1] În traducere literală, Sfânta Nuatinge (n.tr.)

în sine: nu s-a sfârșit niciodată. Cu condiția, totuși, de a încerca să se înțeleagă, ceea ce nimeni nu face, nici măcar unii dintre cei care o rostesc. Această slujbă de Paște era slujba Învierii lui Cristos, dar, anul acesta, ea va fi și slujba învierii colegiului. Colegiul fusese acoperit de aceleași „tenebre exterioare" care înconjuraseră agonia lui Cristos; el fusese în stricarea mormântului. *Quis revolvet lapidem?*, „Cine va rostogoli piatra de la mormânt?" El era acela, el, superiorul, care o va rostogoli. Superiorul era ezitant, dar acest om care simțea că se topește de emoție când își spunea în sine cuvintele lui Isus: „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima" era un om de caracter și plin de patimă, asemenea domnului de Pradts, deși într-un alt sens. Ca atâția oameni care rostesc de multe ori cuvântul „iubire", superiorul nu încerca nicio greutate în a fi nemilos, dacă într-adevăr credea că trebuie să fie. Era în el acel Cristos „blând și smerit cu inima", dar și Cristos care alunga cu biciul pe aproapele său, aruncând la farisei anatema cunoscută: „Pui de năpârci!", zicând straniile vorbe: „Nu mă rog pentru lume". În rest, era mai degrabă timid, cu acea latură dârză a celor timizi, odată ce s-au înhămat la ceva. A purifica înseamnă a distruge. Încă de mâine va începe și va fi dusă fără milă săptămâna denunțurilor, a acuzațiilor, a delațiunilor poate, a condamnărilor. „N-am venit să judec lumea, ci să mântuiesc lumea." El va trebui să judece colegiul, spre a-l salva și pentru că îl iubea. Hirotonisitorul venit din partea episcopului, odinioară, îi zicea înmânându-i bastonul pastoral: „În corectarea viciilor vei fi neclintit, fiindcă vei iubi". Era tocmai greutatea că aproape îl tratase pe Alban drept turnător după scrisoarea acestuia despre ședința Ligii Aeriene! Această scrisoare era inadmisibilă, dar avea greutate, iar elevul eliminat cu atâta vâlvă amorsa la eșalonul suprem reforma pe care o ratase la bază.

Șefii de diviziuni, profesorii și supraveghetorii fuseseră preveniți să stea la dispoziția superiorului timp de

patruzeci și opt de ore, în zilele de marți și miercuri de după Paști – chiar dacă spuseseră că nu vor fi la Paris la data aceea. Nu se gândise la portari, la monitorii de sală și la paznicul de la Frontonul Basc, restul era suficient. Se va face o anchetă dură, iar la terminarea ei, abatele nu se îndoi, se va face o epurare a elevilor și poate în rândul personalului didactic. Cuvântul *missa,* „mesă", semnifica, printr-un hazard remarcabil, „trimitere". Iar *pascha,* „Paști", însemna „trecere". Va face să dispară elementul putred, așa cum scoți un punct putred dintr-un fruct sănătos. De altfel, prin epurarea colegiului, se va pedepsi pe sine, veche mișcare creștină, care astfel îl exalta: încă o operațiune misterioasă. Și abia atunci va putea spune din toată inima cuvintele Epistolei din acea zi: „Să prăznuim nu întru aluatul cel vechi, nici întru aluatul răutății și al vicleșugului, ci întru azimele curăției și ale adevărului. Aleluia! Aleluia!" Fiindcă pentru acest festin începea din nou că aibă încredere în încrederea sa. Putem fi altceva decât ceea ce suntem?

Își ridică fruntea din palme. Pe unul dintre pereții laterali ai capelei se afla o frescă jerpelită, deși modernă, în care aproape că nu se mai recunoștea subiectul, fie din cauza umezelii, fie din cu totul altă cauză. Soarele o lumină, făcând să se vadă femei purtând văl, oameni bărboși, o scenă din Vechiul Testament. Astfel, în pofida a orice, această frescă deteriorată își primea clipa ei de lumină! Așadar, totul era posibil! Moartea redevenea viață: moartea lui Cristos, moartea colegiului. Mediul intelectual și moral în care fusese crescut superiorul (avea douăzeci și trei de ani în 1900) era întemeiat pe speranță. Așezat în fapt, dar prosternat în spirit ca pe un covoraș de rugăciune, prosternat ca pe un covor zburător, care era speranța, preotul zbura prin viitor. Aleluia! Aleluia! Osana în Ceruri! Dar din ce abis de disperare și de nebunie lua naștere acum speranța sa!

Își aruncă ochii asupra mulțimii. Cuvintele turuite de predicator, de neînțeles pentru copii și adolescenți, dar și pentru orice adult care gândește, îi lăsau mintea destul de liberă pentru a reflecta sau a privi. Ochii săi alunecară, „ignorând", spre partea din spate a capelei, unde se mișcau vag o mulțime de chipuri dezonorate: părinții elevilor, acei părinți care în privința credinței, a cunoștințelor religioase și a pioșeniei se aflau sub nivelul fiilor lor de doisprezece ani și a căror unică preocupare era, Dumnezeu știe!, să critice mâncarea de la internat sau să ceară scutiri pentru gimnastică ori instrucția religioasă – acești părinți nedemni, în toate privințele, de copiii lor, acești părinți care credeau că aveau credință. Părinții frățiorilor erau, în general, absenți (în afară de cei ai lui Denie). Fiul lor era la du Parc, asta însemna un miracol, dar lor „le era rușine". În schimb, se găseau vreo jumătate de duzină dintre puternicii acestei lumi, unul mai murdar decât altul. Mamele, niște magnifice măști de carnaval feminine, îmbrăcate cu mare pompă după moda anului 1913, galinacee care trecuseră de puțin timp în rândul oamenilor, frumoasele, suveranele, cu părul moțat, etalarea arogantă a toaletelor, privirea stupidă și rea, care în loc de gură aveau fundul unei găini, dominându-și soții cu cei zece centimetri în plus, sclipind câteodată de la auriul de pe cotorul cărților de rugăciuni, simbol al avuției catolice. Burțile (bărbații), cu un rictus stupid și un aer degenerat, se interesau doar de vecinii lor, să afle dacă aveau Legiunea de Onoare, și dacă da, atunci ce grad, să vadă dacă se ridicau, îngenuncheau sau rămâneau jos, pentru a face la fel ca ei. Erau liniștiți când vreunul nu cânta. Oricât de zelos era în cursul serviciului religios, superiorul refuzase mereu să se ocupe de grupurile de adulți. Cu siguranță, nu el a fost cel care să fi spus o frază pe atunci în vogă în mediile ecleziastice: „Fiule, vezi în tatăl tău pe Isus Cristos, iar în maica ta pe Sfânta Fecioară". El ar fi spus,

mai degrabă, alături de domnul de Pradts: „Părinții, niște duhuri rele aplecate deasupra leagănului copiilor lor".

Desfășurată între părinți și cadrele școlii, superiorul își vedea instituția cu ochi noi, ochii pe care i-i deschisese abatele de Pradts care i-i închisese de atâtea ori. Îi căuta pe cei care, mai târziu „vor crede" și cei care „nu vor crede", „fiii învierii" și ceilalți. Îi fuseseră simbolizați, cu câteva clipe mai devreme, de acele sfeșnice purtate de La Maisonfort și Fauvette, din care unul era aprins, iar celălalt se stinsese din întâmplare. În emoția în care se găsea, această faptă mărunță îl impresionase (cel al lui Fauvette rămăsese aprins, cel al lui Maisonfort se stinsese: încă un simbol). Iar superiorul avea o pornire care îl împingea să strige, inspirându-se din celebrul vers: „Cum mi-aș da credința pentru a ta!" Și îi căuta pe cei care a doua zi vor fi eliminați, și pe cei care vor rămâne. Iar această căutare îi era atât de grea, încât lăsă să-i scape cuvintele care constituiau scurta sa rugă obișnuită: „Dumnezeul meu este viu și adevărat!"

Cele trei rânduri ale coriștilor, aflate în apropierea lui, erau ca spuma albă a unei mări pe prundiș, care se prelungea prin elevi, pentru a se sfârși în marea indistinctă a părinților. Superiorul văzu, în rândurile elevilor, locul gol al lui Souplier, mai prezent decât cei prezenți. Acestora le zicea, precum Cristos apostolilor: „Unul dintre voi mă va vinde" și îl privi pe Linsbourg cu un ochi neiertător. „I-am păstrat pe cei ce Mi i-ați dat, și niciunul dintre ei nu s-a pierdut." Nici măcar unul! Superiorul fu pe punctul de a face semnul crucii. S-ar fi înșelat, fiindcă Linsbourg, lăsând la o parte că păcătuia, era un excelent creștin. Acum, superiorul credea că este un monstru de ipocrizie, când de fapt, Linsbourg nu era deloc ipocrit: era scandalul în carne și oase. Cele două „istorii" răsunătoare ale sale, oricum, i-ar fi interzis să fie ipocrit, și mai degrabă superiorul avea un pic de ipocrizie inconștientă prefăcându-se să afle ceea ce aceste „istorii" nu-i permiteau să ignore. Acuitatea

și insistența privirii sale, ieșind din figura imobilă ca o figură de ceară, îl străpunseră pe Linsbourg prin roba sa albă. Se simți pierdut, însă reacția nu-i fu cea a lui Alban: îi era egal. Ochii săi obișnuiți cu gloria delictului susținură fără dificultate această privire aproape intolerabilă, cu bravura studentului de la Saint-Cyr care voia să fie. Stătea de opt ani la internatul de la du Parc; avea multe de spus și îl mânca limba. Nici tatăl său nu era mai tăcut. Ca și abatele de Pradts, se simțea liniștit.

Superiorul îl fixă mai apoi pe de Pradts. Impasibil, cu ochii la predicator, abatele părea să-l asculte cu un viu interes. Iar superiorul își zicea: „Dacă poate să ascundă într-atât ce anume gândește despre chestia asta îngrozitoare – catolicismul trecut printr-un sos de niște proști (predica) –, atunci ce nu poate ascunde?" Să fi fost acel contrast dintre predicator și abate? Să fi fost un pic de exaltare provocată la un om extrem de sensibil de această pregătire atât de modestă a slujbei de Paște? Superiorul plonjă ca un avion în picaj în abisul creștinismului. Aici găsi iertarea pentru abatele de Pradts și prietenia lui pentru el. Hoțul cel bun fusese mântuit doar pentru că a crezut o singură clipă. Superiorul îi zicea abatelui de Pradts: „Credeți măcar o clipă și veți fi mântuit". De altfel, nu avea el destulă credință și fervoare în sine pentru a-l salva?

Cei doi pușți întrerupseră această melodie nesăbuită. La Maisonfort și Fauvette începură, liniștiți, să trăncănească între ei aproape cu glas tare. Superiorul fu adus la realitate, iar Linsbourg, alertat de privirea furibundă pe care le-a aruncat-o, se întreba: „Vorbesc despre mine?" În timp ce Fauvette nu privea adunarea decât din neatenție, dar nu fără a arunca din când în când zâmbete de neînțeles (cei din primele rânduri vedeau chiar că râdea *din ochi* – noi știm că era un copil cu spirit, deși retardat, sau pentru că era retardat), La Maisonfort, care privea și el cu exagerare adunarea, o făcea din superbie: importanța lui era

aceea a puștiului pe care saltimbancul îl scoate din cercul gurilor căscate, urcându-l în spatele scenei, unde ține jobenul magic. Généralet avea un inel de aur – le arătase prietenilor poansonul –, lucru rar pe atunci la un copil și care arăta ciudat, mai ales în sfântul serviciu pe care îl îndeplinea acum. Când se termină predica, „piticul", ca s-o facă pe interesantul, îl trase pe Fauvette de mâneca stiharului alb, la cot, ca să-l facă să se întoarcă unde trebuie, dar se înșela, și primi de la Denie o privire mânioasă, și chiar și de la superior. Pe scurt, se asista la ușoara harababură, care onora du Parc. „Puștii se joacă în dosul altarului", spune dictonul spaniol. Aici, ei se jucau în fața lui. Era un balet, însă nu unul nereglat, în așteptarea măturii care se pregătea pentru acești tineri domni. Protecția, în naos, urmărea foarte atentă baletul, complice cum era cu majoritatea executanților lui: „oficiu" rimează cu „complice"[1]. Privirea lui revenea mereu spre „partea de jos a altarului" pe care elevii o numeau ba „bucătăria", fiindcă acolo se aflau pe o masă sticluța cu ulei și oțet, clopoțeii, sfeșnicele, hainele sfințite, iar agățate de zid, cădelnițele, și pentru că în colțul acela se foiau cel mai mult ministranții, ba „partea clovnilor", din cauza scălâmbăielilor pe care le făceau micile sutane roșii. În acest loc privilegiat, ca în refectoriu, le plăcea să nu stea locului. Pentru Protecție, această celebră „parte" era adevăratul sanctuar.

Rugăciunile de la „Ofertoriu" reînnoiră sacrificiile abatelui de Pradts, ale lui Alban, ale lui Souplier, ale tuturor sacrificaților de a doua zi: principala noastră ofrandă suntem noi înșine. Fauvette și Généralet prezentară sticluțele. Superiorul descoperi cupa și prezentă ostia pe vasul de împărtășanie. Fauvette își aranjă o șuviță de păr. Superiorul vărsă în cupă vinul și câteva picături din apa pe care o sfințise. Nu erau laptele și mierea care se aduceau la „Ofertoriu", la slujbele de Paște din primele secole.

[1] În limba franceză, *office* și *complice* (n.tr.)

Poate că Fauvette personifica laptele, prin candoarea sa, iar La Maisonfort mierea, fiind mai altfel, mai ca mierea. Superiorul ridică mâinile spre cer pentru a invoca pogorârea Duhului Sfânt, apoi le spălă în apă și se înclină adânc în mijlocul altarului. Din partea de jos a altarului, fu din nou tămâiat de trei ori de către Denie și se plecă în fața lui. După care Denie, venind până la Jertfelnic, tămâie de trei ori adunarea elevilor, care se plecară în fața lui. Iar mișcarea amplă pe care o dădea cădelniței, cu mâinile sale mâncate, ciudat de mari și ciudat de pure, era și ea la fel de frumoasă ca felul său hieratic de a se purta. Denie nu era frumos, dar, în clipa aceea, era noblețea întruchipată. Și era frumos, era admirabil, deși straniu sau tocmai pentru că era straniu (dar, oare, nu orice religie se scaldă în straniu?), pentru că tocmai cel care avea cea mai mare nevoie de a fi purificat era cel care îndeplinea actul purificării asupra camarazilor săi și părinților lor, inclusiv alor săi. A doua oară când tămâie, îl privi pe Linsbourg, iar acesta făcu o mișcare atât de bruscă încât, dacă ar fi stat pe un scăunel de rugăciune, l-ar fi împins înainte, ca pentru a se arunca asupra lui.

Ministranții merseră să caute în sacristie lumânări pe care le aduseră aprinse.

Semnalul pentru „Sanctus" fu dat cu clopoțelul. „Sanctus", care este o cântare a îngerilor, fu intonat de îngerii de la Schola.

Pe treapta cea mai de jos a corului, domnul Perritet dirija cântarea cu o mișcare armonioasă de braț ce se termina cu o mână feminină, legănată ca o coadă de pisică nerăbdătoare. Vocea lui puternică, pe care și-o reținea, aproape că umplea în exces capela. Uneori se înălța singură, în *recto tono,* un glas din afara timpului, un glas care anula timpul. În rândul al treilea, Linsbourg, băiatul îngrozitor, nu înceta să participe la slujbă cu o pioșenie reală și o perfectă competență liturgică, foarte rară la colegii

săi, să urmărească în cor evoluția a trei ministranți din patru, se știe care (și toate gesturile lor erau pline pentru el de amintirile altor gesturi, amintiri care, din când în când, îl făceau să-și lase ochii în jos), și să-i acopere și să-i lingă ca o flacără pe cei din grupul coriștilor, magnific izolați de realul meschin prin acea haină a celor aleși și a îngerilor, culoarea celor mântuiți din Apocalipsă, culoarea veșmintelor lui Cristos transfigurat, când el le cunoștea ca nimeni altul – mai bine decât oricare dintre duhovnicii lor – sufletele și șalele.

Ceea ce avea în fața sa era ca o livadă de cefe, aranjate ca un strat: cefe groase, umflate de instincte rele sau violente, cefe urcând spre un craniu ras, făcut pentru tonsura călugărească, cefe suportând urechile sclipitoare ca frunzele de iederă, acestea mărginite uneori de firul de metal al ochelarilor (și își amintea atunci că auzise spunându-se că miopii de un sex sau altul sunt deosebit de porniți spre plăcere), cefe grațioase pe care cobora un vârf fin triunghiular de păr, ceea ce este socotit în sudul nostru francez ca indicând că „purtătorul" este făcut pentru dragoste, cefe unde părul un pic umflat se oprea natural și exact, ca la profilurile de pe medaliile grecești. Patrafirul ascundea lanțul medaliilor pe care le purtau cu toții și pe care Linsbourg le cunoștea aproape pe toate – medalii pe care le sărutase de multe ori, cele pe care le sărutase doar o singură dată, apoi încetaseră să le mai pună din scrupule, ca să nu le mai sărute („Mi-am rupt lanțul"), sau le întorceau în momentul când se sărutau, cele pe care le purtau de zece ani și nu avusese curiozitatea să vadă ce e pe ele: Sacré-Cœur? Sfânta Fecioară? Mai era și scobitura unor cefe, de care degetele sale își aminteau așa cum un cunoscător își amintește ridicăturile unei statui pe care o palpase cu dragoste, și la modelul unor cranii, model pe care degetele îl găseau cu greu când părul nespălat stătea țeapăn, și ușor când părul proaspăt spălat era ca o pajiște unduioasă

sub care degetele abia se mișcau (ghicea că azi multe capete erau spălate în cinstea sfintei sărbători; ghicea după câteva plete blonde pe care le cunoștea bine și care brusc căpătaseră o nuanță mai bălaie, foarte diferită de blondul-închis obișnuit...)

Din rândul al treilea unde stătea, Linsbourg ar fi putut aproape să-i spună, acestor cefe și capete văzute din spate, pe cei ai căror ochi nu vor mai redeveni niciodată puri. Dacă superiorul avea măsura sa de cântărire – cei care vor avea credința și cei care nu o vor avea –, Linsbourg o avea pe a sa. Credincios sincer cum era, măsura sa o întâlnea, de altfel, adeseori pe cea a superiorului. Nu îi era greu să distingă în acest grup de ajutoare, din care majoritatea făceau parte din alte motive decât calitatea glasului lor, zeloșii de mâine, după zelul de acum pus în cânt și după corectitudinea ținutei lor. Existau cei care cântau din tot sufletul (cei mici), cei care deschideau gura fără a scoate vreun sunet (mijlociii), cei care, oricât de „scholiști" erau – culmea! –, nu deschideau gura deloc (mai ales cei mari). Iar când, aflându-se în genunchi, în loc să caște gura la altar, un băiat rămânea îndelung cu fața în palme, ce anume îl preocupa atât de tare? Devoțiunea, Protecția sau afectarea? Linsbourg, foarte cunoscător într-ale principiilor, dădu un ghiont în spate celui din fața lui, fiindcă, de plictiseală, tot mișca banca; și se mai manifestă iritarea față de un altul care se așezase cu picioarele larg desfăcute sub sutană ca un boxeur în *time*. Cu toate acestea, simțea, era fără îndoială condamnat. Dar pe Denie îl va păstra oriunde s-ar afla, iar prin el îi va revedea, în afara colegiului, pe toți cei la care ținea. Își va reconstitui „mica familie", fiindcă și el folosea acest cuvânt liniștitor prin care superiorul desemna ansamblul colegiului, însă numai pentru câțiva. De altfel, în acest ultim trimestru, trebuia să facă un mare efort ca să-și treacă examenul pentru cel de-al doilea bac. După aceea va urma vacanța când, supereuforic, va

pescui în dreapta și în stânga, așa cum este natural să faci la băile marine. Înainte! Înainte!

Cerul schimbător aruncase din când în când, ici și colo, în capelă, câte un zvâcnet de lumină dispărut imediat, ca un *flash*. Acum tocmai pusese o pată violetă, reflex al unui vitraliu, pe cor în lungul altarului, rămânând acolo. Iar ajutoarele, în trecere, erau atente să nu o calce.

S-a întâmplat atunci ceva ciudat. Fauvette își părăsi locul unde slujea și merse să-i spună ceva la ureche lui Mulard. În cor erau atâta șușoteală și mișcări reglate din ochi la slujbele de la du Parc, încât până aici totul era normal. Apoi Fauvette părăsi corul îndreptându-se spre sacristie. Se întoarse după zece minute. Atunci fu văzut Mulard „aranjându-l" ca o mamă care își „aranjează" odrasla, nu fără a-l certa puțin când este prea dezordonat la joacă. Îi răsfrânse gulerul de la sutană și, trecându-și mâinile pe dedesubt, îi verifică vizibil centura și anteriul. Fauvette se lăsa dichisit cu un aer încântat. Nimeni din asistență nu înțelesese, în afară de Linsbourg, care înțelegea totul și care urmărea cu un ochi foarte atent baletul juvenil, ca un regizor care urmărește o repetiție. Asta îl făcea să fie zguduit de un hlizit interior: da, acesta era Fauvette! Fauvette care venea cu un pantof fără șiret! Fauvette cu prohabul mereu descheiat! Fauvette care poftea să meargă la *veceu* în timpul slujbei! În fine, era Fauvette sută la sută!

Superiorul refăcu acțiunile săvârșite de Cristos la ultima Cină, binecuvântă pâinea, se înclină pentru închinare, se ridică spre a arăta adunării ostia. Mulard și La Maisonfort îi ridicară pulpana patrafirului. Fauvette sună de trei ori: sunetul foarte firav și argintiu era unul dintre rarele rafinamente estetice de la colegiu (datorat, fără îndoială, hazardului); Fauvette găsi un mod de a râde chiar în timp ce suna. La Maisonfort sună de trei ori, căscând o dată, fără a-și duce la gură mâna plină de inele. Denie dispărea în spatele norului gros al fumului de tămâie pe

are îl răspândea, iar norul aproape opac se mișca într-o oborâre a soarelui: tânărul demon apărea din norii de um, precum Dumnezeu în Vechiul Testament. În acest imp, elevii nu știau că trebuie să privească înălțarea os-iei. Dacă ar fi privit-o, ar fi crezut că sunt într-un păcat le moarte. Totuși, o priveau pe furiș, din curiozitate și din ustul pentru imprudență: dacă se deschidea o trapă și jungeau în iad?

Ministranții duseră în sacristie lumânările pe care le duseseră înainte de „Sanctus", întorcându-se cu mâi-ile goale.

Superiorul se împărtăși pe sine, apoi îi împărtăși pe ei patru ministranți care coborâră de la altar. Lui Fauvette, nestecând azima ca pe chewing-gum, i se citea, în conti-uare, distracția în ochi. Piosul Mularď, cu azima în gură, runcă o privire neliniștită la orologiul aflat în fundul ca-elei. Cu siguranță că avea un meci de baschet la orele louă. Un *flash* de vitraliu se așezase pe Sfânta Nitouche; ra verde, culoarea speranțelor, mici și mari.

Ministranții întinseră pe Jertfelnic fața de masă a Îm-ărtășirii. Superiorul spuse de trei ori: *Domine non sum ignus.* Din toată slujba, aceasta era fraza care îl impre-iona cel mai mult pe Alban, fiindcă fusese spusă de un enturion. Din tot ceremonialul, singurele lucruri care îl moționau erau cele care nu țineau de creștinism. De ase-enenea, în capelă nu era impresionat decât de legionarii le pe Drumul Crucii. Numai cu ei se simțea în familie.

Totuși, toți copiii de la cor urmau să primească îm-ărtășania cei dintâi, purtând, la întoarcere, pe chip gravitate adevărată sau prefăcută. Unul dintre cei nici – doisprezece ani – nu se duse la altar. Vecinul său, idicându-se, îl împinse cu cotul ca pentru a-l trezi, dar el lădu din cap un nu energic. Linsbourg admiră până la moție forța de caracter care îi trebuia acestui micuț care nu făcea parte dintre ai săi) ca să fie observat de toți

colegii care probabil se gândeau: „Ce a făcut încât să fie singurul care nu se împărtășește? Ca să fie *excomunicat?*" Umbra unei păsări trecea și retrecea neîncetat în spatele unui vitraliu. Oare era tot aceeași? La baza corului, lângă Jertfelnic, Denie, ridicând spre adunare chipul lui de neînțeles, ținea în mâna stângă o lumânare sprijinită de pământ, iar mâna dreaptă – mâna lui curată și devorată, mâna sa dublă ca și chipul – era pusă pe inimă, într-un gest de o grație și o noblețe infinite. Pata violetă a vitraliului, la picioarele sale, își schimbase locul, devenind roșie, ca niște sânge ce ar fi curs din el – de la ce invizibilă rană? Oare diavolul sângerează?

Linsbourg, din rândul al treilea de bănci, cuprindea o livadă de gâturi. Superiorul cunoștea o altă livadă, cea a chipurilor întinse, stând înșirate, pe deasupra Sfintei Mese, cu pleoapele lăsate, cu gura întredeschisă și limba un pic scoasă, fără să-i pese prin ce anume o asemenea atitudine ar fi părut stranie în ochii unei ființe ostile sau ai unui necredincios. Cunoștea aproape toate figurile din colegiu, în această atitudine, și în felul acesta se odihneau alături la pieptul său; chipurile cele mai umile fiind cel mai aproape de sufletul său. Printre ele îi văzu pe Alban și pe Serge, așa cum îi mai văzuse cu câteva zile mai înainte, în genunchi, așteptând și oferindu-se cu candoare. De câte ori se vor mai împărtăși ei de-acum? Cine va veghea asupra lor? Erau eliminați, dar se aflau aici, așa cum un lucru este acel lucru și, în același timp, un alt lucru în visuri. Și le dădu trupul lui Cristos cu o dragoste aparte.

Pentru majoritatea elevilor, momentul când copiii de la cor întinseseră fața de masă pentru Împărtășire fusese un moment fericit, fiindcă se știa că imediat ce se termina Împărtășirea aproape că se termina și slujba. La biserica parohiei, câțiva credincioși plecau încă de la sfârșitul Împărtășirii, la colegiu, însă, trebuia să se stea, dar lucrurile mergeau fără probleme. Superiorul se urcă repede la

altar, puse să i se toarne un pic de apă în cupă și o bău. Fauvette, care schimba cartea de rugăciune alături, nici măcar nu se aplecă trecând prin fața altarului, ci schiță doar ceva asemănător unui entrechat. De la armoniu se înălță o arie aproape săltăreață, „O filii et filiae", veselă ca o *sevillana,* al cărei sens părea să fie: „Haideți! Acum puteți s-o zbughiți!" Alban apropia aceste finaluri de slujbă de finalul coridei (bine, iată-ne din nou, dar este pentru ultima dată, normal), care de obicei se termină într-un soi de debandadă nu prea demnă, făcând contrast cu solemnitatea începutului.

Superiorul dispăru spre sacristie, în spatele altarului. Copiii de la cor dispărură în urma lui, doi la dreapta și doi la stânga, așa cum niște balerine spaniole, la sfârșitul baletului, dispar la dreapta și la stânga decorului. Fiecare dispărea conform secretului pe care îl avea, fiindcă Mulard însuși își avea taina lui, aceea că voia să ajungă preot. Fauvette, ieșind ultimul, întoarse capul ca să-i zâmbească lui Linsbourg. Elevul cel mai pur din colegiu – *angelus castitatis* – se întorcea ca să-i trimită un zâmbet celui mai impur elev. Zâmbetul acesta era inocența întruchipată și voia să zică: „Uf!" Astfel se termină slujba de Înviere.

Din nou Frileuse

Deschizând ușa camerei mamei sale, Alban, chiar înainte de a o vedea, fusese înșfăcat de parfumul persistent, sufocant, asfixiant Frileuse – parfumul de la secreter. Doamna de Bricoule era în pat, ținând în mână niște scrisori scoase dintr-un plic mare și galben pe care Alban îl recunoscu, fiindcă îl văzuse în secreter, și pe care, de altfel, nu-l deschisese. Presimți ce e mai rău: pe una dintre căile al căror secret îl deținea, ea urma să-l facă să înțeleagă că observase forțarea mobilei. Totuși, asta se petrecuse atât de demult! Trei luni... Dar ea vorbi fără ocolișuri aparente:

– Reciteam unele dintre scrisorile lui Chanto de acum un an. Ce afectuos era pe atunci! Nu ți-am dat niciuna să o citești, n-ar fi fost delicat. Totuși, sunt unele pe care ai putea să le citești. Alban tresări. Asta, spre exemplu. Îi întinse scrisoarea.

Scrisoarea începea cu: „Amică foarte frumoasă și foarte dragă, amică șarmantă". Sări la final, atât îi era de penibilă lectura ei. „Sentimentele mele se cristalizează în jurul întregii frumuseți pe care o cuprinde inima ta." „Ei, asta-i", gândi el.

„Are un frumos vârf de pană la cravașă", îi veni să spună, dar nu voi să o rănească.

– Scrie bine, zise el.

– E foarte cultivat pentru un ofițer de cavalerie, zise ea, mai insolentă decât el, chiar și când iubea. Uite, nici aceasta nu-i rea.

Îi întinse o altă scrisoare. Alban aplică formula – prima și ultima frază: ele dădeau tonul. Prima era: „Umbră scumpă, atât de scumpă, păcatul meu posibil și imposibil..." Ultima: „Un sărut de extaz pe palida-ți mână". „Ei, asta-i acum", își zise el.

– Cred că nu i-ar face plăcere să i se arate scrisorile. Cred că este o lectură ce nu trebuie continuată.

– Ai dreptate. Voiam doar să vezi că nu-i lipsește clasa.

Doamna de Bricoule puse scrisoarea la loc în plic, pe care îl păstră lângă ea, pe pat. Vorbiră despre altceva.

Alban tuși ușor, fără a o face intenționat. Era de la parfum... Superiorul avea nevoie să fie iubit de comunitatea celor din colegiu. Domnul de Pradts avea nevoie să fie iubit de Serge. Doamna de Bricoule avea nevoie să fie iubită de fiul ei. Însă el, ca majoritatea băieților, nu avea nicio nevoie să fie iubit, și chiar prefera să nu fie. Ea îi arătase aceste scrisori pentru ca el să știe că, oricât de aproape de moarte era, fusese iubită. El vedea doar că ea iubise un imbecil și era consternat. Dar hermina

lui era, oare, atât de albă încât să poată...? Întotdeauna ești imbecilul cuiva.

Rafală asupra școlii du Parc

La trei săptămâni după Paște, Alban, aflat prin preajma școlii, îl zări pe Mulard. Mulard traversă rapid, ca să nu fie ciumat, însă Alban traversă și el, abordându-l. Într-un minut află numele principalilor eliminați. În total șaptezeci și patru, după Mulard, cifră pe care o consideră mare. „Ce se zice despre poveștile noastre? Ce zice lumea despre mine?" întrebă el. „Băieții evită să vorbească despre tine", zise Mulard, glacial. Era clar că deranja pe toată lumea. Cum, cu timpul, eliminarea devenise una dintre faptele vieții sale (cu „primul său taur"), această primire îi fu ca un duș.

Iată ce se petrecuse la du Parc.

Superiorul instituise un fel de tribunal, asistat de abații Prévôtel și de Pradts, și-i ascultase pe toți profesorii și pe toți supraveghetorii – interogați separat, conform bunelor principii. Fu marea *feria* a josniciei. Toată lumea turnă pe toată lumea. Alban presimțise corect: „Sunteți cu toții niște lași". Superiorul știa foarte bine că domnul de Pradts nu va vorbi, iar domnul de Pradts nu vorbi. Când i se cerea părerea, răspundea: „N-am remarcat nimic deosebit la [acest elev]" sau „Câteva păcate neînsemnate". Avusese parte de indulgență, voia să fie indulgent cu ceilalți. Nu-l mai întrebară. Niciun acuzat, băiat sau adult, nu a fost ascultat, fie pentru că aceasta a fost metoda superiorului, fie pentru că a vrut să arate că nu se inventase un stil special de eliminare pentru Bricoule. Internilor, care reveneau odată cu ceilalți, li s-a dat doar timpul necesar să-și strângă lucrurile, în prezența unui supraveghetor, și se întoarseră la familie, în Paris ori în provincie, precedați de o scrisoare pneumatică sau de o telegramă. Externii, sosind, erau opriți în prag de un

supraveghetor. Le arăta conținutul pupitrului care fusese adus la poartă, aceștia îl luau și plecau pentru totdeauna.

Mussolini a zis despre francezi că sunt niște oi căpiate. Timp de patruzeci și opt de ore, domnul Pradeau de la Halle fu ca o oaie căpiată (sau ca o porumbiță căpiată). Poate că își însușise cuvântul Sfântului Ieronim din epistola către Heliodor unde spunea că în anumite circumstanțe „singura pioșenie este aceea de a fi drastic". Domnul Cordère îl implorase, cu mâini frânte și tremurătoare. Căsătorit și tată de familie (trebuia să se aștepte la asta), nu făcuse decât să-l împingă înainte. Implorarea lui îl îndârjise atât de tare pe superior, încât, chiar dacă inocența lui Cordère ar fi fost recunoscută, poate că tot l-ar fi dat afară, fie și numai pentru faptul că l-a văzut implorând. Același om totuși, în noaptea din Ghetsimani, îi spunea Stăpânului său: „Nu sunt nimic". Ceea ce îl făcea să fie implacabil era mai ales slăbiciunea lui. Însă cei care cunoșteau vehemența aversiunilor sale politice nu erau surprinși să-l vadă implacabil. Asta a durat mai mult de patruzeci și opt de ore, fiindcă au existat unii care au fost lăsați să revină și să-și reia liniștiți studiul, dar care au fost dați afară după trei zile. Alban, dacă ar fi fost acolo, ar fi jubilat. Era absolut „Roma lui Nero". Ca și la Roma, nimeni nu mai avea vlagă, așteptându-se să primească ordinul fatal, făcând-o pe dezinvoltul. Se prezuma că toți îți cunoșteau soarta, în afară de tine.

Dintre cei care au apărut în povestea noastră, au fost eliminați: Linsbourg, Salins, Giboy, Denie, Lapailly (Bonbon), La Maisonfort, Cuicui. Archichou rămase pentru că nu trebuia să i se strice viitorul de misionar. În total erau șaptesprezece, cu tot cu Alban. Un profesor: domnul Cordère. Familia de portari. Paznicul de la Frontonul Basc fu somat să dispară în următoarele opt zile.

În cele trei luni de la eliminare, Alban nu se ocupă decât de bacalaureat.

Nu avea niciun prieten, și era foarte bine: așa cum se simțea bine în comunitate, tot așa se simțea și în singurătate. Desigur, îi lipsea *un* prieten. Se știe cine. Adeseori îi trecu prin minte să-l aștepte pe Serge dimineața în fața casei când acesta pleca spre Janson. Desigur, nu l-ar aborda. L-ar urmări un moment de departe, i-ar vedea silueta... Teama de a suferi îi făcu rău și îl reținu. La început, din această teamă de a suferi, făcuse chiar ocolișuri ca să nu treacă prin fața casei. Se gândea mult la el, deși folosindu-se de voință (mereu performanțele) pentru a amâna „după bac" să se gândească mai mult la el și, dacă se poate spune, sistematic.

În apropierea examenelor, doamna de Bricoule hotărî să pornească moara de rugăciuni, în vederea succesului. El se alătură cu naturalețe acestei idei, chiar cu complezență. Deși curățat bine de păcate, fu trântit la oral: strălucise doar în *fecundarea florii*. Era anticiparea. De la eliminare, pierduseră timp căutând niște profesori. Cu trei luni înainte de examen a trebuit să schimbe cărți și metode. Era evident că eliminarea îi denaturase rezultatele la învățătură din întreaga perioadă de școlarizare.

Doamna de Bricoule slăbea din cauza bolii de la care urma să i se tragă moartea. Domnul de Chantocé își încetase vizitele din care pleca mai mult impresionat decât îndurerat. Căpitanului, care avea să fie ucis ca un erou în război peste cincisprezece luni, nu-i plăceau emoțiile civile.

Odată cu Serge dispăruse principalul interes comun dintre Alban și mama sa. Nu mai exista vreo cale să se fofileze în micul grup al complicilor. El nu i-a mai făcut nicio confidență, nu a dat dovadă de abandon, nimic, absolut niciodată vreo pornire avântată.

– Ești tare prost să promiți că nu ai să-l mai vezi pe micuț. De ce ai făcut-o?

– Din eleganță.

– Eleganța este câteodată un viciu.
– Încă unul!
– Nu încerci să-l întâlnești?
– M-ar disprețui, după tot ce am promis.
– Da' de unde, ar fi foarte mulțumit.
– Poate, dar m-ar disprețui.

Apoi, ea o coti puțin. Îl știa înflăcărat și chibzuit, hotărât și deplasat, energic ca un diavol, însă nu știa deloc ce putea fi atunci când era atins obiectul iubirii sale. Îl vedea solid, era mândră de el, și nu voia să riște să-l înmoaie vorbindu-i de Serge. O dată sau de două ori, totuși, nu mai rezistă: Monstrul îi făcu din nou ochi dulci, iar ea îl mângâie un pic. Odată zise: „Sărmanul băiețel, mă întreb ce mai face". Altădată: „N-ai păstrat nicio legătură cu băieții de la du Parc? Nu ai încercat să-ți faci un nou prieten?" Însă pentru Alban exista Serge și nimeni altcineva. Fu șocat, fie și numai de expresia *nou prieten*. Nu, nu era nimic de făcut, mama lui va rămâne până la sfârșit Mama-Nu-Știe-Nimic.

Trebuie să plasăm aici un intermezzo frumos – bibelou de epocă. La începutul vacanței își făcu din nou apariția un ritual estival: doamna de Bricoule îi aminti fiului că o dată pe an trebuie să-și bage mâna în buzunar. De ce? Ca să evite situația de a da mâna cu servitorii când pleca în vacanță. Totuși, fratele (decedat) al contesei îl pansa la picior pe un valet care se rănise un pic, îngenuncheat în fața lui, asemenea preotului în fața săracilor în Joia Mare. Același frate, când venea instalatorul, se așeza cu el la masa din bucătărie și „discuta" ciocnind vin roșu, iar doamna de Bricoule o avea ca fină pe fata bucătăresei; fiica o tutuia, în timp ce fiul acesteia i se adresa cu „Dumneavoastră". Astfel, incoerența și aiureala din casa Bricoule corespundea incoerenței și harababurii de la du Parc. Noi însă ne punem o întrebare: l-ar fi admis superiorul printre sacrosancții frățiori – și oricât de înzestrat

ar fi fost – pe fiul unei cameriste? Oameni de case mari (Linsbourg) și oameni de casă stând alături? Fie. Fiu de portar, da. Dar copil de cameristă? Oricât de democratică putea fi ea, școala du Parc avea, ori trebuia să aibă, căi ocolitoare de etichetă demne de curtea regelui.

Tauromahia la domiciliu, care i-a sucit capul o vară întreagă, era la fel de neputincioasă de a-l apropia de mamă, deși sărmana femeie a citit cu atenție cărțile despre taurine, spre a avea un subiect de conversație cu el. Dar, la începutul cursurilor, natura i-a permis să-și mai revină încă o dată înainte să moară. Fu gloria apusului.

A doua rafală asupra școlii du Parc

Totuși, la puțin timp după începutul școlii, Alban întâlnise un alt elev de la du Parc și aflase că întreaga direcțiune fusese schimbată, iar jumătate din profesori, înlocuiți. Superiorul era călugăr la catedrala unui oraș din regiunea centrală a Franței: „Se pare că a părăsit definitiv învățământul", zise elevul, care nu știa mai mult. Abatele de Pradts era popă într-un orășel din Morbihan. Abatele Prévôtel fusese lichidat și el, atât de inert pe cât fusese în ultimele vârtejuri din colegiu, neconsultat în nicio privință, la curent cu nimic, și care nu știa decât să transpire. Astfel fusese doborât superiorul, după ce făcuse reforma, la fel ca Alban după ce încercase să o facă. Monstrul voia să-și ia revanșa? Aveai ce visa, și visai.

Alban își face intrarea în lume și îi place (octombrie 1913)

De ani de zile doamna de Bricoule aștepta clipa când fiul ei își va face „intrarea în lume". Era ca și cum ea, trecută de patruzeci de ani și apropiindu-se de sfârșit, reintra, se realipea vârstei de douăzeci de ani pe care îi avusese.

„Să trăiesc până atunci!“ implora ea. Despre unele case în care urma să fie invitat putea să spună cum sunt. El o va duce pe dansatoarea sa mai deoparte în același colț unde fusese atrasă și ea – când? Ieri. În plus, va recăpăta avantajul asupra lui, și chiar mai mult decât o făcuse vreodată, prin „chestiunea mariajului“. Se puteau, încă de pe acum, înnoda relații, logodne poate, pregăti viitorul: se va căsători de îndată ce se va întoarce din armată. Tocmai în acest spirit și într-o veritabilă izbucnire a întregii ființe, doamna de Bricoule abordă cu Alban reînceperea cursurilor în octombrie 1913.

Alban își luase examenul și, la Sorbona, începea cu nonșalanță o licență în litere. Primele lecții de dans, primele invitații la matineele dansante, în casele cele mai pompoase din Paris, îi stârniră simțurile. După tot ceea ce știm despre el, ar fi trebuit să spună nu, de o sută de ori nu. Or, el a zis da, așa cum zisese da rugăciunilor ca să treacă examenul, așa cum se asociase fără prea multă repulsie „vrăjilor“ mamei sale făcute domnului de Chantocé. Era mereu aceeași ușurință a adolescenței, a lipsei sale de dezgust și de dispreț, în pofida aerelor caraghioase.

Își scoase la iveală față de dans, flirt, sclipirea mondenă, același gust pe care îl avea și mama sa. A vrut să fie plăcut, și a plăcut, iar lui i-a plăcut. Maică-sa fu nebună de bucurie. În sfârșit, fiul ei devenea ceea ce trebuia să fie: frivol! Îl recucerea. Cu mica marionetă care, începând de la orele patru, nu mai ieșea decât în jachetă și cu joben pe cap, cu pantofi lustruiți, ghete albe, mănuși de culoarea untului proaspăt (întoarse cu grijă la încheietura mâinii), baston cu măciulie de aur (da, fără glumă), buchet de albăstrele la butonieră (de altfel, nu uimea pe nimeni, fiindcă așa erau vremurile), și nu se mai întorcea decât pe la orele opt pentru a se îmbrăca în smoching sau costum spre a pleca din nou pe la orele unsprezece, cu această sărmană maimuțică ea se simțea mult mai

bine decât cu tânărul băiețos care, cu ghiozdanul lui stâlcit sub braț, pornea cu un sfert de oră mai devreme ca să-l aștepte pe Serge în fața casei sale. Într-o lume ale cărei obsesii erau vanitatea socială și banul, se simțea în largul ei. Gata, s-a dus universul micilor masculi! Cel puțin, așa credea ea, însă vom regăsi un mic mascul mai departe.

O vreme a căprioriloz, o vreme a căprioarelor

Fiindcă nu era vorba doar de a *etala* (termen consacrat). Mai era, am spus-o, viitoarea căsătorie. În limbaj aristocratic, se zicea: „a te căsători cu un sac". Un sac de aur. Puțină importanță avea originea aurului. Atâta doar, fata să nu fie nici protestantă, nici israelită, și nu interesa nici felul cum fusese câștigat aurul și nici când fusese adăugată particula nobiliară. Nu avea nicio importanță că familia era tarată, ceea ce vă era dezvăluit cu dragă inimă de către preotul care cunoscuse defectul în secretul confesiunii. „Cu greu veți găsi în Franța un nume istoric care să nu consimtă să-și piardă mai degrabă onoarea decât o pădure" (Chateaubriand). Doamna de Bricoule se arunca asupra tuturor relațiilor sau ex-relațiilor, pentru a face ca Alban să fie trecut pe lista dansatorilor; îl învăța pe fiu cum să te faci invitat la Cutare, inventând rude inexistente, cum se manevrează pentru a dansa cotilionul cu o moștenitoare, cum să te dai conte fără a fi, urmând obiceiul ancestral, cum păstrezi într-o cutie documentele false pentru a le da căutătorilor de mari căsătorii sau cum îți bagi degetele în punga pe care ți-o întinde persoana care face cheta, fără a pune absolut nimic înăuntru, cum, plin de îndrăzneală, mergi la un bal la care nu ești invitat sau cum se vorbește despre acel bal, pretinzând că știi din sursă sigură, fără a fi fost. Tot acel *savoir-vivre*, tot, tot. Îl învăța totul! Cu o voce pe care prevestitorii morții o alteraseră deja.

Rolul pe care îl juca banul în societățile pe care le frecventa era ceva foarte nou pentru Alban. În afara „lumii", toate femeile, toate, tinere, mai coapte, bătrânele, muribundele, erau niște întreținute. Aceasta se făcea mai mult sau mai puțin la vedere, dar rezultatul era mereu același: femeia trăia pe seama muncii bărbatului și nu cheltuia nicio para chioară pentru el, chiar când era în compania lui. Era, aici, una dintre caracteristicile civilizației occidentale. Dar, în „lume", tinerii erau aceia care așteptau bani de la femei, pentru că fiecare căuta să facă o căsătorie din interes.

Lui Alban, am mai spus-o o dată, îi plăceau toate acestea. Intra pentru un moment în snobismul monden, înainte de a i se face greață și a-l da afară (începând cu războiul), așa cum intrase un moment în snobismul de la Protecție, înainte de a i se apleca. Se înfoia cu plăcere în pavană, bârfe, intrigi, înțepături, gustul pentru afișare, impertinență, invidii, răutăți, un amestec de finețe și de mitocănie în care, de altfel, excela. Listele de protejați făcuseră loc altor liste: cele ale fetelor cu care dansase sau cu care era necesar (din motive sociale) să danseze, cele ale mamelor cu care trebuia să fie deosebit de amabil, cele ale oamenilor care îi puteau fi de folos (întrucât toți încercau să scoată ceva de la toți). Invitațiile, strecurate parțial, conform bunelor principii, în rama oglinzii de pe șemineu, desenau deja un arc de triumf, celebrând gloria de a fi atât de răspândit – *răspândit* ca urina după ce s-a răsturnat oala de noapte.

Nu era amuzant să ai trei baluri pe săptămână, ci trei baluri în aceeași seară. Ceea ce era amuzant erau flirturile fără iubire, flirturi de infatuare și de nervozitate, care te făceau să ți se umezească ochii, nedorite (se găseau alții mai insolenți ca tine, și existară chiar câteva drame dezgustătoare: spre exemplu, pentru baluri la care nu fuseseși invitat). Erau tipele care te incitau, toate la fel de intrigante

în maniera unui André Lapailly care și-ar fi găsit, în sfârșit, sexul. Era Harta Tandreții, fără tandrețe, pe care o studiai cu o mamă încă tânără, pe cale de a se stinge, și agitată. Erau tangoul și dublul boston, în aura unei fete bine mirositoare, adică mirosind a pudră de orez și a subsuoară, iar seva îți scăpa câteodată când te lipeai prea tare de pulpa ei cu carne tare; și cele pe care, când dansau cu un altul, urma să le smulgi din brațele acestuia. Le recunoșteai de departe când treceau lăsând în urmă mirosul specific de transpirație – transpirațiile virginale se încrucișau în sala de bal ca urmele lăsate de astre pe cer. Când dansa într-un fel cam obscen, își imagina cât de mândră de el ar fi fost mama de l-ar fi văzut.

Doamna de Bricoule, fiindcă numele de Alban fusese citat de două ori în coada plutonului, printre dansatorii unui bal, la rubrica mondenă din *Figaro,* se dezabonă cu scandal de la jurnal. Dar trimitea să i se cumpere numerele separat, pentru mondenități.

Într-un loc era cel care strălucea. Latura solidă se afla în altă parte. Fie că nu știa cum să o facă, fie că realmente nu era posibil, el nu aștepta și nici nu obținea satisfacții concrete de la tinerele persoane din „lume". I le dădu trotuarul. Avea fericirea de a nu fi delicat, cel puțin când nu trebuia să fie. Despre asta însă nu-i suflă nicio vorbă mamei sale. Căprioriii de la du Parc și căprioarele din înalta societate, fie, dar nu puicuțele de pe bulevardul Magenta și din strada Laferrière. Doamne, ce-ar fi zis mama!

Fetele de noapte, aceste flăcări de prospețime pline de viață, îl făceau să viseze (le zicea fete de noapte, fiindcă nu le întâlnea decât la bal, începând de la orele unsprezece seara). Trotuarul plătea pe loc. Niciuna din aceste societăți nu era lipsită de o anumită poezie. Erau finaluri de bal, în zori pe la patru, cu câte o căprioară minunată și cu cele mai frumoase nume din Paris. Asta însemna ceva. Iar fetele cu care te culcai, frățiorii femele, la fel de

politicoasc ca și aceștia, crau ceva. Însă nici dintr-o parte, nici din alta nu era ceea ce s-ar fi putut numi dragoste, afecțiune, tandrețe ori simplă camaraderie. Într-o parte era amuzamentul, dincolo igiena primitoare. Unele fete de noapte îți stârneau imaginația, dar aprinderea aceasta cădea după câteva săptămâni, fiind înlocuită de o nouă fată. Ar fi fost, totuși, gata să se căsătorească imediat cu două sau trei pentru care avea pornirea respectivă, dacă i-ar fi fost aruncate în brațe, iar el ar fi avut vârsta legală. Într-atât de maleabili sunt acești optsprezece ani. Cât privește hotelul, mergea la el calm, ca la Biblioteca Națională (unde se ducea cu o legitimație falsă, a tatălui, întrucât nici pentru asta nu avea vârsta și fiindcă e nevoie de un pic de fraudă în tinerețe).

În jurul acestui univers vaporos și garnisit cu carne, puștii pe care îi întâlnea pe stradă i se păreau mai degrabă niște pirpirii. Nu avea pentru ei nici sentimente și nici dorințe, dar îi privea cu simpatie, mai ales pe cei care aveau o figură catolică. Pe aceștia îi recunoștea imediat, iar cu ei se simțea în familie. Fiecăruia, în trecere, îi dădea acum vârsta, ca om cunoscător și precis: unsprezece ani și trei luni, paisprezece ani și șapte luni, unsprezece ani și unsprezece luni etc... Cât despre faptul că un bărbat poate dori un bărbat, i se părea ceva nesăbuit, dezgustător și grotesc. Metamorfozarea unui om în lup, sub ochii săi, nu i s-ar fi părut mai înspăimântătoare decât cea a unui tată a cinci copii metamorfozându-se, la căderea nopții, într-un bărbat care așteaptă niște zdrahoni de soldați.

Odată, fapt care urma să nu se mai petreacă vreodată, doamna de Bricoule, la brațul lui, dar bazată pe amintiri, mai ieși pe acele străzi pentru el pline pentru totdeauna, pline pentru totdeauna de o prezență despre care nu vorbea. Se întâmplă să întâlnească un preot mergând alături de un copil. Acesta întorcea zâmbind capul ca să-l privească. Laică, ea ar fi înțeles imediat că un om care se

întorcea astfel nu era tatăl lui. Atunci, ea zise: „Sărmanii părinți!" Aceasta fu ultima sau penultima aluzie pe care o făcu, în viața ei, la acest univers frumos și ciudat în care își petrecuse adolescența fiul ei.

Sentiment pentru domnișoara de Guerchange

Aici interveni domnișoara de Guerchange (martie 1914). Serata era una intimă. Dansară. Ea nu știa *one-step* (foarte grozav). Era fiică unică (bravo). Nu-i plăceau mustățile (bravo, excepțional cu plus). Împlinise șaptesprezece ani în ianuarie, iar el urma să aibă optsprezece în aprilie. Imediat, o văzu că era *altfel* și fu încântat. Atât de rezervată, atât de naturală, fără nicio umbră de atitudine de persoană sus-pusă, atât de grozavă venind din zona lumii înalte, și cu acea distincție supremă și retrasă. Niște ochi de zână, un singur inel cu trei perle minuscule ca incisivii unei pisici, îmbrăcată aproape modest: corsaj de muselină cu mătase în ape, cu platcă în unghi ascuțit, guler mic din dantelă răsfrânt peste un alt guleraș de bonton, nod din catifea gri-deschis. Lui Alban îi trecu prin minte că această toaletă fusese, dacă nu mai mult sau mai puțin făcută, cel puțin refăcută de ea; ori mergea la micile croitorese care copiau: trei rochii pe sezon. Cu deliciu, el îi inventa și respira sărăcia, care îi aprindea sufletul și simțurile.

O revăzu de două ori la niște baluri șic (un chelner la câte un metru de bufet). La orice bal unde o întâlnise, nu părea prea cunoscută și era puțin căutată. Societatea franceză, în clasele sale înalte și în cele joase, este întotdeauna grosieră. Ce să zici de obiceiul ca fetele pe care nimeni nu le invitase la dans să rămână pe scaunele lor, umilite atât de tare ca și la stâlpul infamiei? Domnișoara de Guerchange nu ajunse în situația aceasta, dar odată păru că era cât pe ce să i se întâmple. Ceea ce o pierdea

era simplitatea ei. Alban o mai văzu în alte două baluri și dansă de șase ori cu ea. Nu se uita la el când dansau, așa cum făceau altele cu un pic de îndrăzneală, ci își trecea privirea la stânga și la dreapta figurii lui, fără să se oprească. Ochi făcuți pentru lacrimi și pentru fericire, ea dansa ca într-un vis, trează, pierdută. Era căprioara între căprioare. Era Căprioara căprioarelor. Bineînțeles că el era gata să o ia în căsătorie.

În spate, sub frunzele care le înțepau capul, stăteau așezate mamele. Dacă părinții scumpilor copii, la vorbitorul de la du Parc, ofereau o imagine sumbră a ceea ce vor ajunge aceștia mai târziu, avea mai puțină importanță, fiindcă ceea ce era propriu scumpului copil era aceea de a fi astfel doar cât se dezvolta. Cât despre fetele pe care le luai în căsătorie, acestea erau pentru toată viața, arătându-ți cu o nebună inconștiență ceea ce vor ajunge peste douăzeci și cinci de ani: paradisul pierdut nu este numai tinerețea noastră, ci și tinerețea celorlalți. La drept vorbind, această inconștiență nu era riscantă: niciunul dintre *viitori* nu dădea înapoi înspăimântat. La douăzeci de ani nu ai atâta imaginație.

Încă din prima zi, domnișoara de Guerchange i-o prezentase lui Alban pe mamă, într-un lux căutat și țipător pentru acea serată nescorțoasă, fapt ce mirosea a provincie: rochie din mătase glasată roz, nod și pulpane din tul albastru-închis, fir de aur cu piatră de ametist pe umăr. Puțină frumusețe, blondă, în timp ce fiica sa era brunetă, niște ochi mici, când fata avea niște ochi de gazelă. Pe urmă, la fiecare bal, Alban mergea să schimbe câteva cuvinte cu ea. Doamna de Guerchange, ivindu-se din pădurile Lorenei, unde trăiseră până atunci, *recuperase* în marș forțat. De fiecare dată vorbea de Isadora Duncan, „o preoteasă a frumuseții", de euritmie, despre deja celebrele baluri așa-zise „ale Crinolinelor" și „ale Pietrelor", și de Baletul Egiptean, care în iunie urma să

nchidă sezonul, despre recenta intrare în lume a perucilor de culoare la sărbătorirea ducesei de Uzès. Nimic altceva. Pe tinerele fete le numea „Françoise", din cauza cărții lui Marcel Prévost, *Scrisori către Françoise tânără fată,* aparent breviarul ei, așa cum *Scrisori către Françoise căsătorită* fusese cel al doamnei de Bricoule. Dar rămăsese în urmă cu un an, venind din Lorena ei, fiindcă la Paris nimeni nu le mai spunea tinerelor fete „Françoise".

Între două dansuri, domnișoara de Guerchange se așeza la dreapta lui Alban, cu picioarele ei lungi, întinse lângă ale lui. Când se așeza lângă el, Alban era imediat atras de mirosul din părul ei. Conversația ei era cea pe care ar fi putut-o purta o pisică, dar o pisică mai degrabă inteligentă. Era inteligentă când spunea: „Nu am decât calități negative". Tată ei, mare vânător, murise, iar mama și vânduse proprietatea din Lorena și veniseră să se așeze a Paris, pe strada de Babylone. „Mi se zice că sunt mândră. Însă cei sărmani mă iubesc, și femeile bătrâne." Îi plăcea dansul în sine, „lumea" îi era indiferentă. Spre deosebire de prima zi, de fiecare dată când simțea că el întorcea capul spre ea, își întorcea fața spre el, într-un mod foarte feciorelnic, cu privirea ei frumoasă. Avea mâinile fine ca ale doamnei de Bricoule. Ce mână va săruta el prima dată: pe a lui Sabine sau mâna mamei sale moarte?

Se întorcea acasă plin de ea. O pană din evantaiul ei se așeza în celebra casetă alături de strugurele uscat al doamnei de Bricoule, de scrisori, de teme, de condeiele lui Serge, de părul de la defunctul foxterier. Toate făceau casă bună împreună, așa cum divinitățile cele mai disparate trăiau la un loc în Panteonul romanilor. Merse să-i vadă casa, semn clasic de iubire. Era o casă burgheză, stil 1885. Mai degrabă o casă pentru un laringolog decât pentru o zână.

Trecerea de la băieți la femeie, trecere pe care o cunosc atâția adolescenți, înseamnă o înflorire. Este începutul

muzicii. Încă te mai gândești la un evantai desfăcut o treime și pe care îl desfaci în întregime sau la acea extensie maiestuoasă a ecranului, brusc, la cinematograf, când rulează un film important. „Când omul este emoționat, simte profund imensitatea", scrie Goethe. Bărbatul care abordează pentru prima dată femeia „simte profund imensitatea". O viață poate fi completă fără dragostea băieților, dar nu poate fi deplină fără dragostea femeii.

Această înflorire se produsese la Alban nu cu fetele de noapte, nici cu prietenele trecătoare, nici chiar cu Sabine de Guerchange, ci cu Soledad de La Cuesta, cu doi ani în urmă. Totuși, „imensul" nu este profundul, iar ceea ce era profund și grav în el nu-l emoționase până atunci decât pe Serge. Cu Sabine, lucrul acesta se refăcea sau părea a se reface. Ținând-o în brațele sale ca pe o mare pasăre călduță, în timp ce alunecau învârtindu-se, el o respecta nu ca pe un obiect misterios, fiindcă nu-și imagina ca în ea să existe vreun mister, ci ca pe o ființă care merita să rețină ceea ce era mai bun în el: o nevoie aprinsă de adevăr împreună cu ea. Astfel îl iubise pe Serge, în toate momentele de afecțiune avute pentru el. Însă pofta de a o viola i-o dădea mai ales distincția ei subtilă.

Alban îi vorbi mamei despre ea. „Guerchange? E un nume care nu-mi spune nimic", zise contesa cu un oarecare dezgust, cel al lui Ludovic al XIV-lea replicând: „Este un om pe care nu l-am văzut niciodată". Când i-a mai vorbit de patru sau cinci ori, ea îi scrise mătușii Aliette. Mai dădea și numele altor fete ca să încurce ițele. Răspunsul mătușii Aliette: „Sunt niște oameni foarte de treabă, dar mai mult sau mai puțin săraci. Tatăl nu a făcut niciodată altceva decât să vâneze, în Lorena, pe pământul său, vreau să spun al celorlalți. După moartea tatălui, mama a vândut casa și și-a dus fiica la Paris ca să o plaseze". Ca să o plaseze drept ce? Drept bonă? Dar ce altceva făcea doamna de Bricoule trimițându-l pe el în

„lume" decât că încerca să-l plaseze? Scrisoarea descoperea, totuși, *in fine,* un colț de cer albastru. „Există speranțe dinspre partea unchiului de Beauraing. Dar acesta nu-i bătrân. Cred că încă nu a trecut de cincizeci." Partea odioasă și vulgară a sentimentului și a expresiei sale ne arată că rămânem în înalta societate, cea mai de sus. Doamna de Bricoule conchise: „Să nu o vezi prea mult; o vei compromite. Nu te îndrăgosti de ea, fiindcă nu va urma nimic. Dacă aș fi putut ieși, aș fi găsit sute de tinere mai bune". (Alban, *in petto:* „Da, dar mi-ar fi fost «găsite» de tine. Pe asta am «găsit-o» eu însumi. Și, la urma urmei, era vorba de «a găsi»?")

„Nu va urma nimic." Fiindcă nu era bogată. Doamna de Bricoule îl invitase pe Alban să reia legătura cu Serge, în ciuda promisiunilor făcute abatelui de Pradts. Ea se interesase cu grijă dacă, după Serge, Alban nu „căutase să aibă un nou prieten". Însă îi punea în vedere să renunțe pentru că această fată, cu un stil admirabil și care amintea tot ceea ce a fost evocat vreodată ca fiind nobil în virginitate, nu era bogată. Iar vocea fermă care dicta această lege a junglei era o voce căreia nu putea să nu i se supună. Venea din mormânt.

Acea obsesie a „moștenitoarei" îl exaspera pe Alban, care hotărâse că va avea destui bani pentru amândoi și nu avusese niciodată afecțiune sau dorință ori atracție decât pentru persoanele mai necăjite: Serge, prietenele de pe stradă, Sabine (Soledad era excepția). Când era vorba de iubit, banii îi zburau din buzunar: a fost nevoie de principiile draconice de la du Parc pentru ca Serge să nu fie atât de ghiftuit cu dulciuri cât poate fi un școlar. După avertismentul mamei sale, Alban renunță la câteva baluri unde trebuia să o întâlnească pe Sabine. Mai apoi, acceptă câteva, fără a-i spune muribundei și fără ca ea să-l întrebe: se ascundeau până la capăt. Alban nu avea nicio intenție precisă de a se logodi cu tânăra fată, și chiar ideea i se părea

una dintre cele mai nesăbuite. Singura lui dorință clară era ca ea să nu se angajeze în vreun fel. Îi era dragă Sabine și în fiecare zi avea o alta pe care i-ar fi plăcut tare mult să o ia în căsătorie. În fond, el ar fi vrut să le ia în căsătorie pe toate sau, mai degrabă, ar fi vrut să o ia în căsătorie pe Sabine și, în același timp, să aibă multe altele ca metrese. Seraiul cu favorita.

Ființele sunt îngrozitoare, câteodată, ca urmare a unui dat al temperamentului lor. Alteori, viața le pune într-o situație îngrozitoare. Ele nu sunt astfel, ele devin astfel. Alban rărea întâlnirile cu Sabine, fiindcă nu încalci dorința unei mame muribunde. În același timp, „păstra contactul" pentru că, dacă mama murea sau mai degrabă (să ne înțelegem), când va fi moartă... Un consiliu tutelar te poate împiedica să te căsătorești, dar nu să te logodești. Maică-sa îi permisese legătura cu Souplier, dar i-o interzicea pe Sabine. El însă rămânea fidel promisiunii făcute abatelui de Pradts – dușmanul său – și era gata să fie infidel, *post mortem*, avertismentului, să-i zicem „poruncă", dat de mama sa. Cu Serge și abatele de Pradts, ordinul masculin triumfa în ambele situații. Mai rămânea faptul că atitudinea lui Alban era cumplită. S-a spus că ar fi ceva atroce între el și mamă, ba de la el către ea, ba de la ea către el. Mai fusese și ceva îngrozitor venit din partea abatelui de Pradts față de Alban, dar nu fusese nimic asemănător între Serge și Alban, nici între Alban și Serge.

În acest timp, cu Sabine, au fost clipe emoționante. Mereu în primul rând al dansatoarelor care stăteau jos, la marginea *pistei*, expusă privirilor tuturor, iar el alături de ea. Odată, cu unul din pantofii ei albi își împinsese celălalt pantof, rămânând câteva clipe cu piciorul – îmbrăcat în mătase albă – pe jumătate ieșit din pantof. Astăzi, nimic nu ar trece mai neobservat ca un asemenea lucru, dar în 1914 și *la marginea pistei*, într-un bal simandicos, lucrul era cam șocant. Alban fu surprins de acest

gest care era atât de puțin *ea* și care totuși era *ea* fără nicio îndoială, așa cum izbucnirile de vulgaritate ale doamnei de Bricoule erau *ea*. Gestul îi revela ceva ce nu se văzuse mai înainte. Și se gândi și la ceea ce se spunea despre cetățenele nobile care urmau a fi ghilotinate pe vremea Terorii. Acestea erau așezate pe un fel de tribune lângă eșafod, așteptându-și rândul, iar femeile din popor le cereau cu insistență, celor din primul rând, să le dea pantofii lor frumoși. Atunci nobilele, care aveau mâinile legate la spate, și-i scoteau împingând unul pe altul cu piciorul, iar femeile din popor se repezeau să-i ia. Această amintire îi veni pentru moment. Abia după câteva zile ciorapii albi ai lui Sabine îi amintiră de șosetele albe ale copiilor din corul de la du Parc.

Un alt moment emoționant fu următorul. Într-o seară, când rochia ei ușoară lăsă să transpară o alta mulată pe corp de un roz foarte pal, așa cum rozul din gura deschisă a unui câine se vede dincolo de bale. Mânecile corsajului de serată se opreau cu puțin mai jos de încheietura brațului. Ei stăteau tot la marginea pistei. Cu o mișcare de cot ce nu lăsa să se întrevadă nimic, el îi ridică mâneca până i se descoperi încheietura de la cot. Ea văzu mișcarea, nu zise nimic și priviră împreună încheietura: vena îi apărea abia la încheietura mâinii, dispărând de-a lungul brațului, și iar apărea la cot, ca o oază ce dispare sub nisip, apărând mai încolo. Iar cele două priviri încrucișate deasupra unei bucăți de carne care era, neîndoielnic, interzisă, întrucât convenienețele cereau să fie ascunse, pecetluiau între ei o alianță oarecum secretă.

Acel picior pe jumătate descoperit și acea privire a ei pe jumătate indiscretă erau întărite de latura sălbatică a cefei sale, neclară, acoperită de puful care nu îndrăznea să crească, de faptul că în Lorena ea își petrecea zile întregi făcând călărie, și în ea se găsea ceva de silfidă și de animal. Cel puțin, așa visa tânărul dornic de căsătorie. În a doua

dintre aceste seri, el îi vorbi de doamna de Bricoule, de parcă spera să o facă pe maică-sa să retrăiască vorbind despre ea cu afecțiune.

Într-adevăr, doamna de Bricoule păru să înflorească puțin sub roua, chiar îndepărtată, a acestor câteva vorbe amabile, încât voia să ia parte la marele concurs *Femina*, dotat cu un premiu de cincisprezece mii de franci și intitulat: „Unde trebuie plasată alunița?" Ea opta pentru partea de jos a gâtului, sub bărbie. Alban prefera obrazul stâng, aproape de colțul gurii. O amintire.

Ultimele sclipiri ale doamnei de Bricoule. Ultimele sclipiri ale perioadei Belle Époque (primăvara lui 1914)

Doamna de Bricoule se îndrepta spre mormânt în sunetele acelorași valsuri lente care îi împurpuraseră tinerețea și pe care le găsea pe buzele fiului său. De ce boală murea? De tuberculoză pulmonară. Cum ea nu voia să spună, familia susținea că nu are nimic. Pentru oamenii de o anumită factură, tuberculoza era pe atunci ceva tot atât de dezonorant ca sifilisul. I se spunea lui Alban: „Mama ta nu trebuie să se considere o bolnavă". Dacă ar fi avut grijă la timp, ar fi putut merge la munte sau, mai degrabă, pe Coasta de Azur, recomandată pe atunci bolnavilor de felul ei, pentru care ea este absolut contraindicată. Dar ea refuza. Ar fi însemnat să se despartă de Alban și de domnul de Chantocé. Iubirile erau mai presus de viață. După dineul luat cu ea, Alban punea adeseori să cânte o cutie muzicală Second Empire pe care mama o avea. Sunetele firave se pierdeau puțin câte puțin, îndelung, pentru a se opri în sfârșit, epuizate. Într-o seară, ea îi zise: „N-o să mai punem cutia muzicală. E prea trist". El înțelese. Și nu o mai deschise.

Doamna de Bricoule dormea mai mult decât în trecut, ca și cum natura s-ar milostivi de ea, fiindcă întreaga ei conștiință nu era decât durere: fiecare minut conținea un secol de durere. Ea, care altădată cerea să-i fie adus micul dejun mereu la ora opt, acum, la ora opt mai lua un somnifer, ca să doarmă mai mult. La zece fără un sfert încă dormea sau somnola. Câștiga timp asupra durerii. Totuși, viața aceasta în care nu-i era decât rău, fizic și moral, tocmai aceasta era atât de îngrozitor de părăsit.

Dormea pe spate, pentru ca perna să nu-i șteargă cremele de înfrumusețare cu care își unsese obrajii înainte de a stinge lumina. Trezită, atrasă și respinsă de oglinda unde, mai mult atrasă decât respinsă, urma să-și descopere fața de dimineață, cea mai rea dintre toate, și tot mai trecută de fiecare dată (se privea și când se trezea noaptea). În fiecare zi, da, în fiecare zi mai apărea câte un rid, se mai accentua o încrețitură de la coada ochiului, i se umflau și mai mult pungile de sub ochi, ochii care nu mai sclipeau, mereu ațintiți pe un lucru mai întunecat, deveneau mai străvezii, sinistru, cu pomeții încărcați în fiecare zi de tot mai multă făină de orez. Dar o frumusețe a chinului și a angoasei intra în posesia acestor ravagii, pe care mai întâi nu le văzuse, pe care le-a văzut mai apoi, păstrând mereu la îndemână oglinda și privindu-se la fiecare zece minute, pentru a-și confirma motivele disperării. Mâinile, unde nu mai avea decât venele, inelele și brățara fiind de mult puse deoparte fiindcă deveniseră prea largi. Trupul i se redusese la dimensiunile unui băiat slab de paisprezece ani. Când Alban era la ea, încerca să stea în umbră, mărturisindu-i: „Mă așez în întuneric și în felul acesta nu mă mai vezi". Imobilă în pat, scăldată de transpirație, acoperită de un val lugubru pe marginea căruia stăteau fantome de morți și de muribunzi – mama, fratele, soțul, ea însăși –, dar și fantome ale celor vii: Chantocé și fiul ei.

Domnul de Chantocé încetase brusc să mai vină. Scăpase cu un buchet de trandafiri. Vai de ei, bărbații! Nici ea însă nu mai dorea să-l vadă, ca să nu o vadă în ce hal a ajuns. Ruptura se produse fără să sufere sau aproape. Suferința ei se pierdea într-o suferință mai gravă și mai importantă proporțional. În fața faptului de a înceta să mai existe, idila cu domnul de Chantocé îi apărea derizorie. Lucrurile ocupau, în fine, locul lor. Locul lor în fața morții, fie. Dar locul lor în fața vieții? Domnul de Chantocé, indiferent de an, mai bun sau mai rău (mai degrabă rău), fusese viața.

În această suferință totuși mai trăia suferința pe care i-o cauza fiul ei. Asta nu era ceva derizoriu. Doamna de Bricoule simțea clar că și Alban, de-ar fi putut, ar fi încetat să mai vină să o vadă ori nu ar fi venit decât din conveniență, cu multă constrângere din partea ei. Aici duceau cei optsprezece ani de dragoste nemăsurată. Partida era pierdută, iar de data aceasta iremediabil. Pierdută, așa cum se pierduse când fusese vorba să-și aranjeze chipul cu multe creme. Ea, fața, era cea mai mare ratare. Grație ei, își ratase și moartea. Între Chantocé și ea, afla acum, cu o ușoară exaltare, că dispariția ei definitivă nu va afecta pe nimeni, așa cum Alban aflase că dispariția lui de la colegiu – cu o rezervă ipotetică pentru Serge – nu afecta pe nimeni.

Încerca să se consoleze. „Nu are suflet. Așa e el. Nu-i plac decât pisicile." Deși nu putea să știe exact în ce măsură îl iubea pe Serge (nu-i spusese niciodată, din pudoare și milă), ea avusese câteva motive ca să-și dea oarecum seama. Dar toate acestea nu mai existau sau nu existaseră vreodată. El nu o iubea. *Deci* nu avea suflet. *Oculos habent et non videbunt,* și ea, ca și superiorul. În fața acestei nefericite, nu mai îndrăznim să vorbim de Mama-Nu-Știe-Nimic.

Cât despre înclinația lui Alban pentru domnișoara de Guerchange, nu îl lua în serios decât atât cât trebuia ca să

e puțin agasată. Îl toca mereu la cap, ca la început cu erge, însă nu cu buna-dispoziție a unor asemenea lucruri in acea vreme. Dimpotrivă, acră și înțepătoare. Într-o zi, ceastă femeie pe cale de a muri zise direct: „– Ai face ine să nu folosești cu domnișoara de Guerchange diminutivul prenumelui. – De ce? – Tărtăcuța sa[1]... Hi, hi, i!" Îi mai spuse că Sabine cu ochii ei mari și cei mici ai namei, iar ochii mari nu sunt loreni, trebuie să fie copil lin flori. Era suficient să fie pe jumătate lorenă. Putea să se amintească vechiul nostru dicton din Evul Mediu: ‚Loren, viclean, trădează credință și neam". Alban nu nțelegea. Îl aruncase în „lume", și mârâia atunci când își ăcea de cap în ea. Nu presimțea deloc acea regulă: multe name își împing fiul către femei, apoi, când îl văd ajuns, l îndepărtează, fiind geloase, și îl lasă să se îndrepte spre băieți pe care nu-i gelozesc.

Oare Alban o iubea? Iar dacă da, cum? Nu o iubea cum trebuie, așa cum iubea ființele pe care nu le dorea senzual. Existau numeroase căprioare, puțin cunoscute de el și pentru care, bolnave, ar fi avut și ar fi repetat fapte de devotament. Și pentru orice pușți de la du Parc. Dar, sărmanul, el nu o dorea pe mama lui. De aici venea tot răul. Se crispa atunci când încerca să-l sărute sau dădea din cap ca pisicile când le scarpini în cap atunci când nu vor. Mai întâi își oferea gâtul în locul obrazului, dar, chiar și acest gât și-l retrăgea mai apoi, mai mult sau mai puțin. Și să o sărute îi era la fel de neplăcut. A, dacă ar fi avut douăzeci de ani, când ea avea optsprezece! Fiindcă ea îi tot scotea ochii cu fotografii de la vârsta aceea. De-ar fi cunoscut-o atunci, ar fi luat-o în căsătorie. Dar cum el nu îndrăznea să-i spună: „Nu sunt mai afectuos cu tine pentru că nu te doresc", nici: „Acum douăzeci de ani, te-aș fi luat în căsătorie" (frază care ar fi înnebunit-o de bucurie),

[1] Joc de cuvinte bazat pe omofonia din limba franceză Sabinette / *sa binette* – diminutivul numelui Sabine / „tărtăcuța sa" (n.tr.)

totul se termina cu: „Nu are suflet". Totuși, într-unul dintre rarele momente de luciditate, oare nu-i spusese doamna de Bricoule: „Nu crezi că există prietenie adevărată decât cea la care participă simțurile?" Dar această frază, după ce a strălucit o clipă, se întoarse la umbră, asemenea acelor lumini fosforescente care, în nopțile tropicale, se nasc și mor pe creasta valurilor.

Doamna de Bricoule spusese această frază legat de Souplier. Lângă mama muribundă, Alban se gândea adeseori la o altă frază – incredibilă – a abatelui de Pradts, care îi spunea că, atunci când tatăl său era în agonie, se gândea mai cu seamă la Serge. A, dacă Serge ar fi fost într-o clinică! Tandrețea lui creștea pârâind ca racheta unui foc de artificii, desfăcându-se în umbrele, și acoperindu-i cerul interior. Serge bolnav! Ce-ar fi făcut pentru el! Și-ar fi dat viața.

Am auzit un tânăr de douăzeci și cinci de ani zicându-i mamei sale, cu care era afectuos și mai grijuliu decât sunt fiii: „Te detest când ești bolnavă!" Unui asemenea strigăt i-ar fi putut da drumul majoritatea oamenilor, mai ales tinerii. Lui Alban îi venea extrem de greu să rămână corect cu mama lui împuținată. Odată, când îi spusese: „Te faci tot mai mică!", ea îi răspunse: „Da, așa-i, fiindcă mor", după care îi țâșniră lacrimile, iar el trebui să facă un efort ca să nu fie și mai odios. E mai ușor să practici caritatea în Conferința Saint-Vincent-de-Paul decât cu mama. Mai demult, când mama sa plângea din cauza lui Chanto, lucrul nu-l deranja, dar când plângea din cauza lui, îl exaspera. În acele momente, ar fi fost în stare de orice. Ciudat este că asta se făcea dintr-o pornire duioasă: „Nu-i frumos să plângi din cauza mea; nu merit atât". Ori, într-o zi când ea se zbătea – „Nu știi cât te iubesc!" –, el, necăjit, aproape stânjenit zise: „De ce mă iubești atât?"

În toate acestea, Alban nu punea răutate; cu greu distingea răul pe care ea i-l făcuse. Însă el avea conștiința

. ceea ce era, se gândea la sine o clipă cu spaimă și conti-
ıua. Alteori, totuși, i se făcea rușine de duritățile sale și se
trăduia să le mai înmoaie cu amabilități idioate de băiat:
›răjituri a căror vedere îi făcea greață, discuri de gramo-
on care cu siguranță erau dintre cele care îi displăceau.
'e scurt, același geniu funest care dirija, în plin absurd,
‚atențiile" pe care le avea ea față de el. Ea îi dădea tablete
le ciocolată, iar lui nu-i plăceau. Ea îi oferea fulare, el ar fi
'rut bani, nu pentru că era avid, însă ea nu îi dădea atât
ât estima el că este rezonabil. *Et cætera.* Ea știa bine că fiul
letesta să primească daruri și el i-o repeta de câteva ori pe
ın de vreo cinci ani, dar, așa cum superiorul se încăpățâna
ă meargă pe încredere, după ce fusese înșelat de excesul
ău de încredere, ea nu putea face nimic împotriva caracterului și continua să-i dea cadouri. Apoi sosi un moment
:ând el deveni neliniștit față de propriile atenții. Oare nu
ırmau să o facă să înțeleagă că o considera pierdută? Re-
ațiile cu oamenii care urmează să moară sunt foarte difi-
:ile, și depășesc ceea ce i se poate cere unui adolescent. Îi
ıduse *Femina*. Ea aruncă revista, cu oroare. Pe copertă
'rau niște femei din lumea bună mergând la polo, în
Bagatelle. Îi produceau oroare. Ce o mai interesa mersul
umii pe care a doua zi urma să o părăsească? Avea oroare
i de vremea frumoasă de afară.

Într-o zi, medicul, ieșind de la o vizită pe care i-o fă-
:use doamnei de Bricoule, discută separat cu Alban. Îi
puse că mama sa rostise cuvântul „Lourdes"... și zâmbi
›atjocoritor. „Nicio persoană serioasă nu crede în mira-
:olele de la Lourdes." „Eu cred!" zise Alban făcând un
gest frumos cu bărbia. Nu credea deloc. Dar o făcea pe
:urajosul sau trebuind să o facă, pentru a spune așa în
ituația dată. Fusese destul.

O paranteză asupra medicilor. Doamna de Bricoule
:onsidera – și pe bună dreptate – că ai săi o îngrijeau
›oarte rău, și-i detesta. Consolarea muribunzilor este să
e gândească la moartea medicului lor.

Acum că nu mai exista niciun bărbat în viața ei, îi avea în visele nocturne. A fost un țigan care îi susura la ureche, într-un restaurant, o melodie atât de dulce... Un tânăr domn cu mâinile pline de inele cu care merge cu barca pe Marne... Un domn mai în vârstă, ofițer al Legiunii de Onoare, care o abordase pe o stradă din Auteuil, spunându-i: „Vă dau cuvântul meu că vă voi părăsi când mi-o veți cere. Nu trebuie să credeți că vreau să știu unde stați..." Domnii aceștia – pe care i-am putea numi, precum „fetele de noapte" ale lui Alban, „domnii săi de noapte" – îl înlocuiau pe Chanto, care dispăruse. Natura îi trimitea câteva vise dulci, pentru a o consola de moarte și de viață.

Serge, care apărea în visele abatelui de Pradts (acele vise în care el îi spunea *tu)* și în cele ale lui Alban, vizita și nopțile doamnei de Bricoule, precum fantoma băiețelului care îi apărea mamei în teatrul *nô, în Râul Sumida.* Într-o dimineață, când se simțea cât se poate de rău, îi spuse fiului: „Am visat că stăteai pe genunchii mei, la doisprezece ani, îmbrăcat în pantaloni scurți. Îți aplecai capul ca să nu te pot săruta decât pe păr. Apoi îl ridicai gingaș și te sărutam pe ochi, așa cum făceam adeseori când dormeai. («Știm asta», își zise Alban.) Și atunci îmi dădeam seama că nu mai erai tu; era Souplier. Deveniseși Souplier..." În aceste ultime chinuri, plutind deasupra unui infinit îngrozitor, îi contopea pe cei doi copii, vinovați ori nevinovați, ca să facă din ei unul. Iar el gândea: „Dacă mama l-a văzut atât de des în vis înseamnă că am dreptul să-l iubesc".

Noaptea de mai a lui Alban și Linsbourg (27 mai 1914)

A existat ceva amețitor în ultimele baluri din sezonul 1914, care străluceau precum vârfurile de munte cuprinse aproape în întregime de umbra înserării. Hugo în

Sărbătoare la Thérèse, Rostand într-un poem din *Noi hoinăreli,* inspirat de altfel de *Sărbătoare,* au sugerat atât de bine un climat de rafinament unic, încât nu mai îndrăznim să revenim după ei. Rostand, scriind în 1887, vorbește în versul final despre „acestea toate din care nu va mai fi curând nimic", de parcă ar scrie în 1914. Acest rafinament era amestecat cu desfrâul, am văzut-o deseori aici, fără a le putea izola pe unul de celălalt.

În seara aceea, la sala Hoche, Alban aștepta familia Guerchange, cu ochii ațintiți la ușa de la intrare. Destul de departe, în mulțimea de dansatori, îl recunoscu pe Linsbourg. Îl privi o clipă, puternic emoționat. Nu-l întâlnise niciodată pe Linsbourg la vreo reuniune mondenă. De fapt, Linsbourg părea pierdut. Nu vorbea cu nimeni, semănând (exceptând vârsta) cu unul dintre acei inspectori de poliție, costumați în oameni de lume, care supravegheau masa cu daruri la nunțile mari, de teamă ca ducesa să nu șterpelească scrumiera de argint.

Privirile li se întâlniră. Amândoi avură o clipă de ezitare. Fiecare zâmbea, un zâmbet pe jumătate stânjenit, pe jumătate cordial, care voia să spună: „Ne apropiem?" Apoi Alban, cu figura radioasă, merse spre el și își strânseră mâinile cu efuziune. Certurile – frecvente – nu durau la du Parc. O pasiune comună le dădea dezlegare. Reluau totul râzând. Alban:

– Ești totuși cam măgar cu mine.

– Eu, măgar? (imediat, nu prea sincer, ca și altădată). Dar, dacă m-am purtat urât, îți cer iertare.

– Te-am iertat de mult.

– Iar eu trebuie să-i iert pe alții dacă vreau să fiu iertat de Cel de Sus.

Alban, un pic deconcertat de limbajul acesta, într-o sală de bal, își zise: „Eu nu iert punând condiții. Iert pentru că nu-mi pasă". Nu-i purtase pică niciodată lui Linsbourg, iar dacă, în primul moment, eliminarea îl făcu să plângă

înciudat de nedreptate, dacă suferise și suferea din cauza despărțirii sale de Serge, trădarea „prietenilor" nu-l afectase niciodată. Chiar i se păruse un lucru mai degrabă amuzant. Iar, printre altele, venerabil, fiindcă sunt atâtea precedente în istoria romană... Perfidia lui de Pradts, lipsa de eleganță a superiorului, efracțiile doamnei de Bricoule, urâțenia ălor mărunți, totul era măturat cu un „Așa sunt oamenii!" care scuza totul. Cât îl privește pe Linsbourg, acesta încercase una dintre cele mai mari satisfacții din viața sa de tânăr văzându-l pe Alban lichidat, pe care, totuși, îl iubea. Acum Alban îl salva, vom vedea de la ce.

– Ai mai păstrat legături cu vreunul de la du Parc?

– Cu nimeni.

– Denie?

– Este la o școală de arte și meserii, la Besançon. Și apoi, i-a trecut vârsta. Deveni visător pentru o clipă. „Nu știu de ce, la sfârșit, palmele nu-i mai erau umede. Trebuie să fi fost o chestiune de vârstă..."

Erau departe de vremea când totul era explicat, totul scuzat, totul slăvit cu un grandios: „Denie e Denie!" Trecuse vârsta! Abatele de Pradts îi spusese superiorului, care îi vorbea despre regăsirea lui Souplier, într-o bună zi: „Va fi prea târziu", și lui Alban: „Copiii trec repede". Totul era, așadar, o chestiune de vârstă. Interzisul avea interdicțiile sale. Iar povestea asta cu palmele!

– Dar Rabaud? Dar Perle?

Linsbourg făcu o mutră de dispreț. Rabaud, Perle erau niște frățiori, iar cu frățiorii ținea doar atât cât erai la colegiu. După colegiu, frățiorii se întorceau la locul lor. Și aici superiorul fusese abatele Nu-Știe-Nimic.

– De ce a fost schimbată direcțiunea?

– Nu știu. De Pradts nu era făcut să poarte sutană. Pradeau de la Halle era un visător. Presupun că nu au reușit. Asta trebuie să fi fost destul. Cu atât mai rău pentru Pradeau. Am oroare de orbire.

Într-o frază și două cuvinte, cei doi preoți erau judecați, și cu câtă acuitate! Alban rămânea uimit. „Ăsta nu-i orb. Dar știe să profite de orbirea altora, dacă are oroare."

Pentru prima dată, îi fulgeră prin minte ideea că de Pradts putea fi puțin sceptic. Dar ce dacă! Cicero, Marc Aureliu, Titus, oameni excelenți, erau pontifi și nu credeau în religia în care oficiau.

Ca atare, în toată povestea aceasta, doar de Pradts și Linsbourg i-au înțeles pe băieți. Pradeau și doamna de Bricoule nu știau, în mod clar, nimic.

„Eliminându-ne, s-au pierdut. Asta a atras atenția. Fără această izbucnire, totul continua și poate încă mult timp." Era adevărat, dar cu mult mai mult decât credeau. Fiindcă ceea ce nu spunea Linsbourg era faptul că tatăl lui fusese principalul distrugător al domnului Pradeau de la Halle și al conducerii sale. El și tatăl său, doamna de Linsbourg jucând un rol dintre cele mai șterse, fiindcă ea era cea care adusese mai puțini bani în căsnicie. Domnul de Linsbourg era un tip puternic, ținând de marea finanță, de marea politică (dacă ultimele două cuvinte nu vă înfricoșează) și de „marea" pur și simplu. În plus, era membru în Consiliul de administrație de la du Parc. Făcuse ceea ce visase pentru o clipă să facă doamna de Bricoule, dar nu putuse, paralizată de boală și de opoziția rugătoare a lui Alban. Mersese la Arhiepiscopie, însoțit de fiul său. Acesta, deși, ca toată lumea de la du Parc, îl respecta în general pe superior, îl disprețuia oarecum pentru că se lăsa aservit de o mașinărie la fel de mare ca frica de tatăl său. Nu-i era cu nimic dator pentru faptul că fusese menajat pe un asemenea motiv, și nu-i era, într-adevăr, cu nimic dator pentru aceasta. În plus, așa cum trebuia să ne așteptăm, nu îl admira pentru că depășise această frică.

Nu calomnie pe nimeni și nu spuse numele niciunuia dintre colegi. Vorbise mai mult despre cadre și personal.

Despre superior spusese doar că sub conducerea lui era anarhie și nu-i fu greu să demonstreze cu fapte de netăgăduit. „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputația lui! N-o să se mai ridice, în veci", îi spusese odată lui Alban. Cu superiorul se luptase el. Superiorul, cel mai inocent dintre oameni, a cărui singură greșeală era doar că era prea inocent. Nu se lăudase că avusese două „povești" (iar superiorul, convocat câteva zile mai târziu, nu se laudă că ar fi știut de ele, lucru ce i-ar fi dovedit slăbiciunea). În final, domnul de Linsbourg acceptase să rămână în Consiliul de administrație, sub condiția ca anumite persoane din colegiu să fie mutate, la care superiorul se hotărâse deja. Băiatul pe care urmează să-l vedem atât de descumpănit și de prăbușit fusese acela care distrusese fosta școală du Parc, pe care Alban, când mama lui acuza, căutase cu ardoare să o salveze. O distrusese părăsind-o, așa cum o trupă își strică pozițiile când este alungată de inamic. Superiorul pierise prin curajul său, eliminându-l pe Linsbourg, așa cum Alban pierise prin curajul său, neascultând imboldul panicard de a nu merge la remiză.

Dintr-un alt punct de vedere, Alban fusese eliminat din intriga abatelui de Pradts, Linsbourg fusese dat afară de către superior, iar superiorul fusese înlăturat de Linsbourg. Era joc simetric, dar dur.

– Ce mai e cu școala acum, cu disciplina, cu studiile?

– Toți verii mei sunt acolo. Disciplină perfectă. Studii încă și mai strălucite decât pe vremea noastră. În unanimitate: colegiul a devenit grozav.

– Moravurile?

– Exemplare. Abatele Lignier (noul superior) ar fi spus, la Banchetul Foștilor: „Acum, grație lui Dumnezeu, pot spune că avem un colegiu cast".

– Era și timpul! zise Alban.

„Grație lui Dumnezeu, gândea el. Dar și grație mie." „Povestea" sa, mai exact faptul că a făcut sacrificiul cu

Serge, precum și eliminarea îl împinseseră pe abatele de la Halle să facă marea epurare. Apoi, abatele Lignier cu siguranță fusese îndrumat de Arhiepiscopie spre rigoarea *de moribus*. El, în primul stadiu, ratase reforma. Dar în al doilea o reușise. Și plătise pentru ea, așa cum se și cuvine. În final, în măsura în care a servit pentru reformarea colegiului în acest sens, serviciul său nu fusese inutil.

– Adevăratul du Parc a murit, zise Linsbourg lugubru.

„Adevăratul du Parc a murit." Asta suna precum grandiosul „Marele Pan a murit", ceea ce voia să însemne, oarecum, același lucru. Adăugă:

– Spre exemplu, eu cred că acolo suntem detestați. Am scris ca să cer spre consultare Cartea de Aur a Academiei, de unde voiam să-mi copiez conferința despre „Datorie". Nu mi s-a răspuns. Au fost infecți. Se pare că nu a fost nimeni care să spună un cuvânt în favoarea mea, și de altfel nici într-a ta, nu numai din indiferență, ci din măgărie. Ar fi indispus autoritățile luându-ne apărarea. „Ar fi însemnat să se expună la niște răzbunări inutile", cum se pare că ar fi zis Mulard. Du Parc era seraiul din *Baiazid*, însă te înjunghiau pe la spate. Și asta după opt ani și jumătate de internat și tot ce a făcut tata pentru ei!

Dar și opt ani de dezmăț organizat, dezmăț despre care se știa că era acoperit de banii tatălui. Era ceva atât de glorios? Linsbourg totuși termină într-un mod care îl emoționă pe Alban.

– Pradeau m-ar fi putut convoca, fie și numai ca să mă urecheze. Uneori, e destul un cuvânt... „cuvântul ce trebuia spus"... Poate că multe lucruri s-ar fi schimbat dacă mi-ar fi spus acel cuvânt. De altfel, nu știu care. Poate că l-aș fi convins să nu mai meargă la Arhiepiscopie...

Deci Linsbourg era gata să-l salveze pe superior din mâna tatălui său, așa cum Alban dorise ca abatele de Pradts să scape din cea a mamei sale! Dar acel cuvânt nu

fusese spus. Se pare că, în sfârșit, înțelegeau că nu e de așteptat niciun fel de milă de la nimeni.

Alban mai puse încă o dată întrebarea pe care i-o pusese lui Mulard, în care se simțea o urmă de vanitate:

– Ce se spune despre noi la colegiu?

Același răspuns:

– Nu se vorbește niciodată despre noi.

De comun acord, chinul morții în viață. Ca atunci când, pentru a începe, se sărise numele lui Alban la citirea notelor.

Ochii lui Alban se înflăcărară. Domnișoara de Guerchange și mama ei tocmai intraseră.

– Îmi văd unele dansatoare sosind. Nu putem discuta separat, fără să le dansăm pe domnișoare.

– Nici eu, sunt fete pe care... De fapt, nu cunosc pe nimeni. Stau închis la Postes[1], iar duminica ies cu bunica. Îi place să meargă la teatru, la matineu, și nu se poate deplasa singură, fiindcă nu vede prea bine.

– Ne putem întâlni peste o oră, să mergem undeva... mă întreb unde. Putem să ne plimbăm, e o vreme atât de frumoasă...

Linsbourg păru stânjenit și încurcat. Părea să țină foarte tare la o discuție imediată, astfel încât Alban spuse:

– În fond, am putea merge să facem un tur chiar acum. Pe urmă am să mă întorc, iar apoi mă voi duce la familia Adrets, unde mai am un bal.

– Cu plăcere.

– Trebuie însă să mă scuz față de una dintre dansatoare. Dar o să înțeleagă. De altfel, va trebui ca eu și ea să ne vedem peste două zile.

Merse să le spună. Un vechi prieten de colegiu pe care nu-l putea întâlni altădată. În cel mai rău caz, dacă

[1] Colegiu condus de iezuiți, unde elevii erau pregătiți pentru școli înalte. Frecventat de întreaga aristocrație. (n.a.)

nu se întoarce, se vor revedea peste două zile la balul de la Pré Catelan. Fu rândul lui Sabine să pară descumpănită.

În vestiar, Alban se asigură că nu-i cursese în capă minuscula vază unde erau puse garoafele de la butonieră ca să țină până la următorul bal. Ajunși în stradă, Alban zise:

– Mai întâi, ce-i cu zvonurile astea de război? Acolo, la tine (Linsbourg se pregătea pentru Saint-Cyr), trebuie să fiți informați...

– Războiul este inevitabil, dar nu așa de curând. De altfel, dacă nemții o vor, n-au decât să vină, vor fi bine primiți.

„Spiritul lui Jupiter trece ușor de la o judecată la alta", scrie un antic. La fel și spiritul doamnei de Bricoule, și cel al tuturor celor de vârsta lor. Războiul, dacă îndrăznim să spunem, nu dură mult. Îi veni o idee:

– Ce-ar fi dacă ne-am duce la du Parc?

– La du Parc?

– În loc să discutăm aici pe trotuar, am vorbi pe trotuarul de la du Parc, făcându-i turul. Am vedea cum arată la miezul nopții.

Linsbourg păru zdruncinat. Gura i se întredeschise, de parcă l-ar fi izbit ceva în figură și îi ținea buza inferioară.

– Îți plac emoțiile puternice?

– Sunt obișnuit.

– Mi-e teamă să mă înduioșez.

– Ei bine, te vei înduioșa.

Repede, găsiră un taxi. Linsbourg nu scotea o vorbă, de parcă era sufocat de ceea ce făceau. Alban îi respectă tăcerea, apoi, un pic jenat, o rupse cu greu:

– Ai o jiletcă frumoasă.

– La ce-mi folosește să am o jiletcă frumoasă dacă nu sunt fericit? Tu ești fericit?

– Aproape, zise Alban. Prin asta înțelegea: „Pe cât pot fi de fericit fără Souplier". Dar nu voia să vorbească despre Souplier.

– Credeam că te voi găsi nefericit, zise Linsbourg, cu decepția citindu-i-se pe față.

Odată pornit, își dădu drumul:

– Pierzând du Parc, am pierdut totul. Aș putea să-ți spun că traversez o criză. În realitate sunt în criză de paisprezece luni. La Postes sunt numai tipi între optsprezece și douăzeci de ani. Ies numai duminica, știi în ce condiții, precum și sâmbătă seara. Pe deasupra, nu am niciun chef să ies cu cei de vârsta mea.

De fapt, fosta căpetenie de la du Parc părea cam stinsă. Unde îi era fața mobilă în care sclipea altădată focul obrăzniciei? Alban își aminti de o frază pe care i-o spusese bătrâna doamnă de Bricoule despre feciorul ei, și pe care i-o repetase maică-sa: „Am să-l trimit la Pipo[1]. Asta îl va împiedica să gândească".

– Și „lumea"?

– Sunt niște amărâți.

– Da, dar fetele...

– Tipesele îți dau prea multe bătăi de cap.

(„Tipesele"! Argoul de colegiu la care nu renunțase...)

– Nu ți s-ar părea așa dacă ai avea chef de ele.

– Poate.

(„Hopa!")

– Nu-ți plac pașii mărunți? Cocul ținut în palmă ca pe un mare fruct tropical? Iar când dansezi, fata care ți se lasă ușor la piept, apoi contactul încetează, și se reia, ca o masă turnantă care te atinge, apoi se depărtează, și revine, nu-ți place?

– Ba da, îmi place sau, mai exact, mi-ar plăcea, dar e complicat. Și apoi cu fetele, te plictisești. Sunt prea proaste.

– Și du Parc era complicat. Dar, mă rog, în seara asta erai totuși în „lume".

– În seara asta a fost nevoie. Ca s-o întâlnesc pe moștenitoarea cea bogată. (Alban avu o strângere de inimă.

[1] Școala Politehnică, în argoul șic al vremii (n.a.)

Dar nu, Sabine nu era bogată.) Chiar două, fiindcă sunt două surori.

Alban respiră și zâmbi. Linsbourg le lăsase baltă pe cele două moștenitoare, iar Alban pe moștenitoarea cea săracă, pentru o tură la Sfânta Fecioară a Copiilor. Totuși, era prea nostim! Foarte bogatul Linsbourg, fenixul marii aristocrații internaționale, era catapultat și el de mâna maternă în direcția moștenitoarei bogate! Clar, „lumea" nu însemna vânătoare de căprioare, ci vânătoare de verișoare.

Când spui „bogați", asta te face să te gândești la „săraci"?

– La Postes există o Conferință Saint-Vincent-de-Paul? întrebă el.

– Există una, dar nu mă ocup de ea.

Putea fi caritabil când era fericit, nu și când nu era.

Nu erau prea departe de du Parc. Alban opri taxiul. Nu trebuiau pierdute „abordările".

În timpul acesta tăceau, ca și cum se apropiau de un loc sfânt.

Colegiul apăru și în același timp intrară în răcoarea grădinilor sale, sporită de noapte. Judecând doar după aceste efluvii, marele Pan nu murise. Totuși, nu era acea atmosferă indefinibilă de adunare secretă și clandestină, de parc cu căprioare și de creșă, atmosferă specială a interiorului colegiului, despre care nu puteau avea decât amintiri. Imediat, edificiul îi apăru lui Alban mai mic decât îi rămăsese în memorie. Acum avea aerul de a se fi tasat, afundat în pământ, doar dacă nu cumva evoca suprastructura vreunui edificiu înfundat pe jumătate. Era complet întunecat, la fel de vetust și de funest ca întotdeauna, fără a mai avea acea lumină de la fereastra superiorului pentru a-i da un strop de viață, care strălucea altădată atât de târziu în noapte. Totuși, ce frământare intensă palpitase în spatele acestor ziduri aspre, care aproape te ofensau cu

murdăria lor! Superiorul văzuse corect: cu cât colegiul era mai dărăpănat, cu atât mai mult era pusă în valoare viața interioară pe care o conținuse. Alban zise:

– Dacă e să zici că asta e o școală, atunci da, a fost o școală! O școală de fericire și de experiență a pasiunilor. Este ceea ce du Parc a avut cel mai uimitor, acel dublu registru: ne distram ca niște mici nebuni...

– Cum să nu fii fericit când făceam atâtea prostii?

– ... Și în același timp făceam ucenicia gravității, care lipsește atât de mult în alte părți. Se zice că sunt prost crescut sau că nu am fost educat deloc. Eu găsesc că între mama și du Parc am fost minunat educat. Mama și du Parc, care se detestau, au colaborat într-o măsură indisociabilă.

Cea care îi spusese că e prost crescut era o căprioară, iar cel care i-a zis că nu a fost educat defel era bunul unchi Édouard.

Cât despre distracție... Du Parc fusese o imensă distracție. Împunsăturile cu mama sa fuseseră o distracție. Fetele de noapte erau o distracție. Prietenele trecătoare erau o distracție. La război, dacă trebuia să meargă la război, nu ar putea să se ducă decât ca la o distracție. Numai Serge fusese ceva ce ținea de seriozitate. Și de seriozitate, grație școlii du Parc înainte de toate. Dacă legătura sa cu Serge s-ar fi petrecut la Maucornet, ce culoare diferită ar fi avut!

Linsbourg:

– Îți mai amintești vorba lui Cuicui despre „viața suavă"? Ei bine, asta e! Cel care nu a trăit la du Parc între 1905 și 1913 nu a cunoscut dulceața vieții. Vedeai la du Parc copii care nu erau decât acolo. Dumnezeu „care ne bucură junețea"... Fiindcă găsești remarcabil faptul că du Parc ne-a dat la un loc o adolescență fericită și experiența pasiunilor. Pentru mine, ceea ce este remarcabil e faptul că ne-a dat împreună „viața suavă" și religia.

– Asta dovedește atât: căile Domnului sunt de nepătruns.

– Ce vrei să spui? Sfântul Pavel zice în Epistola către Romani: „Nu mai există osândă pentru cei care trăiesc întru El". Iar Sfântul Ioan: „Nu există păcat întru El. Cel ce trăiește întru El nu păcătuiește".

– Sfântul Pavel și Sfântul Ioan, când spuneau „El", nu se gândeau, totuși, la colegiul du Parc...!

– Se gândeau la Dumnezeu. La du Parc ne scăldam în Dumnezeu ca peștii în mare. Asta voiai să zici, chiar fără să știi, când spuneai că du Parc ne-a învățat gravitatea.

Alban se gândi că, în privința peștilor, peștișorii de la du Parc... Oricum, își scoase buchețelul de garoafe din minivaza ascunsă după reverul hainei, goli vaza, pe care o puse în buzunar, și aruncă buchetul. Asta însemna că discuția devenea destul de interesantă ca să renunțe la balul de la Adrets.

Să notăm că lăudaseră colegiul pentru că le-a dat fericire, pasiune, religie. Însă Alban uitase vorbele pe care i le spusese Salins: „Am făcut din ea o casă a înțelepciunii". Și nici unul, nici celălalt nu semnalase caracterul extraordinar și incredibil a ceea ce trăiseră și văzuseră (mai ales Linsbourg, în opt ani de internat), în timp ce acest extraordinar și acest incredibil nu erau decât o introducere în viață, unde totul, și mereu, este extraordinar și incredibil.

– Când mă gândesc la fraza asta a lui Zola pe care am citit-o zilele trecute: „Un cuib de mici bandiți, ca majoritatea colegiilor de provincie"!

– Citești Zola! exclamă Incoruptibilul scandalizat.

O cotiră pe strada laterală, nesfârșită și pustie, pe care merseseră Alban și Serge în iunie 1912 la bâlci. Foarte lunga fațadă a colegiului avea o inscripție enormă: O N M VA ÎNVINGE. Și un alt slogan: SILLON PRETUTINDENI. Pe numeroasele inscripții CAMELOȚII REGELUI, I-ul era șters și înlocuit cu Y, mâzgălit și acesta cu multă

furie și înlocuit cu I-ul inițial. S-ul de la una dintre ele fusese șters și înlocuit cu un E răzbunător.[1] Cel mai mic loc gol era umplut cu un 445 scris cu var. Totul parcă țâșnise de cealaltă parte a străzii unde casele de închiriat noi-nouțe și deschise la culoare erau înnegrite, pe zidurile de la parter, cu 445, cu TRĂIASCĂ REGELE și cu niște majuscule enigmatice, R.P. Această floră fiind, evident, opera elevilor de la du Parc, fiindcă imediat ce-ți aruncai privirea mai departe, pereții redeveneau albi și curați.

– Se vede imediat că școala este astăzi o instituție serioasă, zise Alban. Pe vremea noastră, eram prea ocupați cu Protecția ca să avem opinii politice. E clar că pierdeam mult.

Cum aceste inscripții erau de neînțeles, Alban zise:

– Sunt formule de exorcism. Cred că abatele Lignier a exorcizat colegiul.

Însă Linsbourg, fără a fi „interesat în mod deosebit", știa ceva politică și dădu explicații. Y de la ROI era insultător; 445 era un număr magic în tainele Acțiunii Franceze; R.P. însemna „reprezentare proporțională", mod de alegere a deputaților (?) care trezea în mod bizar patimi. Pentru Alban, oamenii pe care îi înflăcărează aceste lucruri făceau parte dintr-un univers extrem de străin și foarte straniu. Dar acești oameni, dacă ar fi cunoscut universul Protecției, l-ar fi găsit foarte ciudat.

Ferestrele de la vorbitor, parter, erau deschise în spatele gratiilor. Distinseră vag în umbră scaunele, tabloul religios, „tabelul de onoare" unde numele lor – mai ales al lui Linsbourg – fuseseră înscrise de atâtea ori, întreg decorul marilor copilării ale Ligii Aeriene. Unele ferestre de la clase erau întredeschise la primul etaj. Aer curat, aer curat! Noul superior trebuie să se fi gândit că această instituție

[1] În limba franceză, inscripția este: CAMELOTS DU ROI. Cuvântul *camelote* înseamnă „marfă de proastă calitate". (n.tr.)

avea mare nevoie de așa ceva. Însă la etajul al doilea, ferestrele de la dormitoare erau închise. Asudând în lenjeria proprie, mulți dintre ei „chirciți", ca în pântecele matern, la ora aceasta băieții dormeau cuminți, scoțând uneori câte un suspin, câteodată câte un ușor geamăt de femeie fericită sau un mârâit de leopard, care venea de la chestiile pe care le aveau în nas sau o chiorăitură din intestine, uneori scărpinându-și nasul acela dormind, alteori jucându-i un mușchi ca la cai, uneori cu o tresărire de spaimă, alteori cu sprâncenele încruntate, cu fețele acoperite de o frumusețe de somn care îi transfigura prin umbre chiar și pe cei dizgrațioși. Apoi se terminară clădirile de la du Parc. În spatele zidului nu mai era decât Mica Speranță, din care ieșea un parfum puternic și dulceag de verdeață. Iar asta se afla tot *în spatele zidului,* era paradisul pierdut, grădina închisă pe vecie. Noaptea era caldă, dar aerisită, cerul liniștit. Nu era vreo lună emfatică, nici stele neadormite. Nicio urmă de literatură, nimic.

Linsbourg:

– Și să mai spui că trăiam în această mireasmă! Oare cum de nu ne-am îmbătat!

Născute în interiorul colegiului, dar răsfrângându-se în exterior, pe zid atârnau liane lungi, bogate, precum în afara patului brațele copiilor care dormeau, iar aceste liane miroseau frumos, la fel ca brațele. Deasupra, crengi înalte se mișcau ca niște antene de insecte. Linsbourg rupse capătul unei liane și îl ținu cu respect în mână, asemenea uneia dintre *tollentes ramos* din Evanghelie. Alban se gândi că urma să-i ofere și lui unul. L-ar fi refuzat. Exaltarea camaradului său îl agasa un pic. Totuși, ținând în mâna dreaptă o sfântă ramură de la colegiu, iar în stânga mănușile din piele albă, precum împărații romani bastonul de comandant, ar fi reprezentat un bun simbol pentru sine însuși: colegiu și „lume", fiecare pe un platou al balanței, în echilibru.

Pe trotuar, călcau în picioare umbrele arborilor de la școală. Arborii aparțineau colegiului, dar umbrele nu. Cei doi tineri nu mai aparțineau colegiului, ca și acele umbre pe care pășeau. Și totuși, îi aparțineau un pic, ca și umbrele. Florile de castan se răsfirau în aer. Un bâzâit lung de insectă le trecu prin față.

– Când eram copil, spuse Linsbourg, nu eram evlavios; m-am convertit la puțin timp după ce am intrat la du Parc. Ei bine, vezi tu, regret că nu am devenit necredincios mai pe urmă, ca să mă pot converti a doua oară.

Alban tăcu. Nu, era clar, nu se simțea la înălțime. Linsbourg reluă:

– Postes e ceva mortal. Mor de singurătate. O, ce înseamnă să ai un trecut! Aș putea lucra bine dacă aș avea o viață privată normală. (Viața privată normală însemna Protecția.) Altfel, nu. Nu mai pot, nu mai pot continua să nu fiu fericit! Cad. Trebuie să izbesc fundul cu picioarele, altfel mă înec. Și trebuie să o fac imediat. Să trăiesc! Să trăiesc! „Mica Speranță"? Nu, marea speranță. Cea care te lasă să trăiești. Sunt oameni care spun că mori din dragoste. Eu mor pentru că nu iubesc. Aș vrea ca primăvara asta care tocmai se termină să nu fie una pierdută. Tocmai ideea de primăvară e cea care mă face să-mi pierd capul. Copiii din Rodos mergeau cântând ținându-se de mâini la revenirea primăverii. Și eu am nevoie să-mi alătur glasul în cor. Și eu am nevoie să-mi pun mâna într-o altă mână. Din fericire, există părintele Peignot. Este duhovnicul meu. Un tip enorm. Ți-am mai spus: când am intrat la du Parc, nu eram deloc evlavios. Apoi l-am cunoscut pe Denie și atunci am devenit pios ca să-L pot implora pe Dumnezeu, în fiecare zi, în genunchi, să-mi păstreze timp îndelungat o asemenea legătură. Eram, clar, evlavios. Dar nu eram bine format. Părintele mi-a făurit o structură.

– O structură?

– O structură spirituală. I-am spus: „Trebuie totuși să trăiesc! Sunt prea singur și sunt unul dintre cei care au nevoie să fie doi". De-aș fi îndrăznit, i-aș fi strigat ca Rașela în deșert: „Dă-mi copii sau mor!"

– Și ce ți-a răspuns?

– Mi-a zis: „De ce nu te pui șef de trupă într-o organizație de cercetași?" I-am spus să mă prezinte. Mi-a răspuns: „Poți foarte bine să o faci și fără mine".

– Păi, mi se pare că mai degrabă te-a lăsat baltă...

– Da, așa-i, zise Linsbourg cu o mină amărâtă, de parcă abia ar fi descoperit asta. A, cei care m-au trimis acolo nu-și cunoșteau responsabilitățile. Și le trebuia atât de puțin! „Spune doar un cuvânt, iar sufletul mi se va vindeca." Dar nu, mai bine să nu văd copii deloc decât să-i văd și să nu le fiu prieten.

De Pradts rupsese pozele lui Serge. Alban făcuse ocolișuri ca să nu treacă prin fața casei lui. Lui Linsbourg îi plăcea mai mult... Fiecare se ferea din calea suferinței ca un mic velier din fața furtunii.

Alban tăcea din nou, neștiind bine dacă să râdă sau să fie impresionat ori speriat. Mai degrabă privea cu teamă această viață absorbită de o bântuire ce nu lăsa să subziste nimic în afara ei. Ce progres a făcut ea în Linsbourg într-un an! Celebra neliniște, atât de dragă tinerilor scriitori francezi de prin 1920 *(Neliniștita Adolescență... Viața neliniștită a lui Jean Hermelin...),* nu exista la du Parc, decât la cei mărunți, când nu era inertă: cei de la Protecție duceau o viață fără probleme, altele decât problemele pe care le creau faptele lor. Dar iată că Linsbourg, exclus din mediul social care îi permitea să fie sănătos și flușturatic, se împiedica de ororile frustrării. Pustiul te înnebunește, o știe fiecare. Pustiul îl înnebunește. „Dă-mi copii sau mor!"

Totuși, privind în gol, cu acea privire rătăcită și nesatisfăcută, zise:

Nu am pe nimeni căruia să-i spun: „Bătrâne... Dragul meu..." Sâmbăta trecută, în marea înghesuială de la metrou, fiecare lipit de ceilalți, era un puști de zece-unsprezece ani – necunoscut – care m-a ținut mult de mână, crezând că era a tatălui său. Stranie senzație. Când și-a dat seama de greșeală, și-a retras iute mâna cu un fel de dezgust, zicându-mi: „Puteați să-mi atrageți atenția!" Câteodată, gândindu-mă la viitor, îmi zic: „Când mi se vor adresa copiii cu *dumneavoastră*..."

– Este titlul unui vals lent. Dar valsurile nu au treabă cu Protecția, deși ne-au făcut să facem slalom din cauza acestor probleme. Într-o zi vei avea copii și vei fi liniștit.

– Îmi imaginez viața de tată de familie ca pe o misiune sacră, zise Linsbourg maiestuos. Și restul frazei fu la fel de savuros: De altfel, cam știu ce înseamnă. Am văzut atâția crescând în jurul meu! Însă mai întâi trebuie să-mi pun bine la punct cariera. Mai întâi voi fi sublocotenent în armata din Africa. În Maroc, cu Lyautey. Vreau, ca în măsura mijloacelor pe care le voi fi acumulat prin valoarea și tăria mea, să contribui la reconstrucția țării, știi tu în ce măsură a căzut. Trebuie să fiu un ofițer strălucit și, dacă se poate, indispensabil.

Alban, cel din mai 1914, avea ca ambiții doar cunoașterea și plăcerea carnală. Altele nu-i vor veni decât odată cu războiul: ambiția aventurii, ambiția citărilor pe ordinul de zi pentru fapte de arme, ambiția unei fraternități în care ar regăsi-o pe cea a colegiului, care, în adâncuri, îi lipsea și lui. Ambiția de a servi manifestată de Linsbourg și de a se face cunoscut prin acest serviciu îi era străină, și făcea ca vechiul camarad să-i devină străin. Întrebă:

– Iar mai târziu ai să-ți înscrii copiii la du Parc?

– Bineînțeles. Din păcate, nu va mai fi un Pradeau de la Halle. (Asta era ceva cam mult, după cele ce îi făcuse.)

– Oameni ca Pradeau de la Halle sunt nemuritori. Și ca de Pradts.

– Dar tu îți vei trimite copiii la du Parc?

– Evident!

Linsbourg râse. Ceea ce nu știau cei doi băieți este faptul că la aceeași oră Souplier, Salins și chiar Bonbon, când se gândeau la viitorul lor, își ziceau că își vor da copiii la du Parc. Toți cei eliminați voiau ca și odraslele să urmeze cursurile de la du Parc!

Alban se gândi că fiul său sau primul născut dintre băieți se va numi Serge.

Dintr-un buzunar al mantiei sale, scoase un al doilea buchet, pregătit pentru cel de-al doilea bal, și-l aruncă.

– Nu mă duc la balul dat de Adrets. Un bal mai mult sau mai puțin! Mai putem discuta un pic, dacă vrei.

– Asta este F.B.[1] a ta, zise Linsbourg, crispându-și mâna pe a lui. Mi-ai venit în ajutor când a trebuit. Gândește-te că de paisprezece luni nu pot vorbi așa cu nimeni...

Linsbourg începe să povestească chestii vechi de la du Parc, pe care Alban le-a auzit de o sută de ori, adică de șase-șapte ori, dar e deja prea mult.

Și povestea! Și povestea! Ca și la du Parc, o lume vastă de confidenți și de complici, după imaginea unei lumi a femeilor, Alban nu mai era un prieten, redevenind celebrul loc de depozitare.

Și, la câteva minute de interval, aceeași poveste revenea, spusă în aceiași termeni. Iar Linsbourg se oprea la fiecare zece metri, ca evreii atunci când discută tot felul de chestii pe stradă cu tine, atât sunt de prinși de ceea ce spun. La fel cum odinioară, în sala de mese, cei de la Protecție nu mâncau, atât de mult trăncăneau. Și își aprindea din nou trabucul pe care mereu îl lăsa să se stingă, atât de mult vorbea. Fiindcă fuma un trabuc, la ora unu dimineața, din cauza prostiei vârstei, însă Alban

[1] Faptă bună, în limbajul cercetașilor (n.a.)

vedea în acel trabuc, de care nu se putea lipsi, și o rețetă de a se susține în fața stării proaste morale. Acest trabuc îl denunța pe tipul sărman care era, făcând să-i tot vină în minte un cuvânt, „decrepitudine", cu care îi judecase deja pe cei mai exaltați din colegiu, într-o zi pe când îi vorbea lui Serge despre reformă: decrepitudinea Protecției înainta odată cu flecăreala necontenită a celor decrepiți. În două rânduri, Alban încercă să îndrepte conversația spre altceva decât spre „asta". Imediat fața lui Linsbourg se stinse; dacă ziceau câteva cuvinte pe noul subiect inoportun, brusc, tăcuți și absenți, erau stânjeniți și parcă împotmoliți. Și de îndată se întorceau la „asta", iar figura i se lumina brusc, redevenea volubil, căpăta viață. Alban mai remarcă și incoerența gândurilor lui. Zicea: „Nu am decât munca mea. Munca este narcoticul meu" și după numai câtva timp: „Nu sunt în stare să muncesc". Și iar turuia întruna, încât tot mai mult între cei doi băieți se interpunea un fluviu ce se tot lărgea. Linsbourg era pe celălalt mal, cu sau fără Lyautey.

Linsbourg vorbește tot mai exaltat. „Pentru mine, du Parc e ca un vis. Nu pot crede că a existat așa ceva."

Viața începe de mâine. Aceasta este ideea fixă a majorității adolescenților, care amână pe a doua zi aruncarea în apă, din timiditate, stângăcie, incompetență, lucruri care, de altfel, sunt naturale și pentru că li s-a tot vorbit despre stratosferă și lună, dar nu li s-au transmis cuvintele-cheie care deschid lucrurile de pe acest pământ. „Când voi avea pantaloni... După ce voi termina cu bacul... După vacanță... Când mă voi întoarce de la regiment..." Izolat în atmosfera severă și prozaică de la Postes și de duminica în familie, Linsbourg, caidul, devenise un nevolnic, în timp ce Alban, rodat de „lume" și de fleacuri, își pierduse slăbiciunea care timp de optsprezece luni îl făcuse să stea lângă Souplier, în pofida performanțelor sale cu Soledad,

unde era înflăcărat de atracția pentru tauromahie. Protectorul nu mai proteja pe nimeni, el era cel care avea nevoie de ajutor. Eșuat la soare, mai zvâcnea și crăpa lipsit de apa vie care să-l învigoreze. Viitorul conducător de oameni, viitorul comandant de război ajunsese să se agațe de cineva pe care nu-l văzuse, nici nu căutase să-l vadă de paisprezece luni, pe care, de altfel, la du Parc, avea obiceiul să-l privească de sus și să-l vorbească de rău, pe care îl „părăsise în mod rușinos", ajuns la fel ca și alții la acel „mâine începe totul"! Dar, în timp ce aceia care nu au trăit din plin la colegiu așteaptă cu neastâmpăr să intre în viața pe care o vor trăi odată scăpați din colegiu, în timp ce Alban trăise destul de intens la colegiu ca să nu aibă o așteptare fără patimă și chiar fără multă curiozitate, Linsbourg părea să nu spere nimic de la viața sa de bărbat – chiar viața de tată de familie – decât o reîncepere a colegiului. De paisprezece luni, chipul îi devenise mai viril, îi apăruseră scobituri în obraji așa cum li se întâmplă fetelor care tocmai au devenit tinere femei, însă sufletul nu urmase aceeași cale. „O, ce înseamnă să ai un trecut!" oftase el. Și, de asemenea: „Am nouăsprezece ani – devin bătrân". Cu capul întors îndărăt asemenea damnaților lui Dante.

– Nu crezi că, în pofida tuturor, colegiul este o pagină pe care trebuie să o întoarcem? Este adevărat că tu încă mai ești, oarecum, la colegiu... Eu am ieșit. N-ai avea chef să reînvii Ordinul Butonului de Aur, cu însemnele sale? Asta, bătrâne, atenție! ține de Muzeul Grévin. Și are chiar un ușor miros de rânced...

– Și tocmai tu erai acela care îmi reproșa că las totul baltă! Dar s-a văzut clar, la școală, când te-ai ridicat împotriva Protec. „Ridicat"? La urma urmei, niciodată nu ai putut să simți așa ceva. Ți-ai organizat viața într-un anumit mod și îți place. Nici nu-ți pasă de ceilalți. Ești un tip care își neglijează prietenii, un egoist și un sclifosit.

Voiai să reformezi colegiul. Acum vrei să o faci cu mine! Dar eu nu vreau!

La invidia pe care o avusese întotdeauna față de Alban se adăuga celebra răutate a celor exclusiviști (semnalată deja de un antic, Juvenal cred), răutate născută din discreditarea lor.

Cum între ei se lăsă tăcerea, Alban zise:

– A, acesta-i fiul dumneavoastră, doamnă? Ce rezultat!

Abia ce-i ieșise vechiul refren din gură, că își și dădu seama că gafase. Nu voia decât „să stârnească trecutul" cu el, pentru ca să-l descumpănească și mai mult pe Linsbourg. Și își dădea seama că este o răutate, că îl jignește. Însă ochii lui Linsbourg se înrourară. Nu, nu se simțise insultat, ci doar bulversat.

Lacrimile îl exasperară pe Alban. Nu-i plăceau lacrimile mamei sale, nu-i plăceau nici cele ale lui Linsbourg. Îi plăcuseră doar lacrimile lui Serge și ale sale proprii. Linsbourg morfolea capătul trabucului cu nervozitatea și iritarea aproape sălbatică a celor nesatisfăcuți. Rupse capătul și îl scuipă pe trotuar așa cum făcuse Alban cu capătul țigaretei sale, ca să-l impresioneze pe Serge. Însă Linsbourg era furios de-a binelea, în timp ce, atunci, Alban poza. Când a văzut că scuipă bucata, râse.

Cei doi băieți nu vorbeau nici de viața intelectuală, nici de viața socială și nici de cea politică, adică de lucruri pe care nu le înțelegeau și nu le puteau înțelege, ci de lucruri din viața lor particulară, pe care o cunoșteau foarte bine. Așadar, ceea ce spuneau nu erau niște prostii, iar unul din ei era foarte adânc angajat în ceea ce spunea. Dar tonul său emfatic, tonul hotărât al celuilalt, notele înalte și izbucnirile într-un râs nechezat sau gâtuit, tot fără vreun motiv aparent – toate aceste sechele ale vârstei de șaptesprezece ani –, făceau ca, dacă i-ar fi întâlnit cineva pe trotuar la ora aceea (mai ales o tânără), ar fi zis: „Ce idioți pot fi!"

Alban nu era mulțumit. Era un egoist fiindcă nu visa să ajungă șef de trupă la cercetași! O lăsase baltă pe Sabine, renunțase la balul de la familia Adrets, ca acum să fie certat. Iată rezultatul unei F.B. Trebuia să se aștepte la așa ceva. Acum avea doar o singură dorință. Să-l lase baltă pe Linsbourg și să se întoarcă pe bulevardul Hoche, unde balul probabil că nu se terminase, unde poate că va putea face un tur de vals cu Sabine, în acest moment al dimineții, când tinere fete neobosite ar mai vrea să se învârtească, în timp ce tinerii masculi abia se mai țin pe picioare. Grăbi pasul, antrenându-și camaradul spre poarta de la Auteuil unde spera să găsească un taxi.

Linsbourg începuse din nou să povestească, deși mai potolit, atât din cauza răcelii lui Alban, cât și a grabei cu care mergeau. Galopul acesta îndrăcit, străzile goale traversate fără a încetini pasul, asemenea unui cal de curse care sare gardul... Totuși, povestea. Era destul de ciudat, pentru că povestea unui tip față de care își arătase aversiunea. Dar așa era felul lui; avea atâta nevoie să povestească, încât o făcea chiar unui dușman ca unui suflet părtaș. Această încredere fără încredere era una dintre specialitățile școlii du Parc.

Linsbourg își arată din ce în ce mai mult particularitatea. „Mâncărimea de a face prozeliți și mâncărimea de a compromite dădeau la un loc o râie îngrozitoare, de mureai scărpinându-te."

Alban, însă, era încăpățânat. Prin urmare, totul era o chestiune de vârstă, dat fiind că lucrurile acceptate de la un Linsbourg de șaptesprezece ani le refuza unuia de nouăsprezece? Era ceva îngrozitor în obsesia lui Linsbourg, tremurând pentru ceea ce nu avea. Mai era ceva teribil și în refuzul lui Alban de a-l asculta cât de cât. Teribil în refuzul său de a simți pateticul din „Dă-mi copii, sau mor!" „Ei, na! Asta-i! Gata". Nu că ar fi făcut vreo judecată morală la adresa lui Linsbourg. Faptul pentru care îi era

oroare de el este că vedea un exclusivist, adică, după părerea lui, un anormal („Te detest când ești bolnavă!" cum zicea celălalt) și avea o atât de mare repulsie fizică pentru tot ceea ce era sau i se părea a fi anormal, încât nu putea suporta fără să intre în transă să-l vadă pe Denie devorându-și degetele, și de atâtea ori îl tratase deja pe Linsbourg ca fiind anormal, pentru a-l iubi și doar tolera pe Denie. Mai punea și aici puțină incoerență, fiindcă, dacă nu fusese, în fond, decât membru onorific în Protecție era tocmai din cauza unui exclusivism: nu se interesase decât de Souplier. Închis, de nepătruns, implacabil, așa cum era cu mama sa, cum va fi mâine uneori cu o fată îndrăgostită de el sau cu un prieten[1]: Incoruptibilul. Lumea lui Linsbourg nu era și a lui. Problema lui Linsbourg nu era problema sa (de fapt, Alban nu avea probleme și simțea, pe drept sau nu, că imbecilii sunt cei care au întotdeauna probleme). Cât privește angoasa lui Linsbourg, nu-l interesa să o pătrundă, nu-i plăcea, nu voia să știe mai mult, mai ales ca să-i plângă de milă. „Ei, na! Asta-i! Gata." Închis, de nepătruns, implacabil, Incoruptibil, cu acea ferocitate deosebită pe care o ai față de prieteni, după ce te-ai certat cu ei, și mai ales acea artă care îl împingea de a se ridica violent și crud împotriva a ceea ce iubea sau dădea impresia că iubește, mergând până într-acolo încât să-i poarte pică pentru faptul că e un nevolnic, așa cum părinții își disprețuiesc fiul cel mare, fiindcă la douăzeci de ani nu a știut să salte o femeie, complet închis în sine însuși, dar un sine mult mai vast și mai suplu decât cel al lui Linsbourg, și foarte hotărât să-și facă de cap fără reținere și liniștit. Viața se deschidea în fața lui în toate direcțiile, așa cum părul lui Serge pornea în toate părțile când își băga mâna în chica lui. Și îl auzea pe Linsbourg vorbind fără să-l asculte, ca judecătorul unui tribunal de excepție care îl aude

[1] Cf. *Visul* (n.a.)

pe acuzat apărându-și capul, dar nu-l ascultă, întrucât condamnarea este hotărâtă dinainte.

Linsbourg nu greșea întru totul când îl trata drept burghez. În condamnările sale exista ceva din spiritul burghez. Iar el avea întru câtva dreptate să-l considere drept un om care te lasă baltă. Alban fusese cel care propusese pelerinajul romanesc la școala du Parc în noapte, iar pelerinajul nu se terminase pentru că „trădase", da, așa cum trădase în cazul reformei. Simțea acum acea delicată bucurie pe care o încerci când ești liber. Totul i se părea aproape egal, într-un univers în care majoritatea diferențelor erau artificiale, trecea fără a atrage atenția dintr-o tabără în cealaltă, la fel ca șoarecele care, în plină bătălie, trece dintr-o tranșee în tranșeea adversă. Este clar că nefericitul băiat suferea de pe atunci de un complex de superioritate, de care se va desprinde cu mare greutate mai apoi.

Linsbourg se săturase de acest frate fals. Avea temei ca, după viața lor de colegiu, să vadă în el pe unul de-al lor, un pur. Alban nu vorbise despre gândurile sale heterosexuale și aventura cu Soledad, atât din pudoare, cât și dintr-un pic de rușine de a arăta, în acest mediu, că îl interesau și femeile. Linsbourg se înșela asupra constituției fiziologice a lui Alban, așa cum acesta se înșelase asupra constituției fiziologice a lui Linsbourg. Credeau că fac parte din aceeași familie, și nu erau. În fine, Alban se săturase de o ființă intolerantă, netolerat, intolerabil, de care trebuia să se păzească, în care se auzea acum și pentru totdeauna acea acreală de justificare, de provocare și revendicare: acreala minorităților inteligente și persecutate. Știa că nu îl va mai vedea vreodată (și sărmana lui mamă care dorea atât de mult să se lege cu Linsbourg!). Și unul, și celălalt se temeau că nu va fi niciun taxi la Porte d'Auteuil, sau că nu va fi decât unul, care i-ar obliga să rămână un pic mai mult împreună. Dar erau două!

– La revedere, domnule de Bricoule. Și îți mulțumesc pentru F.B.

Sub stâlpul de lumină, Alban văzu sclipind în ochii camaradului său acea rapidă lucire rea pe care o văzuse de atâtea ori. Iar „Domnule de Bricoule" era și asta o foarte veche cunoștință. Linsbourg îi întinse mâna stângă, suprem afront. „Se răzbună că e nefericit când eu nu-s." Pe toată durata celor trei ore pe care le petrecuseră împreună, Linsbourg nu pronunțase nici măcar o singură dată cuvântul Souplier, fie din discreție, fie ca să insulte. La drept vorbind, Alban îi vorbea mamei sale despre Serge și celor doi preoți. Le vorbea foarte puțin lui Linsbourg, Giboy, Salins, care nu îl iubeau deloc. Serge făcea parte din „grădina secretă". Dar în această tăcere el văzuse un dispreț tenace și asta jucase un rol în întoarcerea împotriva lui.

Fiecare intră în taxiul său. Noaptea lor de mai se închisese. Niciunul nu-l iubea pe celălalt. Era o chestie care data de mult, însă tocmai acum se confirmase. Acum era chiar o ceartă așa cum începea Alban să le practice, cu totul diferită de micile certuri trecătoare de la du Parc: solidă, masivă, opacă. O ceartă de bazalt și de fier.

Așa sfârșea această prietenie (?) cu acela de care fusese cel mai apropiat la colegiu, dar ea, încă din prima zi, fusese o „legătură periculoasă" din cauza invidiei lui Linsbourg. În multe privințe, Alban și Linsbourg erau făcuți să se înțeleagă, însă legătura lor se sfărâma crunt.

În timp ce Linsbourg și de Pradts, din motive deosebit de profunde, erau făcuți spre a se înțelege, și rămâneseră mereu străini unul de altul.

Alban trebuie să nu fi știut că, în duminica următoare, Linsbourg, ulcerat, îi telefonase lui Giboy spunând totul pe dos. Și punând în seama lui Alban propria-i situație, în care Alban, descumpănit, rătăcind în jurul școlii, îl cheamă pe Linsbourg în ajutor. Finalul acestei „construcții" a unui nou gen fu următorul: „L-am trimis la

plimbare. Nu-mi plac obsedații". Astfel, după paisprezece luni, reluase răzbunarea începută cu ocazia reformei: „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputația lui! N-o să se mai ridice, în veci". Dar nu era vorba doar de răzbunare, ci de a-l compromite pentru a și-l anexa, și de a-l anexa pentru a se simți mai puțin singur. Cum, de obicei, el încerca să-și anexeze întregul univers. Gustul pentru fabulație făcea restul. Linsbourg nu fabula la du Parc, fiindcă acolo toată lumea trăia „aceste lucruri" cu o totală deschidere și chiar glorie. Imediat ce a ieșit de la du Parc, văzuse că trebuia să se prefacă, iar de la a se preface până la a inventa nu-i decât un pas.

Dar ce-ar fi zis Linsbourg dacă ar fi știut că Alban, întrebat de cineva despre el care știa că se întâlniseră, răspunsese: „E un nebun. E neurastenic"? Nebun pentru că nu ai ceea ce dorești pentru nevoile pântecului! Dați-i ce dorește și Linsbourg redevine băiatul atât de dotat, atât de echilibrat, atât de strălucitor, de caritabil, de superior într-un cuvânt, care era la du Parc. Însă clanul avea caracterul oricărui clan. Între altele, reglarea de conturi. Cei care îl părăsiseră trebuiau să se bată între ei.

Dar iată și ceva mai grav. A treia zi după noaptea aceea de mai, medicul chemat de urgență la doamna de Bricoule care vomita lighenașe de sânge, ceru ca Alban să vină în salon și îi spuse că mama nu va mai apuca săptămâna următoare. Alban, înnebunit, ieși să-i telefoneze, de la o cafenea vecină, unchiului Édouard. „Vin imediat, zise unchiul cel bun. Dar știi cum e maică-ta, imediat intră la idei."

Moartea doamnei de Bricoule

De la o zi, de fiecare dată când doamna de Bricoule făcea ceva – se ridica, spre exemplu, zece minute ca să

i se aranjeze patul –, se întreba: „De câte ori am s-o mai fac? E ultima oară?" Iar odată chiar s-a ridicat, într-adevăr, pentru ultima dată și tocmai o presimțise.

Doamna de Bricoule credea că oamenii care mor au dreptul la câteva atenții. Tare se mai înșela! Scria scrisori la care nu i se răspundea. Poșta nu aducea decât imprimate (prin care de obicei se cerea ceva). Fiecare se străduia să-i arate într-un fel și în mod indiscret că moartea ei îi era indiferentă, că putea și trebuia să dispară, că era inutil să insiste. Un cuvințel de prietenie, de la oricine ar fi, i-ar fi încălzit puțin sufletul, însă acesta se încăpățâna să nu sosească. Nimeni, nimeni, nimeni. Murea de boala pe care o avea și mai murea și de tristețea de a muri, și de cum murea. Murea pentru că nu era iubită. „Să fii iubită! Să fii iubită!" Dar numai mama ei ar fi iubit-o.

Pe atunci, prin mai 1914, când Alban trecea de la un bal la altul, începu să se înfiripe în ea acea stare față de fiu, cu care avea să moară, stare al cărei caracter dramatic era accentuat prin ceea ce conținea meschin. Înconjurată de fiul ei, de o infirmieră și de doi servitori, doamna de Bricoule se simțea părăsită, și avea dreptate să se simtă așa, era bătută de gândul că, atunci când va fi în starea cea mai proastă, unul din servitori, dacă nu cumva amândoi, o vor părăsi. Într-un străfund sordid al ființei sale, Alban îi purta pică mamei pentru faptul că era bolnavă, adică posomorâtă și preocupată în totalitate de sine. Într-un străfund asemănător, doamna de Bricoule îi purta pică fiului pentru faptul că nu era *tot timpul* acolo, nu în cameră, ci acasă. Ceea ce ar fi liniștit-o ar fi fost ca el să fie *de serviciu*. Pentru ca, în momentul în care ar fi vrut, să vină tăcut la marginea patului, să o asculte legănându-se în amintiri sau poate în jeluiri. El să fi fost cel care să facă anumite cumpărături, nu niște salariați care le făceau rău. Să o fi ajutat și să-i fie la îndemână. Fiul adorat era socotit doar ca un slujitor. Iată ce face moartea. Or el, care nu putea să o facă să

ținâ loc de depozit (în care să-și verse poveștile cu Sabine și alte căprioare), căuta numai cum să scape. Împotriva acestei situații lugubre, el avea un singur refugiu: coitul. Imediat după aceea se simțea scăpat. Doamna de Bricoule îl simțea bine. Totuși, nu mergea până acolo încât să-și imagineze că fiul ei începea să cânte de îndată ce ieșea din casa în care i se prăpădea mama. Exact ceea ce făcea. Fiindcă așa-i natura când o lași de capul ei.

Alban se gândea atunci că era ceva îngrozitor să facă dragoste în timp ce mama sa... Mai târziu, văzu că dragostea și moartea dansează împreună fără să se deteste. Și chiar, necăjit de posibilitatea de a o vedea murind, nu făcuse niciodată atât de bine dragoste.

Odată, mamei îi veni să strige la el, pe când ieșea, acele vorbe ale celor care mor – „Nu mă lăsa!" și „Nu știi ce înseamnă să mori. E îngrozitor", ori chiar „Fie-ți milă de mine!" –, însă mândria o reținu, și nici de data aceasta nu s-a spus nimic. Fiecare se afunda în tăcere. Ea, pentru că nu voia să spună nimic, iar el pentru că nu știa ce să zică.

Odată, maică-sa îi ceru să meargă la casa de infirmiere ca să ceară o înlocuitoare. Urgent. Urgent, da, însă trebuie să treacă pe la hotelul unde are întâlnire cu una dintre amante, pentru a o amâna. Nu poate lăsa un capăt de hârtie fiindcă, între stupiditatea hotelăresei și cea a amantei, întâlnirea are cele mai mari șanse să fie ratată, iar toată legătura să se strice, fiindcă nu cunoaște adresa actuală a prietenei sale. Aceasta întârzie, iar el trebuie să o aștepte. Drumul de făcut pentru infirmieră era urgent, dar el a pierdut aproape o oră cu povestea întâlnirii. Așa sunt fiii, așa e plăcerea și așa e viața, și tot astfel și moartea. Fiul lui Alban, dacă va avea unul, va face la fel când bătrânul va fi pe ducă. Este cursa făcliei, admițând că există o făclie, lucru care este generos.

Dacă îi zicea: „Mâine-seară ies", ea nici măcar nu întreba unde era invitat. Iar după două zile nici nu-i cerea

noutăți. Uitase. Dintotdeauna autoritară, slăbiciunea de dinainte de mormânt o făcea iritabilă, înaintea stadiului când trimite în neant: mânii de dinainte de mormânt, nu redutabile și de aceea sinistre. Cele zece minute cât timp Alban se afla în camera ei, îi vorbea despre boală, apoi despre medici, apoi despre remedii, despre infirmiere și iar o lua de la capăt, într-o altă ordine. Alban era prea tânăr ca să aibă conștiința normalității acestei atitudini. Văzând-o pe mamă afundându-se în egoismul de dinainte de moarte, el se afunda fără niciun scrupul într-al său. El care avea în minte numai baluri, iar ea numai moarte.

Doamna de Bricoule se săturase de toate astea și, în sfârșit, încetă să-și mai iubească fiul. O dragoste care este o pasiune, și așa fusese a ei, poate cădea brusc, așa cum se stinge o pasiune. Exista un vals lent, scump doamnei de Bricoule, numit „Când dragostea moare". Ei bine, asta era! Nu rareori se întâmplă ca unele ființe să vadă altfel lucrurile în clipa de dinainte de moarte. Don Quijote își descoperă nebunia cu câteva zile înainte de a muri. Ceva asemănător se petrecea și în doamna de Bricoule. Fuseseră multe picături care nu făcuseră ca vasul să dea pe dinafară. Cele de acum, da. Toată dragostea ei pentru el se retrăgea în același timp cu căldura care se retrăgea din trup la apropierea sfârșitului. Când el era plecat și întârzia, ea îl aștepta nerăbdătoare să se întoarcă, dar nu la fel cum se întâmpla cu puțin timp în urmă, neliniștită peste măsură că i s-ar fi putut „întâmpla ceva", ci pentru că voia să îl aibă *sub mână,* iar ea percepea diferența de natură între cele două stări fără a fi afectată. Niciodată nu îl văzuse decât detașat de lucrurile casei, interesându-se doar de munca lui de școlar și de aventurile sentimentale de la colegiu. Această indiferență și acest egoism le suportase de pe vremea când el începuse să judece. Ei bine, nu le mai suporta! I le spunea în față. „Ți-am spus-o acum trei zile. Bineînțeles că nu-ți mai amintești, fiindcă nu-ți

pasă. Nu m-ai întrebat cum o mai duc. Nu, degeaba... Cât de puțin îți pasă!" El răspundea lamentabil: „Ba nu, îmi pasă", la fel de lamentabil ca atunci când ea îl întreba: „Mă iubești vreun pic?", iar el răspundea: „Desigur..." Ea revenea insistent asupra morții sale apropiate: „În curând voi fi moartă etc...." Ea spera vag că îi va răspunde: „Să mori? Dar știi bine că ultima analiză a sputei era mai bună..." sau: „Medicul mi-a mărturisit că rămâne optimist..." Dar, nu, nu zicea nimic și, după câteva fraze, schimba discuția. Ea încheia cu laitmotivul știut: nu-i păsa nici cât negru sub unghie.

După aceste scene de menaj, dacă se poate spune așa, cădea cortina de fier. Nu murim decât atunci când nu mai există persoane pentru care vrem să trăim. Doamna de Bricoule nu mai voia să trăiască pentru Alban și încă și mai puțin pentru domnul de Chantocé, iar ea murea sau era lăsată să moară. Era foarte bine așa. Murea fără să aibă nimic de regretat. El n-o mai stânjenea, ea nu-l mai stânjenea. Ea pășise în deșert, un deșert mai aspru decât cel al lui Linsbourg, intrase în deșertul deșerturilor, cel în care nu mai există nici măcar setea. Linsbourg și-o păstra pe a sa. Ea eșuase în finalizarea parcursului; se prăbușise la câțiva metri de linia de sosire. Îi spusese: „Vreau să nu ratezi niciun bal din cauza mea. Ai să fii în doliu și nu vei mai putea să ieși. Și apoi, s-ar putea să fie război. E ultimul tău *sezon,* înainte de a mai fi altul. Profită cât poți". Dar când îl vedea, abia intrat în camera mamei condamnate, deschizând anuarul monden ca să caute adresa vreunei dansatoare sau un plan al Parisului ca să caute strada pe care locuia, sau zicea subtil că voia să învețe furlana, tangoul devenind „imposibil", ea se închidea în sine furioasă, nu mai scotea niciun cuvânt, având doar un sentiment de uscăciune și dezgust față de el, unde nu mai era loc nici măcar pentru un reproș. Ea urma să fie distrusă, dar nu voia să se întâmple ca victimă

plângăcioasă, cel puțin nu mai dorea asta, fiindcă mai demult nu era atât de neînduplecată. Prea mult timp nu primise echivalentul a ceea ce dădea. Așa, să mai dea în gol, nu mai putea. Citise într-o revistă că unele populații sălbatice adorau pietrele și le sărutau cu devoțiune: „M-am săturat să tot sărut o piatră". Dacă ar fi fost mai fină, însă finețea nu este partea tare a femeilor, și-ar fi spus: „Nu e demonstrativ. Așa e el. Trebuie luat ca atare". Însă trebuie să credem că e ceva îngrozitor să dai un sărut care nu ți se întoarce. Ce să-i spună? Să-i spună: „Nu vezi că mor? Nu poți să-mi acorzi o fărâmă din timpul tău, când peste o lună vei fi debarasat de mine pentru veșnicie?" Să-i spună așa ceva? Nu. Nu e nevoie de un devotament fals. Nici chiar de unul adevărat. În timp ce el gândea: „Dacă îi spun un cuvânt amabil, va ști că este pierdută". Încă o dată, totul se resorbea în liniște; vorbiseră destul, vorbiseră prea mult. Să-i spună cele din urmă recomandări morale, să-i expună situația materială pe care i-o lăsa, să-l îndrume în demersurile pe care le va avea de făcut imediat după ce va muri? Nu, nici măcar asta. El avea viața. N-are decât să se descurce! Va face ce va dori. Își va trăi viața, iar ea își avea de trăit moartea. Fără cuvinte de ordin *practic,* fără cuvinte *solemne,* nimic. Dar, în fond, cazul acesta era chiar atât de excepțional? Dintre toți cei care stau la căpătâiul unui muribund, asupra căruia ar putea lansa o altă judecată decât tăcerea?

Odinioară, chiar nu de mult, când el se afla acolo, era ca atunci când soarele apare între doi nori. Acum, aceste clipe ale prezenței sale pe care în minte ea le dorise cu patimă, acum că erau acolo, ea era aceea care le rupea. Ea le dădea afară sau ca și cum ar fi făcut-o. Ea evita să-și lase privirea asupra lui, evita să privească ceea ce avea mai scump pe lumea aceasta, gata să nu-l mai vadă niciodată. Așa înainta ea, cu sufletul încuiat și clătinându-se, până la marginea înspăimântătoarei aventuri a morții.

Ea hotărâse că nu va cere să fie chemat, în momentul în care își va da duhul. Ea hotărî că el nu va mai servi cina în camera ei, lângă pat, așa cum aveau obiceiul, ci în sufragerie. Singur, cum o făcea la prânz. Oricât de redusă devenise această conversație de la cină, o epuiza, zise ea sinceră, sinceră doar pe jumătate. Din acea zi, relațiile lor se reduseră aproape la nimic. După dorința ei. De altfel, ce i-ar fi spus fiul? Neîndoielnic, există o artă de a vorbi cu cei muribunzi, însă ea nu se află în curtea băieților de optsprezece ani. Dar în curtea cui? Nu există limbaj comun între cel care urmează să moară și cel care va trăi.

În această privință, Alban avea o amintire neplăcută. În fiecare seară, după cină, tatăl său venea să se așeze la căpătâiul soției, cu cățelușa fox pe genunchi, pe care o mângâia afectuos, rămânând așa un sfert de oră, fără ca vreunul, el sau ea, să spună vreun cuvânt. Nu era din animozitate reciprocă, ci pentru că nu aveau nimic să-și spună. Nimic-nimic. Poate și pentru că prefera cățelușa. După ce trecea acel sfert de oră, mergea în camera lui, ca să facă adnotări pe cărțile despre cai.

După cățelușă, pisoiul. Doamna de Bricoule nu voia să-l mai vadă pe Bleu la ea. O obosea. În clipa în care i-a spus-o, Alban se gândi: „E invidioasă pe pisoi, fiindcă îl pup". Ea nu fusese geloasă pe cățelușa soțului.

Doamna de Bricoule făcu ceva mai mult. Dintotdeauna exista și un alt obicei; după cină și o mică discuție cu ea, Alban trebuia să îngenuncheze lângă patul ei și să spună împreună un *Pater*, un *Ave* și un *Amintiți-vă* înainte de a urca în camera sa. Îi zise:

– Ai jucat destul comedia uneia sau a alteia. E inutil să o mai joci pe cea a religiei. De acum îți vei face rugăciunea la tine sau nu, după cum vei vrea.

Da, se ruga! Se întâmpla ca, intrând în camera doamnei de Bricoule, să meargă cu un pas de conchistador – faimosul său pas de conchistador, celebru în colegiu –, ca

pentru a pune bine sub ochii celei care murea insolența sănătății și a vieții sale. Puțin mai târziu, răsfira printre degete mătănii întru salvarea ei. Ea, la ora aceea – la căderea serii –, privea cum se răsfira cerul prin arbori, cerul acela care urma să nu mai fie.

Atunci n-a mai fost decât, dimineața, un „'neața, mama", seara un „'seara, mama". Ziua începea și se sfârșea cu acest glas lipsit de iubire.

„Am un fiu care nu mă iubește și pe care nu-l iubesc, se gândea ea. În aceste condiții, fără a vorbi de ororile unei agonii care se prelungește, cel mai bine este să se sfârșească totul cât mai repede posibil."

Totuși, într-o seară, după cină, când venea să-i sărute mâna, fiindcă ritualul vesperal se redusese doar la atât, ea îi puse o întrebare neașteptată:

– Ai, uneori, vești de la Serge?

– Ce-i asta, Serge?

Ea tresări.

– Ai, uneori, vești de la Souplier?

– Nu. (Era adevărat.)

– E un lucru pe care voiam să ți-l mai spun o dată...

Începu să tușească, fața i se înroși, apucă în grabă un bol aflat la îndemână, dar avu timp să strige:

– Ieși! Ieși imediat, m-auzi? Ieși!

Alban ieși. Pe palier, o auzi scuipând cu niște horcăituri îngrozitoare. Camera infirmierei era alături. Merse la ea. Era goală. O sună. Bucătăreasa urcă și intră în camera doamnei de Bricoule.

Horcăiturile continuau. El stătea nemișcat pe palier. „Oare o să-și scuipe plămânii, inima, sufletul, la câțiva metri de mine, fiindcă nu vrea să o văd?" Horcăitul încetă. Bucătăreasa ieși din cameră. „Doamna se odihnește. Doamna a spus că trebuie să mergeți la culcare."

„E un lucru pe care voiam să ți-l mai spun o dată." Ce? Știa foarte bine. „Dacă încă îl mai iubești pe Souplier,

încearcă să-l revezi. Acesta-i singurul lucru adevărat. Încăpățânarea ta e prostească."

Murea certată (certată?) cu fiul pe care îl adora, și totuși voise ca ultimul mesaj să fie acest mesaj de iubire: „Să fie fericiți!" Însă ea, care nu iubea decât pentru a fi iubită, nu mai avea nevoie de dragoste.

Nu i-a mai vorbit despre Serge, iar el nu i-a mai vorbit de asemenea. La ce bun? Cu puțin timp înainte apăruse traducerea unui roman italian cu titlul: *Mai mult decât dragostea*. Ce este mai mult decât dragostea? Sunt eroismele inutile.

Doamna de Bricoule scuipa sânge în boluri de apă unde fiecare scuipat era la fel ca aspect: roșu, cu bucățele de parcă ar fi explodat un obuz de avion de la Antiaeriană, iar câteva luni mai târziu negru. Familia era compusă numai din imbecili, iar ea o tratase mereu așa, cu aceeași dezinvoltură cu care îi trata pe profesorii și pe preoții lui Alban. Pe vremea aceea exista groaznicul obicei de a veni în vizită fără a te anunța. Doamna de Bricoule le transmitea că se simțea prea rău ca să-i primească. Vă imaginați ce figură făceau verii, cu atât mai mult cu cât Auteuil este departe. Așa că verii răspândeau mai mult ca niciodată vestea că aveau de-a face cu o bolnavă închipuită, atinsă de lingoare, de vreo boare oarecare, de umoare. Ea scuipa sânge despre care încă se mai spunea că era din cauze „pur nervoase". Îi primi totuși pe niște veri de două sau trei ori, care nici măcar nu se străduiau să-și schimbe figurile lor hilare. Cum ea nu se gândea decât la boala ei și nu vorbea decât despre asta, îi înnebunea, așa că aceștia o ștergeau cât se poate de repede, nu fără a o complimenta asupra aspectului bun al feței (care era roșeața din obraji pe care o au cei bolnavi de plămâni) și a-i spune, plecând: „Sunt mulțumit că te-am găsit într-o stare atât de bună". Ea era satisfăcută de această fugă atât de promptă, fiind și

necăjită în același timp. Avea câteva prietene, dar era prea inteligentă ca să-și iubească prietenele și prea cu nasul pe sus ca să nu o bată gândul că însemna să se compromită avându-le, dând naștere unor mici ocazii pentru a le arăta că nu contau pentru ea. Acestea se revanșară și încetară să o mai viziteze „ca să nu o obosească". În familia Bricoule erai lichidat repede, dacă erai totuși lichidat. Unchiul Édouard, care știa să trăiască, nu voi să treacă pe la ea fără un „gest": trimise șampanie. Muribunda tresări și trimise șampania la bucătărie. Îi trezea amintiri fără glorie.

Doamna de Bricoule era părăsită așa cum superiorul se crezuse abandonat, în noaptea de Joia Mare. Totuși, această singurătate în moarte nu îi era penibilă; dimpotrivă, îi dădea satisfacție. Dacă viața ei nu făcea plăcere nimănui, de ce ar fi interesat-o pe ea? Nu mai erau acele zile când spunea hotărât: „Nu, nu! Nu pot muri! A trecut prea mult timp de când nu am mai fost fericită". De douăzeci de ani, ea pierdea complet partida. Acum intra într-o stare în care urma să nu mai piardă. Doamna de Bricoule, singură într-o casă cu zece camere, cu un fiu rămas la etajul pe care ea nu-l locuia, era prada a patru ființe volatile frenetice: o infirmieră cu ochii imenși ca ai păsărilor de noapte, cu gura strânsă de răutate; o călugăriță bătrână, obișnuită cu muribunzii din familie și, ca atare, comandând ca un stăpân, țărancă uscată cu ochi și cioc de vultur; bucătăreasa și servitoarea, care erau destul de fidele, în orice caz sigure, și o apărau cum puteau pe contesă, acuzându-le pe infirmieră și pe călugăriță că fură, că iau chiar (călugărița) obiecte sub fustă, într-un săculeț agățat ghiciți unde. Doamna de Bricoule murea într-un tămbălău de parcă se afla în curtea animalelor. Ei însă nu-i păsa. Unicul ei gând era ruga: „Doamne, de s-ar sfârși mai repede!" Vomismente repetate cu sânge, lipsa de vlagă pe care o avea (care o *maturiza*, cum zicea bucătăreasa) erau unica ei consolare. Moartea o consola de moarte.

Până în ultima zi totuși se aranja, pentru niște servitori de care îi păsa mai puțin decât de pisică și pentru acel băiat pe care încetase să-l mai iubească. Nu mai participa cu inima, iar mintea îi era mai mult sau mai puțin tulbure, încât ea, care de obicei era atât de grijulie în această operațiune, o făcea oricum, cu o mână slăbită pe care o controla cu greu, și în plus imaginându-și, ceea ce nu își imaginase toată viața, să-și ridice sprâncenele cu negrul de la bățul de chibrit ars, pe care îl punea unde se nimerea. Printre trăsăturile ei atât de fine apărură deasupra ochilor două curbe extravagante, ca un arc de săgetător. Totul era sinistru.

Într-o zi îi spuse băiatului, pe neașteptate:

– Mi-e rușine.

– De ce anume?

– Mi-e rușine că mor.

El spuse mai întâi ceea ce ar fi spus oricine: „Nu e deloc sigur că vei muri etc. ...“ Apoi, rezonabil, dar implacabil, implacabil pentru că avea optsprezece ani:

– Și, la urma urmei, toată lumea moare...

Medicii nu făceau decât să o mai „remonteze“. Unul o sfătuise să bea șampanie. Șampania asta devenise o persecuție. Mai era un vicar din parohie care venea să o împărtășească o dată pe lună și la „sărbătorile mari“. Doamna de Bricoule primi ultimele împărtășanii așa cum făcuse fiul ei prima comuniune, aproape fără să știe despre ce este vorba, dar cu bunăvoință și chiar cu satisfacție. Mereu, cu cât stima mai puțin un preot, cu atât mai mult încerca sentimentul sublimului de a i se mărturisi. Dumnezeu Își arăta divinitatea prin mediocritatea uneltelor Sale. Tot ceea ce abia atinsese în viața ei își făcea acum apariția: speranța raiului unde își va întâlni mama, certitudinea că Dumnezeu iartă, că totul se aranjează etc. ... constituiau consolarea cunoscută, care din când în când o liniștea. În această debandadă a sinelui,

ajunse să se gândească fără ură la superior și la abatele de Pradts, și să-i ceară, să-l implore pe vicar să-l „urmărească" pe Alban, care era „atât de singur". „Îmi promiteți?" La căderea nopții, revenea la casa ei.

În ziua de după primele vomitări de sânge, petrecute noaptea, îl rugase să vină la o anumită oră. Alban sosi cu cinci minute mai târziu. Zise iritată:

– Văd că te costă într-adevăr mult să vii la mine.

Căută sub pernă cheia secreterului, rugându-l să scoată jurnalele intime și teancurile de scrisori.

– Aș putea să te rog să o faci după ce mor, dar e mai bine acum. Înfășoară-le în hârtie de ambalaj și du-te în după-amiaza asta și aruncă-le în Sena. Nu e nevoie să-ți spun că nu trebuie să te uiți prin ele. Ceea ce se află acolo nu te privește. Am toată încrederea în tine.

Alban deschise cu încredere ceea ce violase prin abuz de încredere, făcu pachetul, luă un taxi și apoi aruncă pachetul în Sena, cu ochii usturându-l de lacrimile care nu apăreau și care, pe urmă, țâșniră, schimonosindu-i fața. Poate că totul ar fi fost salvat *in extremis* dac-ar fi plâns în fața ei. Dar o făcuse abia afară. La șapte zile după moartea ei, Alban se trezea în sfârșit. Începea să o iubească tocmai când ea nu îl mai iubea.

Nu cu mult timp în urmă, ea îi spusese o frază ciudată: „M-ai dezamăgit tare mult de-a lungul prieteniei noastre. Eu, însă, am făcut ce am putut". „Prietenia" lor! Da, printre sublimii educatori, docții profesori și prea scumpii amici, doar ea l-a iubit. Ea îi fusese cea mai bună prietenă, singura lui prietenă, singurul său prieten (nu-și pusese prea mult problema dacă Serge îl iubea. Faptul că el, Alban, îl iubea, era destul. Dar fusese, cel puțin, acel moment din trăsură când, spre stupefacția sa, Serge îi sărutase fotografia: asta era altceva decât, așa, o prietenie). Ce altă mamă ar fi avut libertatea ei de spirit, extravaganța, darurile sale (dotată pentru muzică, dotată pentru desen), profunda ei

originalitate alături de aceste părți comune? Cine ar fi creat ca ea acel climat de atrocitate blândă în care se complăceau amândoi? Cum ar fi putut el avea o mamă mai neadevărată ca ea? Ea îl marcase pentru toată viața, așa cum școala du Parc îl marcase pentru totdeauna. Cu ea, se mușcau până la sânge, se băteau, apoi se mărturiseau fără nicio grijă unul altuia, pe urmă se temeau unul de celălalt, însă nu se plictiseau niciodată unul de altul – așa cum nu se plictisea niciodată la du Parc. Într-adevăr, niciodată nu ar fi putut schimba replicile eternului dialog dintre bărbat și femeie: „– Ai necazuri? – Nu, tu mă necăjești". Acum nu mai era vorba de a-și uni vocea cu îngrozitorul refren (îngrozitor mai ales când nu cel care moare îl zice): „Să se termine cât se poate de repede!", ci era vorba de a striga: „Indiferent ce, numai să nu moară!" Strigăt și rugă. Noi cunoaștem, însă, rugile doamnei de Bricoule: copilărești, meschine și fără cea mai mică valoare spirituală. În fine, toate acestea erau făcute așa cum oamenii și copiii oamenilor fac lucrurile: atunci când e prea târziu.

*

La primul etaj se odihnește cadavrul celei care a fost Yseult de Termor, vegheată de călugărița care cere mereu un pahar de vin, iar bucătăreasa bodogănește că trebuie să i-l ducă, fiindcă ea nu primește ordine de la o străină și o hoață. La al doilea, se află un băiat care, dărâmat, plânge sughițând, cu capul în palme, cu lacrimile șiroindu-i printre degete, gâtuit, smiorcăindu-se și tresărind: „M-ai dezamăgit tare mult de-a lungul prieteniei noastre. Eu, însă, am făcut ce am putut". „Prietenia" lor! Și acest umil, atât de umil „Am făcut ce am putut"! Nu a plâns la despărțirea de Serge, pe de o parte, cuprins de febra eliminării, pe de alta, pentru că ruptura de Serge era dincolo de lacrimi. Cineva trece pe palier. Se teme să nu intre. Se duce repede la masa de toaletă și își udă fața ca să-și ascundă lacrimile.

În toată această disperare, el își amintește un fapt mărunt, pe care nu și-l poate alunga din minte. Cu două zile mai înainte, mama i-a zis: „La ora cinci și jumătate, încă mai aveam 39° (temperatură)". Apoi, absolut din întâmplare, ochii îi căzură pe agenda unde ea scrisese: „Orele 5½, 38° cu 7". Așadar, aproape în ajunul morții, doamna de Bricoule rotunjea lucrurile, ca să dea mai bine.

Veni o vreme când el încetă să mai plângă. Sordidul alungă suferința și ocupă tot spațiul. Formalitățile, înmormântarea, succesiunea, consiliul de tutelă, casa aceasta mare cu doi servitori ce trebuia condusă, probabil mutarea... Deja oamenii din serviciul lui îi cer ordine, îl consultă în orice privință, de parcă el ar ști ceva de la colegiu sau de la romani. A trăit, accederea la realitatea vieții a fost scurtă, dar intensă – doi ani de adolescență sunt mai bogați decât douăzeci de ani de viață adultă –, și își dă seama că, dacă are cunoștință despre realitățile profunde, este confuz și dezarmat în fața realităților triviale. Slavă Domnului! Unchiul Édouard bate la ușă. Unchiul Édouard îl anunță pe acest băiat că nu-l iubește, fiindcă e *tânăr* și fiindcă *nu este practic*, și că se va ocupa el de toate. Știe și cuvintele care consolează: „Să o felicităm pe sărmana ta mamă pentru fericita ei ușurare". Fiindcă toată lumea fusese excedată de *murirea* interminabilă a doamnei de Bricoule. Abuza. Ea trăia pe când lumea vorbea despre ea la trecut, în fața ei. Vrăbiuțele se așezau pe marginea ferestrei, intrau întâmplător în camera ei ca și cum deja ea *nu mai exista*. Unchiul Édouard ieși. Alban va putea să reintre în sublim. Reîncepu să plângă.

El simte, în mod foarte ciudat, că în acest exces de lacrimi sunt și cele pe care nu le-a putut plânge în momentul când a fost despărțit de Serge. Încă o dată, mama lui și Serge s-au contopit. Din nou o operațiune misterioasă.

Sosiră verii și prietenele. Nu au venit pentru moartă sau pentru Alban, ci pentru unchiul Édouard, care are o

anumită importanță socială. I se fac doamnei de Bricoule o grămadă de reproșuri. „Ar fi trebuit să meargă în Elveția, dacă m-ar fi ascultat...! Nu voia să vadă pe nimeni...! Și mania asta de a schimba mereu medicul...!" Doamna de Bricoule nu este o persoană care tocmai a murit, ci o acuzată. De altfel, întotdeauna a fost o acuzată, pentru familie. Și apoi, acuzata vă permite nepăsarea față de ea și neascunderea ei.

În hârtiile doamnei de Bricoule s-a găsit următoarea recomandare pentru după ce va muri: „Fiul meu să nu intre în cameră atâta timp cât voi arăta ridicolă cu bărbia legată, iar părul să mi se lase așa cum este". La fel cum Polixenia lui Euripide își aranjează rochia înainte de a cădea moartă. Dar, la drept vorbind, legătura de la bărbie nu era ceva important: ca și dragostea, ridicolul era un stadiu depășit. De altfel, l-au lăsat pe Alban să intre înainte de a i se lega bărbia.

În aceeași hârtie cerea ca pe ferpar să nu figureze vârsta, cu siguranță ca să nu se afle că mereu se întinerise cu doi ani. În legătură cu fiul ei, considerase că nimic nu mai avea importanță. În același timp considera că această chestiune de vârstă era importantă. Prima viziune era bună: nimic din toate acestea nu avea importanță.

*

Serge fu înscris ca semiinternist la liceul Janson de Sailly. Nimic care să semene cu Protecția. În octombrie 1914, domnul de Pradts, mobilizat la un stat-major, primi de la el câteva scrisori scrise conștiincios și banale (Serge nu știuse niciodată să se manifeste în scris). Abatelui i se păru că se stinsese. Era fatal să se întâmple așa, odată ieșit de la du Parc, gândi el. Apoi, nu după mult timp, scrisorile se rărira, apoi încetară, fără ca preotul să sufere din această pricină. Există mereu alte ființe pe această lume. Odată se gândise: „Într-o zi mă voi consola, desigur, dar va fi în mine o parte care nu va fi niciodată consolată".

Eroare: era total consolat. E greu de spus mai departe. Uitarea este o stare care scapă analizei romancierului.

Serge, după „afacere", nu încercase să-l caute pe Alban. Dubla interdicție care i se dăduse – de către părinți și de către domnul de Pradts – îl apăsa. Nu cunoscuse ultima scrisoare a lui Alban, aruncată de omul lui Dumnezeu, care le aruncase și pe toate cele de dinainte, pe care Serge, părăsind școala, nu îndrăznise să le ceară. El era „o păsărică". Zbură din creangă în creangă.

Vicarul de la parohie, pe care doamna de Bricoule îl implorase să-l „urmărească" pe Alban, îi scrise. Alban merse să-l vadă și socoti că este inutil să mai revină. Preotul (deși nu fusese mobilizat) nu-i mai scrise. Iată calea pe care o iau „implorările" celor care mor.

Alban primise declarația de război cu cvasiindiferență. Se interesa prea mult de propria viață ca să-l mai intereseze și războiul. De altfel, nu se ținea la curent cu politica. Încă nu venise vremea când, amestecând războiul în viața sa, urma să se poată interesa de el[1].

Căprioarele dispărute

Abia îi murise mama că îi sosiră ecouri de la ultimele baluri ale sezonului. Fetele de noapte se îndepărtau dansând, dispăreau dansând în noapte. Dar domnișoara de Guerchange? O întâlnise doar la bal, iar acum nu mai erau baluri. Relațiile lor comune nu erau decât doamnele de la casele mari care dădeau baluri, ocupate desigur azi cu ambulanțele, așa cum, fără îndoială, se ocupa și ea. Cum să o regăsească acolo? Cum să pătrundă acolo? Ce obiect să dea întâlnirilor lor în afara cadrului atât de facil al balurilor, care fie vor fi prea avansate, fie nu vor fi nimic? Crezuse pentru o clipă că își poate lega

[1] În *Visul*, îl vedem pe Alban înrolându-se și plecând pe front ca voluntar. (n.a.)

viața de a ei, iar un proiect în aparență atât de grav se risipea din lipsa ajutorului dat de împrejurări, așa cum absența risipise acel *durus amor* al abatelui pentru Serge. Domnișoara de Guerchange devenise unul dintre acele fumuri de țigară blondă care luau formă de silfidă în afișele epocii, apoi fumul și silfida se contopeau. Filozofic, Alban îi zicea: „Adio! Adio!" Ce ar fi un văl de fum dacă nu i s-ar spune adio?

Școala du Parc revine în viața lui Alban

Trecură luni și luni de zile. Trecu timpul fidel și infidel. „Lumea" dispăruse în hău, școala du Parc reveni. Atunci luă o hotărâre: octombrie, și nu clasica primăvară, octombrie cu primele sale cețuri, prima răcoare, primele ploi, să fie pentru el anotimpul emoționant al anului. De ce? Fiindcă reînceperea școlii îi evoca preludiul la „povestea Souplier". Din nou, în noaptea ce se lăsase devreme, trăsurile goale așteptau la marginea întunecată a pădurii Bois, pline de fantome de tandreți risipite (încât, într-o zi de august, în timpul bătăliei de la Charleroi, merse cu mai multă emoție decât de obicei la o prietenă, fiindcă timpul, anormal de înnorat și apăsător, îi amintea de noiembrie 1912). Linsbourg avea, parțial, dreptate. Școala du Parc, cu băieții ei mitocani, lași, hoți, snobi, fără teamă de cele sfinte, depravați, ipocriți, fusese totuși casa Lorette, o casă a îngerilor. Nicăieri, de atunci, nu mai regăsise calitatea, intensitatea, generozitatea pe care le cunoscuse la du Parc. Nici măcar o singură dată nu regăsise, nici în el și nici în jurul lui, acea dorință de „a face mai bună" o ființă căreia o altă ființă era în stare să-i sacrifice cele mai dragi comori ale sale. Era locul cel mai ciudat care cizelase partea diamantină din sine.

Doamna de Bricoule nu avusese motive să-i scrie fiului ei, cu excepția sejurului din Spania. Din întâmplare,

într-o zi, găsi niște scrisori de la ea. Îl punea în gardă față de femeile spaniole, când de fapt ar fi trebuit să-l atenționeze în privința taurilor, însă el îi ascundea problema cu taurii, iar sărmanele scrisori o arătau din nou pe Mama-Nu-Știe-Nimic, revenind din morți. Mama pe care o înșeli și care se înșală. I se strânse inima. Iar când citi, fu și mai rău.

> Ce mult te iubesc! E cu adevărat îngrozitor, fiindcă te iubesc tot mai mult pe zi ce trece.

Într-o altă scrisoare:

> Aș vrea să trăiesc o mie de ani ca să te pot iubi o mie de ani.

Într-o alta:

> Viața mea e absorbită în tine într-un mod nemaivăzut și nu doresc nici celui mai rău dușman al meu să iubească așa cum te iubesc eu.

Ce forță de expresie! Ce strigăte extraordinare! (Citite, la primire, cu un ochi distrat, cu mai puțină atenție decât avea Serge ascultând ce-i spunea abatele.) Ce merit avea el ca să fie iubit atât de mult? Cât de rău întorsese această dragoste! Ea îi spusese: „Să primească mereu, și să nu înapoieze, așa sunt băieții". Chiar așa erau băieții? Dar, din păcate, așa fusese între ea și el. Și din ce cauză ceea ce scria cu gândul la domnul de Chantocé era atât de prostesc? Și mai erau aici două iubiri?

De remarcat că ea îi ceruse să-i scrie din Spania în fiecare zi câte o scrisoare sau o ilustrată, fără să uite vreodată, ca să nu se neliniștească. Lucrul acesta îl făcuse cu scrupulozitate. Însă fără a-i spune vreodată că *o făcea pe toreadorul.* Amabilitate și ansamblu lipsit de franchețe. Băieții însemnau și așa ceva.

Extrem de emoționat, la începutul lui 1915, Alban primi o scrisoare cu antetul N.-D. du Parc. Președintele

Asociației Foștilor Elevi îi cerea adeziunea. Era, deci, reintegrat (nu știa de ce) în sânul acestei case iubite! Noul superior inițiase această invitație. Venerabila mecanică franceză funcționase: listă neagră, condamnare, amnistie.

La scrisoare era atașat un buletin al colegiului. Notițele despre tinerii morți în război erau la fel de întristătoare prin mediocritate, de parcă ar fi fost redactate de educatorii sau de camarazii lor. Tot același blablabla conformist și optimist, mereu tot ce se spune când nu știi ce să spui sau nu vrei să spui ceea ce ar fi de spus, mereu spus ceea ce nu trebuie spus. Iar tinerii morți, dacă ar fi supraviețuit și ar fi scris despre camarazii lor morți, ar fi intonat același cucurigu al minciunii care li se intona lor. Nulitățile deveneau acvile, iar secăturile – modele de virtute. Despre un cutare se scria: „Moartea îl înspăimânta mai puțin ca ispitele vieții". Așadar, trebuia să mori la nouăsprezece ani, fiindcă viața are „ispite" (ale cărnii, se înțelege). Pfui! Era destul să citești aceste notițe pentru a înțelege în ce măsură acești băieți – și, fără îndoială, împreună cu ei, toți băieții și toți bărbații – erau, întrucât îi „aranjau" astfel, puțin cunoscuți și puțin iubiți.

În Alban se ivea ambiția, de care era atât de lipsit pe vremea când se afla la școala du Parc, unde Serge și munca îl preocupau pe de-a-ntregul. Prim și modest mugur al ambiției: să devină președintele Foștilor Elevi din acest colegiu care îl dăduse afară! Își trimise cotizația, iar câteva săptămâni mai târziu, primi o circulară invitându-l la o slujbă pentru elevii din colegiu, morți în război. Slujba va fi urmată de o *reuniune amicală*, „așteptând ca sfârșitul războiului să ne permită reluarea tradiției balurilor noastre lunare". Pe mormintele proaspete, lumea își lingea deja buzele gândind la foșnetele toaletelor mătăsoase. Răspunse cu plăcerea incomparabilă pe care o încearcă orice băiat de optsprezece ani din clasa a II-a scriind scrisori jignitoare:

Domnule Președinte,

Mă mir că nu simțiți inconvenientul din a amesteca morții de la N.-D. du Parc cu niște prostii cum sunt cele la care deja visați. Ordinul sentimentelor în care am trăit la du Parc, ca și ordinul sentimentelor în care mă aflu când mă gândesc la război sunt incompatibile cu spiritul care visează încă de pe acum la organizarea unor manifestări „mondene" (iar când spun „mondene" știu ce spun!).

Păstrez, domnule, scrisoarea dumneavoastră ca pe o tristă prevestire a ceea ce va fi după război. Nu voi merge la reuniunea dumneavoastră. Pentru a onora școala du Parc și pe camarazii mei morți, ea nu îmi va fi un ajutor, ci va constitui o jenă.

Președintele arătă scrisoarea superiorului. Nu o înțelegea deloc, nu înțelegea nici măcar despre ce era vorba. Superiorul înțelese. Și el fusese un pic șocat de asocierea neplăcută dintre morți și baluri. Însă când o văzu blamată în termenii în care o blama Alban, nu mai fu ea cea care îl șocă, ci blamul lui Alban. Înțelese că Alban era clar *imposibil*. Iar cel de-al doilea superior îl respinse, așa cum îl respinsese și primul.

În aprilie 1915, Alban avu un vis bizar. Îl vedea pe Linsbourg, în dezastrul de la Charleroi, împreună cu abatele Prévôtel, toți trei fiind soldați. Și, în acest vis, era mulțumit că luptă alături de Linsbourg, și își dădea seama că îl iubea mult...

Visul lui Alban din 11 mai 1915

În mai, în noaptea de 11 mai, avu încă un vis, care îl zgudui. În visul acesta avea vârsta de acum, nouăsprezece ani abia împliniți, și totuși se afla la colegiu, unde Souplier avea tot paisprezece ani. Alban trecea prin hol și pe scări. În grupuri, Serge îl întâlnea. Oare îl vedea? Nu-i făcea niciun semn. Fața îi era oarbă, fără voce și

fără privire... O, era un vis absolut ca în viață: foarte simplu, fără bucurie.

Deodată, apărea doamna de Bricoule, în taior de un gri-deschis, cu monumentala ei pălărie demodată, pe care stătea un pescăruș străpuns de un ac lung ucigaș. Se afla la poarta colegiului, în timp ce băieții ieșeau. Se înnopta. Serge se îndrepta spre ea. Avea acea figură dureroasă de prin 1912, când, la capelă, îi venea să întoarcă spre Alban o față uimită și rușinată de nebuniile trupului său. Își trecea brațul pe sub cel al doamnei de Bricoule, depărtându-se așa în noaptea care se lăsase. Iar doamna de Bricoule îi zicea lui Souplier, fără a se întoarce spre el, privind drept înainte: „Noroc că e întuneric. Nu-mi vezi ridurile". Alban, în spatele lor, încerca să-i ajungă, însă greutatea sacului și a raniței (ei, și de data aceasta era soldat!) îl întârzia. Ei se depărtau tot mai mult, îi scăpa, gata-gata să dispară... Alban plângea în vis și se trezi plângând. Lacrimile îi curgeau pe obraji, îi intrau în urechi, oprindu-se pe pernă.

Ce ar fi zis domnul de Pradts și superiorul despre acest vis și despre lacrimi, după doi ani? De această rană încă deschisă și sângerândă? Și ce-ar fi zis Souplier?

La unsprezece dimineața, Alban încă mai era sub impresia visului, ca un om uluit. Dar ce spaimă față de viața obișnuită, ce inutilitate este viața obișnuită, când ai pe suflet asemenea lucruri! Să fii obligat să te razi, să mergi să probezi un costum la croitor...

Așadar, în visul personajelor noastre revenea, neîncetat, acel copil trist, precum Ocrotitorul Imperiului, în clipele grele ale Romei, arătându-se Cezarilor adormiți, uneori sub chipul unui adolescent cu fruntea gânditoare. Cu puțin timp înainte de moarte, doamnei de Bricoule îi apăruse Serge într-unul din vise, unde se transformase în Alban. De data aceasta, revenise într-un vis al lui Alban, și din nou *era* Alban, fiindcă doamna de Bricoule îl tutuia,

spunându-i fraza pe care i-o zicea atât de des fiului ei. Fără putință de a rezista, venea ceva dintr-o altă lume spre a face din aceste două ființe doar una și a-i arăta, prin aceasta, că se justifică.

Alban își zicea că societatea ar putea fi divizată în două feluri de oameni: cei care plânseseră o dată cum tocmai plânsese el și cei care nu bănuiau ce înseamnă așa ceva. Această distincție mergea și între inteligenți și proști, virtuoși și păcătoși, frumoși și urâți, bogați și săraci. Niște oameni care au avut aceleași lacrimi ar trebui să găsească o cale de înțelegere. Dar, desigur, și un asemenea lucru era tot un vis.

După-amiază mai avu un gând, și anume că, de la un moment dat, mama sa îl *iubise* pe Serge. El fusese „masculul", ceea ce ratase ea în soț, în flirturile sale și în fiu, însă el nu ratase, pentru că era masculul sperat, posibil și visat. Pe deasupra, ea îl iubise, îl contopise cu fiul ei, inventase că îl regăsea în el pe copilașul care fusese fiul ei și care nu rămăsese la acel stadiu. Îl iubise, băiețel cu genunchii frumoși și cu cearcăne dintr-o altă lume, animăluț de plăcere și câteodată de tandrețe, îl iubise ca amantă și ca mamă. Brusc, Alban înțelesese acum, în sfârșit. Această cale carnală pe care o folosea ea pentru a-i vorbi despre el, aceste vise în care Serge apărea, dorința ei de a-l aduce în casă și, în fine, după incidentul final, felul surprinzător de a-l împinge pe Alban în brațele acestuia... Cât de limpede i se părea acum totul! Mai întâi, prin acea repulsie de a amesteca familia și colegiul, pe urmă prin „promisiunea" sa onorabilă și absurdă, ratase asta! Ea s-ar fi vindecat cu Serge de acel rău născut din răceala care era între Alban și ea și de care se vindecaseră Serge și el, doar prin virtutea „trăsurilor caste". Ce mult i-ar fi plăcut ca maică-sa să-i facă bine lui Serge, acel bine pe care el fusese neputincios să i-l facă! Și cât de mult ar fi iubit-o pe mamă, că îl iubește pe cel pe care el îl iubea!

Așa îl iubise mama, îl iubise pe Chanto, îl iubise pe Serge. De Pradts și el îl iubiseră pe Serge, Linsbourg îl iubise pe Denie, Giboy îl iubise pe Bonbon... Cu toții, mici și mari, într-o măsură incredibil de mare, avuseseră parte de iubire. Iubirile se înlănțuiau și treceau pe deasupra capetelor lor ca niște crengi. Crescuți într-un boschet de iubiri.

Se gândea la acele vorbe minunate: „– De ce îți dădea bani Giraud? – Ca să-mi facă plăcere". Dar el, cadourile fiind interzise la du Parc, cu ce îi făcuse plăcere lui Serge? Cu nimic. Lucru pentru care era întristat.

A doua zi, îi scrise abatelui de Pradts, afectat de data aceasta la un alt stat-major, spre a-i cere vești despre Serge. O scrisoare respectuoasă unde se simțea o simpatie sinceră. Dar nu primi răspuns. Putem crede, dacă vrem, că scrisoarea s-a pierdut.

În vara lui 1915, văzând obloanele închise la apartamentul familiei Souplier, rememoră acele seri când de atâtea ori, conducându-l acasă, treceau în sus și în jos prin fața portalului, fiindcă nu se hotărau să se despartă, iar apoi, strângându-și mâinile la plecare, mai rămâneau ținându-se de mână, fiindcă nu se hotărau să se despartă. Își amintea acele mâini, mereu pătate de cerneală, cu degetele mirosind a cerneală și palmele cu gust sărat, iar la amintirea mâinilor lui inima îi creștea ca un burete pe care îl îmbibi: „Serge! Dragul meu Serge cu scumpele tale mâini..." Și îi revedea fața ca un fruct, uneori ca un fruct puțin cam stricat în unele zile, luminos sau doar pe jumătate pe fondul întunecat al străzii nocturne: „M-am adăpat dintr-un chip care mi-a potolit setea pe vecie". Nu știa că setea este nemuritoare, slavă Domnului, pentru cel ce îndrăznește să-i pună capăt.

Atunci, hotărându-se brusc, se strecură tiptil pe poarta mare și urcă scara copleșit de emoție. Scara pe care Serge o urca în fiecare zi și pe care el, timp de patru ani, și-o imaginase visător! Ajuns la etajul cinci, rămase o clipă pe

palier, fremătând. Ușa, preșul... Inima îi bătea ca a unui spărgător începător. În fine, se aplecă și își puse buzele pe butonul soneriei unde Serge apăsa cu degetul. O vreme a căprioarelor, o vreme a căprioriloR.

În toamna lui 1915, nu se știe de ce, Alban avu o inspirație diabolică. Într-o dimineață, întors de la o partidă de călărie în Bois, încălțat cu cizme, cu pinteni, cu cravașa cu care își lovea cizmele, cu cravata de vânătoare prinsă cu un ac purtând în capăt un dinte de cerb și răspândind din toți porii sudoarea nobilisimă și efluviul puternic al mândrilor călăreți, se prezentă la poarta școlii du Parc cerând să fie primit de superior. Pe frontonul colegiului citise o inscripție proaspătă: DAUDET TRĂDĂTORUL. Protecția dispăruse, dar idioții politici continuau imperturbabili.

Ce voia de la superior? Probabil să-i povestească în felul său circumstanțele eliminării. Poate doar să mai spună o dată, cu vehemența verbului, că președintele foștilor elevi era un nenorocit. Mister. O clipă mai apoi, portarul, după ce telefonase, îi spuse că superiorul nu era acolo. Tocmai scria în grabă câteva cuvinte pe o carte de vizită tipărită de Stern – își cunoștea valoarea –, când un preot întredeschise ușa ce ducea din hol la anticameră, și se opri uimit. Alban, după felul jenat al acestuia, ghici că era noul superior.

– Domnul Superior?

Superiorul, luat pe nepregătite, făcu din cap un vag semn afirmativ.

– Ei, și eu care credeam că nu sunteți aici, zise băiatul pe un ton nu prea curtenitor.

– Pentru dumneavoastră nu sunt aici, zise superiorul cu același ton.

Astfel, efortul de apropiere încercat de superior se sfârșea în insolențe, așa cum frumosul elan reciproc al lui Pradeau și Alban sfârșise în urâțenie. Totuși, Alban adoră acest incident, care era foarte condimentat de deghizarea

cavalerească. Ce s-ar mai fi amuzat mama dacă i l-ar fi povestit! Alban adora ofensele publice, eșecurile, certurile etc. ... pentru simplul motiv că nu se simțea rănit acolo unde toți ceilalți s-ar fi simțit atinși. Îi citise, și-i citise bine pe Seneca și pe Epictet, care nu făcuseră altceva decât să-l întărească în ceea ce era. De aici și o conștiință plăcută a forței sale. Efectele înfruntărilor începeau să se vadă.

În vara lui 1916, Alban află, printr-un camarad pe care îl întâlnise, că Serge, înrolat la optsprezece ani la vânători de munte, la câteva săptămâni de la sosirea pe front fusese decorat cu medalia militară pentru frumoasa lui comportare. Aceasta îi fu ultima apariție la suprafața luminoasă a apei. Mai apoi, cel care „lăsase o amintire fierbinte" coborî la loc și se odihni în acea răcoare a adâncurilor pe care vânturile nu le atinseseră niciodată.

Lucrurile nu se fac decât cu o idee fixă. Rutina îi copleșește pe preoții care nu au niciuna. Însă ce făcuse abatele de Pradts cu ideea sa fixă? Vom răspunde: făcuse, în mod concret, ceea ce dorea ideea lui fixă. Nu există decât o singură viață rezonabilă, aceea de a trăi cufundat în ceea ce îți place și de a nu ieși niciodată de acolo. Sau de a nu scoate decât un pic nasul afară, pentru a-i simți mai bine valoarea. Domnul de Pradts fusese doborât de sancțiunea dată abatelui de la Halle – cu inima sfârâmată de acest dictat, fără a vorbi de umilința profundă. În adâncul său ceva zicea: El! Și nu eu! El însă era o persoană care mai avea resurse, văzând mereu mai departe și manevrând, făcând să fie numit, prin intervenția unui episcop francmason, pe care continuase să-l curteze, preot într-un târgușor din Morbihan, loc pe care îl alesese de mult ca punct de cădere în cazul în care se întâmpla ceva la du Parc. Ținut al șuanilor, ales pentru așa ceva de către șuanul nostru din Roussillon, ușurat să respire în fine

climatul iubirilor sale politice, dar necompromițându-se, conform regulii sale de aur.

Înfundare în această mică celulă contrar gustului modei, adormită și fericită, întreruptă de o penitență penibilă pe la vreun stat-major din spatele frontului, pe care i-o dădu înapoi o reformare pe motiv de sănătate după zece luni. În total, nouă ani de stat deoparte care, pentru orice om cu spirit, cultivat și cu aptitudine pentru „lume" ca a abatelui de Pradts, l-ar fi adus în pragul neurasteniei, și care se scurseră pentru el ca un vis, unde nu se plictisi niciodată. Gustul său de a nu se pune în valoare – pe care îl avea în comun cu superiorul – se găsi pe deplin satisfăcut. Într-un departament în care familiile având între doisprezece și paisprezece copii nu sunt foarte rare, credem că își găsise locul. Avea o motocicletă și mergea să se ocupe de tineretul din orașul de reședință, organiza jocuri, momente dramatice, „matinee familiale". În toate aceste locuri, pentru populație – mai ales pentru copii – sutana era sfântă. Era ciudat să vezi un preot cu guler tare – eleganță abandonată de mult – petrecând după-amiezi întregi jucând biliard cu fii de țărani în haine de duminică. Din acel moment, virtutea educativă a biliardului fu confirmată. Era departe timpul când, vorbind despre frățiori, abatele îi spusese într-o zi superiorului, într-un moment de dispreț care nu dură mult: „E bine să rezervăm latina pentru cei care sunt demni de ea". Viața pe care o dusese la du Parc era viață de prinț al Bisericii pe lângă această viață de frate trecut la activitățile materiale, dar în care își satisfăcea pe deplin gusturile, inclusiv pe cel al smereniei. Fiindcă acest om avea toate orgoliile, cel al nașterii, cel al inteligenței, al incredulității, al veșmântului sacerdotal pe care îl uzurpa și, dacă nu orgoliul banului, cel puțin al avantajelor pe care acesta le aduce. Acest cvadruplu orgoliu se ridica, emfatic, în aer și cădea în praful dării deoparte și al modestiei. Dar nu al uitării de sine.

Totuși, Morbihan nu însemna neapărat băieții cei buni; băieții buni însemna Parisul. Nu Parisul băieților complicați, gen Linsbourg, sau sublimi, gen Bricoule, sau intelectuali cu ochelari, gen mai știu eu cine, ci Parisul frățiorilor fini și șmecheri.[1] Nu degeaba frecventăm asiduu și nu numai, mult timp, niște ființe foarte diferite de noi însine prin vârstă sau mediu social: cel mai puțin dezvoltat învață de la cel mai priceput. De-a lungul celor nouă ani de trăit printre copiii din provincie, chiar puțin rustici, spiritul abatelui de Pradts se cam îngustase și în multe puncte se stinsese. Era un spirit cultivat, dar fără nicio curiozitate și care trăia pe fondul său de cultură. Nu se ocupa decât de „tinerii" săi, să-i distreze, să fie iubit de ei, să le fie de folos. Acest interes unic nu era străbătut de un apostolat creștin, întrucât nu era creștin; era, dacă nu străbătut de ceva divin, cel puțin era înălțat de un oarecare moralism despre care vom spune câteva cuvinte mai departe. În fapt, el își avea sens doar pentru focul mocnit pe care abatele îl aducea, însă vatra acestuia nu era nici spiritualul, nici mentalul. Și de aceea, vrând să vină la Paris, voia să o facă doar pentru frățiori. Un „om bătrân" – unul, cel puțin – murise de-a binelea: omul de la du Parc, „menit dramelor sufletești, și nu numai pentru a le vindeca, ci și a le stârni", diletantul furtunilor și al faptelor bune, omul afacerii Bricoule-Souplier. Îndreptându-se spre Morbihan, apoi spre partea de vest a Parisului, abatele nu căuta viața („Poporul este viața", spunea superiorul), ci mai degrabă liniștea.

Conform anchetelor făcute de poliție, departamentul Seine-et-Oise este pe primul loc în privința incesturilor. Abatele de Pradts nu avea, desigur, nimic de-a face cu incesturile, o amintim însă pentru a spune că departamentul pe care îl alese nu este, totuși, unul neinteresant. În 1923, la patruzeci și cinci de ani, devenise, fără mijlocirea francmasoneriei, „preot liber" (catolicism liberal,

[1] Șmecher, în limbajul parizian al epocii (n.a.)

învățământ particular liber, extern liber, preot liber: câte libertăți am întâlnit noi în decursul acestei povestiri!) în parohia unei comune din acest departament-pilot. Campion și pilot în specialitatea sa, departamentul acela este, totuși, credincios, ca Morbihan. Abatele de Pradts, de câte ori era trimis undeva, își alegea întotdeauna locuri favorabile liniștii sale nervoase. Și apoi, Seine-et-Oise, ca și Morbihan, însemna (cu Regele-Soare etc.) dulcea mireasmă a trecutului, care îl legăna pe *ultraateul* nostru. Își cumpără o casă, din care făcu atât locuința sa, cât și localul nou al patronajului parohiei, și își asumă acest patronaj, care se stingea și pe care îl reporni cu focul și banii săi. Mai adăugați și că preotul locului, abatele Froget, și acesta ales de departe de către abatele de Pradts, era omul care trebuia: înțelegător, extrem de reacționar și care nu s-a gândit toată viața la nimic. Își refăcea Morbihanul său oriunde ajungea.

Abatele de Pradts petrecu șaptesprezece ani în această retragere binecuvântată, devotat total – *devotus*, consacrat – noilor și prețioșilor copii. Aici ca în Bretania, toată ambiția, da, toată ambiția de pe lume a acestui om era ca niște copii din popor, deveniți adulți, să zică despre el: „O, abatele era un tip simpatic!" și chiar mai bine, ceea ce i se întâmplase nu o dată: „Mi-ar fi plăcut să am un tată ca dumneavoastră". Ambiție care pare incredibil de mediocră, aproape rizibilă, dar care nu era așa, fiind ambiția unei pasiuni. Din timp în timp mai era câte un André sau un Roger care suna la ușă, de douăzeci și cinci sau treizeci de ani, cu verighetă groasă pe laba cam păroasă. Era unul dintre foștii îngerași din Morbihan. Iar a doua zi, la Erdeven sau la Larmor, vreo tânără mămică își îmbogățea scutecele cu generoasa ofrandă a abatelui – „Bebelușul e scump" –, făcându-i Domnului Abate o monogramă care era mai degrabă roșie. Cât despre Roger, acesta era însoțit de un puștan de vreo zece ani, fiul său, pe care voia să i-l

încredințeze pe perioada vacanței. În timp ce legea constantă a societăților omenești este aceea de a ți se oferi lucrul nedorit, și nu ți se dă niciodată ceea ce îți dorești din tot sufletul, abatelui i se aducea de mână un flecușteț din ceea ce era nevoie pentru a-și împlini menirea pe pământ.

Din an în an, abatele strângea în jurul său întunecarea, despărțindu-se de toți, în afară de prețioșii băieți, două personalități bine așezate politic, și abatele Froget. Ei luau cina adeseori unul la celălalt, dar numai abatele își permitea să tragă câte o țigară și să înceapă o sticlă de vin roșu, fiindcă niciodată, în viața lui de preot, nu fumase în public și nici nu băuse, în vreun restaurant, un alt vin decât din cel obișnuit, într-atât de exigentă era ideea pe care și-o făcea despre statutul ecleziastic. Abatele Froget revenea la tema sa obișnuită: diminuarea vocațiilor sacerdotale, numărul tot mai mic al oamenilor care vin la slujbă etc. Abatele pleca aproape zdruncinat. Nu avea credință, dar suferea când i se spunea că dispărea credința la ceilalți, și îi era aproape de nesuportat să audă vorbindu-se de rău despre religie.

Ascunderea sa, care ar fi făcut să fie disprețuit dacă ar fi fost laic, îl făcea venerabil în ținut fiindcă era preot. Ce dreptate a avut alegând sutana! Din toate punctele de vedere. Ajuns la capătul unei călătorii care ceruse atenție, „Ce bine mi-am reușit viața!" își zicea abatele într-un stil foarte profan. Și care făcea arc peste timp cu o frază pe care i-o spusese odată abatele Pradeau de la Halle: „Să nu ne punem prea tare de-a curmezișul vieții". Era și mai în stilul casei – stilul du Parc – atunci când își tot spunea cu satisfacție cuvintele Sfântului Ioan al Crucii: „La apusul vieții veți fi judecați în privința iubirii". Mereu revenea aici, la vârsta aceasta, când cauți o idee care să-ți îndulcească plecarea din lumea aceasta: „Ce bine mi-am reușit viața!" Putem avea rezerve asupra domnului de Pradts, dar este clar că trebuie să ne scoatem pălăria în

fața unității impresionante pe care i-o dăduse serviciul său. „Cel ce trăiește cu o femeie este divizat", a scris un autor creștin. Domnul de Pradts era dublu și nu era divizat. Era monolitic.

Copiii precoce oare nu fac bătrâni precoce? Pornind în viață mai din timp decât ceilalți, oare nu este natural să ne oprim mai devreme ca ei? Abatele de Pradts fusese un copil foarte precoce. Poate că așa a fost atins mai repede ceea ce numim „momentul bătrâneții". La șaizeci și trei de ani, simți o mare oboseală, își pierdu memoria, rătăci lucrurile, purtă o beretă, avu stări de somnolență, iar inima îi mai dădu rateuri câteodată; se scuza oricând spunea ceva. Căută compania confraților jucători de cărți, pe care îi evita cândva. Le zise „Dragul meu prieten" unor oameni cărora le spunea „Dragă Domnule" cu puțin timp mai înainte. Telefona când i se năzărea fără a avea ceva de spus, doar din nevoia de contact uman. Când era cu tinerii, se ridica și nu își mai târa picioarele. Totuși, deja de mai mulți ani își dădea seama că un om, după cincizeci și cinci de ani, nu mai trebuia să se ocupe de prețioșii băieți. El și ei trăiau în lumi prea diferite. Într-o zi își dăduse seama, „revenind" de la joacă cu unul dintre băieți, că, dând chix cu mingea de câteva ori, acesta încetase ușor-ușor să-i mai trimită balonul pe care îl ratase de mai multe ori, trimițându-l unui alt tip care se uita la ei. Un timp jucaseră în trei, apoi pe nesimțite primul nu mai juca decât cu celălalt, ignorându-l pe abate. Acesta pricepu și nu mai luă parte la jocuri.

Convertirea enigmatică și moartea blândă a domnului abate de Pradts

Și totuși, simțind că se sfârșește, îi iubea pe băieți mult mai afectuos decât îi iubea odinioară pe cei asemenea lor, îi plăcea mult mai mult să-i facă fericiți și i se întâmpla chiar să fie surprins dându-și seama că acum douăzeci, treizeci

de ani cu cât era mai puțin amabil cu „cei de atunci" (lăsând la o parte acel *durus amor* pentru Souplier, și un alt caz asemănător). Așa cum li se întâmplă multora – dar există, dimpotrivă, și dintre cei care devin mai nesimțitori –, îmbătrânind se înduioșa. Ei nu acționaseră niciodată împotriva sa, nu fuseseră niciodată nepoliticoși, nu invidioși, mereu ușor de înțeles, nu deosebit de amabili, nu, dar întotdeauna la locul lor. Îi părea rău că nu făcuse mai mult pentru ei, de a nu-i fi îndrumat cu mai multă atenție. „În curând mă voi sfârși, ei vor trăi și ce îmi vor datora?" Le era recunoscător că încă îl mai suportă, că nu-l urăsc nici din cauza sutanei, nici a vârstei, nici a banilor pe care îi avea, nici a particulei nobiliare. Într-un cuvânt, de a nu-l face să simtă niciodată distanța mare care îl despărțea de ei. Totuși, se întreba uneori: „Ei sunt la vârsta când totul marchează atât de puternic. Ce imagine a mea li se va imprima în memorie și ce va rămâne când vor fi bărbați?"

Tocmai într-un asemenea moment s-a întâmplat cu el ceea ce se întâmplă cu răniții de război care timp de ani și ani de zile au exagerat consecințele rănii lor și, într-un final, îi atinge un lumbago adevărat, în locul durerilor imaginare despre care au tot vorbit de atâtea ori. Se pare că trei lucruri l-au făcut pe abatele de Pradts să cadă la înțelegere (sfârșitul lui 1937) cu Puterea pe care a tratat-o atât de ciudat timp de peste patruzeci de ani.

Iată cum „creștinul din afară" începu să se apropie de Dumnezeu. Unul dintre băieți făcuse cinci luni de arest preventiv pentru spargere prin efracție, apoi fusese pus în libertate provizorie. În ajunul judecării, acesta veni să-i facă o vizită abatelui. La plecare, abatele, îmbrățișându-l, îi spuse: „Dumnezeu să te aibă în pază!" Desigur, erau niște vorbe de preot, însă abatele nu le spusese așa cum spunea acea „Mă voi ruga pentru tine" care în gura lui nu era decât o formulă de politețe, ci o spusese cu sinceritate; chiar mai mult, cu emoție. Era într-adevăr prima dată

când spunea o frază de felul acesta cu emoție și fusese cu atât mai mult frapat cu cât tipul, devenit major, repudiase orice sentiment religios, și nu se ascundea. Această frază fu pentru abate un *avertisment.*

Care sunt cele trei lucruri care l-au făcut pe abatele de Pradts să cadă la înțelegere... (vezi mai sus)?

Unul a fost gratitudinea – da, ca pentru tipii prețioși. Acest om de șaizeci și trei de ani realiza că, toată viața, ceea ce trăise era identic cu ceea ce visase ca tânăr, așa cum copia este identică modelului, fără a putea „oferi" o singură încercare morală (fiindcă, orice ar fi, avea reflexe creștine; dar, în fine, trebuie să remarcăm că afacerea Souplier nu o socotea drept o încercare...) Naturile slabe se gândesc la Providență când este vorba de a cere; naturile mai bune se gândesc la ele când este vorba de a mulțumi. Abatele de Pradts, simțea nevoia să mulțumească, și nu avea pe nimeni căruia să-i mulțumească. Desigur putea și trebuia să le mulțumească băieților, și nu își făcea o vină din asta: de la el către ei, toată viața, fusese un imn de mulțumiri înălțate lui Dumnezeu, și chiar erau unii despre care își imagina, fără zâmbete, că fotografiile lor, puse pe pereții camerei sale, ar fi trebuit pe bună dreptate să aibă o candelă aprinsă zi și noapte. „Am avut în mâinile mele cheile Împărăției, ei fiind aceia care mi le-au dat – ei, și această religie în care nu cred." Își spunea aceste lucruri adeseori, și îl tot încerca nevoia de a mulțumi altuia decât lor.

Deus nobis haec otia fecit: oare nu un dumnezeu a fost cel ce i-a permis această îndelungată fericire? Și apoi, adânca lui pătrundere de o viață întreagă în zona băieților avea ceva de ascetism, fără a fi câtuși de puțin, care ducea la confuzie și nu avea niciun amestec în pacea sufletului său. Niciodată nu avusese dorința să creadă, și chiar, chiar de-ar fi căzut asupra lui ca un trăsnet, ar fi fost mai

degrabă umilit: oricât de credincios se imagina, nu se putea imagina credincios fără ca o fărâmă de rațiune să nu se revolte. Dar pisica lui Hafiz (vechi povestitor persan) își pusese mătănii în jurul gâtului ca să le liniștească pe potârnichi și să le înfulece mai ușor. Tot așa și cu mătăniile pe care le purtase toată viața, care sfârșiseră prin a-l marca pe domnul de Pradts, indiferent în ce mod, așa cum pisica are gâtul ros de zgarda pe care a purtat-o prea mult timp. Iar acest însemn devenise asemănător cu jugul sclaviei.

Astfel se strădui el să dea un sens – sensul lor creștin – cuvintelor sacre pe care de patruzeci de ani le repeta fără a le găsi un sens. Aruncă numerele din *Dieu vivant* în care articolele sale îi aminteau o comedie pe care prefera să o uite – deși în adânc mai păstra inalterabilă buna conștiință care, la du Parc, era caracteristica tuturor, mici și mari. Curând totul urma să se sfârșească. Dacă ar exista un Dumnezeu și ar fi cel al creștinilor, un act de credință l-ar mântui negreșit. Iar dacă nu ar fi nimic, în ce măsură acest act de credință l-ar deranja? Cine merita suferința de a fi consecvent cu sine însuși? Ducă-se pe pustii amorul propriu al agoniei! În adevăr, se părea că anume pentru el fusese scrisă celebra frază: „Cred, Doamne! Ajută necredinței mele". Petrecându-și viața în acrobații (dacă nu intelectuale, cel puțin verbale), el era foarte pregătit pentru a aborda ca acrobat ultima încercare. Pe deasupra, era prea târziu pentru a privi mai mult toate astea, că întotdeauna gândise că nu merita să fie analizate prea mult și poate că oricum nu avea mintea atât de ageră pentru a le analiza inteligent. Trebuia să vrei să crezi. Iar el vru. Era credință sau doar pe jumătate? Dar știm că el se pricepea la oamenii care cred pe jumătate. Știm, de asemenea, că îi plac operațiunile misterioase. Însă Dumnezeul creștinilor, dacă există, iubește taina.

Gratitudinea nu era singurul sentiment care îl apleca spre „credință". Îl apleca lipsa de apărare naturală a oricărei

ființe care ajunge la capătul vieții. Era ceva timp de când își încheia scrisorile sau își lua la revedere de la vizitatori cu un „Rugați-vă pentru mine", vorbe pe care nu le spusese toată viața. Acestea fuseseră mai întâi niște cuvinte de slăbiciune înainte de a fi de credință. Cu vreo douăzeci și cinci de ani mai înainte, pe vremea școlii du Parc, trimisese la *Dieu vivant* un articol despre preoții damnați, inspirat de cele spuse în acest sens de Sfântul Toma, anume că preotul damnat încă va mai avea un reflex sacerdotal, care îi va aduna pe demoni în jurul său, și își vor revărsa asupra lui întreaga ură pe care o au față de Cristos pe care nu-L pot atinge (adevărul e că nu-i nevoie să fii damnat pentru a fi primit astfel în iad). Această trecere, foarte excitantă pentru spirit, era cu atât mai mult pentru cel al abatelui de Pradts care nu credea o iotă din toate acestea și, în plus, presupunând că există preoți damnați, nu simțea că are ceva în comun cu ei. „Eu, damnat? Aș vrea să văd asta!" Nu ar fi fost nevoie să fi păcătuit de atâtea ori pe această temă: păcatul lui Iuda a fost acela de a nu crede că Cristos îl va ierta. Superiorul și mai apoi abatele Froget îi spuseseră de suficiente ori: „Bunul Dumnezeu vă iubește". Sfârșise prin a-i crede. Și, oare nu-i spusese directorul de la *Dieu vivant,* refuzându-i articolul ca fiind „prea crud", că în zilele acestea niciun preot nu era damnat? La naiba cu Sfântul Toma și cu diavolii lui! Iar Biserica nu-i îngropa pe excomunicați? Așadar, slăbiciunea nu era la el cea a unui om care se teme de ce va fi dincolo, ci a unui om care încă mai are o oarecare temere de viață.

Resimțise de multe ori satisfacția aproape jubilantă pe care o încearcă un om de spirit înșelând societatea. Și încă în ce condiții o înșelase el! Dintre cele mai rafinate: făcând ca puterea înșelată să fie în avantajul său. Însă aceasta era ceva mult prea mult ca să nu-i producă un pic de teamă. Trăise din provocări mascate, facile pentru un om în plină vigoare, dar pe care nici spiritul, nici caracterul și

nici trupul său nu mai erau în stare acum să le susțină. În acest ceva dezarmat care se instala în el, aproape că îi era teamă și nu era supărat de a-i da câteva garanții adversarului, care fusese într-adevăr adversarul când era vorba de societate, însă când era vorba de Biserică, aceasta era un adversar prieten. Linsbourg căutase comunitatea catolică din nevoia de căldură umană sau mai degrabă puerilă; abatele o căuta din nevoia de a muri mai ușor. O clipă de blândețe înainte de a muri e ceva. Pentru a intra în această comunitate era gata să facă unele concesii, ca spre exemplu aceea de a crede în Dumnezeu. Și apoi, totul la el începea să se petreacă într-un soi de ceață, hai să zicem de vis; convertirea sa făcea parte din acest vis. Citise acea frază a preotului din Ars: „Preotul nu se va înțelege bine decât în Ceruri". El aștepta Cerul pentru a se limpezi pe sine însuși.

Despre această slăbire prematură unii nu vor pierde ocazia să spună că era grăbită de dubla și tripla duplicitate a abatelui de Pradts, care se prefăcea a fi guvernamental și era conservator, care se prefăcea că este drept cu tinerii și de fapt era un pic altfel, care era trimis al lui Dumnezeu și nu credea în Dumnezeu. Dar duplicitatea uzează, așa cum se spune? Sau, dimpotrivă, animă prin ațâțarea spiritului, inteligența, vigilența, amuzamentul pe care le dă, încât în final duplicitate ar fi mai mult sau mai puțin o garanție a tinereții prelungite? Noi credem că este o chestiune de persoană, și că, atingându-l pe abatele de Pradts, nu ea îl îmbătrânise. Dar (credem noi că) nu fu nemulțumit să volatilizeze cel puțin una dintre duplicități, devenind cu adevărat omul credinței care era menit să fie.

Cel de-al treilea lucru care l-a împins să se „convertească" ne va surprinde cu siguranță. În 1936, abatele îi înlocuise pe diverșii bărbați și femei care se perindaseră spre a-i ține menajul cu o domnișoară poloneză

de șaptezeci de ani, domnișoara Sniejkowska, aceasta părăsindu-și țara în 1932 din motive politice și trăind de atunci la Paris făcând traduceri din polonă, rusă și germană. După opt zile îi era devotată ca o alta căreia i-ar fi trebuit trei ani sau treizeci de ani, ca să devină astfel. În plus, era atât de naturală în religia ei încât făcea ca lipsa de religie să nici nu pară adevărată, mergând la împărtășanie în fiecare dimineață, imbatabilă în privința liturghiei, credincioasă fervență fără a fi bigotă. Abatele trăise pe lângă un preot de elită, superiorul, îi căutase de la „convertire" pe confrații de la parohie deosebit de zeloși, și era intim cu un foarte bun preot, abatele Froget. Totuși, domnișoara Sniejkowska era altceva. În timp ce amenințările naziștilor deveneau tot mai puternice, domnișoara Sniejkowska era din ce în ce mai hotărâtă în așteptare, în speranța unei persecuții împotriva creștinilor nu numai din Polonia, ci, dacă lucrurile luau un anumit curs, și în Franța. Și, în starea de minimă rezistență în care se afla, abatele de Pradts era parcă subjugat de acest creștinism dintr-o altă lume și dintr-o altă vreme. Nu o înțelegea pe domnișoara Sniejkowska, însă ea îl subjuga și îl copleșea, și cu toate că nu-i trecea câtuși de puțin prin minte să se îndoiască de adevărul preotului ei, se mulțumea să fie exact ceea ce este, fără a se vrea reformatoare și nici exemplară. Marocanii cred că un bătrân care se culcă de obicei și complet gol cu un băiat foarte tânăr sau cu o fată foarte tânără se impregnează de forțele acestui trup nou, atât de numeroase încât acesta nu le pierde. În coabitarea sa cu domnișoara Sniejkowska, abatele de Pradts se îmbiba de un creștinism supraabundent, cum nu i se întâmplase toată viața. Ea îi ținea menajul, iar în curând îi ținu și sufletul. Omul băieților sfârșea în mâinile unei fete bătrâne. Ea se ocupa și de parohie, bună ușurare pentru domnul de Pradts, pe care tot ce nu însemna copiii lui îl obosea.

Astfel încerca el să iasă din partea sa de tenebre spre lumină, dacă lumină era ceea ce spera și dacă în toate astea există lumină și tenebre.

La optsprezece luni de la această convertire pe dibuite, care ar suscita mari rezerve, dar care avu cel puțin (firește) meritul de a se petrece fără gălăgie, pe 6 mai 1940, într-o zi de vineri, abatele de Pradts, după cină, nu mai avu chef să coboare la „cercul de studii" unde niște persoane mai mari făceau un fel de curs seral cu cei mai tineri. Era pentru prima dată când nu avea chef să-i vadă pe băieți și își zise că dacă nu avea chef să-i vadă pe băieți însemna că existența lui se sfârșise. Nu simțea nimic deosebit, doar această nondorință. Se uita la un ziar de pe comodă, *Pieds nickelés*[1], făcut se pare pentru puștani (pe care îl văzuse totuși într-o zi în mâinile unui tip de douăzeci și trei de ani...!) și pe care nu după mult timp unul de vreo zece ani i-l întinsese zicând: „Poftim, dacă vreți să-l citiți..." Când domnișoara Sniejkowska vru să-l arunce, el o oprise: „Nu, așa ceva trebuie păstrat. E prea nostim!" Prea nostim? Și asta îl emoționa. Acum se uita la ziar și, dacă ar fi văzut-o pe femeie că îl aruncă, ar fi lăsat-o. Cu asemenea sentimente sau mai degrabă în această lipsă de sentimente se hotărî să primească sfântul mir. Era faptul de a se desprinde de băieți, care îl *avertiza* asupra apropiatei morți sau tocmai acest fapt ce o *determina?* Vom crede ce vom dori.

Abatele Froget îi dădu ultima împărtășanie. Acest preot era un om de treabă care, făcând acest lucru, avea uneori pe buze o umbră de zâmbet. Să nu ne mire: mântuirea abatelui de Pradts nu-i lăsa nici cea mai mică îndoială, așa cum nu o avea nici domnul de Pradts însuși, care acum, greșind fraza lui Isus din Pascal, își imagina că Isus spunea: „Nu mă găseai dacă nu eram în tine" (cei pe care

[1] În traducere – *Picioare nichelate* (n.tr.)

tinerii îi numesc „maeștrii" lor ar trebui să spună această frază tinerilor). Și un preot, și celălalt erau de acord cu superiorul: la urma urmei, abatele de Pradts servise bine Biserica. Abatele Froget înțelesese multe lucruri, și nu le acorda importanță. Cum abatele de Pradts zicea: *Et clamor meus ad te veniat,* o frază lua naștere în interiorul muribundului – *Nu cred* –, dar nu o spuse, ci zise vorbele credinței. Și, în timp ce abatele Froget zicea: *Respice quaesumus Domine,* el gândea: „Dacă aș zice tare «Nu cred», ce ar face Froget? Nimic. Ar zâmbi de-adevăratelea de data asta. Ar gândi: «Sărmanul, mintea l-a părăsit deja», ar spune: «Ba da, ba da, prietene, știi bine că ai credință în Bunul Dumnezeu. Hai, zi cu mine: *Credo in unum Deum...*»", iar abatele ar spune, docil, Crezul, și chiar din suflet, întrucât se înțelege că el credea, și fiindcă era plăcut să spui cuvintele la unison cu un prieten. „Religia nu este făcută pentru a te ajuta să trăiești, ci pentru a te ajuta să mori", zicea superiorul. În fine, avea poate credința în sânge? Cine știe?

Tocmai la sfârșitul acestei întrevederi când, pentru prima și singura dată, superiorul îl sărutase, că devenise creștin, credea el. Acest sărut îl încreștinase, așa cum atingerea cu sabia te face cavaler. Intrase în *dimensiune,* așa după cum spusese superiorul. Fusese o primă operațiune misterioasă, aceea de a-l săruta pentru că nu avea credință. Iar o a doua operațiune misterioasă era că prin această sărutare fusese încreștinat. Cel puțin așa vedea el lucrurile acum. Abatele de Pradts, oricât era el de ateu, se simțise totdeauna în largul său în vârtejurile creștinismului.

Își făcuse de mult testamentul. O sumă importantă îi rămânea domnișoarei Sniejkowska, iar restul abatelui Froget pentru patronaj și parohie, precum și câteva mici donații particulare. Moștenitorii puteau să și-l treacă pe lista datornicilor.

A doua zi era și mai slăbit și în aceeași lipsă de comunicare. Stranie și misterioasă întâlnire: oare va muri cu sufletul închis, ca doamna de Bricoule? Domnișoara Sniejkowska îl întrebă dacă dorea ca vreunul dintre cei mari să urce la el. Refuză, motivând că tinerii nu au de ce să-i vadă pe muribunzi. Așezat în fotoliul său, ochii îi rămâneau ațintiți la pereții camerei, acoperiți de o mulțime stranie, cel puțin prin abundența ei: băieți îmbrăcați în costumul de comuniune, de cercetași, de jucători de fotbal, de tabără, în echipament de atletism, ținându-se după umeri, sau în grupul pe care îl face fotograful oficial al colegiului – cam vreo patru sute de băieți (și numai trei fotografii cu Souplier...), mulțime căreia sutana îi conferea un sens care cu greu i s-ar fi dat fără ea –, sutana, două sutane, fiindcă aceste fotografii încadrau o fotografie a superiorului, pentru care abatele nu încetase să păstreze un respect afectuos îi iubea mai ales naivitatea înstelată –, deși, iată, în curând urmau să se împlinească șapte ani de când încetaseră orice corespondență, chiar rară, și o fotografie în format mare a lui Isus Criofor din Latran, paisprezece ani, cu ciorapi de fotbalist și picioarele goale. Privind aceste imagini, nu simțea nimic, decât faptul de a le fi cunoscut. Cu ele era la fel ca și cu acea cochilie de pe masă folosită ca prespapier, despre care își spusese că îi va aduce aminte toată viața un fapt de neuitat, dar pe care de mult nu și-l mai amintea. Și își zicea: „Ar fi trebuit să mor acum patruzeci și opt de ore, când încă mai iubeam. Dar să mori în acest soi de tăgăduire!" Și gândea aceeași frază pe care Alban i-o spusese, în ziua eliminării: „Nu, e prea nedrept!" Asta însemna să gândească contrar doamnei de Bricoule, care se simțea foarte bine să moară nemaiiubind.

„În timp ce în camera întunecată unde regele muncise atât de mult pătrunde lumina zorilor, iar în biserică, la

stânga sa, copiii din cor intonează o slujbă matinală, el (Filip al II-lea) moare." Nu existau slujbă și nici cântări a doua zi, duminică, la orele trei, pentru a-l înălța pe abatele de Pradts, așezat în fotoliul său ca în ajun. Însă, din curtea patronajului, prin fereastra întredeschisă, îi auzi pe băieții care *se ciondăneau,* adică protestau, fiindcă o partidă de fotbal sau de balon, sau de *minge de picior,* sau orice altceva, în Franța, la băieți, nu înseamnă a juca, ci a se ciondăni. Singurul cuvânt care se înțelegea era: „Tacă-ți fleanca!" Restul erau niște sunete răgușite. Atunci izvorul se deschise, cu binele pe care îl fac lacrimile când ies, după ce au stat ascunse îndelung. Nu mai exista uscăciune, și din nou iubi. Zise: „Îți mulțumesc, Doamne! Acum e cazul să mor. S-ar putea să se mai audă o dată..." Mai spuse: „Câtă dreptate am avut să le fac plăcere atunci când era momentul! Acum ar fi prea târziu".

O chemă pe domnișoara Sniejkowska care îl ajută să se întindă în pat. Domnișoara îi zise: „Domnul preot este la vecernie. Dar domnul abate Thouvenin ar putea veni". El: „Inutil. Dumnezeu mă cunoaște". Și el, asemenea superiorului, făcea un act de încredere – și încă ce act!

Domnișoara Sniejkowska nu se miră peste măsură de faptul că abatele nu ținu să-l vadă pe vreunul dintre confrați. Că Dumnezeu îl cunoaște pe abate și îl cunoaște drept un preot excelent nu se îndoia câtuși de puțin. Și apoi, era mulțumită că îl avea doar pentru ea singură pe când murea.

Mingea se izbi de zid, nu departe de fereastra abatelui. Domnișoara Sniejkowska se ridică furioasă ca să deschidă fereastra și să le spună să fie atenți. El o liniști cu o vorbă: „Nu poți șuta întotdeauna cum trebuie". În pătratul de cer incolor decupat de fereastră treceau patru păsări încet, treceau așa cum trec lucrurile ce nu se mai întorc.

Ținea mâna femeii apărute pe neașteptate și credincioase, a femeii care fusese credincioasă imediat, acea

mână minusculă, albă ca de pudră de orez și albastră de venele bătrâne ca o brânză, cu firavul inel de fată. Care mână o ținea pe cealaltă? Imposibil de spus: se țineau ele între ele. La stânga erau băieții care fuseseră cheia Împărăției, la dreapta avea acest creștinism incarnat care îl ținea de mână spre a-l conduce unde trebuia. Totul era bine astfel, dacă se poate vorbi despre un bine. Acest fel de vis, care se sfârșește întotdeauna în grozăvie, pentru el se sfârșea în ușurare: și aici, un zeu îi dăduse această fericire. Cu mâna în mâna femeii, dar cu ochii fixați pe perete la băieți, având mereu aceeași efuziune debordantă care dăinuia (o, dacă ar înceta!). Unitatea vieții sale fuseseră ei: ei și afecțiunea lui pentru ei. Desigur, ceea ce lua sfârșit era o existență cât se poate de profană. Tot ceea ce îi reproșa superiorul, în acel faimos martie 1913, i se putea reproșa lui. Și totuși, printre copiii care se succedaseră de la un capăt la celălalt al acestei existențe – așa cum niște bucăți de plută susțin năvodul la suprafața mării, ei îl susținuseră la suprafața vieții – se aflau dintre cei care nu fuseseră iubiți de nimeni nici mai bine și nici la fel de bine ca de el: îi ajutase, material și moral, îi îndrumase, le dăduse încredere în ei înșiși, îi susținuse cu voia sa, ei atât de înclinați să fie fără voință, le făcuse o tinerețe mai fericită. Nimeni niciodată, în decursul vieții lor, nu le vorbise și nu le va vorbi la înălțimea la care le vorbise el. Cu acel respect. El nu fusese trădat de nimeni dintre ei ori înșelat grav de vreunul, iar el, la rândul său, fusese adesea respectat, respectat chiar și de micii ștrengari, pe care îi respecta cunoscându-i ca atare, iar uneori puțin iubit, atât cât pot iubi băieții. Iar această amabilitate pe care o găsise („Nu sunt chiar atât de răi copiii aceștia": mereu îi revenea în minte fraza superiorului), în timp ce ei i-ar fi putut face atâta rău, oare nu era destul pentru a absolvi de vină ființa umană? „Natura mea nu mă făcea să iubesc genul uman. Dar l-am putut iubi grație lor."

Balonul brutal lovi din nou zidul, aproape în fereastră. Abatele strânse mâna femeii, ca pentru a o reține, și îi zise: „Lasă-i pe băieți să joace". Se ridică în capul oaselor, ochii i se fixară pe perete, poate dincolo de ziduri. Zise: „Ce frumos e! Ce frumos e!" Apoi trupul căzu din nou pe pernă, iar el încetă să mai fie. Era 7 mai 1940. Dumnezeu îl chema la El pe abatele de Pradts exact la timp ca să nu fie colaboraționist.

Totul se petrecuse fără dificultate, atât în cazul abatelui, cât și în cel al domnișoarei Sniejkowska, pentru care moartea unui sfânt preot era mai degrabă un lucru consolator. De altfel, moartea o interesa mai puțin ca suferința.

Dumnezeu îl știa pe abatele de Pradts, după spusele sale. Domnișoara Sniejkowska nu știa nimic, dar chiar nimic, despre abatele de Pradts. Ea iubise, slujise, sprijinise, în clipa în care i se fixa probabil destinul pentru eternitate, un om care nu era omul pe care îl credea ea, un om la fel de necunoscut de ea ca și dacă l-ar fi găsit agonizând pe trotuar. Oare ce ar fi făcut dacă l-ar fi cunoscut pe adevăratul abate de Pradts? Cum ar fi fost ea? Umană și îndepărtându-se cu spaimă sau creștină și rămânând de bunăvoie, așa cum rămăsese abatele Froget? Domnul de Pradts avea partea lui de insondabil. Domnișoara Sniejkowska o avea pe a ei desigur, la fel ca dumneavoastră și ca mine.

Ubi Troja fuit

În 1961, școala Notre-Dame du Parc a fost rasă de pe fața pământului, ca și Frontonul Basc, pentru a se face loc unui parking monstruos și unor clădiri monstruoase menite mai puțin să-și adăpostească locuitorii, cât să le garanteze un *standing* cu care nu se glumește. Iliada Protecției sfârșea asemenea celeilalte *Iliade: Ubi Troja fuit.*

Au fost rase birourile preoților, au fost rase dormitoarele, a fost rasă remiza, a fost rasă Mica Speranță, capela, iar în capelă a fost distrus restul unei plăci de marmură pe care se afla o lungă, foarte lungă listă de nume, printre care și acestea:

Paul de LINSBOURG, sublocotenent, R.A.L.[1] 23, Verdun, 1916

Raymond GIBOY, sergent, R.I.[2] 132, Verdun, 1916

Hubert SALINS, aspirant, B.C.A.[3] 26, Mont Kemmel, 1917

André LAPAILLY, soldat, Geniu 29, Saint-Mihiel, 1918

MORȚI PE CÂMPUL DE ONOARE

Paris, iulie 1965 –
martie 1967

[1] *Régiment d'Artillerie Lourde* – Regimentul de Artilerie Grea (n.tr.)

[2] *Régiment d'Infanterie* – Regimentul de Infanterie (n.tr.)

[3] *Bataillon de Chasseurs Alpins* – Batalionul de Vânători de Munte (n.tr.)

Băieții este considerată de critică ultima operă majoră scrisă de Montherlant.

O carte despre o legătură pasională dintre doi băieți în vârstă de 16 și 14 ani dintr-o școală din Franța anului 1912. Scrisă în 1969, povestea se desfășoară în Franța, în 1912, și reflectă societatea acelei epoci. Alban, în vârstă de 16 ani, se mută la o școală nouă. Aici descoperă o cultură oficial încurajată de profesori, prin care băieții au legături foarte apropiate. Perechea lui Alban este Serge, în vârstă de doar 14 ani. Cei doi se simt puternic atrași unul de altul și se îndrăgostesc.

ISBN 978-606-609-305-7

editura rao

www.rao.ro
www.raobooks.com